

SCAFFALI ONLINE
<http://badigit.comune.bologna.it/books>

Telesio, Bernardino
Varii de naturalibus rebus libelli ab Antonio Persio editi ...
Venetiis : apud Felicem Valgrisium, 1590
Collocazione:11. S*. III. 32
<http://sol.unibo.it/SebinaOpac/Opac?action=search&thNomeDocumento=UB02850028T>

Questo libro è parte delle collezioni della Biblioteca dell'Archiginnasio.

L'ebook è distribuito con licenza Creative Commons solo per scopo personale, privato e non commerciale, condividi allo stesso modo

[4.0:http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/legalcode](http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/legalcode)

Per qualsiasi altro scopo, o per ottenere immagini a risoluzione superiore contattare: archiginnasio@comune.bologna.it

11
S^o III 32

STORICIA NATURALI SEDUNENSIS

11.

S. III. 32.

Bonif. 11

BERNARDINI
TELESII

Consentini,

VARIIS DE NATURALIBVS
REBVS LIBELLI
AB ANTONIO PERSIO EDITI.

*Quorum alij nunquam antea excusi, alij meliores
facti prodeunt.*

SVNT AVTEM HI

De Cometis, & }
Lacteo Circulo. }
De his, quæ in Aere fiunt.
De Iride.
De Mari.

Quod Animal vniuersum.
De Vsu Respirationis.
De Coloribus.
De Saporibus.
De Somno.

Vnicuique libello appositus est capitum Index.

CVM PRIVILEGIO.

VENETIIS M. D. XC.

Apud Felicem Valgrisium.

ANTONIUS
PERSIVS
CANDIDO LECTORI.

NOVEM hæc Bernardini Telesij physica opuscula, quorum tria tantum ante hac excusa fuerunt, eodem omnia volumine complexa, ut publici iuris efficienda curarim, id fuit cause potissimum, Candide lector, quod cum paucissima eorum exempla circum ferrentur, adeo ut ipsi mihi, qui Telesio inter viuos agenti coniunctissimus, ac, ni fallor, carissimus fueram, antequam unius ex singulis compos fierem, sudandum fuerit, huic malo quamprimum consulere necessarium existimarim. Timebam enim ego duorum alterum, vel scilicet ne labores hi perirent omnino, vel nequis eos tanquam proprij sibi partum ingenij vindicans, suum ijs nomen, Telesij expuncto nomine, inscriberet, & ut sua tandem in commune proferret. Cuiusmodi non defuturos homines fuisse ut mihi persuaderem effecere multi, quos noui ego met consimilem luisse ludum. Ac profecto nostra hac tempestate, si vlla vnquam alia factum est, malis hisce artibus profapia uti licet. Vt autem rem planè intelligas, erant ex his tres tantummodo, ut dixi excusi libri, De his, que in aere sunt scilicet unus, alter de mari, tertius de colorum generatione. Ac de mari quidem ille nonnullis au

Etior capitibus tibi datur, quæ nos in ipsius calcem omnia reiecimus. Qui verò de coloribus est, longè prodiat alius, non verbis tantum, sed & sententijs, atq; opinione. Cateri omnes nunc primum publicantur. Ex ijs, qui mihi à Telesio missi fuere, (sunt autem, hi, de somno, de saporibus, de his, quæ in aere, de mari,) hi longè alijs emendatiores exhibentur, reliqui autè, quos aliunde espiscatus sum (curavit eos mihi Fraciscus Mutus, præstanti vir doctrina, ac Telesiana philosophia cognitione haud leui præditus) ij non solum alicubi imperfecti, verum etiã tam malè exacti, ac mendosè exscripti erant, ut diuinãdum mihi fuerit in plerisq; locis. Cum autem in ijs exemplaribus, quæ nacti sumus, loci nulli neq; Aristotelis, neq; Galeni, neq; aliorum, qui à Telesio laudantur authores, neq; in contextu, neque in margine notati extarent, Nos eos omnes in tuum commodum, Amice Lector ad oram cuiusque libelli ritè adscripsimus. Ad hæc schemata quadam in libello de iride ab authore nominata, vel saltem subintellecta, quod nullum eorum in nostris codicibus uestigiũ extaret, accuratè delineauimus, ut facilius id, quo de agitur, intelligeres. Atq; hæc nos tibi tanquam in alieno solo (ut cum nostris loquar iuriconsultis) elaborauimus, pro pediem te in nostro accepturi, atque ex agello ingenioli nostri, quæ tibi fortè non ingrata videantur, multo liberalius deprompturi. Quod reliquum est, Lector humanissime, quo nobiscum ab illius sapientissimi viri manibus gratiam aliquam in eas, ac magis utilitati publicæ consulamus, si fortè meliores, quàm nostri sunt, codices fueris nactus, ut & ego meliores edere possim, mihi eos, quæ so candidus imperti, si non, his utere mecum. Vale.

INDEX OPUSCULORVM.

Prima pars, in qua præcipua Meteorologica continentur.

De	{ Cometis. Lacteo Circulo.	}	AD IO. IAC. TONIALVM.
	{ His, quæ in Aere fiunt. Videlicet. Pluuia. Grandine.		
De	{ Nive. Ventis. Tonitru. Fulgure. Terræmotibus.	}	AD IO. IAC. TONIALVM.

De Iride. AD EPISCOPVM PATAVINVM.

De Mari. AD FRANCISCVM PATRICIVM.

Secunda pars, in qua, quæ parua naturalia dici possunt, tractantur.

Quod animal vniuersum ab vnica animæ substantia gubernatur contra Galenum. } AD IO. VINCENTIVM PINELLVM.

De vsu respirationis. AD IO. MICHAELIVM.

De Coloribus. AD BENEDICTVM GEORGIVM.

De Saporibus. AD FEDERICVM PENDASIVM.

De Somno. AD HIERONYMV M MERCVRIALEM.

ANTONIUS

PERSIVS

IOANNI IACOBO

TONIALO

Viro Præstantissimo.

S. P. D.

QVOD in studio Mathematices, quo maxime omnium semper es delectatus, in primisque Astronomicæ facultatis, totus vsque sis, laudo te, mi Toniale vehementer, ac verè virum censeo, qui non te otio, quod plerique ista fortuna, hoc est opibus abundantes homines faciunt, corrumpi sinas; sed, cum ingenio iudicioque cum paucis sis conferendus, animum tuum optimis artibus perpolitum nobilissima rerum excelsissimarum excolis cognitione. Cui tantum detulit Aristoteles, ut eam vel imperfectam perfecta inferiorum rerum scientia multò duxerit esse præstantiorem. Vtere igitur fortunæ bono dum per florentem ætatem tuam licet, & viaticum senectuti para. Collocu-

locupleta tuum solidis, atque immortalibus bonis animum: amicitias quoque quòd facis, adiunge tibi liberalitate hac tua, omnique officiorum genere. quæ ego abste in me expertus non vulgaria, per libenter soleo prædicare. & quo extaret eorum significatio diuturnior, à me tibi nuncupati ut exirent duo hi Telesij nostri libelli de Cometis, & lacteo circulo vnus, De ijs, quæ in aere fiunt alter, libentissimè curavi: simul vt haberes occasionem de rebus cœlestibus, cœloque proximis, quo te rapit Astrorum studium, novam Telesij nostri disputationem alacrius legendi. Cuius tu philosophiam magno animo ample xatus maxima cum iudicij, & ingenij laude tue ris. Ac liber ille quidem, quo de ijs, quæ in aere fiunt, differitur, editus ante hac est, nunc emaculatio prodit. Alter verò nunc primum publici iuris efficitur. Vale, & Persium tuum ex animo nunquam elabi tuo patiare. Patauio Kalendis Aprilis. M D XC.

INDEX
CAPITV M
LIBRI
DE COMETIS.
ET LACTEO CIRCVLO.

- V*AE Cometis euenire apparent, & quibus ij interse differunt conditionibus. Cap. I. pag. 1. a
Cometem solis lucem esse à vaporibus relucen-
tem. Cap. II. pag. 1. b
Si cometes, qualis positus est, sit, quæ cometis eue-
nire visa sunt, euenire posse omnia. Cap. III.
pag. 2. a
Lactei circuli conditiones, & quid ipse sit. Cap. IIII. pag. 4. a
Cometas ex exhalationibus accensis fieri Aristoteli videtur.
Cap. V. pag. 5. a
Cometas ex exhalationibus accensis fieri prorsus non posse.
Cap. VI. pag. 6. a
Quæ cometis attribuit Aristoteles loca, & non rectè ea attributa
esse. Cap. VII. pag. 9. b
Signum quod cometas reflexione fieri non posse Aristoteli indicat, in-
firmum esse. Cap. VIII. pag. 11. b
Lacteum circulum exhalationibus accensis Aristoteli fieri videtur,
& ex eis fieri non posse. Cap. IX. pag. 12. b

I N I S.

BERNARDINI
TELESII CONSENTINI.
De Cometis, & Lacteo circulo.

*Quæ Cometis euenire apparent, & quibus ij inter sese
differunt conditionibus. Cap. Primum.*

O METARVM exortum, constitu-
tionemque, & quid omnino Cometæ
sint inquitentibus, quæ ijs euenire ap-
parent, inspicienda sunt omnia, neque
enim aliunde, sed ex ijs solum mod-
us, quo fiunt, & quid omnino sint, in-
notescere potest. Cometæ perrarò fiüt,
& plures interdum simul fieri conspe-
cti sunt, & errantium interdum, inerrantiumque stellarum
quampiam, comæ instar, ambire, unde & ij, & reliquæ eius
generis luces, uel si diuersam sortitæ sint figuram, nomé ade-
ptæ sunt. Interdum uerò, & illarum cuiusdam barbæ, caudæue
ritu affigi, itaque barbæ caudæue proprijs appellantur nomi-
nibus, at plerumque certè perse fieri, nullis scilicet stellis hæ-
rere apparent, & horum figura longè est diuersissima: itaque
& longè ij plurima sortiti sunt nomina, eiusque rei singuli,
cuius spetiem referre uidentur: colore etiam, fulgoreq; sum-
mopere à se ipsis differant, nam & albi, & punicei, & pallidi
etiam, & magis, minusque splendidi fiunt, quin singuli alijs
sui partibus magis, minus alijs fulgent. Magnitudine itidè
maximè interse differant. nam Cometes conspectus est, qui
solis magnitudinem æquaret, alius, qui ad terram usque cœ-
li partem extenderetur, alij parui omnino, & qui nihil cum
illis conferendi sint, & in alijs eadem perpetuò figura speties
que, & magnitudo seruari, In alijs uerò harum quæuis immu-
tari uisa est: Durationis etiam tempus longè diuersissimum
sortiti sunt. alij enim septem modò diebus, alij longè pluri-
bus, est & qui sex mensibus stella certè, quæ paucis ab hinc an-
nis in cassiopeæ signo conspecta est, mensibus quindecim lu-

A cce

cere conspecta est. Cur enim quæ cometarum more, nihil antea uisa unquam exoriri, tum & cometarum more penitus periri uisa est, uel si insuetam sortita sit figuram, non & ipsa inter eius generis luces ponenda sit? quin & diuersis in cœli partibus, diuersisque & regionibus fieri uidentur; alij enim intra tropicos, alij extra, & alij sunt Luna superiores, alij In cœlo, & ipsas omnino apud stellas, quibus appositi, affixique apparent, diuersissimis itidem motibus moueri, & plerique quidem, qui præsertim stellis affixi uidentur, ipsis cum stellis, & cum cœlo ipso ab oriente nimirum occidentem uersus, & è contra, & à septemtrione ad austrum, & è contra; quin ijdem diuersis simul, incertisque itineribus ferri. Sunt & qui nullo usquam moueri uisi sunt motu.

Cometem solis lucem esse à uaporibus relucentem
 Cap. Secundum.

Væ exposita sunt cometis cum eueniant, utiq; cœli partes eas esse, quæ perse quidem non luceant, at quæ quempiam ad solem noctæ situm, & à sole omnino illustratæ lunæ ritu solis ad nos lucem remittant existimare ne liceat, cum alia multa, tum uerò cœli, cometarumque motuum diuersitas prohibet. itaque aliena à cœlo res sit oportet, & quæ supremum usque ad cœlum efferri, & sui quidem natura lucida non sit, atque uel uaporum, qui nostro hoc in cœlo, & alias in flammis, & in stellis accenduntur, quæ currere uidentur, ritu, at entis, in quo fiunt, natura, motuè accendi queant, uel quæ in seipsa collecta (quod luna forte, & lactea etiam uia, & ipsi etiã nostro in cœlo passim faciunt uapores) solis lucem remittat, & quæ siquidem una sit, continuaque densior modo, modo uerò laxior fiat, & si multis è partibus, at in se ipsas collectis cõposita sit, non æquè hæc semper in se ipsis cogantur, sed aliàs magis, minus aliàs, & quæ utrumuis horum sit sibi ipsi uersa, uniformis non sit, & figuram quauis suscipere queat, & quæ in super benè sui natura mobilis sit, uaporum nimirum moles ut sit necesse est. ijs enim unis rei, quæ cometes futura est inesse oportere uisa sunt omnia, entium reliquorum nulli prorsus insunt, ad supremum scilicet cœlum usque tenuiores, præsertim qui qui sunt nobis efferri possunt, & paulo robustiore

buftiore à calore quauis factò ratione correpti inflammas agi, ut cum alijs inflammas, quæ passim nostro in cœlo fiunt, tum uerò in stellis, quæ currere uidentur, intueri licet, & in se ipsos coacti solis lucem, & ipsum remittere uidentur solè, ut Iris, nubiumque colores omnes, & ipsi etiam, qui in nubibus spectantur, declarant soles *παράλιοι* græcis dicti, nã hæc omnia solis lucem esse à nubibus relucentem, & in commentarijs de rerum natura, & in iride amplius satis est (ut existimo) declaratum, & benè sui natura mobiles, & à se ipsis motu quouis moueri possunt, & moueri uidentur. itaque id modo inquirendum remanet, num, scilicet, cometæ uapores sint, ab entis, in quo fiunt, natura motuè accensi, an à solis luce illustrati, & ueluti *παράλιοι*, Iridesque, & nubium colores lux cometes sit tenuibus quidem à uaporibus, & benè in se ipsos collectis relucens, an ne id quidem, siquidem (ut sequens amplius manifestabit sermo) uapores, qui eò usque elati sunt, ea tenuitate donati sint oportet, quæ quatumuis accensa, è proximo tantum uisibilis sit, ut quæ quantauis fiat, cõtinua modo sit, uel à se ipsa etiam, at non magnis distincta interuallis, cuiusmodi uaporum molem, in qua cometes sit, esse oportet, quauis sui parte, quin punto quouis accenso uersa simul accenditur, statimque ac accensa est, extinguitur, in summam scilicet, acta tenuitatem inuisibilis sit, sursumque effertur, neque enim flammæ, quæ penitus perire, penitusque absumi uidentur uere pereunt, & in non ens aguntur; sed, quod dictum est, ita tenues facte, ut uisum penitus lateant, sursum efferuntur omnes, itaque si aliorum, quæ cometis euenire uisa sunt, quid huiusmodi eas ponere non prohibebit, Cometes solis omnino lux sit à uaporibus in se ipsos collectis relucens age igitur, num huiusmodi si ponatur, reliqua, quæ cometis euenire uisa sunt, euenire queant omnia, intueamur.

Cometes
quid.

Si cometes, qualis positus est, sit, quæ Cometis euenire uisa, sunt, euenire posse omnia. Cap. Tertium.

Cometæ perrarò apparent, quòd ut tanta uaporum copia ad quampiam superioris cœli partem efferatur, quæ in se ipsam collecta solis lucem, & benè eã amplam, benèque splendidam remittat, diuturno omnino opus est tempore, & plures interdum simul, & diuersis

A 2 in

in cœli partibus, regionibusque fieri possunt, & errantium, in errantiumque stellarum quampiam ambire interdum, & cuiuspiam barbæ interdum, caudæque instar affigi, & nulli interdum apponi, sed seorsum ab illis omnibus, & perse omnino, longæque diuersissimis fieri possunt figuris; quod uapores & superiore, & inferiore in cœlo, & quauis in utriusque parte, & figura quauis sibi ipsis coire, & quam singuli à principio sortiti sunt, perpetuò eam retinere possunt, non scilicet, ueluti & lunæ facies, ita & cometis figura assidue augeatur, immutaturue oportet, sed eadem perpetuò seruari potest, & seruatur interdum, quod luna quia spherica est, minimeque luci peruia, sed undique dimidia tantum ipsius portio spectatur, ubique modo, quæ nobis conspicitur eadem, & à sole illustratur, portio, ubi ueluti è regione soli exposita est. Itaque nos ueluti in utriusque medio sumus, ubi uerò in alio ad solem sit situ, quoniam non quæ nobis spectatur eadem, & uniuersa, & à sole illustratur, sed ita maior, minorue ipsius pars, prout soli luna proximior fiat, remotiorue, utique ipsius facies assidue nobis immutetur oportet, & exhalatio, quæ non ueluti in orbem in se ipsam collecta, sed in longum, latumque; extensa est, & solis luce, ueluti & nubes, quæ tenuibus è uaporibus, & non summopere in se ipsis densatis constant peruia, quin ubi præsertim sol ei non imminet, nec subsidet, uniuersa ab ipso spectari, Illustrarique queat, & uel si non uniuersa, sed altera modo ipsius pars à sole illustretur, reliquam uniuersam, solis lux permeat, itaque & illustret, nihil profus obstat, & cometes omnino, quorum altera pars stellæ instar splendet, obscurior sit altera, huiusmodi ad solem situm nactos esse, & rationi maximè congruum est, & ipsis penè intueri licet oculis. nam quæ maximè splendet pars, eam solem perpetuò spectare, reliqua uniuersa recta in contrariam soli partem protendi apparet, & non omnes, nec singuli eodem uniuerso colore, splendoreque donati apparent, quod ueluti nostro hoc in cœlo, ita & in superiore non eque in se ipsos spissantur uapores, nam iuxta conspissationis diuersitatem, prout uidelicet, magis, minusue solis lux uaporum subit molem, & magis, minusue ab eius opacitate obscuratur, ipsius & relucens, & subeuntis spetiem, roburque immutari, & alibi nobis satis est (ut existimo) declaratum; & quæ nostris à nubibus relucet lux, apertissimè manifestat, quæ scilicet ab eque ijs al-

bis

bis relucens, quod non ab æquè etiam densis relucet summo pere à seipsa & spetie, & robore differens relucet, & adeò à se ipsis magnitudine differunt cometæ, quod & ingens, & benè exigua uaporum copia in se ipsam colligi potest, & non perpetuò cometarum omnium eadem forma, spetiesque, & magnitudo seruaatur, sed harum quæuis interdum immutatur, quod & uaporum moles non æquè perpetuò sibi ipsi coit uniuersa, sed benè in se ipsam interdum conspissatur, interdum uerò laxatur, & imminuitur etiam, interdum & diu durare possunt, quod & uaporum moles diu eadem seruari potest; nam uapores mutuò sese cõprimere summopere quidem aduersantur, at mutuò sese contingere, mutuò scilicet sese fouere summopere appetunt; & ab ijs, qui assidue efferuntur, uel ab alijs alia à cœli parte aduenientibus longè egerimè dissolui possunt. nam si per superum etiam cœlum uapores, qui eo usque elati sunt, mouentur, tanta certè ipsorum copia in unum ut cogatur, à cuius occurfu cometes dissoluatur, ad ipsumque ut feratur, perrarò certè eueniat, & nequaquam cœli, in quo fiunt, more ab oriente occidentem uersus omnes, sed è contra nonnulli, & nonnulli etiam a septentrione ad austrum, & è contra, sunt & qui multis, incertisque, & qui contra, nullis unquam moueri uisi sunt motibus, quod benè sui natura mobiles uapores cum sint, quò ipsis commodius, iucundiusue, aut expeditius est iter, eò moueri possunt, eoque assidue mouentur, & quoniam per ens feruntur, quod longè rapidissimo, & nunquam cessante circumuoluitur motu, & quod non purum perpetuò uniuersam, sed cuius itidem partes quaspiam uaporibus obseptas esse arbitrari licet, si non uno, eodemque cometa omnes, nec singuli uno, certoque feruntur itinere, uel si distinctè horum diuersitatis causam intueri non licet, mirari tamen non licet, qui porrò immobiles apparent, proprio ij fortè motu, at enti, in quo fiunt, contrariam mouentur in partem, Itaque ab illius motu repressi, immobiles remanent, reuoluentium orbium ritu, quos Aristoteles orbibus, quorum motus inferioribus communicandus non erat, supposuit, qui scilicet, quod eadem, qua superiores uelocitate, at contrariam feruntur in partem, eoque ab illis retrahuntur, quò ipsi progredierentur, nullo profus mouetur motu, uaporum omnino ritu, qui, nostro in cœlo passim omnifariam moueri apparent, motibus, & dubio procul, ijs assidue

fiduè mouentur, quibus compressionem uident, & libero, patenteque fiant in loco; ita, & qui superius ad cœlum elati sūt, quibus ipsi mouentur motibus, uel boni certè cuiuspiam cōsequendi, uel cuiuspiam mali uitandi gratia mouentur. nam si adeò in amplo, adeoq; profundo, & tenui ente longè egerimè loci angustia comprimi possunt, at tot certè interdum quapiam in parte fieri, quot comprimantur omnino, quòd ad ampliorem certè libenter ferātur locum, existimare licet, forte, & à stellæ cuiuspiam, uel a cuiuspiam cœli partis natura alliciuntur; nam si eadem & stellarum omnium, & cœli uniuersi natura est, quia copiosior, quàm cœlo stellis ea inest, & eę summopere à se ipsis magnitudine differunt, & cœli partes non æquè à stellis distant omnes, utique & stellarum, & magis etiam cœli partium uires summopere à se ipsis differāt oportet, tanta porrò uaporum copia afsiduè è terra educta, & ad cœlum elata, nihil tamen, uel terra imminui, uel cœlum excrescere apparet unquam, quòd uapores nimis tandem aucti, nimisque in se ipsos conspissati, & propterea grauiores quid facti, uel sponte deorsum deuoluuntur, uel à cœli motu, cœloque ipso deturbātur fortè, & in aquas tandem coguntur, & si diluuiā non ibi fiunt, ubi infima hæc cœli portio nimis aucta, itaque & nimis est conspissata, ibi fiunt, ubi superiore in cœlo ingens uaporum copia collecta est. Itaque quoniam cometæ è magna tenuium uaporum copia supero in loco collecta, fiunt, eaque dissoluta, & inferiorem ad locum deuoluta pereunt, & ipsi in se, (quod factum afsiduè tradunt) cometarum flatus præcedunt, comitanturque, & subsequuntur; nā ut magnorum etiam principum interitus, bellaque, & quæ bella subsequuntur mala, prænuntiant, nobis quidem intelligere non licet, nullis apparentibus cometis illa omnia passim euenire, & ijs apparentibus, illorum nullum interdum, quin bona omnia fieri, & non ubi Regum corpora sicca quid fiunt, sed ubi aliorum regna occupandi occasio facta fuit, bella illos moliri, inferreque intuitis, & quòd cœlum quæque temporum constitutiones graues, pestilentesque humano generi sunt, non Regibus eas magis, quàm hominum uulgi; quin huic, quàm illis magis, ut qui cœli uiribus, iniurijsque minus expositi sint, graues esse, nocuasque intelligentibus. Ageporrò lactei circuli condi-

conditiones, motusque intueamur, & ex ijs quid ipse sit, inquiremus.

Lactei circuli conditiones, & quid ipse sit.

Cap. Quartum.

Lacteus circulus haudquaquam Cometarum ritu, nihil præexistens oriri, & certo cōspectus tempore penitus deficere, & ipsius interea magnitudo, species, figura, & situs passim immutari, & proprijs interdum moueri motibus, sed stellarum more perpetuò lucere, & eadem ipsius magnitudo, species, figura, situsque seruari, & supremo cum cœlo, stellisque, quæ ipsi infixæ uidentur circumuolui, & harum singulæ in eadem ipsius parte, in eademque à se ipsis distantia, situque permanere apparent, & earum nullius, nec lunæ etiam species ab ipso occultari, immutariue, quod unus omnino idemque ipse ijsdem, eodemque modo positus stellis distinctus uniuersa è terra perpetuò spectatur, & in ijs supremoque cum cœlo uno perpetuo, eodemque circūuoluitur motu: huiusmodi lacteus circulus cum sit, utique supremi cœli portio sit necesse est, quæ uel eandem lunæ sortita dispositionem, lunæ ritu solis ad nos remittat lucem, uel paululum quid magis, quàm luna in se ipsam conspissata perse uisibilis sit, lucidaque. Neque enim si non cœli portio, sed ueluti aduentitia res sit, perpetuò ipsius magnitudo, figuraque permaneat, sed utraque immutetur tandem, nec perpetuò luceat, nisi uel sui natura lucida sit, uel quæ ab eo relucet lux, a quaue nunquam immutetur; & à sole omnino ea nō uidetur, sed penitus tandem obscuratur: & nisi stellæ, quæ inherere apparent, uere inherant omnes, itaque uno cum ijs eodemque mouentur motu, sed sublunaris cœli affectio quedam sit, haudquaquam earum singulæ in ijsdem ipsius portionibus locatæ uniuersa è terra perpetuò spectantur, nec (quod uapores eò tenuiores faciūt) nihil stellarum, lunæque lucem abdat, immutetur unquam, sed singulæ alijs è terris, alijs in ipsius partibus positæ, quin (quod supremi orbis motum is non adæquat) ijsdem etiam è terris stellæ singulæ in alia tandem illius positæ apparent parte, & afsiduè stellæ cuiuspiam, lunæque; lux obscuretur, immuteturue, ut nulli dubium esse queat lacteum circulum, quod dictum est, supremi

Lacteus circulus.

premi orbis portionem esse, & lucem, quæ ex ipso aduenit, uel propriam ipsius esse, uel ab eo ueluti quopiam à speculo relucere, & à sole cum illustretur nequaquam, nequaquam tamen lunæ ritu, non perpetuò uniuersa ipsius superficies, quæ nobis conspicua est, sed maior assidue, minoruè eius portio à sole illustratur, & ipsius interdum deficit lux, sed uniuersa perpetuò splendet, nihilque eius lux deficit unquam, quod non ut luna, soli supposita est, sed adeò eo sublimior, ut quin perpetuò ab eo illustretur, nec terræ, nec lunæ etiã ipsius umbra obstare queat, quæ scilicet priusquam ad eum attollatur, penitus deficit. Ita porrò hanc itidè cœli portionè cõspissatã fuisse, existimandum est, quòd ut entia, quæ uniuerso à cœlo, & à densioribus præcipuè eius partibus è terra fiunt, qualia fiunt fieri possint, hanc ipsius portionem ita conspissandam, tantum scilicet colorem ei indi oportuit, quin & comete, uel si (ut uisum est) ueluti ex accidenti quodam, & calore omnino iuxta proprium agente, operanteque ingenium fiunt, in entis tamè cuiuspiam bonum factos esse existimare licet: siquidem longè plurima, quæ necessario, & (ut dictum est) calore iuxta proprium agente, operanteque ingenium, in animaliam corporibus fiunt in summum animalis bonum, commodumque sũt, & qui in mari, terraque ingenerantur uapores, necessariò utrique cum ingenerentur, & necessariò illi cum emergant, summo emergentes mare afficiunt bono, benè scilicet calidum. itaque & quòd moueri summopere appetat, opusque habeat, ac crassius, corpulentiusque quàm ut à se ipso moueri queat, uarijs exagitant motibus, & per aerem utrique necessariò (ut alibi declaratum est) fluentes summum ei afferunt bonum, motu scilicet & ipsum gaudentem, indigentemque, & à terræ frigore ueluti torpidum factum, & motibus coercitum, moueri omnino impotentem, in montesque adigì reformidantem, assidue commouent, assidue scilicet, & mare, & aerem ad propriam agunt operationem, qua summopere oblectantur, & seruari etiam uidentur entia. At age quoniam Aristoteles & cometas, & lacteum etiam circum è uaporibus accensis, & utrumque in ente sublunari fieri discernit, ipsius de utroque sententiam exponamus, examinemusque.

Came-

Cometas ex exhalationibus accensis fieri Aristoteli uidetur. Cap. Quintum.

Ausam inquirens Arist. cur & alia flammæ, & stellæ, quæ profilire uidentur, quæ ex eadem qua cometa materia, eodemque quo ij modo qui præfertim superiore fiunt in cœlo, fieri, idque tantum à cometis differre uidentur, quòd citò illæ pereunt, ij uerò diu lucent in cœlo appareant, horum omnium (inquit) aliorumque multorum principium hoc est. Cũ em terra ui solis incalescit exhalationem fieri necesse est non illam quidem unam, ac simplicem (ut aliqui existimant), sed duplicem, unã, quæ magis uapor sit, alteram, quæ magis spiritus, & uaporem, eam esse quæ ex eo humore est qui intra, & supra terram continetur: quæ autem terræ exsiccatæ est fumidam, quarum ea quæ spiritus naturam habet, ob calorè emineat, quæ autem humidior præpondere subsidat, obeamque causam id, quod ambit, hoc ornatu, & ordine dispositum est, primum quidem sub conuersione calidum illud, & siccum est, quod ignem nominamus, nam quod fumidæ omni excretioni commune est, nomine uacat, sed quoniam, quod eiusmodi est, maximè omnium corporum succendi natura potest, nominibus hoc modo utamur necesse est, infra hanc naturam, aer est: Ac illud quidem animo concipiendum est, hoc quod πῦρ idest ignem ueluti ὑπέκνευμα, hoc est succensionis fomité, nominamus, circum extremum globi qui terram ambit, extensum esse, ut simul, ac leuiter fuerit commotum, ardorem quasi fumus sape conficiat. est enim flamma spiritus sicci feruor. Quæ igitur ex parte constitutio eiusmodi idonea maximè fuerit, cum à conuersione aliquo modo agitur, incenditur. sed pro materia, quæ incensionem apta est copia ac situ differètia existit, nam si in latum, & longum ea materia expansa sit, ardens sape flamma conspicitur, qualis est stipulæ quæ in agris incenditur: si autem in longitudinem solum distendatur ea, quæ & faces, & capræ, & stellæ nominantur. Tum cometarum constitutionem explicans, positum a nobis (inquit) est eius mundi, qui circa terram est, partem primam, quæ conuersioni subest, eam omnem exhalationem esse calidam, & siccam, ac eam quidem unã cum aeris

1. Meteor. c. 5.

1. Meteor. c. 7. r. 42.

B magna

„ magna parte, quæ illi continuata est à cœli motu circa terrā
 „ circumuolui, eoque modo, latione, & motu agitatā quā par-
 „ te temperatam esse contingerit, accendi; ex quo & stellarum,
 „ quæ sparguntur, discursus fieri dicimus, cum igitur igneum
 „ principium superiorum corporum motu in eiusmodi densitā
 „ tem inciderit, idque nec adeo copia exuperans fuerit, ut ce-
 „ leriter, & quàm plurimus incendat; nec adeo debile, ut cito
 „ extinguatur, sed amplum, & latè patens, simulque exhalatio
 „ nem actè temperatam, ex infero loco ascendere contingerit,
 „ crinita stella sit, pro exhalationis figura: nam si ex omni par-
 „ te similis sit, cometes, si autem in longitudinem extenda-
 „ tur, barbata: calida scilicet, siccaque exhalatio è terra à sole
 „ assidue educi, & ea supremum ad mundi huius locum ela-
 „ ta, ignis elementum refici, quod quamuis integra ignis natu-
 „ ra donatum non sit, quia tamen adeo illi proximum est, ut si
 „ mul ac leuiter commotum fuerit accedatur, uerum scilicet,
 „ in ignem, uerasque agatur in flammis, ignis appellari possit:
 „ nec uniuersum id tamen uel si à rapidissimo cœli motu per-
 „ petuo circumuoluitur, nec ascendente etiam exhalatione
 „ assidue, & ipsam commotam assidue accendi, quod tenuius
 „ utrumque, quàm ut accendi possit, Aristoteli uidetur: itaque
 „ eam modo utriusque portionem accendi, quæ concreuerit,
 „ densataque sit, nam aptitudinem, temperatamque; quo utrum-
 „ que ut accendatur donatum esse oportere, passim asserit, non
 „ aliam id rem sed densitatem esse, & ibi ignis elementum ac-
 „ cendi, ubi concreuerit ipse apertissime declarat Arist. perspi-
 „ cuum (inquit) esse superum aerem ita concrecere ut accen-
 „ datur, & cometas ibi fieri omnino, ubi igneum principium in
 „ quampiam densitatem inciderit: Cæterum quod maxime
 „ oportebat, maximeque opus erat nihil principium à quo, nec
 „ modum omnino explicat Arist. usquam, quo ignis elementum
 „ exhalatioque è longè tenuissima, & quæ uel non continua,
 „ sed quibusdam distincta interuallis (in huiusmodi enim stel-
 „ la, quæ currere uidentur Arist. fiunt) quauis sui parte, & pun-
 „ cto quouis accenso uniuersè ob materiæ (ut ipse inquit) ha-
 „ bilitatem incenditur, statimque uniuersa absumitur, in sum-
 „ mam scilicet acta tenuitatem inuisibilis fit, ut stellæ (quæ dictæ
 „ sunt) declarant, adeo densa, crassaque fiat, ut densissimarum
 „ rerum ritu à flammis contacta inflammari, & quæ eius por-
 „ tio inflammata est, diu omnino, inuisibilemque; tenuitatem agi-

re-

renitatur; itaque adeo diuturnas sufficiat in flammis; at lo-
 cum modo in quo cometæ fiunt declarans à cœli, stellarum
 motu exhalationem densari inquit, cum (inquit) in infero Tex. 45.
 loco concretionis principium fuerit, perse crinita stella ap-
 „ paret, cum uerò exhalatio sub aliqua stella errante, uel non er-
 „ rante motione concreuerit tum harum aliqua crinita stella
 „ efficitur. itaque qui ipsum sectati sunt non satis id ab ipso de-
 „ claratum, & amplius omnino declarandum intelligentes, ibi
 „ (inquit) exhalatio densatur, aptaque ad cometæ nutrien-
 „ dum sit, ubi exhalatio multa, & non pura, sed cui uapor com-
 „ mistus sit in seipsam colligitur, siquidem uapor quia humi-
 „ dus est, altera uidelicet peripateticis natura igni contrarius
 „ est, eius actioni renitatur, itaque non statim ab eo absumi-
 „ tur, præterea & collæ instar exhalationem cogit, agglutinata-
 „ que, & non à commissa modo, sed à contigua quidem, at se-
 „ iuncta omnino humiditate tenuitas, & ignis omnino elemē-
 „ tum ob subiecti aeris humiditatem densari, peripateticorum
 „ nō postremis uidetur: & alij, quin & cœli (inquit) motus ex-
 „ halationem densat, non enim disgregandi solum, laxandi-
 „ que sed congregandi etiam facultatem motus obtinet ubi quæ-
 „ dam naturæ ad est dispositio, Idque Arist. etiam comprobāt
 „ testimonio, cui scilicet calor & liquandi, & cogendi faculta-
 „ te donatus, & diuersas nactus rerum dispositiones iuxta u-
 „ tramque agere uidetur: sunt & qui nihil modum quo exha-
 „ latio densetur, inquirentes, sed densam (ut uidetur) crassam
 „ que talem omnino sui natura esse supponentes ut facile ac-
 „ cendi, diuque flammis nutrire queat, itaque modum tantum
 „ inquirentes, quo nihil à sole tenuior fiat, sed crassa, densaque
 „ & diuturnas ad flammis nutriendas apta remaneat ubi (in-
 „ quunt) solis lux obliqua, & è longinquo exhalationem fe-
 „ rit, nihil ab illa tenuior fit, sed densa, crassaque manet.

Cometas ex exhalationibus accensis fieri prorsus non posse.

Cap. Sextum.

RECTè quidem Aristoteles exhalationem in qua come-
 tes flamma nimirum accendenda est, benè splendi-
 dā, beneque diuturnā, benè densam, beneque cras-
 sam oportere esse statuit: manifestè enim quæ tenui-
 bus in rebus fiunt flammæ, neque adeo è longinquo, nec diu-

B 2 om-

omnino lucent, simul ac accensæ sunt, pereunt, ita scilicet tenues factæ, ut uisum penitus lateant, sursum efferuntur, ut nō modo flāmas omnes, quæ in exhalationibus quibusvis fiūt, & stellæ (ut dictum est) quæ currere uidentur, declarant, sed hoc nostris etiam inflammis intueri licet, quæ tenuibus in rebus, uel incrasioribus etiam fiunt: at quibus multa inest tenuitas, qua scilicet statim accenduntur omnes, statimque atque accensæ sunt, in inuisilem actæ tenuitatem, sursumque elatæ, in non ens actæ apparent, quæuis scilicet flamma, & quæuis accensæ in re, nullo propemodum ipsa durat temporis momento, sed statim perit, statim uidelicet adeo tenuis ea, leuisque ab in existente fit calore, ut penitus inuisibilis fiat, sursumque efferatur, & quod dum id agit calor, aliam interea, penitusque ei similem, & e subiecta educit mole diu eadem durare uidetur: itaque quæ in modica accenditur materia, statim penitus perit, quod nimirum materia nulla adest, è qua flamma alia fiat, quæ in abeuntis illius succedat. locum, quod diu omnino flamma duret, nō tenuitas, in qua accensa est, præstat, nec præstare omnino potest, statim enim (ut dictum est) summa ea, & inuisibilis prorsus fit, sed subiectæ materiæ copia, habilitalque, & densitas omnino, rectè itidem exhalationem, è qua ueluti nutriendus est cometes, haud quamquam ei, quæ cometis principium uideri potest, circumponit Arist. ita enim sibi ipsi, uniuersa si coeat exhalatio, uniuersa omnino simul incendatur, itaque neq; uniformis, nec diuturnus fiet cometes, sed in longum eam ostendit, eiusque portionē, quæ succensæ, cometi scilicet subest, assidue ad eū efferri statuit; at rectè (ut dictum est) exhalationi, quæ cometes futura est, dispositionem, figuramque tribuerit, quæ diuturnus, continuusque ut sit Cometes præstare possunt. non rectè (ut uidetur) nihil modū nos docet, quo exhalatio, quæ inferiore in cælo quouis à calore, & à motu quouis accendi uidetur, & quæ uel continua si non sit, (sed cuiusmodi ea Aristot. est, in qua stellæ, quæ currere uidentur fiunt) interuallis quibusdam distincta sit, quantulauis sui portione accensa statim uniuersa accendatur, statimque atque accensa est, longe tenuissima, itaque & inuisibilis fiat eadem superius elata, & rapidissimo cum cælo circumuoluta motu, adeo densa, crassaque fiat, ut (quod diuturnus ut sit cometes, fiat oportet) à flammis contacta, diu tamen accendi renitatur, & uel priusquam

quam accensa est, uel accensa etiam benè lōgo temporis spatio, nihil tenuior fiat: nam non crassiores, sed tenuiores omnino exhalationes superius efferri maximè est rationi congruum; & quæ à se ipsis mouentur, multoque etiam amplius quæ à cælo circumuoluuntur, nequaquam à tenuibus densa, sed à densis tenuia fieri ipsi in primis Arist. uidentur, quod cometæ (inquit) magis extra tropicos quam intra fiant solis, & stellarum motus causa est, qui nō solum calorem excernit, sed quod concretum est dissoluit. & alibi motionem (inquit) secernendi, incendendique aeris facultate præditum uideamus, ut ea etiam quæ ferantur liquari sepe conspiciamus, ut non id modo incusandus apertissimè Arist. uideri queat, quod rem, actionemque, quæ apertissimè erat explicanda ueluti obiter, & aliud omnino agens innuat, sed amplius etiā, quod motui opus attribuit, quod perpetuo is destruere uideatur, nisi forte eiusmodi sint exhalationes, cuiusmodi quæ a calore densari apparent: rectè enim nostri temporis peripatetici, quoniam calor quædam liquare, & quædam densare uideatur, eius exemplo motui itidem, & secernendi, laxandiq; & densandi facultatem attribuunt, Quoniam enim motus non quod res commouet, sed propterea eas laxat, quod calorem ijs in existentem ueluti excitat eiusque auget uires, utique si res commoueat, quæ à calore densari, apte sunt, à motu itidem densari queant, itaq; num exhalationes eandem quam, quæ à calore densantur dispositionem sortitæ sint inspicendum est: quoniam enim (ut dictum est) quædam liquare, & quædam alia densare apparet calor, & natura contrarias actiones assignare non licet, utique ne idem perpetuò agat calor, diuersa rerum dispositio obstat oportet, calor porrò (ut alibi amplius dictum est) promptius quidem mollia, laxaque, & ægrius dura, densaque, at similia omnino quæ sunt, omnia assidue mollire, laxareque, amplius & in summam tandem inuisilem tenuitatem agere, & ea solum densare apparet, quæ benè dissimilaria, & magna omnino è crassitie, magnaque è tenuitate penitus sibi ipsis immixtis composita sunt, & ibi omnino tantum, ubi priusquam crassitiem emolliat, laxetque tenuitatem, cui illa immixta, mollis, laxaque uideri poterat, summam facit, educitque omnem, itaq; crassities sola remanet, & quæ effugientem illam ueluti sectatur, benè etiam in seipsam coacta, durius concrefcit in ens quam

T. 49.

I. Met. c. 4.

qualis nimirū, cui natura est, talis apparet: at liquido pateat nullam prorsus nouam crassitiem à calore fieri vnquam, sed præinexistentem ueluti detegi tenuitate) in qua ueluti latebat, summa facta,eductaque omni huiusmodi cum sint quæ à calore densari apparent, exhalationes à motu densari existimare non licet, quæ scilicet nostris flammis quibusvis, dū rebus æe, in quibus factæ sunt, adherent, manifestè tenuiores sunt, propterea enim, quod exhalationes promptissimè faciunt, sursum nō efferuntur, sed rebus in quibus factæ sunt inherēt, adhuc quod (ut dictum est) nondum ea tenuitate, itaque nec ea donatæ sunt, leuitate, qua, ut ab inexistente calore euehi possint, donandæ sunt, hæc fortè ijdem animaduertētes peripatetici, & modum omnino nullum intuentes, quo exhalationes adeò à motu densari possint, ut in adeò diurnas sufficiant flammæ, Itaque rem omnino quampiã ijs immiscendâ esse intelligentes, quæ illas & in angustius coheret, & quæ insuper ignis viribus ita aduersaretur, ut nec ipsa, nec exhalatio, cui immista est, adeò citò absumeretur, uaporem ei admiscent, qui scilicet, & solus præsto afficit, & ad munus utrumque præstandum aptissimus uisus est, altera. n. sui natura contrarius, & humidus omnino cum sit, optimè peripateticis exhalationes colligare continereque, & igni reniti posse apparet: quoniam enim (ut alibi amplius expositum est, & ipse passim manifestat sensus) tenuia quæ sunt omnia, & ipsa in primis exhalationes, quin in se ipsis spissatæ desatæque corrumpuntur, & in aliud aguntur ens, compressiōnem ita odio habent, itaque auersantur, ut eã modo, ut amoliantur, uel super positos montes amoliri nihil pigrescunt, utique ut in se ipsis densentur aglutine quodam colligendæ, cogēdeque sunt, & naturam utramque eandem, quam ignis fortitæ cum sint, nisi earum altera in contrariam agatur, uel ab immista ea ueluti media fiat, statim in flammæ agantur omnes, & quæ nullo durent temporis momento: ut enim ipsimet inquirunt, quouis sibi ipsis exhalationes coeant, modo fumus tandem sunt, & promptius omnino quam nostrorum entium aliud quod vis, & quam bellicus etiam, quæ in illis quam quæ in hoc sunt flammæ puluis, & sulfure, salinitroque & carbonibus confectus accendantur, & promptius etiã quæ in illis, quam quæ in hoc sunt flammæ absumentur: multo Aristot. exhalationes, quam res singulæ & quibus puluis conficitur,

ficitur, & alia quæuis accendi aptiores, & multò, etiam tenuiores cum sint, & rectè (ut dictum est) rem, quæ collæ instar exhalationi immiscendam esse intelligentes, non rectè (ut uidetur) uaporem immiscent, & uapori exhalationes cōglutinandi, ignique repugnandi uim attribuunt, quibus alia defandi, cōglutinandique facultates tribuendæ sunt, & quæ in super densanda, cōglutinandaque sunt, crassa omnino corpulentaque utraque, & illa sese insuper contingendi summo teneantur appetitu, oportet itaque quæ mutuū contactum prohibent, quantum licet in angustum cogant, nam tenuia quod ubi constringuntur summa (ut dictum est) molestia afficiuntur; siquidem à quibus cōprimuntur amoliri ea nō possunt quantulumvis præbeant exitum, inde elabuntur, & alia ipsa cōstringere nec possunt, nec uolunt, compressiōnem (ut dictum est) exosa, & in propria seruari amplitudine maximè appetentia, gaudentiaque Aristoteles certè terram ne concidat, dissolueturque ab humiditate quapiam continendam esse statuens, uel si aerem primo humidum posuerat, non ab ipsius tamen, sed ab aquæ humiditate contineri oportere de creuit, quod nimirū aeris tenuitati glutinis vis indi non posse uisa est, uapores porrò, qui ex aquis, exhalationibus ijs scilicet, qui è terra educuntur, & aerem igni altera natura cōtrarios, & uapores omninò, atque aerem humidum, exhalationes uerò, ignemque siccum peripatetici ponentes, itaque uapores exhalationibus immistos, nè citò hæc accendantur, absumenturque obstare, & ignis omnino elementum à suppositi aeris humiditate densari statuens, proprias positiones, non res ipsas ipsarumque naturam, dispositionemque intuiti, & sui ipsorum obliti uideri possunt: nã præterquam quod (ut alibi amplius expositum est) uaporum nulli prorsus, nec ipse etiam ignis siccus, sed hic, & illi humidi omnes, & ignis omnino aere, & exhalationes uaporibus humidiores peripateticis ponendæ sunt, siquidem ignis tenuitas aere, & exhalationes uaporibus Arist. tenuiores interdum uidentur, & tenuitas humiditatis propria, & humiditas omnino Arist. posita est, quoniam uapores, qui supremum ad aerem, ipsumque ad ignem elati sunt, si non æquè sibi ipsi omnes, & aer igni, at ille certè minus tenuis est, cuius ratio nulla prorsus habenda sit, & humiditas, siccitasque nulla agendi, sese scilicet, effundendi

dendi vi donata Arist. uidentur, utique, quin uapores omnes, qui eoque elati sunt quacumque e re educti sint, æque accendi, assumique apti sint, quin scilicet omnes statim ac ab igne contiguntur, accendantur, statimque atque accensi sunt, inuisiles fiant, & quin ab aeris humiditate, ignis densari nulla queat ratione, ambigere non licet, proprias itidem positiones, non rerum naturam, dispositionemque intuiti, nec exhalatio humiditate omni destituta, aridissimorum lignorum, cinerisque, & spongię ritu accendi renitatur uereri peripatetici uidentur. verè enim flamma nulla in crassitie, densitateque fit vnquam, sed uel quæ in ijs fieri uidetur, uel quæ in præinexistente omnino, uel iam dudum genita tenuitate fiunt omnes, & quibus nulla inest, nullaque indi potest tenuitas, nullæ itidem in ijs flammę fiunt unquam, flamma omnino non aliud est quicquam, nisi tenuitas summo donata calore nullā prorsus ullis in exhalationibus crassitiem, sed omnes tenuissimas cum intuentur, nec propterea humiditatem ipsis cum indant ut accendibiles, sed ut condensabiles fiant, non scilicet ut accendi possint, sed ut accendi, assumique renitantur, nequaquam uereri oportebat, ne humiditate spoliata crassissimarum rerum ritu, & quę propterea accendi non possunt, quòd nulla ijs inest, nullaque ingenerari potest tenuitas, accendi renitantur, minus etiam uerendum erat, ne exhalatio nimis deferretur, itaque ob nimiam densitatem accendi renitatur, uel uè minor quam oportet, non tanta omnino ipsius copia accendatur, quanta, ut reliquis incendium communicare possit, accendenda est: itaque quæ in ipsius portione quapiam accensa est flamma, prius extinguatur, quam reliquæ accendantur: neque enim intelligere licet, qui: longè tenuissima, longèque calidissima, & bene mobilis res, longè calidissimo, assiduoque, & longè rapidissimo circumuoluta motu, adeò densari sustineat, posituè, ut ob nimiam densitatem accendi non possit, & adeò densa facta, sese tamen in sublimi sustineat: minus enim suspicari licet, ne cuius portio leuiter commota accensa est, reliquæ illi continuæ à flamma contactæ nõ accendantur uniuersæ exhalationes, præsertim in quibus stellis quæ currere uidentur fiunt, quibus quæ superius ad cælum elatæ sunt nihil minus calidæ minus uè tenues nihil omnino inflammas agi minus aptæ uideri possunt, & bellicum puluerem intuentibus, qui, & ipse nihil exhalationibus

nibus calidior, & bene crassus peripateticis appareat oportet, quantauis & illarum, & huius sit moles, & quantulauis utrorumque portio accendatur, statim uniuersam accendi, quæ scilicet igni tenuis exhalatio, & si non igneo, at proximo certè, & qui uel à motu excitus, uel à proximo igne solus, igneus fiat, donata calore, quin ab igne quantulauis contacta accendatur uniuerso ambigi non potest: præterea ut ad Aristotilem redeamus tantam assiduè exhalationis copiam e terra à Sole educi, & eductam adeo rapido ad cometam efferri motu, quæ statim inflammas cum agatur, quæ uix accensæ pereant, flammas tamen adeò diuturnas, & quæ terram uniuersam, immensum quid magnitudine exuperent, nutrire queat, Aristoteli uideri potuisse summopere mirari licet: nobis quidem, uel si terra uniuersa in exhalationem soluatur, eaque ad cometem efferatur omnis, nè noctis quidem unius spatium ad adeo vastam flammam nutriendam sufficere posse existimandum uidetur: quoniam enim (ut dictum est) flamma quæuis nullo propemodum temporis durat momento, & exhalatio adeo accendi apta Aristoteli uidetur, ut uel continua quæ non est, sed interuallis quibusdam distincta quantulauis sui parte accensa, nullo temporis momento reliquæ accendantur omnes, & accensæ nullo itidem temporis extinguantur momento, summam scilicet agantur in tenuitatem, itaque & inuisiles fiant (ex huiusmodi enim ut dictum est, & ita omnino stelle, quæ currere uidentur Aristoteli fiunt) utique ut detur Aristoteli non dandum omnino, exhalationem, quæ cometę ueluti appensa est, non uniuersam simul accendi, at continuus certè ut si cometes singulis temporis momentis, & assiduè omnino ex exhalationis mole ad cometem afferatur oportet quæ (ut dictum est) terram uniuersam magnitudine exuperet, quoniã enim supremas apud stellas cometæ fiunt, & uel harum maximis multo illis apparent maiores utiq, immensum quid terram excendant oportet. cometæ præterea qui præsertim supremo in cælo fiunt, si in exhalationibus accensis fiunt, modus omnino peripateticis inueniendus est, quo quæ bene quidem tenues, beneq; in flammam agi aptę, at nondum certè integra ignis natura, nec ea donata tenuitate, quæ uel accensa inuisilis sit, e terra ad cælum elatæ sunt ab igneo iam correptæ calore in summam quæ ab eo, & inuisilem prorsus actæ tenuitatem e cælo ad ter-

ram delabantur, nisi enim id fiat, necessariò cœlum assidue excreseat, & assidue terra imminuatur, vniuersaq; tãdem in cœlum agatur, quin & modus declarandus Aristoteli erat, quo elemētum, quod cœlo sub est, succensionis fomes adhuc remanet, & non diuisam, quin infinito tã tempore accensum, & veram in ignem, verasque actam est inflammas. quoniam enim adeò accendi actum est, vt simul ac leuiter commotum fuerit, accendatur, & si quidem tale nō fuerit, à superiorū corporum mota fieri posse Aristot. videtur, & quocunque omnino modo eius portio talis sit, reliquū vniuersum fieri potest, itaq; & fiat tandem oportet, vtiq; infinito tam tempore à cœlo Aristoteli circumuolutum, infinito itidem iam tempore accensum, inflammatumq; fuerit oportet. Quoniam igitur modus, quo ita densari, itaq; temperari exhalatio queat, vt diuturnam in flammam sufficiat, reperiri nullus potest, vti que cometas ex exhalationibus accensis fieri, (& quod Aristoteli placet) cometem lucem esse in exhalationibus accensam existimare non licet.

Quæ cometas attribuit Aristoteles loca, & non rectè ea attributa esse. Cap. Septimum.

COCVM porrò, in quo cometę fiunt nos edocens Aristoteles, & superius ad cœlum, quod scilicet diuersa à sublunariibus natura donatum esse statuerat, vapores efferi itaque, neq; cometas in illo fieri posse supponens, cum (inquit) infero in loco concretionis principium fuerit perse come

tes apparer, cum autem exhalatio sub aliqua stella, seu errante, seu inerrante motione concreuerit, tum harum aliqua cometas efficitur: Ipsi enim stellis comæ non fiunt, sed perinde, ac coronæ, quæ solem, ac lunam ambire, & ea quamuis locum mutantia, consequi videntur, cum sic aer fuerit densatus, vt hæc affectio sub solis cursu oriatur: sic coma in stellis coronæ locum obtinet; sed hæc qui dem ex reflexione talem refert colorem, illic autem eo, qui apparet, colore inficiuntur, at cum ad stellam concretio sita fuerit, cometas eodem quo stella motu moueri videatur necesse est: cum autem separatim concreuerit, tum derelinqui videtur.

Mundi

Mūdi enim, qui ad terrā pertinet, talis, est motio. Quod dictū scilicet, & cometas omnes sub luna, nullos profus supremo in cœlo fieri supponens, & illorum alios stellis affixos, & cum stellis circumuolui, alios seorsum à stellis fieri, & circumuolui quidem & ipsos, ac non eadem, qua stella velocitate intuens omnes in ente fieri, quod cum cœlo circumuoluitur, at alios quod exhalatio à stella forte concreta, & veluti stellę opus ad stellam quod licet elata, & quod licet stella proxima sit superiore in loco, & ignis in omnino elemento, hos vero inferiore in loco, & quæ in aeris regione, quæ & ipsa si, quod ignis facit, cœli motum non aequat cum cœlo, & ipsa tamen circumuoluitur, fieri decernit. Ceterum cur adeò illi à stellis remoti, stellis tamen affixi appareant: nullam, vt videtur, rationem affert Aristoteles & euenire id posse, coronarum exemplo, nos admonet, quæ scilicet, & ipsa quàm longissime à luna, soleq; cum absint, ea tamen ambire apparent, nostri temporis peripatetici propterea, id euenire affirmant, quod stella propinquum cum sit cometæ spatium, quo ab ea abest, dignosci nō potest, & vel si simul cum stella nō circumuoluitur, sed valde ab ea digrediatur, quoniam è longinquo ipsorum distantiam intuemur, nihil eam percipimus: itaque stellæ perpetuò coniunctas apparet cometas, & valde omnino à nobis remota quę sunt, vel si valde etiam à se ipsis distent, vbi in eadem visui sunt linea, coniuncta videri orizontis exemplo comprobant, qui & si quàm longissimè à terra absint, ob itineris tamè distantiam illi coniunctus apparet; secus autem qui inferiore sit loco, quoniam enim multo quàm ille nobis proximior, multoq; quàm ille amplius à stella abest interuallum, quo ab ea distat minimè nos latet; & quantulumuis à stella digrediatur illico eius digressum percipimus, stella præterea, inquit, lux cum cometis luce, qui in superiore sit loco, quia proximior ei est, facilius, quàm cum inferioris congregitur luce; cometas, si non omnes, at eos certè qui stellarum cuiuspiam apppositi apparent, supremo in cœlo, & ipsas omnino apud stellas, quibus affixi videntur, fieri ambigere nō licet, neq; enim si sub luna & ipsi fiant, & tanto à stellis distent spatium è terris quibusuis, quod passim euenire videtur, stellis iisdem apppositi, affixiq; appareant, non eandem omnino vniuersa è terra vllam ad stellam, sed aliunde aliam ad stellas singulas obtineant positionem, & cometas qui nuper, stellaq; amplius, quę

Respondeo
Recensio
rum.

Impugna
tio.

C 2 (ut

Li. 2. c. 17. (ut dictum est) paucis ab hinc annis in cassiopeæ signo conspēta est, ille quidem supra solem, hæc uera supra Saturnum nostri temporis Mathematicis conspēta est, minus etiam ne vapores tenuiores præsertim qui sunt, eousq; nobis efferi possint, quoniam enim Aristotelis rationes quibus cælum diuersa à sublunaribus naturæ esse astruit satis (ut uidetur) in comentarijs de rerum natura, reiectæ sunt, & ens quod terram supremasq; inter stellas medium est à luna, eademq; vniuersum natura constitutum, & cuiusmodi ipso aspectu apparet vnum, idemq; esse vniuersum in iisdem itidem declaratum est comentarijs, nihil vereri licet, nè qui ad lunam vsque clari sunt vapores, ad supremas usque stellas efferi queant, nec Theologorum quorundam opiniones obstant qui fusi eris instar densum ponunt, satis hæc enim à Basilio magno reiectæ sunt, dānataq; in tertia eius homelia, nec tamē, inquit, ipsum firmamentum iuxta vulgatam acceptionem, ex qua videatur ortum habuisse, aut aquæ inglatiem concretæ, aut cristallinae naturæ simile, aut solidæ alicuius naturæ, ex ijs igitur nulli simile firmamentum esse censemus: est enim puerilis, simplicisque profectò mentis tales de corporibus cælestibus opiniones habere, ob id ipsam cælum, aut ex vno simplicium corporum, & hoc ex igne, aut ex omnibus mistionem habere non sine maxima ignis parte asserere nobis placet: qui iam ab ipsa diuina scriptura ita instituti sumus, ut nihil ultra ea quæ sunt concessa menti nostræ imaginari, cogitareque concedamus. itaque expositæ tantum Aristotelis peripateticorumque rationes examinandæ remanent: siquidem quæ Aristoteles supponere uidetur, ignis elemētum, supremaque aeris portio à cæli motu, & eadem illud, qua cælum uelocitate, hæc uerò tardius circumuoluatur, & cometa uno omnes, eodemque, & ab oriente omnino occidentem uersus moueantur motu, nõ perperam fortè Aristoteles è cometarum motuum diuersitate, diuersum ijs locum, & superiorem ijs, qui stellarum motu adæquant, inferiorem uerò ijs, qui ab illis relinquuntur attribuat: Quoniam uerò iisdem in comentarijs satis est (ut existimo) declaratum, uti sacræ diuinæ litteræ testantur, quòd terram inter, lunæque orbem non sibi ipsi tantum simile, sed supremo etiam cælo eadem natura iisdem donatū est uiribus, & infinita hæc tantum, quæ intra montium uertices includitur ipsius portio ab ijs reiecta, & à præpotente terræ natura debi-

Basil.
In Hexa-
mor.

Lib. 1. c. 3.

debilitata, imminutaque, & veluti torpida facta, nullo manifesto moueri uidetur motu, reliqua omnis sponte suis, proprijsque uiribus simul cum cælo circumuoluitur, eademque (ut existimare licet) uelocitate, & cometa (ut dictum est) nõ uno, eodemque omnes, & ab oriente occidentem uersus, sed pluribus, longeque diuersissimis, & quibus omnino à cælo moueri non possunt, mouentur motibus, præterea & quod si ignis, supremaque aeris portio, à cælo (ut Aristoteli placet) circumuoluatur calidus, tenuisque & cõtinuus omnino igni aer cum sit, utique, vel uterque simul cum cælo circumuoluatur & uterque cæli motum adæquet, vel si aerem amplius, at & ignem omnino cælum præueniat oportet, nam si, ut peripateticis placere uidetur, quæ longius à cælo absunt pigrius ea trahit cælum, propterea id eueniat oportet, quod circumuolui repugnant, & cælum ipsorum naturam, viresque nõ penitus exuperat, id uerò si sit, utique nec suprema ignis portio penitus cæli motum adæquet, sed & ipsam cælum præcedat quid, & vel insensibile id si sit, at multis certè in reuolutionibus bene magnum, beneque Manifestum fiat, oportet. postremo & quod nisi cometa stellas, quibus affixi apparent uere ijs adhæreant, haudquaquam (quod euenire apparet) quibusuis è terris eademque; ad stellam eundem, sed aliunde alium obtineant situm, nec coronarum exemplo, quæ longissime à sole cum absint, eum tamen ambire apparent, cometas itidem, uel si adeò à stellis distent, ijs tamen appositos uideri posse, satis Aristoteles declarauit. siquidem Coronæ, uel Aristoteli ipsi alię assidue, atque; aliæ fiunt, & certis modo è terris, & è quibus spectantur, non eodem ex omnibus, sed aliæ ex alijs spectantur, at cometes vnus idemque perpetuò, & vnus, idemque omnibus spectatur è terris, quod (ut dictum est) nisi uerè stellæ appositus sit euenire minimè queat, utique perperam Aristoteles cometas omnes sub luna, & superiore in loco, qui stellas affixi apparent, reliquos in inferiori fieri decernit: cometas præterea qui perse fiunt, & à nullis seorsum inferiore tantum in loco, & qui sub stellas fiunt, & stellas apppositi apparent, in superiore tantum fieri, ut uidetur supponens, incusandus uidetur. Cur enim utrique non utroque fieri queant in loco, perindeque & secus atque Aristoteli positum est, qui stellas affixi apparent tardiore, uelociore autem, qui seorsum à stellas spectantur, circumuoluantur motu. itaque non rectè è diuersa cometa-

metarum motuum celeritate, illorum locum uenatur Aristoteles; at peius certè qui illum sectantur quod cometæ adeo à stellis cum absint, ijs tamen appositi appareant, & illarum cursum cum non adæquent, adæquare appareant, illud quidem spatij, quod inter stellas, cometamque medium est, breuitati, hoc uerò interualli attribuunt longitudini, quod nos inter cometamque & stellam medium est, nā spatium, quo amplius suprema aeris, quàm suprema ignis regio à stellis distat ad spatium quod supremam inter ignis superficiem, stellasque medium est collatum, conferendum omnino, nullius omnino momenti uideri potest, & quantulumuis spatium sit, quod nos, cometamque inter, & hunc, stellamque intermedium est, si quicquam cometæ à stella relinquatur, minime ei iunctus appareat, minus etiam intelligere licet, superiorem cometem, propterea stelle unitam, minimè uerò inferiorè uideri, quod illius lux stellæ luci proximior cum sit, hic illa ueluti coeat, qui enim immenso quodam spatio quæ distant, luce sibi ipsis iunctæ uideri queant, at Age quod reliquum est signum, quod cometæ reflexione non fieri Aristoteli indicet, & num rectè Hippocratem incusarit, intueamur.

Signum quod Cometæ reflexione fieri non posse Aristoteli indicat infirmum esse. Cap. Octauum.

Dicto c. 7
rex. 47.

VONIAM (inquit Aristoteles) plerunque perse, & sepius quam circa aliquas stellas Cometæ fiant, maximum argumentum est, non perinde, ac coronam ex pura succensionis materia ad stellam, non item ad solem (ut inquit Hippocrates) reflexionem esse. Inde igitur Cometæ reflexione non fieri colligere uidetur Aristoteles, quod illorum plerique perse fiunt, & perse mouentur, nullam scilicet stellarum ambiunt, & nulla cum stella simul circum uoluuntur, nam si coronarum ritu reflexione fiant, ueluti illæ solem omnem, lunamque ambire, & nunquam seorsum ab ijs fieri uidentur, utiq; & cometæ singuli stellarum quæpiam ambiunt, perpetuoque cum ea circūuoluantur. mirari sanè licet, cur enim ut reflexio quomodo Aristoteli etiā fieri uidetur, uisu

uisu ad nubem, exhalationemque sublato indeque ad solè reflexio fiat, non ubi vis existat sol recte modo nube ad illum uisus reflecti queat reflexio non fiat, Iris certe reflexione, & in nube fieri uisa est quàm longissimè à sole remota, & quemuis ad solem haec situm, & lunæ portio quæ soli, nobisque conspicua est, nubesque omnes quemuis ad solem fortiantur situm, eius ad nos lucem remittunt omnes, ut non id incusandus Hippocrates sit, quod cometem reflexione ad solem, quæ nihil ille ambire, quin qui nullus ubi spectatur usquam, fieri posuerit, sed quod stellam, quam coma ambit nusquam, & ipsam reflexione fieri, sed perpetuo errantium unam esse, cum quod uisum ab humore ab illa errantium attractum ad solem reflecti posuerit: nam eodem quo coma modo, & reflexione omnino stella itidem fiat oportet, magis autem stella, quàm coma, barbaque splendet, quod exhalationis portio, in qua stella sit qua reliquis densior solis lucem puriorem remittit, uel quod ipsa tantum soli exposita est, & unam ad ipsam lux primo, tum ipsa transuecta, ad reliquas fertur, Itaque (ut superius dictum est) cauda, barbaque in oppositam soli partem perpetuo extèdi uisa est, & ut superius, & in iride amplius declaratum est, quæ reflexione, & ueluti in speculis spectantur, non propterea spectantur, quod uisus ad ea feratur, Indeque ad solè reflectatur, quid enim ad nubes usque uisus effundendus, indeque ipsum etiā ad solem reflectendus sit, ut solis lucem ad nubes conferat in ijsque illam intueatur, quæ nullo temporis momento, quaque uersus in immensum effundi, & à rebus ad quas effusa est omnibus quaque uersus relucere, & sponte sua oculos subire apparet, sed propterea spectantur, quod solis lux ad ea (ut dictum est) delata ab ijs ad nos relucet, & à densis, & qualibusque, & albis integra, puraque, splendida nimirum, albaque, quin sol ipse, nam quia nihil ea subit, nihil ab eorum obscuratur opacitate, & quia nihil ipsam obumbrant, nihil ipsius imminuunt splendorem, & quia nullo alieno colorata sunt colore nihil illius sedant candorem, à non densis uerò, inæqualibusque, & non albis ab ijs omnino que subit, quorumque opacitati immiscetur, & quorum à tumoribus ueluti intercipitur, obumbraturque, & à coloribus intingitur, non integra amplius, puraque, sed imminuta sed dataque, & ut ad Hippocratem redeamus, id etiā incusandus uidetur, quod uisum ab humore à stella attracto ad solem reflecti ponit, nam ne ipse quidem sol humorem attrahere uidetur ullum, sed quem exope-

exuperat in vapores agit, & ij sponte sua quoq; versus sursum efferantur à vaporibus, porro in ipsos collectis solis lucem, & benè splendidam relucere posse, in nubibus passim intueri licet, quæ nihil interdum minus, quàm cometa lucidæ spectantur. Age porrò quod reliquum est Aristoteles lacteum circulum constituentem audiamus, eiusque sententiam examinemus.

Lacteum circulum exhalationibus accensis Aristoteli fieri videtur, & ex his fieri non posse.

Cap. Nonum.

Primo
Meteo. c.
§. tex. 56.

REIECTIS Antiquorum de lacteo circulo sententijs dicamus nos (inquit Aristoteles) principium quod à nobis positum est resumendo, antea enim dictum est aeris extremum ignis vim habere, ita ut aere per motum disiecto talis concretio fecernatur, qualem crinitas stellas esse dicimus. quippiam verò eiusmodi fieri intelligendum est, quale in illis, cum non ipsa perse secretio coaluerit, sed sub aliqua stella, vel vaga, quod autem vno insyderere euenit, Illud idem in toto cælo, motioneq; supera vniuersa fieri summendum est: nam rationi congruum si unius syderis motio accendit, omnium etiam tale quippiam efficere, ignemq; excitare, idque eo in loco, vbi sydera frequentissima sunt, plurima, & maxima, tum quæ hanc ipsius sententiam labefactare poterant reiectis, & veram esse multis comprobans, quare (inquit) si causam cur cometa appareant, vt mediocriter traditam amplectimur, de lactis quoque specie, eodem modo rem habere putandum est. quæ enim ibi in vno affectio coma est, hanc eandem in circulo, alio fieri contingit, hacq; est, vt (id veluti definiens) ita dicamus, maximi circuli quæ ex secretionem est, coma. Ideo (vt diximus) nec multi, nec sæpè cometæ fiunt, propterea quod in hunc locum eiusmodi concretio fecernatur. supremo scilicet aere, qui ignis vim habet à cæli motu disiecto quæ in eo talis concretio facta est, è quali cometas stellas fieri dictum est ad locum stellis suppositum, quæ

eo

eo circulo inharere apparent cogi omnem, & ab ipsarum motu accendi: rationi enim congruum est si vnius stellæ motus accendit tot, tantarum tale quidem efficere, ignemque excitare, perpetuumque esse hanc circulum; quod eiusmodi concretio iusta singulos stellarum circuitus ex ignis elemento fecernatur, eundemque attrahatur ad locum: Quoniam cometas ex exhalationibus accensis, eosque, qui stellarum quippiam apppositi apparent in sublunari ente fieri non posse, satis est (vt existimo) declaratum, nihil utique examinanda reiiciendaque videri posset Aristotelis sententia, circulum lacteum iisdem è rebus, eodemque modo, quo cometas constituentis, & loco in codè collocantis: idq; modo hunc à cometis differentem statuentis, quod non vt, illè stellæ vnius, & quæ breui omnino luceat, sed circuli maximi, amplissimiq; & longè plurimarum stellarum coma sit, & quæ nullo vnquam pereat tēpore: quæ enim ibi hominem exceperere incommoda, eadem omnia, & multo me hercule ampliora, manifestioraque excipiunt. itaque uel qui in ipsius verba iurarunt, ipsius positiones quasuis, vel quæ manifestè rebus ipsis, ipsique repugnant sensui, quin, & quæ si bi ipsis penitus contrariæ, oppositæq; sunt, omnes simul tueri nihil verentur, hanc ipsius de lacteo circulo sententiã damnât, reiiciuntque. at vt amplius positionis absurditas innotescat, illorum quædam amplius, & si quid præterea circuli lactei constitutionem explicans incusandus videtur Aristoteles intueri nihil grauari oportet. primum quidem mirari licet, exhalationem, quæ qualis ea est, quæ cometas sit, facta est, benè scilicet, densata est aere à motu disiecto, à reliqua fecerni, & lacteum ad circulum vniuersam efferri, ibique à stellarum motu accendi Aristoteli videtur, potuisse, nam ut, vt ei detur sublunare eum à cæli motu disijci, eo disiecto haud quaquam crassiores, densioresque ipsius partes à tenuioribus, laxioribusque seiungi, separarique, sed in vnum cogi, magisque in se ipsas vniri omnes, & siquidem à se ipsis separentur, nequaquam densiores, grauioribusque, sed tenuiores ad lacteum circulum efferri existimandum omnino est, tum & multo certè amplius tantam exhalationis copiam, & vna, eademque perpetuo mensura è terra educi posse, ut (quod dictum est) statim ea cum accendatur, & simul, ac accensa est, absumatur, & quæ à sole præcipuè cum attrahatur, diuersissimè assidue viribus, & in terrã agen

D te,

re, cuius dispositio assidue immutatur, longè diuersissima mensura, & benè etiam à se ipsa differens, educatur necesse est, in adeo tamen vastas, perpetuasque, & vnde quaque sibi ipsi vniformes sufficere flammis, nihil vnquam terræ, neque ignis mole immutata, nihil scilicet terra imminuta, nec igne aucto nunquam intelligere licet.

F I N I S.

BERNARDINI TELESII CONSENTINI.

DE IIS, QUAE IN AERE FIUNT,
& de Terræmotibus.

Qui vapores præcipuè in grandines, pluias, & niues aguntur, quæ in ventos diffunduntur; & modus quo in ea quæ dicta sunt, illi coguntur, & quo hi mouentur, inquirendus videri debet. Cap. Primum.

VAPORES è Terra assidue à Sole educi, & ex ijs in seipsos conspissatis grandines, pluias, niuesque cõstitui, nihil omninò declarandum videtur, & omnibus positum, placitumque, & quod per se manifestum sit: nam & vapores è Terra oriri, & in nubes eos, nubesque; in dictas cogi res ipsis intuemur oculis.

At neque ventos vapores esse per aerem fluentes dubitare licet, nubes ibi præcipuè cogi vbi venti spirant, & è nubibus eos enasci, & nubes interdum vniuersas in eos resolui intuentibus: satis etiam per se patere videtur, eosdem omninò vapores in grandines, & aquas, & niuens cogi, & per aerem spirare: siquidem quibus è nubibus aqua fit, ex iisdem & grãdo, & nix fieri, & vtraque aquæ commista decidere videtur, & adeò vtraque pròptè, & negotio nullo in aquã liquefcere conspecta, eadem penè aquæ, ex iisdem certe vaporibus constitui videri debet, at vel magis quam aquæ ratio postulat, in seipso spissatis densatisque, vel minus. Manifestè itidem qui spirant vapores, in nubes, è quibus dictæ fiunt res, cogi videtur: quoniam

D 2 verò

verò assidue quidem è Terris omnibus elabuntur vapores, at neq; pluuia, nec grandines, nec niues assidue vsquam fiunt, & alijs in Terris & plunia, & grando frequens, grandisq; perrara in alijs, perque minuta fit. Et in quibus spirant venti, raræ in ijs pluuia, & grandines etiam rariore, qui vapores in grandines, aquas, niues agi, & qui in ventos diffundi aptiores sunt, inquirendum: at multò certè diligentius modus, quo vel ijdè vapores in adeò diuersas res aguntur, quo ve in obliquum moventur, inspiciendus uideri debet.

Qui precipuè vapores in niues, plurias, grandinesq; aguntur, & qui per aerem fluunt, venti q; apparent.

Cap. Secundum.

Voniam, ut dictum est, vel omnium consensu, ac sensus penè ipsius testimonio, niues, aque, grandines è vaporibus fiunt còcretis, & in seipso còspisatis, crassioribus omnino factis, summa donati qui sunt tenuitate, inepti omnino ad eorù còstitutionè uideri debent: inuimodi enim qui sunt nec in aperto liberoq; loco adeò in seipso còspisari, at neque adeò à nostro frigore còpingi posse uideri debent, vt in illorum vllum crassescant: siquidem neque aer vllus quantusuis in vtrem coniectus, & frigoribus sæuientibus quatumuis, nec tenuissimi qui sunt venti, cuiusmodi Boreas ipse videtur, vel in aquas vnquam, vel in niues crassescere apparent: Vapores itaque ex quibus singula illa fiunt, crassiusculos esse oportet omnes; at multò certè magis qui in grandinem constringuntur, quæ scilicet vel aspectu ipso multò quàm aqua, aut nix crassior, multoque etiam solidior, è crassioribus omnino vaporibus compacta uideri debet: at contra qui per aerem fluunt, spiratq; longè tenuiores; neque enim adeò sint ad motum apti, nec moueantur omnino, nisi magna donati sint tenuitate, sed immobiles torpent, & uel nihil in seipso impulsu coactique, in aquas, aut in niues à nocturno cogantur frigore; veluti qui in rorem, pluiasque interdum, & in pruinam aguntur. Et manifestè quæ tenuiores sunt nubes, in status plerunque dissolui apparent; & ubi rubet Sol, Lunaque, quod tenuissimis vaporibus intermedijs euenire Peripateticis èt videtur, vèti perpetuò fiunt: at

vel

vel Ptolomæi testimonio pluuia, ubi flauus apparet Sol, qualis per crassiores spectari vapores ipsis itidem Perip. videtur.

Quomodo vapores in aquas, & grandines, & niues aguntur. Cap. Tertium.

Iaquas porrò crassescere vapores uel aliud nihil passi, at in seipso còspisati tantum, quæcunque id occasione fiat, uideri possunt: siquidem dum in nubes coguntur, quo facto aqua fiunt, nihil omnino aliud pati, nisi in seipso còspisari videtur. Et si quidè tenuioribus, calidioribusq; partibus spoliari videantur, at & ipsum vnus còspisationis, non vlla frigoris opera, quod scilicet nulli ibi adest: uel in summo enim calido ambiète pluuie apud nos assidue fiunt: & pluuia perpetuò ad mōtes aer, à quibus qui in eos fluunt vèti velati retinetur, & aliò diffundi prohibetur. Nā ad Arabiæ mōtes in lōgè ardentissimo Sole quotidianæ, vt Peripatetici testantur, & certis, statisque; ferè horis, lōgeq; copiosissimæ, & summè grādes, quæ hūt pluuie manifestè è uentis, qui in eos assidue spirant, fiunt, in seipso summè tandè còspisatis, & in aquas coactis. Et fumus quiuis, vel in bene calidis inclusus rebus, in aquam cogi videtur omnis, vt si à frigore in aquas cogi vapores interdum videntur, non propterea perpetuò, vt aqua fiant, frigoris opera opus esse: neque aliud omnino, dum in aquas à frigore aguntur, pati ab eo uideri debent, at còspisari tantum. Quod igitur dictum est pluuia è vaporibus in seipso còspisatis, esto & tenuioribus partibus spoliatis; at aliud certè passis nihil constitutæ uideri possunt: eadem quidem ratione, & grandines constitui uideri debent; at è crassioribus omnino vaporibus, magisque, & celerius in seipso densatis: siquidem non aliud grando, quàm aqua bene iu seipsam densata uideri potest. Et ita omnino fieri inde intelligere licet, quòd magis etiam quàm pluuia, non nisi post maxima frequentissimaque tonitrua, post uehementissimos nimirum nubium in seipsas concursus, & absque nube nulla omnino fit grando. Nec verò nisi & vaporum crassities magna adsit, & uehementissima, uelocissimaque eorum còspisatio, tandiu in sublimi vapores sese sustineant, dum in grandines concresecant, sed

Aque.

Grandines.

vel

vel aqua facti, vel res alia inter vapores, grandinesque media, decidant omnes. Et grando igitur ut fiat, nulla omnino frigoris opera est opus; quin si adsit frigus, fieri grando omnino nequeat: siquidem grauiore ab eo facti vapores, non tantam morentur conspissationem, quanta, ut in grandines cogantur, est opus; sed prius omnino quam in grandines agantur, decidant. Et nullo omnino frigore ad grandinum constitutionem opus esse, inde manifestè patet, quòd vel ubi hyeme fiunt, non nisi in calido ambiente fiunt: frigidior autem quam aqua sentitur grando, quòd è uaporibus magis densatis tenues, calidæque partes extrusæ sunt magis.

Nix.

Nix verò manifestè frigoris est opus, quæ nimirum ibi fit modo, ubi summè pollet frigus. Et è vaporibus omnino fieri videtur, à frigore concretis, gelatisque, & qui priusquam in aquas cogantur, grauiore facti sint, quam ut sese in sublimi sustinere queant, longè igitur quam aqua, aut grando, candidior nix, longèque leuior, & quæ si modicum quid spissetur, in aquam liquefcit omnis, quòd è uaporibus concretis quidem, spissariq; iam captis, at nondum in aquas coactis, nec ulla fortè tenuitate spoliatis, constituta est.

Cur vapores in obliquum mouentur, & quandiu.

Cap. Quartum.

De ventis

VI verò in ventos diffunduntur, proprio fortè motu, sponteque sua in obliquum feruntur; bene enim propria natura mobiles, nec dum aeris nacti tenuitatem, nec ad superiorem efferri possunt locum, nec efferri omnino appetunt. At uel nihil moueri appetentes à seipsis moueri tamen, impelli que uideri possunt; quoniam enim teuues sui natura in seipsos spissari, densari que in alienam omnino agi substantiam, summè odio habent, summeque auersantur; ubi tanti facti sunt, ut locus, in quo continentur plures, aut ampliores eos capere non possit; si uel noui, qui assidue è Terra, mari que emergunt, eos subeunt, uel amplius ipsi à Sole attenuati ampliore indigeant loco, quacunque omnino occasione propria ibi seruari tenuitate non possint; sed comprimantur, inque angustius agantur, id ut uitent in obliquum feruntur; & leui quidem,

quidem, placidoque motu, si eo compressionem uitant: Quod ibi omnino sit, ubi exigua in aeris parte plures facti sunt, quæ qui ibi commodè contineri queant; quibus nimirum ne sese explicent, & in amplius diffundantur, nihil obstat: & qui modicum quid à seipsis seiuncti in aperto, liberoque fiunt loco. Nam ubi aer uniuersus uaporibus oppletus est, adeoque in seipsos coacti, ut cogi amplius non sustineant, & uniuersi simul ampliores à Sole fiunt, alijque è Terra, mari que educiti illos subeunt, assidue nimirum magis undique comprimuntur, itaque commoti compressionem non effugiunt, assidue motum magis concitant, & rapidissimo eo tandem, & quo quæ obstant, omnia amoliantur, feruntur, ut quibus quid uis sustinendum, molendumque sit, compressionem, ut uitent. Et tandiu per aerem fluunt, dum uel apertum, liberumque nanciscantur locum, uel in aquas cogantur, uel etiam longè a motu tenuiores facti, aerisque nacti naturam, & unum omnino aeri facti nequaquam in inferiore acquiescant loco, sed superiorem appetant, & ad superiorem ferantur.

Cur vapores eo motu moueantur, quo moueri uidentur.

Cap. Quintum.

PROPTEREA igitur quotidiani indigeantque; qui uideri possunt uenti, ex oriente potissimum Sole spirare incipiunt, & Solem ueluti sectantur; inde scilicet assidue flant, ubi ipse adest Sol, quòd vapores amplius à Sole attenuati in contrariam Soli ferantur partem; & occidente eo cessant, quòd nihil ampliores facti loco, in quo sunt, contenti, nihil inde amouentur. At ubi, quæ in Oceano euenire asserunt, assidue quidem, & ueluti maris more quasi statis, certisque temporibus modo in hanc, in illam modò partem spirant uenti, uel in eundem perpetuò ferè: propterea ea euenire uideri possunt; quòd longè quidem ex illo plurimi, aptique in uentos diffundi, assidue ascendunt uapores: at neque copia, nec tenuitate ex uniuerso æquales; sed uel longè modò ex alia eius parte plures, & in uentos diffundi aptiores, modò uerò ex alia, uel perpetuò ex eadem. Quoniam enim non æquè directus mari eidem perpetuò imminet Sol; nec mare uniuersum eadem

dem donatum est profunditate nequaquam in uniuerso equa-
lis uaporum copia, nec æquè ij tenues perpetuò: quin uel eo-
dem in mari a diuerso Sole, & in diuerso mari a Sole eodem
cum copia, tum uerò, & tenuitate differentes uapores fieri ui-
deri debent: & a directo quidem Sole, breuique in mari, lon-
gè quidem plures, at summè tenues, & qui ueluti, qui apud
nos summis in cælibus fiunt, nõ in obliquum, sed ad superiora
ferantur: nam & in seipsam, & a solido, tenitenteque maris
fundo reflexa lux longè fit robustissima. Ab obliquo contra
Sole, & profundiore in mari longè pauciores, longèque cras-
siores, & qui in uentos diffundi inepti uideri possint; ut mul-
ti omninò, aptique per aerem fluere, in breui quidem mari
ab obliquo Sole, in profundiore contra à directo, educi existi-
mare liceat; & è parte itaque qua breuius est mare Sole obli-
quo facto uentos spirare. Directo contra inde promptius,
ubi profundius est mare; inde omninò assiduè, unde plures,
aptioresque in obliquum ferri educuntur uapores, & satis
quidem uapores quò crassiores sunt, eò in niues, aquas,
grandines agi; quò uerò tenuiores sunt, eò promptius per
aerem fluere, manifestatum existimo. At si quæ singulis il-
lis eueniant, ijs, quæ dicta sunt, congruant consentiantque
omnia; si scilicet illorum singula ibi fieri uideantur, ubi
uapores adsunt, qui ad illorum singulorum constitutionem
apti uisi sunt, utique multò id fiat manifestius; id porrò aper-
tum fiat, si qui calor, quali è Terra, qua elabatur in tenuitate,
inotescat; uel satis id itaque in Commentarijs de Natura con-
spectum ampliùs inspicere ne grauemur.

Li. 1. c. 13.
14. & 16.

Qui calor quali è re, qua elabatur in tenuitate.

Cap. Septimum.

ALOR, qui Terræ à Sole inditur, nequa-
quam alieno in loco, atque inter contraria
immobilis torpere contentus, sed ad cogna-
ta entia euolandi, seseque commouendi,
propriam scilicet operandi operationem sū-
mè appetens, res, quibus inditus est, assiduè
attenuat; tales scilicet facit, quales euehe-
re, & in qualibus elabi queat, & dum utrumque fiat, attenua-
re nunquam cessat: at utroque peracto, uel si ampliùs illa
atte-

attenuari possint, nihil eas attenuat ampliùs, sed statim euo-
lat, ut eius non attenuandi, sed è contrarijs abeundi, & sese
commouendi propositus finis sit. Qui igitur summus est ca-
lor, qualis igneus uidetur, è rebus quibusuis ferè summa ela-
bitur in tenuitate; quòd nimirum rem, cui insidet, ubi adeo
tenuem fecit, ut euehere eam queat, in uapores, s. egit: neq;
enim crassius eas euehat calor ullus, nullo ferè temporis mo-
mento summa donat tenuitate. At è rebus quibusuis ferè in
bene tenui, ut dictum est, elabens subiecto, in tenuiore om-
ninò è densioribus elabatur, crassioribusque, e quibus uide-
licet non nisi tenuitati summæ egressus patet: & è quibus si
patètem egressum moliri queat robustus calor, at non statim
eum nulloque temporis patefaciat momento; diutiùs itaque
& propterea omninò immoratus, quòd elabendi aditus non
patet, ampliùs omninò attenuat: summus itaque, quòd di-
ctum est, calor, qualis qui Terris à Sole inditur, perrarò uide-
ri potest, ex omnibus ferè, è crassis certè summa elabatur in
tenuitate. Idem & languens facere uidetur: ut qui nec pau-
lò grauius onus sustinere, nec egressum, uel è laxis, mollibus-
que rebus patefacere queat; qui igitur non nisi in summè te-
nui elabatur subiecto. Horum uerò medius non quidem è
crassitie summa, è qua, ut dictum est, summa modò elabatur
tenuitas; at & è liquidis, & è mollibus itidem rebus crassio-
re omninò exilit in subiecto: qui nimirum non æquè statim,
ac summus attenuare, & grauius omninò onus, quàm lan-
guens euehere, & que elabenti obstant robustius amoliri po-
test. Nec uerò ijs, quæ dicta sunt, quæ eueniunt dissentire,
quin summè conuenire, congruereque omnia uidentur: è li-
gnis enim igni impositis tenuissimus primum elabi uidetur
fumus; tenuitas nimirum iamdiu à proprio ligni facta calo-
re, ab eiusque crassitie, ac densitate retenta egressum ab exter-
no ignis calore nacta; nihil dum ampliùs lignum exuperan-
te, at modicum quid tantum aperiente: tum crassior assi-
duè fieri fumus; calore scilicet magis uincente, & non præ-
existenti modò tenuitati egressum patefaciente, sed aliam
insuper ingenerante, nec summam eam faciente; nondum
penitus ligni substantia exuperata, inque igneum calorem a-
cta: at tenuiorem subinde fumum clarioremque, & flammam
demum; tenuissimam nimirum, summeque calidam rem,
summo ligno indito calore: & lóge tenuissimus aer omnis, è
E crassa

crassa, densaque eductus Terra; purus itidem, tenuisque marinus, è non summè quidem crassa, viscosaque, & tenaci, sed ex assidue agitata, commotaque, & Solis actionem veluti fugiente re: at longè crassissimus ex humidissima, mollissimaque enatus Terra, multoque è crassis, stagnantibusque aquis magis; quibus scilicet, nihil Solis actionem vitantibus magnus inditur calor. Nam quæ assidue fluunt, agitanturque, quoniam Solis vires veluti subterfugiunt, modicum ex assument calorem: & proterea ex ijs tenuis enascitur aer, eoque amplius si tenues sunt, nitideque. Tenuis itidem Borealis, montanusque aer omnis ab obliquo, languidoque factus, eductusque Sole, at campestris crassior omninò, à robustiore omninò factus calore: summus itaque, quod dictum est, calor, qualis, qui Terræ à Sole inditus, perrarò uideri potest, non adeo fortè è ualde tenuibus rebus, at ex alijs quibusuis in summa elabi videtur tenuitate, languidissimus ex omnibus omninò. Medius verò, qualis qui, vel à robustissimo Sole Terræ inditus uideri debet, non quidem è crassis, densisque, at è reliquis Terris omnibus crassiore omninò elabi videtur in subiecto. Agè porrò quod reliquum est, quibus in anni temporibus; à quo nimirum calore, quibusque in Terris grandines, pluuiaque, & niues fiant, & uenti spirant, intueamur.

Quibus in anni temporibus, quibusque in Terris pluuia, niuesque, & grandines fiunt, uentique spirant, & qui uenti quando sereni quandoque pluuij. Cap. Septimum.

VERE percrebræ quidè pluuia, at non valdè diuturnæ, & nullis spirantibus fiunt uentis; Aestate perraræ, & quæ fiunt, grandiores fiunt: Autumno frequentes veluti & Vere, at quàm Vere diuturniores, grandioresque; & magis etiam spirantibus uentis; Hyeme frequentiores, & breues, minutæque, quæ per se, diuturniores uero quæ à uentis fiunt, grandioresque. Niues præterea Hyeme in editioribus, frigidioribusque hñt locis; grandines Vere, Autumnoque frequentes, grandesque, minus

minus Aestate, & uel in montanis, frigidisque, uel in humidibus quidem, & ualde humidis, mollibusque Terris; in quibus omninò & pluuia, & niues, & grandines perpetuò longè crebriores, longèque fiunt copiosiores, & longè etiam grandiores. In medijs itidem constitutionibus, magis, quàm in summis æstibus, summisque frigoribus uenti spirant, & editis, densisue in Terris, atque in mari præcipuè: & Auster quidem, Austroque proximi, Autumno, atque Hyeme plurimum flant, & pluuij sunt; Aestate autem caliginosi quidè, at perrarò in pluias crassescunt: Boreas contra, Boreæque proximi magis Vere, atque Aestate flant, magisque pluuij sunt; Hyeme uerò, sereni plerumque, ipse præsertim Boreas, alij uerò niuosi interdum.

Aquas, Niuesque è crassis omninò uaporibus, & Grandines è crassissimis constitui iure uisæ fuisse.

Cap. Octauum.

VERE igitur è crassis omninò uaporibus pluuia fieri uisæ sunt; siquidem Vere, atque Autumno, & mollibus, humidisque è Terris huiusmodi educi uidentur: Boreasque & Boreæ proximi uenti à proximioribus iam factis Sole crassiores; Auster uerò Austroque proximi longè tenuiores fiunt; Aestate autem longè tenuissimi uapores: à Sole enim valdè directo, & è Terra educuntur iam diu arefacta exsiccataque, & qui ibi in aquas crassescant modò, ubi plurimi simul summè in seipsos cõspisantur: quod ubi fit, grandiores omninò fiunt pluuia, quales ad Arabiæ montes in summè sereno, summeque calido Cælo quotidie, & stas penè, certisque horis, & inclinante omninò Sole fieri Peripatetici asserunt: propterea enim tales fiunt, quod uel directus, uel directo proximus Sol tenues quidem inde, & qui per aerem statim fluant, at longè plurimos educit uapores: ij porrò in altissimos, rectosque adacti montes, neque igitur ulteris progredi, nec in latera diffundi potentes, & summè tandem in seipsos simul omnes densati, in repentinas, grandesque, & crassas coguntur pluias. Qua ratione, & quæ Autumno fiunt, longè quàm Vere grandiores,

E 2 diores,

diores, crassioresque, diuturniores pluuiæ fiunt: è tenuibus enim quidem vaporibus, at longè pluribus per æstatem omnem collectis, vel ab Austro, Austroque proximis uentis, qui plurimi ibi spirant, minusque, quam per Æstatem tenues à remotiore iam facti Sole, fiunt. Minutæ contra, breuesque, & tenuiores, quæ Hyeme per se, & nullis spirantibus fiunt uentis; & minutæ quidem, quòd ut uapores in aquas à frigore agantur, minime omnes simul in seipsos ab eo cogantur oportet; sed illorum quotius ab aliis seorsum ab eo in aquas crassescunt: breues autem, tenuioresque, quòd perexiguè omnino uapores, perque tenues è constricta educuntur Terra, assidueque in aquas coguntur. At quæ à uentis, è uaporibus nimirum aliunde accedentibus fiunt, quoniam è pluribus, beneque in seipsos conspissatis, assidueque accedentibus uaporibus fiunt, merito grandiores, diuturnioresque. Et niues itidem iure è crassioribus, ex iisdemque omnino uaporibus, è quibus aqua fit, fieri; at non in seipsos spissatis, sed à frigore gelatis uisæ sunt: siquidem nubes eadem in aquas, niuesque cogi uidentur, & ibi modò in niues, ubi increbrescit frigus. Et qui uenti planis, calidisque in locis pluuij sunt, niuosi iisdem in montanis, frigidisque fiunt: & pruina, quæ niui eadem uideri debet, è crassioribus omnino uaporibus à frigore concretis, gelatisque fieri apparet; quæ nimirum in serenis quidem, & bene frigidis constitutionibus, at in mollibus, planisque, nulla autem vel in ualde crassis, uel ualde excelsis fit Terris: quoniam enim sereno fit Cælo, utique è vaporibus, & ipsa, ut ros, ab hæsterno eductis Sole; & quoniam in planis præcipue, mollibusque Terris, utique nõ è tenuissimis, sed è paulò crassioribus fieri uideri debet: si siquidem & qui summa donati sunt tenuitate, in niues gelari possent, utique & summis in montibus, multoque mehercule fieret promptius; in quibus nimirum frigus, cuius manifestè, & nix, & pruina est opus, multò sæuit magis: neque enim non in pruinam concrecant, qui ibi fiunt uapores, quòd, ut Aristoteli placet, diffluens ibi aer huiusmodi concretionem diuidat: eadem enim niui pruina Aristoteli uisa, iisdemque è uaporibus, è quibus fit nix, constituta, id modo a seipsis differentibus, quòd pruina è modicis, & nondum in nubes coactis; nix è multis, & in nubes conspissatis: ubicunque fit nix, pruina itidem fieri posse uideri debet. Propterea igitur

Pruina.

summis

summis in montibus nix plurima, pruina uerò fit nulla; quòd è uaporibus illa fit aliunde delatis, hæc uero ex indigenis, & è crassis omnino, quales excelsis, præruptisque in locis, in quibus lux in seipsam reflecti non potest, fieri minimè possunt; non, scilicet tenuitas quæuis à nostro frigore gelari potest, non igitur, uel aer, uel Boreas ipse gelari uidetur unquam, iure itidem grandines è crassissimis uaporibus, summæque in seipsos densatis fieri uisæ sunt: huiusmodi enim è mollibus, humidisque Terris, & Vere præcipue, atque Autumno, & Æstate etiam editis, frigidisque, & in summè humidis fiunt Terris. At neque crassi tantum dictis in Terris, dictisque in anni constitutionibus uapores educuntur, sed longe etiam plurimi, quot ubi sunt, uel si tenues etiam sint, at summe in seipsos densati in grandines crassescere posse uidentur; ut quod dictum est, uel iisdem uaporibus, at diuerse passim in niues, aquas, grandinesque agi uideri possint: & in niues quidem, si frigus adsit, à quo & concrecant, & priusquam in aquas conspissentur, grauiiores fiant, quam ut sese in sublimi sustinere queant: in aquas uerò, ubi nullum adest frigus, uel quod non eam uaporibus grauitatem indat, à qua priusquam in aquas cogantur, deorsum detrahantur: in grandines autè ibi forte tantum, ubi calor etiam adest, a quo ueluti leuioribus facti uapores, tantisper se, dum in grandines concrecant, sustineant.

Qui per aerem fluunt uapores, tenuiores uisos fuisse.
Cap. Nonum.

VERE itidem, qui per aerem fluunt, uentique apparent, tenuiores uisi sunt; siquidem in summæ crassis, & frigidis, editisque in locis omnino, e quibus tenuiores educuntur uapores, præcipue spirare uidentur: in humilibus uerò, humidisque, & calidis Terris, in quibus uapores crassiores fiunt, nulli omnino, aut perari: nulla itaque in Aegypto aura unquam. Nulli autem, aut perari indigenæ uenti Hyeme atque Æstate: nam si tenuiores omnino uapores in obliquum ferri uisi sunt, non etiam, & qui summa donati sunt tenuitate; quales è Terra summe obstricta, rigenteque, & summe arefacta, summe omnino

nino

nino densa exalant: qui, scilicet, nec facile impelli possunt, & superiorem omnino appetunt locum, ad eumque, quoad licet, feruntur. Nec uero turbari oportet, quòd in medijs anis constitutionibus crassiusculi itidem vapores educi uisi sunt, & qui in aquas, uel etiam in grandines crassescant, non qui per aerem uagentur: siquidem, nec indiuisibiles medijs Solis uires, nec uel eadem Terræ superficiem adeò similis, adeoque modo eodè Soli exposita, ut eadè omnino tenuitate ex ea uapores educi omnes uideri possint. Et, ut dictum est, qui eorum in aquas, aut etiam in grandines coguntur, non valde ab ijs, qui per aerem fluunt, differre, at utriusque paululum quid immutati in alteros, agi uidentur, & perpetuò sibi ipsis committi esse: & hæc nubis eiusdem partes in uentos, spiritumque solui, alia uero in aquas cogi, uel Aristoteli uidentur.

Quomodo Tonitrua, Fulguraque fiunt; & cur fulgura deorsum ferantur, uariisque eorum sit color, & uis.

Cap. Decimum.

Tonitrua.
Fulgura.

TONITRUA nubibus fieri in seipsas illatis, impactisque, & fulgura tenuissimas illarum partes esse, mutuo conflictu accensas, extrusasque, nihil declarandum uideri debet: nam, & omnibus ita utraque fieri uidentur; nec aliud omnino adest, à quo uel edi illa, uel hæc accendi possint. Deorsum autem feruntur fulgura, quòd à supernis, ut existimare licet, nubium partibus detruduntur; quæ, scilicet multò prius, multoque quam infernæ magis, tenuitate, caloreque omni spoliata: minusque à reflexa luce calefactæ multò, quam infernæ prius, magisque densantur; ac frigesunt: ut si quando nullis omnino spirantibus uentis tonitrua, fulguraque fieri appareant, propterea fieri uideri possint, quòd dicto modo densatis, frige factisque supernis nubium partibus, spiritus, qui infernis inest, frige fieri spissarique exhorrens, magno per se impetu in oppositam feratur partem: luceat autem, tantumque edat strepitum, quòd plurimus in seipsum colligitur, summeque à motu accenditur, & nubes magna scindit ui. Differunt por-

Differentiæ
fulgurum

ro,

rò, & colore, & uirium robore inter se fulgura; & alia quidem alba uidentur, nihilque urunt, & nullum rebus, quas attingunt, permeant, uel colorem indunt. Alia uerò rubent, & quæ attingunt, colorant, uruntque; quòd summè illa tenuia, summeque exili prædita sunt calore, nihilque in ijs, quæ permeant, immorantur: hæc uerò crassiora cum sint, & robustiore prædita sunt calore, & longius in ijs, quæ permeant, immorantur.

A quibus, & quomodo Terræ motus fiunt.

Cap. Undecimum.

VONIAM uerò non in supremis modo mollibusque Terræ partibus uapores ingenerat Sol, sed in profundioribus etiam, & bene crassis, densisque, & è quibus illi uel summam nacti tenuitatem elabi nequeant: ubi itaque tanti facti sunt, ut Terræ ciuitates occuparint omnes, ita ut nec alios, qui assidue fiunt, nec illosmet tenuiores iam factos capere ea possint, ampliore illi indigentes loco, hunc ut sibi faciant, Terram, à qua ueluti coercentur, quam possunt uehementissimè amoliuntur; eo ferme pacto, quo puluis è sulphure, saliniterque confectus in ignem actus, & propterea amplior factus, quam ut tormenta in quæ adactus est, cuniculique, quibus inditus est capere eum possint, pilas plumbeas quam longissimè abigit, & ipsa interdum tormenta, & montes etiam ipsos dirumpit, summaque in sublime attollit ui. Quoniam autem uapores in Terræ concauis coerciti non statim tanti fiunt, quanti, ut Terram propellant, uel aperiant, sint oportet; non statim sibi ex ea egressum moliuntur, sed diù interdum cum ea ueluti conflictantur, dum uel plures facti illam, quod persè fieri uisum est, dirumpant, uel summa donati tenuitate inde elabuntur: dum certè egressum moliuntur uariè Terram concutiunt, dimouentque; unde Terra tremere, & moueri uidetur: frequentes itaque terræ motus in calidis, densisque, & cauernosis fiunt Terris; in quibus nimirum uapores plurimi fiunt, & quæ capere eos, & retinere possunt: illisque in anni temporibus, in quibus uapores multi, & non ualdè tenues fiunt; in sulphureis, scilicet Terris, & Vere, atque Autumno; rari Aestate, atque Hyeme: & Aestate quidem, quòd summè

De Terræ
motibus.

mè directus Sol, quos facit uapores, summa eos statim donat tenuitate, egressumque elabentibus ijs aperit. Hyeme verò quòd summè obliquus perpauca facit. Fiunt etiam, & in summè siccis, & in summè pluuijs constitutionibus Terræ motus, quòd in vtrisque obstringitur, constipaturque Terræ superficies; in illis quidem tenuitate elapsa omni, in his verò plurimis immistis aquis: fortè, & multus in vtrisque ingeneratur spiritus, in squalloribus quidem, quòd multus Terræ inditus est calor, in pluuijs uerò, quòd ab aquis frige facta Terræ superficie internus eius calor in ima omnis simul recessit. Agè uerò quoniam longè à nobis diuersus pluuiarum, grandinum, ventorumque ortum, motumque Aristoteles tradit, eius de singulis explicetur, examineturque sententia.

Enaporibus humidis, pluuiæ grandinæque, uenti uerò siccis Aristoteli sunt; & humidis quidem ex aquis, sicci uerò è Terris: at utriusque perpetuò simul educuntur.

Cap. Duodecimum.

1. Meteo.
c. 5.
T. 24.

6. 9. T. 61.

VI Terra, inquit Aristoteles, vi Solis incallescit, exhalationem fieri necesse est, non quidem vnā simplicemque, sed duplicem: vnā, quæ magis vapor sit; alteram, quæ spiritus magis. Et vapor quidem, inquit, ex humore fit, qui in Terra, supraque Terram continetur; spiritus autem ex Terra exsiccata, & ex hoc ignis, ex illo autem aeris elementum constituitur. Humor porro Solis radorum, & reliqui superi caloris efficientia in vaporem conuersus, sursum conscendit. Cùm verò calor, qui cum effertur, defecerit, partim in superum locum dissipatus, partim extinctus: si quidem in sublime, & quò Solis radij non reflectuntur, sub latus est vapor, tum ex caloris deflectione, tum ex loco rursus concrefcit; & ex aere aqua gignitur, quæ mox ubi genita est, rursus in Terram fertur. Non igitur neque in ualdè supero loco coguntur nubes, neque iuxta Terram, quòd locus hic radorum repercussione incallescens, uaporum concretionem dissoluit; ille non magis sicut aer, quàm ignis. Præterea & à Cælo circulo actus motu

pro-

prohibet, quò minus uapor in aquam concrefcit. Tum grandinum constitutionem explicans; Quoniam, inquit, calorem, frigusque sese vndique coercere, & comprimere conspiciamus; (quæ de causa subterranea loca calidis temporibus frigida sunt, gelidis uerò calida;) hoc ipsum, & in supero loco fieri censendum est. Temporibus itaque calidioribus frigus à calore ambiente introrsum vndique compulsus, interdum quidem aquam ex nube celeriter facit; interdum grandinam. Quocirca, & guttæ diebus tepidis multò quàm Hyeme maiores; & aquæ magis impetuosæ gignuntur: magis autem impetuosæ fiunt, cùm magis coaceruata, magis autem coaceruantur ob densationis celeritatem. Cùm autem frigus à calore exteriori circumstante introrsum magis compressum fuerit, mox ubi aquam genuit, congelat, efficiturque grando: hoc autem accidit cum gelatio celerior fuerit, quàm aquæ in infernum locum delatio. Rara igitur, inquit, Hyeme fit grando; & ubi Hyeme fit minimè pollet frigus: at Vere, atque Aestate, Autumnoque; & minus Aestate, quòd aer siccior factus est: nam Vere adhuc est humidus, Autumnò iam humescit. Ventorum uerò principium, naturamque nos edocens; Dux inquit, exhalationis, sunt species, una humida, altera sicca: at licet diuersæ sint, non tamen seorsum ab altera educi potest; nec sicca, inquit, absque humida, nec humida absque sicca; sed omnia ex eo, quòd excedit, dicuntur. Harum porro ea, quæ maiorem humoris copiam obtinet, aquæ pluuiæ, ut antè diximus, principium est: sicca autem uentorum omnium principium, & natura. Et diuersam omninò pluuiarum, ventorumque esse naturam inde etiam Aristoteli manifestari uidetur, quòd anni interdum summè pluuij sunt, interdum uerò summè sicci, flatuosique; quòd nituram humidæ interdum, interdum uerò siccæ exhalationis maior copia ascendit.

F Perpe-

Perperam Vapores, qui à Terra educuntur, siccos Aristoteli visos fuisse; & ad aquarum constitutionem frigus allatum. Cap. XI III.

RECTE quidem Aristoteli non ijdem è Terra, & aquis educi videntur vapores; nec qui in aquas, grandinesque coguntur, ijdem per aerem fluere: neque enim vel à Sole eodem vapores ijdem ex adeo diuersis rebus fieri, nec aquarum, grandinumque, & ventorum idem omninò corpus, eademque materia uideri potest. Quin non è Terris omnibus, nec ex omnibus etiam aquis, at neque ex iisdem ijs à diuerso Sole vapores eosdem educi uideri debuit: non perperam itidem pluuia è vaporibus ex humidioribus, uenti uerò è siccoribus eductis rebus fieri uidentur. At nec rectè, nec proprias intuito positiones: exalatio utraque, ueluti rei, è qua fit, seruans naturam, quæ è Terra educitur, sicca: quæ uerò ex aqua, humida uidetur; neque enim materia, è qua educuntur, sed propria utriusque natura, propriaque substantia spectanda Aristoteli erat: & longè tenuissima, quæ è Terra educitur, conspecta, longè humida; quæ uero ex aquis longè quàm illa minus tenuis, minus humida uideri debuit: cui nimirò, ut in dictis amplius expositum est Commentarijs, quæ tenuia sunt, molliaque, non quæ humefaciant, humida uidentur; sicca ea tantum, quæ crassa sunt, duraque, quale neque ex aquis, neque è terra educi, ad superiora ferri nullum uidetur: nullam itaque uaporibus ullis inesse intuito siccitatem, nulla eorum ulli adijcienda omnino fuit; multoque ijs minus, è quibus uenti fiunt; nihil quidem humefacientibus, & summè omnibus tenuibus. At neque ad aquarum, uel ad grandinum, etiam generationem frigus afferendum Aristoteli ullum, quas ubicunque crassiusculi uapores in unum coguntur, conspissanturque, uel in summè calido ambiente heri ipse uidet, & prædicat etiam Aristoteles: nec uerò à proprio nubis frigore, ab ambiente calore introacto in aquas ea cogi, multoque etiam minus in grandines gelari dixerit; ipsi enim imprimis Aristoteli vapores, qui in nubes coguntur, calidi uidentur omnes, & uideantur necesse est, à Sole geniti, & ad superiora elati.

Confutatio sententia Arist.

at i. Summum certè frigus nubibus inesse oportebat, quod apores in aqua s cogeret, longè Aristoteli frigidissimas, & in grandines etiam gelaret, & temporis id momento, quo è loco, in quo fiunt ad Terram delabuntur. Et per Aestatem, quàm per Autannum, & Ver grandines plures, longèque fieri oportebat crassiores: nam à uementiore calore magis introagi, uniri que nubis frigus, & à sicco compingi magis. Tum ne hyberne quidem pluuia à summo, uel ab ullo omnino frigore constitui Aristoteli possunt; quod nimirum aeri inesse nullum potest: ut enim neque à reflexis radijs, neque à stellarum, uel proximi ignis calore calefiat medius aer; propria tamen natura summè Aristoteli calidus; per se nubium concretionem dissoluere, & si quod ascendentibus uaporibus inest frigus, extinguere uideri debet. Non alia certe ratione supero in loco, quàm apud nos vapores in aquas concrefcere Aristoteli uideri debuere; non igitur aliud passi, at in seipsos coacti tantum.

Non rectè uentorum materiam è terra modo; & neutram exhalationem seorsum ab altera educi posse Aristoteli uisam fuisse. Cap. XI IIII.

RECTE itidem uentorum materiam è siccoribus educens rebus, non rectè illam è sola educit Terra, siquidem manifeste è mari, & magis forte, quàm è Terra, qui per aerem fluunt, vapores educi, & in mari pratipue uenti spirare uidentur; fluxile scilicet mare, at crassitiei, viscositatisque; minimè expers; modica igitur tenuitate spoliatum in sal concrefcit, minimeque unquam à Sole ullo ualde adaperum, quod eius actionem assidue agitatù commotumque ueluti effugit; tenuioribus modò uaporibus egressum præbet: tenuis itaque purusque marinus aer omnis; ut siquidem, quod uideri omninò Aristoteli debuit, tenuiores qui sunt vapores, ij promptius in uetos diffundi uisi sunt, non è Terra magis, quàm è mari educi uideri debuere. Et tenuiores omninò vapores qui aerem spirare Aristoteli uisi sunt, inde manifestè intelligere licet, quod qui spirant, ijdem

& ignis elementum Aristoteli constituunt, longè nimirum tenuissimum ens; vt, quod dictum est, rectè uentorum materiam è siccioribus educens rebus, prae illam è Terra modo educit Aristoteles. At peius etiam exalationem neutram per se, & ab altera seorsum, alteram; neque igitur, uel puris ex aquis, uel è non madefacta Terra illam fieri decernit: nam & aquas quantumuis tenues, liquidasque, uel à summe languente calore in vapores solui; & è Terra quantumuis arefacta, exsiccataque, & aquas effluere, & plantas nutriri, & aerem educi, & uentos etiam spirare passim intueri licet; & è penitus deusta exalationem ipse educit, à qua falsum, crassumque fiat mare; & longe aridissima ligna, & è quibus flamma nulla, nullus Peripateticis educi uidetur fumus, lateresque; & alia quæuis ab igne imminui, absumi que tandem apparent omnia. Quæ igitur nisi in non ens Aristoteli abeant, in longe quidem tenuissimos, & qui elabentes visum lateant, at in uapores omnino soluta sint omnia necesse est: Aristoteli certe quò siccior facta sit Terra, & humiditate spoliata omni, eò in siccam exalationem, atque in ignem promptius inuerti uideri debet; cui nimirum in omnia quidem inuerti videntur omnia, at ea certe facilius, quæ similia sunt, & cognata magis: summè igitur arefacta Terra, magis quam madefacta exhalationem emittere, è qua, scilicet, ut in exhalationem agatur è qua, & uenti, & ipse Aristoteli ignis constituitur; frigiditas modo, non & humiditas itidem extrudenda sit, atque interimenda. Age uerò, & quæ pluujs, uentisque eueniunt, quæ ut uidetur, exhalationem, è qua uenti fiunt, sine altera, & è Terra omnino non madefacta educi non posse Aristoteli persuasere, explicare ne grauemur: forte enim ipsam imprimis uentorum materiam non è Terra magis, quam è mari; & uel è nihil madefacta Terra, & solam ipsam, ab ea que seorsum, quæ in aquas concrefcit, educi posse, & uentos omnino, pluiasque, quo nobis expositum est modo, non ut Aristoteli placet, fieri manifestabunt.

Quæ

Quæ exhalationem, è qua uenti fiunt, seorsum ab altera, & è Terra omnino non madefacta educi non posse Aristoteli persuasere. Cap. XV.

PROPTEREA, inquit Aristoteles, post pluias spirant uenti, quòd Terra humefacta ueluti exsudat, sicca que exhalationis materia fit: nisi enim aliquis inexistat humor, exhalationem Terra emittere nequit; ueluti neque ligna fumum, quæ nullum retinent humorè: quin & eadè causa est, ut tunc à Septentrionibus, tum à meridie potissimum uenti spirent: siquidè Sol hæc una loca non peruadit: & propterea plurimum aquæ in ea descendit. At ubi aquæ copiam Terra excipit, ibi exhalatio plurima, non aliter ac ex uiridibus lignis fumus reddatur necesse est: ipsa porrò exhalatio uentus est. Tum Etesias, inquit, post Solstitium, & canis exortum spirant; non cum Sol aut maximè propinquus est, aut maximè remotus: Et inter diu quidem spirant, noctu autem desinunt; cuius rei causa est, quòd cum propè adest antè exsiccatur, quam exhalatio oriatur, cum autem paululum recesserit, moderatus iam calor gignitur, ita ut aquæ gelu concretæ colliquefcant: ac Terra tum proprio, tum Solis calore exsiccata ueluti in fumum, halitumque abeat: noctu autem cessant; quoniam quæ congelata sunt, ob noctium frigus desinunt liquari: nihil aut, quod aut gelu cõstrictum sit, aut nullam habeat siccitatem, halitum reddit; sed quod humorem cum siccitate coniunctum obtinet, id cum incalescit exhalationem mittit. Neque igitur ab Austro Etesias spirant, quod utique oportebat: siquidem locus ille propter Solis propinquitatem aquas non habet, aut pabulum, quod liquefactum Etesias excitet. Et plures, inquit, ab Aquilone, quam ab Austro spirant uenti, quòd in Borealibus Terris maior, quam in Austrinis aquarum, niuiumque copia; quibus in Terram liquefcantibus, maiorem exhalationis copiam oriri necesse est.

F 3 Nec

Nec post pluias ventos fieri, quòd Terra madefacta exhalationem emitat, nec Austrum, Boreamque plurimum spirare, quòd à locis orientur, in quibus pluuia multa fiunt, vt Aristot. placet. Cap. XVI.

VAPORES, qui per aerem fluunt, venti que apparent, ijs plerumque commistos è Terra elabi, qui in pluias crassescunt, & nobis dictum est prius, & fieri omninò sensus, & ratio manifestat: & nubes eadem partim in ventos solui, partim in pluias concrefcere manifestè apparent. Et è summè dissimilari, & valdè profunda, varie que Soli exposita Terra, vapores, qui nihil crassitie, tenuitate que inter se differant, fieri existimare non licet. At quin qui in flatus diffunduntur seorsum ab ijs, qui in aquas, grandines que concrefcunt, & hi absque illis fieri possint; id verò videri non debet: siquidem & sensus, & ratio itidem seorsum ab alteris educi alteros manifestat. Est enim vbi pluuia perrarè, & nullè omninò annis multis, venti verò assidui: & vbi contrà nulli, aut perrari spirant venti, pluuie verò, grandines que iuges, grandes que. Et secus omninò, quàm Aristotelis ratio postulat; nulli in humidis Terris venti, pluuia verò assidua: id quod & alia Terrarè multa declarant, & Aegyptus imprimis; quæ omnium mollissima, humidissima que ventis omninò caret; at non & pluijs itidem, vt videri posset: quotidianus enim ibi, longe que copiosissimus ros; crassissimi nimirum, qui inde educuntur, vapores, & parùm quid ab aquæ natura dimoti, modica ope, quam à nocturno habèt frigore, in aquas crassescunt. In summè verò aridis Terris venti multi vehementes que. At vt Terra, quæ summè est arefacta, exhalationem, quæ fluat, emittere inepta videri potuerit, non certè propterea, cessantibus pluijs, ita im venti fieri videri Aristoteli debuere, quòd Terra madefacta exsudet, exhalationem que emitat, quam arefacta nullam edat: neq; enim temporis momento, quo post pluias venti spirant, Terra exhalationem emittere; nec si tanta, adeo que emitatur cõfer-tim, ascendens ea latere nos queat, quæ in obliquum acta, veluti nos ferit. E Terra scilicet, quod minimè fit, spirare videatur

tur vêtus, si exhalatio is sit, quam ibi madefacta emittit Terra: sed propterea quòd nubium, quæ in pluias coguntur, pleraque non è crassioribus modò vaporibus, è quibus præcipue aqua fit, sed è tenuioribus itidem, & qui in aquas spissari nolint, constitutæ sunt: hi porrò à crassioribus seiuncti, & dum seiunguntur, impulsu quid, dimoti que in obliquum fluunt, venti que apparent: nec perpetuò id tamen; est enim ubi in nubeculam coeunt, quæ Græcis *ἀνίχλη* dicitur. Superstare ea môtibus post pluias, fumi instar videtur, & è tenuissimis nubium partibus, & quæ in aquas crassescere non potuere, manifestè constituta, solas que eas superesse indicans certissimum serenitatis existit signum: rectè itaque infœcunda nubes ab Aristotele appellatur. At neque Auster, Boreas que, si quidem multus vterque, & valens videri potuit, propterea talis videri debuit, quòd à locis spiret, ad quæ minimè accedit Sol, & que ab assiduis humefacta pluijs, exhalationem maximè emittant: omitto enim, quòd Auster non à polo, sed ab æstiuâ conuersione Aristoteli spirat; & quòd nec Boreas ipse in subpolari Terra fieri videri debet. Nulli dubium esse potest summum Hyeme in subpolari Terra frigus vigere, & summè obstrictam eam esse, gelatam que omnem: at huiusmodi è Terris nulla omninò exhalatio educi; & venti omninò nulli circa Arctum; Hyeme, & sæuientibus frigoribus, cum maximè viget Boreas, fieri Aristoteli videntur, quòd exhalatio, calore, à quo eleuabatur, extincto, ascendere nequeat. Quòd si ventorum quidem materia per Hyemem inde educi Aristoteli non videtur, multò minùs quas in pluias concrefcant, e duci videri debet: nam & ipsi itidem longè hæc, quàm illa crassior videtur. Propterea igitur multus valens que Auster, quòd ex amplissima Terra, & à robusto educitur Sole; Boreas apud nos quidem, nec multus, nec valens, nisi incipiens interdum, & aere vaporibus oppleto: assidua enim à subsequente impulsus, in que angustius actus, quæ obstant, & quæ premunt, summa abigit vi; at non multus ipse, summe que tenuis liberum apertum que nactus locum, languescere videtur. Multus itidem apud nos, diuturnus que; qui inter Austrum, Fauonium que medius est, & Fauonius ipse è mari, ut uidetur genitus, benè amplo; & è quo vniuerso ij præcipue exhalant vapores, qui in ventos diffunduntur.

Etesias non subpolaris niuis liquefactione, ut Aristoteli placet, sed è mari oriri. Cap. XVII.

DEIVS & Etesias Aristoteles è subpolari educit niue: siquidem nec niuem amplius ullam post æstiuam conuersionem, ubi Etesia spirare Aristoteli incipiunt, in Terra esse plures iam menses absidne à Sole illustrata, calefactaque existimare licet: nec si sit, interdiu, & eleuato tantum Sole, sed assidue spirent; nunquam enim ibi Occidens Sol, sed æquè assidue lucens, æquè assidue niuem liquefaciat. Tum ne ipsi quidem, ut opinor, Aristoteli, iisdem, quibus nix liquefcit horis, iisdemque ferè temporis momentis, exhalationem, in quam acta est, ad superiorem usque aerem efferi posse, inde que detrusam ad nos usque peruenire uideri potest: oportet autem; paucis enim post Solis ortum Etesia spirant horis, & propterea noctu non spirare Aristoteli videntur, quod nix noctu non liquefcit. Nequaquam prætereà ab Arcto, sed ab Occidente, è mari nimirum, & è mari omninò manifestè oriri videntur: est itaque ubi ab Oriente, & ab Austro etiam spirent. Et vere spirare incipiunt, paucisque post Solis ortum horis: Aestate autem, & Sole ipso iam inclinato, noctuque nihil spirant: quod Vere, & elato iam Sole ij, ut dictum est, educuntur uapores, qui in uentos diffari apti sunt. Aestate autem, Soleque iam inclinato, noctu tenuiores omninò, quam ut sese mutuò impellere, & in obliquum ferri possint; Aestate quidem, quod, ut dictum est, summis agit uiribus Sol, & in Terram agit, mareque ipsum crassius iam factum. Noctu autem, & Sole nondum elato, uel inclinante iam languidiùs omninò uaporibus egressum aperiente, tenuissimi tantum elabuntur, & pauciores, quam ut loci angustia pressi sese impellere, locoque dimouere opus habeant, liberum præsertim uaporibus nacti aerem. Nullum itaque ut uidetur, signum ab Aristotele allatum, exhalationem, quæ per aerem fluit, sine altera, & non nisi ex humefacta Terra educi posse declarat,

Non

Non rectè obliqui uaporum motus causam ab Aristotele traditam fuisse. Cap. XVIII.

AT neque obliqui uaporum motus causam edocens placere Aristoteles potest: si siquidem ab vnica circulari aeris vertigine reiecti illi in obliquum ferantur, ueluti fumus rotæ uelociter motæ suppositus; si quidem aditum illis longè tenuissimus abneget aer, secum illos Aristoteli agat uniuersos, multoque promptius, quam aerem contiguum Cælum, minimè diuersa à circum agente illos aere, præditos natura; sed nihil Aristoteli, aut modicum quid differentes, unicus itaque spiret uentus; & per uniuersum aerem æquè fluat, non ad fluminum ripas, quam ubiuis magis: neque in diuersis aeris regionibus diuersi. Vel si non secum uapores aer trahat, rapiatque, sed ascendentibus celerrimè circulatus aditum abneget, & ueluti reijciat, hacque, & illac disijciat, æquè in partes omnes disiecti, dissipati que, æquè in partes fluant omnes, & per superiorem perpetuò aerem; ad Terram certè usque nunquam delabuntur, calidi, tenuesque, & superiora proprio petentes ingenio: & in editissimis montibus, in quibus nullos omninò spirare unquam uentos cinis declarat, nihil commotus unquam, assidui illi fiant, uehementissimi que. Hæc fortè animaduertens Theophrastus, Aristotele posthabito, obliquæ uentorum motionis causam, non circulati aeris uertigini, sed duplici exhalationis attribuit naturæ; Commistæ, inquit, inter se, & sicca sursum tendente, humida uerò deorsum illam trahente, in obliquum ferantur; non rectè, ut uidetur, nec iuxta proprias positiones: composita enim omnia iuxta prædominantis naturam Peripateticis feruntur. At neque uel sibi ipsis commistæ impetu tanto, nec deorsum omninò ad Terram usque delabuntur: ut enim humida sicca æquè leuis non sit, ad superiora tamen ferri, & ipsa uidentur; & nisi in aquas coacta delabi unquam.

F I N I S.

I N D E X
C A P I T V M
L I B R I .

DE HIS QVAE IN AERE FIUNT,
& de Terræmotibus.

 *V*aporēs præcipuè in grandines, pluias, & niues aguntur, quæ in ventos diffunduntur; & modus, quo in ea, quæ dicta sunt, illi coguntur, & quomodo mouentur, inquirendus videri debet. Cap. I. pag. 14. a.

Qui præcipuè vapores in niues, pluias, grandinesque aguntur; & qui per aerem fluunt, ventique apparent. Cap. II. pag. 14. b.

Quomodo vapores in aquas, grandines, & niues agentur. Cap. III. pag. 15. a.

Cur vapores in obliquum mouentur, & quamdiu. Cap. IIII. pag. 15. b.

Cur vapores eo motu moueantur quo moueri videntur. Cap. V. pag. 16. a.

Qui color, quali è re, qua elabatur in tenuitate. Cap. VI. pag. 16. b.

Quibus in anni temporibus, quibusuè in Terris pluias, niuesque, & grandines fiunt, ventique spirant; & qui venti quando sereni, quando è pluias. Cap. VII. pag. 17. a.

Aquas, niuesque è crassis omnino vaporibus, & grandines è crassis simis constitui iure visas fuisse. Cap. VIII. pag. 18. a.

Iure qui per aerem fluunt vapores, tenuiores visas fuisse. Cap. IX. pag. 19. a.

Quomodo tonitrua, fulguraque fiunt; & cur fulgura deorsum ferantur, variisque eorum sit color, & vis. Cap. X. pag. 19. b.

A quibus, & quomodo Terræmotus fiant. Cap. XI. pag. 20. a.

Ex vaporibus humidis, pluias, grandinesque, venti vero è siccis Aristoteli fiunt; & humidi quidem ex aquis, sicci vero è terris

at

at utrique perpetuè simul educuntur. Cap. XII. pag. 20. b.
Perperam vapores, qui è Terra educuntur, siccos Aristoteli visas fuisse; & ad aquarum constitutionem frigus allatum. Cap. XIII. pag. 21. b.

Non rectè ventorum materiam è Terra modo; & neutram exhalationem seorsum ab altera educi posse Aristoteli visas fuisse. Cap. XIII. pag. 22. a.

Quæ exhalationem, è qua venti fiunt seorsum ab altera; & è Terra omnino non madefacta educi non posse Aristoteli persuasere. Cap. XV. pag. 23. a.

Nec post pluias ventos fieri, quod Terra madefacta exhalationem emittat, nec Austrum, Boreamque plurimum spirare quod à locis orientur, in quibus pluias multa fiunt, vt Aristoteli placet. Cap. XVI. pag. 23. b.

Etesias non sub polaris niuis liqufactione, vt Aristoteli placet, sed à mari oriri. Cap. XVII. pag. 24. b.

Non rectè obliqui vaporum motus causam ab Aristotele traditam fuisse. Cap. XVIII. pag. 25. a.

F I N I S .

BERNARDINI
TELESII
CONSENTINI.

Liber De Iride.

AD ILLUSTRISSIMUM,
& Reuerendissimum

ALOYSIVM CORNELIVM
Episcopum Paphiensem, Patauinum
designatum, ac Patricium
Venetum.

CVM PRIVILEGIO.

VENETIIS. D. M. XC.

Apud Felicem Valgrifium.

2

ILLVSTRISSIMO
AC REVERENDISSIMO
ALOYSIO

CORNELIO EPISCOPO
Paphiensi, & Patauino designato.

Antonius Persius. S. P. D.

DOST nobilem illum uniuersa terra
Cataclysmum, ex quo Noe cum fa-
milia seruatus, humanum genus re-
parauit, apud Ethnicos quoque
peruulgatum, ac Deucalinearum
undarum nomine à poetis significa-
tum scriptum fecit Moses summi ille Dei scriba, atque
interpres, Illustrissimæ ac Reuerendiss. Episcopo, Deum
ipsum edidisse arcum, seu Iridem pacti indicem, ac fœ-
deris interse, atque humanum genus constituti, ut quo-
ties id in cælo appareret, toties diuinæ potentia, benefi-
cijsq; nobis diuinitus collati memoriam renouaret. hoc mi-
hi, dum eximij Philosophi Bernardini Telefii libellum de
Iride in lucem proferre cogitarem animo repetenti cupi-
do incessit, ut haud ita dissimilis in re simili tui erga me
animi significatio extaret, operam dare. Est igitur a
me curatum, ut ij, in quorum oculos hæc Telefiana Iris
incurreret, de tuorum in me magnitudine meritorum

A 2 breui

breui hac ad te epistola quoquo pacto admonerentur.
Namque, ut alia prateriam, maximorum semper in loco
beneficiorum mihi delatum putabo, quod in aliqua apud
te gratia vigeam, ac me ipse in tuorum tibi addictissimo-
rum numero censerem velis. Cum enim percubuerit, te non
nisi doctos, probos, ac sapientes viros, tui scilicet, simi-
limos, amare, fouere, atque honorare solere, cum tu non
solum maiorum splendore, summaq; familia nobilitate,
verum etiam doctrinae, probitatis, ac sapientiae laude
nemini concedas. (Quarum quidem virtutum singulare
specimen in administratione Episcopatus Patauini tibi
ab Amplissimo Cardinali Federico patruo tuo, pruden-
tissimo viro delata maximo cum Ecclesiae Patauina fructu
quotidie exhibes.) Quid mihi proficisci abste maius, at-
que optabilius unquam posset, quam ex tua consuetudine,
qua me dignum tua esse uoluit humanitas singularis, tan-
tarum mihi virtutum famam, ac nomen aliquod com-
parare? Quod igitur opusculum hoc tuo sacratum nomi-
ni dicarim, id primum boni ut consulas vehementer cu-
pio; deinde ut tuam in me animi propensionem, in qua
maximam existimationis meae partem esse positam intel-
ligo, (Quod facis) tuare te iterum atque iterum rogo,
obsecroque. Vale. Patauy.

BERNARDINI
TELESII
CONSENTINI.

Iris.

Qua Iridi euenire videntur Aristoteli, & propterea
ea euenire, quod Iris reflexio sit. Cap. I.

IRIDIS (inquit) Aristoteles, nunquam
fit circulus, nec sectio semicirculo ma-
ior, & Occidente, atque Oriente Sole
minimi quidem circuli, sed maxima
portio, magis autem sublato, circuli
quidem maioris, at minor portio. Et
post autumnus quidem aequinoctium,
diebus breuioribus omni diei hora
exoritur, aetiuus vero diebus per meridiem non fit, nec plures
duobus simul oriuntur, quarum quamuis utraque tricolor sit,
eodemque colorum genere, ac pari numero inter se congruat,
obscuriores tamen sunt in exteriori, atque ordine contrario
positi. Interior enim primum ambitum, qui maximus est, pu-
niceum habet, minimum vero purpureum: exterior contra,
minimum quidem puniceum, maximum vero purpureum.
Horum autem omnium causa est, quod iris reflexio est: ac in-
terdiu quidem Iris oritur, noctu vero a Luna veteres putarunt
non extitisse; quod eis accidit propter raritatem: fit namque
tametsi raro. Cuius rei causa est quod colores in tenebris la-
teant, quodque alia multa concurrere oporteat, eaque omnia
vna mensis die: nam plenilunio fiat, si existere debet, necesse
est: Idque occidente, aut oriente Luna. quare in annis supra
quingenta, bis tantum in eam incidimus.

3. Metro.
cap. 2.
Tex. 8.

Tex. 10.
Tex. 11.

Quz,

Quæ, ut Iridem reflexione fieri declaret, sumit Aristoteles.
Cap. III.

REFLXIONE porrò aspectus nostri à nube ad solem fieri Iridem explicaturus, aspectus (inquit) noster veluti ab aqua, sic etiam ab aere, & ab omnibus ijs quæ summam partem leuem habent reflecti, quæ de aspectu demonstrantur, fidem faciunt, atque etiam quam ob rem nō nullis in speculis non solum colores, verum etiam figuræ appareant, in nonnullis tantummodo colores, talia autem sunt quæcunque parua sunt, & nullam ad sensum capiant diuisionem, in ijs enim fieri nō potest, vt figura appareat: quando quidem diuidua esse videtur; omnis namque figura simul figura esse & omni ex parte diuidi posse videtur. quoniam autem aliquid appareat necesse est, figura verò non potest, colorem solum apparere relinquitur, color autem splendorum interdum quidem splendidus apparet, nōnunquam verò, aut quod speculi colori admisceatur aspectus (inquit) ab omnibus leuibus reflecti videtur: in eorum autem numero aer est, & aqua. Et ab aere quidem reflectitur cum concretere eum contigerit, ab aqua autem maxime reflectitur, & ab ea etiam magis, quæ fieri incipit, quam ab aere. quæque enim partium, ex quibus concretis gutta oritur, magis, quam nebula speculum sit necesse est.

Quomodo iris Aristoteli fiat, & a speculo nube ad solem reflexionem, omnino esse iridem. Cap. III.

IS (inquit) ita se habentibus cum plueri incipit, iamque aer, qui innubibus inest, in guttas concreuit, non dum tamen pluit, si sol aut aliquod splendidum è regione fuerit, ita vt nubes speculū, euadat, ac reflexio ad id speculum, quod est è regione, fiat colorem, non figuram apparere necesse est, cum autem quodque speculorum exiguum sit, & aspectum fugiat, magnitudinis vero, quæ ex omnibus illis existit continuatio videatur, continuata magnitudo eiusdem coloris appareat oportet. vnumquod-

quodque enim speculorum, et quod coheret, suum ipsius colorem impertitur. Quoniam igitur hæc possunt euenire, cum sol, & nubes hoc modo se habuerint, nosque inter ea positi fuerimus, ob reflexionem aliquid apparebit. at qui & tum, & non aliter his habentibus iris existere cernitur. perspicuum igitur est, Iridem aspectus reflexionem solem uersus esse.

Quæ Iridis colorum differentiam explicaturus, supponit Aristoteles. Cap. IIIII.

VM Iridis colorum differentiam explicaturus, oportet (inquit) quemadmodum dictum est, animo concepisse, atque posuisse, primum quidem, id, quod splendidum est, in nigro, aut per nigrum, colore puniceo appare. deinde aspectum longius extensum languescere, & imminui: Tertio nigrorem, quasi negationem esse: ob aspectus enim defectum, nigra res apparet. Ideo longinqua, nigriora omnia videntur, quod aspectus ad ea nō perducatur; hæc igitur de causa, & quæ remota sunt, & quæ in speculis videntur, atriora, & minora, & leuiora apparent; & in aquam aspicientibus nubes, atriores videntur, quam si in eas aspiciatur, idque admodum insigniter: nam ex repercussu aspectu, exiguo spectantur. nihil verò Interest vtrum id, quod cernitur, an aspectus mutetur; utroque enim modo idem futurum est. Adhæc nec illud quidem ignorare debemus, euenire, cum nubes soli prior fuerit, in eam quidem inspicienti, nullo colore infectam uideri, sed esse candidam; in aqua uerò eam ipsam intuenti, aliquem Iridis colorem habere; perspicuum igitur est, aspectum fractum, quemadmodum efficit, ut id, quod atrum est, propter imbecillitatem atrius appareat; ita etiam quod candidum est, minus candidum, efficere, atque ad nigrum adducere.

Cur tres tantum colores in Iride apparere, eorumque, quibus spectantur, ordine, Aristoteli videntur.

Cap. V.

Text. 27.

COLORVM porro Iride apparentium numeri, ordinisque causam exponens, validior (inquit) aspectus puniceum in colorem transit, proximus in viridem, is, qui adhuc imbecillior est, in purpureum. ultra hos autem color nullus videtur. sed ut maxima rerum aliarum pars, ita hi ternario numero terminantur. Coeterorum verò mutatio sub sensum non cadit. Quocirca & Iris tricolor apparet, utraque sanè, sed situ contrario, ac prima quidem extimum ambitum puniceum habet, quòd è maximo ambitu (maximus autem extimus est) copiosissimus aspectus in Solem reflectatur: is autem, qui sequitur, & tertius proportionem respondent. quare si ea, quæ de apparentibus coloribus diximus, probè dicta sunt, ex ijs Solis coloribus Iris sit, necesse est.

Text. 28.

Flavus color in Iride, non, ut reliqui ex reflexione, sed ex puniceo, viridisque iuxta se collocatione, apparere Aristoteli videtur.

Cap. V I.

Eod.

NEC verò quòd puniceum, viridemque inter flavus interdum spectatur color, propterea (inquit) tribus plures Iridis colores videri debent: siquidem flavus, non ut reliqui ex reflexione apparet, sed ex puniceo viridisque iuxta se collocatione exoritur, puniceus videlicet nigriori oppositus albius videtur, pro puniceo itaque flavus: Id verò huius rei signum est, quòd maxime pura, sinceraque Iris in nigerrima nube efficitur: tunc enim contingit colorem puniceum magis flavum videri; ob nubis scilicet circumstantis nigrorem, quòd puniceum est album videtur; quandoquidem puniceus, si ad illa comparatur albus est, & Iride propè terram evanescente, puniceus color

color flavus apparet: nebulam enim albam, in qua puniceus primum apparebat iuxta iridem positam coloris flavi imaginem referre: Maximum autem horum inditium iris est, quæ à luna exoritur, quæ prorsus alba apparet, quòd evenit, quia in nube atra, & noctu apparet. ergo ut ignis igni additus, sic quòd nigrum est, iuxta nigrum positum efficit, ut quòd remisse album est, cuiusmodi puniceus color est, prorsus album apparet. Quin & in floribus affectio hæc perspicue cernitur. nam & in texturis, & variorum colorum operibus, alij iuxta alios positi colores, supra quàm dici queat, alij atque alij apparent. Cur igitur tricolor arcus sit, hisque dumtaxat coloribus appareat, dictum est.

Text. 29.

Quam ob causam exteriores Iridis colores languidiores Aristoteli appareant, & contrario ordine positi. Cap. V I I.

DVPLEX autem (inquit) apparet Iris, & ea quæ cõplectitur coloribus languidioribus est, & contrario ordine dispositis eadè ob causam. Ob aspectus videlicet, imbecillitatè: quoniam enim quæ exterior est, ambitusque in remotiori fit nube, imbecillior ad eam aspectus præfertur, & languidius inde ad solem reflectitur. Iure igitur iisdem quidem, at languidiores in ea spectantur colores: & contrario etiam ordine, siquidem a minori, atque intimo exterioris Iridis ambitu, copiosior aspectus, quàm ab alijs ad solem reflectitur, quòd nimirum nobis, & primo etiam interioris Iridis ambitu proximior existit. Puniceus igitur ob reflexi ab eo aspectus vigorem alter, qui sequitur viridis, quoniam debiliorem aspectum ad solem reflexit, utpotè longius à nobis distans, aspectumque languidiorem, nempe longius productum excipiens: extimus denique, qui longius adhuc abest, & imbecillior aspectum excipit purpureus, itaque maior, minorque aspectus, vigor, imbecillitasque in utroque Iride colorum ordinis causa videtur: sed aliam vigoris, imbecillitatisque causam in exteriori, aliam esse in interiori; in hac enim maior, minorque ambituum magnitudo, in illa verò maior, minorque aspectus ad nu-

Text. 30.

B bem

Text. 31. bem distantia quæ validiorem, languidioremque aspectus ad Solem efficit reflexionem, tres autem arcus, aut plures non fiunt, (inquit Arist.) quoniam & secundus languidior existit, ita ut tertia reflexio imbecilla videatur, nec ad Solem perducì queat: Hæc de Iridis constitutione, deque ipsius coloribus, & colorum diuersitate, atque ordine Arist. sui que. Age porro examinentur singula.

Iridem à reflexa fieri luce, rectè Aristoteli visum, at non rectè, nobis, eam inter solemque medijs, & in nube tantum in aquam agi cepta fieri posse, positum, nec rectè nigredinem ad eius colores constituendos allatam esse.

Cap. VIII.

IRIDEM Solis luce à nube ad nos reflexa fieri, uel inde tantum declarans Aristoteles, quod ibi modo spectetur, ubi ita ad Solem sita fuerit nubes, ut speculum esse, & aspectum nostrum reflectere valeat, alibi, nusquam fatis declarasse videri potest, at si amplius id declarandum uidetur multis manifestari potest modis: Quoniam scilicet temporis fit momento, & temporis itidem momento cessat, & uniuersa plerumque simul fit, simulque uniuersa aboletur, nihilque nube, in qua fit immutata, at aliam inter eam, solemque media facta, quæ nimirum Solis lucem ad eam uenientem impediatur, non amplius spectatur, non per se existens res, sed quæ appareat tantum, & à reflexa omnino luce fiat oportet: & quæ in aqua soli exposita, uel in guttis à remis sublatis, uel manu sparsis fit, manifestè à luce reflexa fit, neque enim in aqua vlla, quæ à Sole non illustratur, Iris fiat ulla, at nullo temporis momento, si lux in eam incidat. Quod igitur dictum est, uel eo uina reflexione Iridem fieri statuens Aristoteles, quod ibi modo fiat, ubi solum speculum fit nubes, & aspectum nostrum reflectere potest, probandus omnino uidetur, minimè uerò è solis illam regione tantum constitui decernens; oportere itaque aspectum nostrum medium inter solem, nubemque fieri, & in eadem omnino linea solem, aspectumque nostrum, & Iridis centrum polumque esse, passim enim Irides intueri

intueri licet, quas inter, solemque medijs nos minimè sumus, & multas etiam, easque simul, non decem amplius gradus à sole distantes antiquioribus aspectas fuisse memoriz proditum est. & quæ ex aqua soli exposita, uel è guttis à remis sublatis, aut manu sparsis fiunt, nequaquam nobis inter eas, solemque medijs fiunt, nec quæ è ferratili spectantur vitro, multoque etiam minus, quæ circa lucernam fiunt. Iridis certè colores in nube ut appareant, minimè ita è solis regione ne nubes esse oportet, ut eas inter, solemque medijs nos simus. virgæ itaque, ob longæ uidelicet nubium partes Iridis intinctæ coloribus iuxta solem Aristoteli etiam conspectæ sunt. Alijs non hoc tantum, sed coronæ itidem integræ nimirum Irides sub ipso etiam sole, & inter nos, solemque media, non scilicet reflexa tantum, & quocumque modo reflexa ab ijs, à quibus reflectitur Iridis coloribus intingi uidetur lux, sed subiens etiam, penetransque ab ijs, quæ subit, penetratque, & pertransit: ex aqua igitur soli exposita, quæ fit iris, est ubi non à reflexa fiat luce, & aquam inter solemque media, sed postquam, ab aqua pertransiente luce, & quæ iridem per ferratile spectatur vitrum, nequaquam & ipsa à resiliente, sed à uitrum permeante fit luce, & aquam nimirum, & uitrum permeans lux, ab ipsorum nigredine patitur, afficiturque: & variè passa, intinctaque, varijs distincta apparet coloribus, & sol ipse, & nubes puniceæ, flauæque, & purpureæ spectantur; nihiloque minus, quæ soli suppositæ, & nos inter, solemque sunt media, quàm quæ soli oppositæ, & nobis fiunt, inter ipsas, solemque medijs, & resiliens scilicet à materiæ nigredine (ut dictum est) & magis etiam eam permeans ab ipsa inficitur, intingiturque lux: nequaquam igitur è solis modo regione Iridem constituens probari potest Aristoteles minus etiam in nube modo illam ponens, quæ iam in aquam uerti cœperit. Quid enim non, & in nihil adhuc uersa fiat, quæ in aere crassiusculo quid facta circa lucernam fieri apparet? & quæ per sæpè nullis, neque succedentibus, neque cessantibus fit pluuijs? Mirum præterea si in guttis fiat, firmam spectari, stabilemque Iridem: neque enim in sublimi stent guttæ, & non decidant, uel adeo nullo temporis momento, ijs cadentibus, aliæ similes fiant, & in earum succedant locum. itaque nulla in Iride immutatio appareat, nec si decidant, lateant nos.

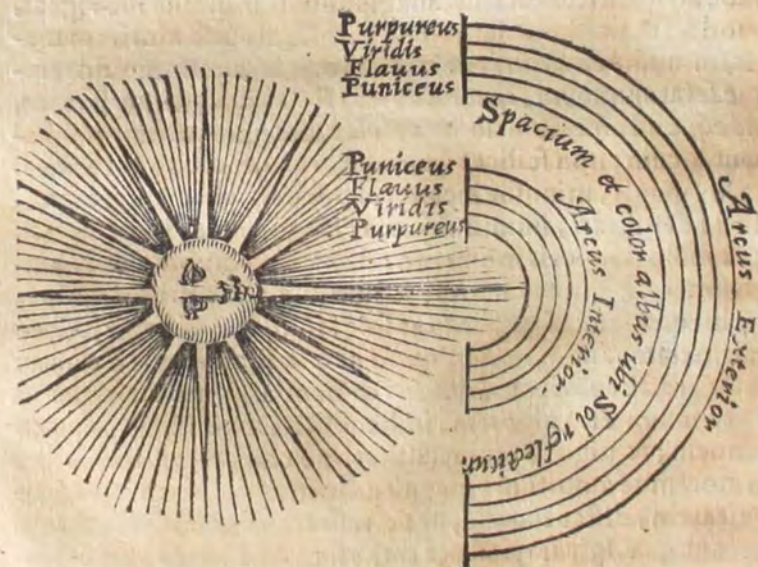
B 2 Perpe-

Perperam Aristoteles Iridis colores ternario numero terminari, & flauum non reflexione, sed puniceo, viridisq; iuxta se collocatione apparere statuit. Cap. I X.

SVM MOPERE certè admirari Aristotelem licet, qui cum quatuor plerumque in Iride colores intueretur, & quin flauus reflexione, & ipse veluti reliqui fieri posset, nihil videret, Iridis colores tres tantum esse statuat, puniceum, viridem, purpureum; eaque id ratione, quod quæ natura constat ternario plerumque numero continentur; flauum uerò propterea spectari, quod puniceus viridi, nigriori nimirum oppositus, albius flauus itaq; appareat, passim enim Arist. Pithagoreos illiusmodi rationibus utentes contemptui, & ludibrio etiam habet, & non prima ipsa corpora, quæ in primis si uera, sit ratio tria esse oportebat, nec aliud quicquam præter corporis dimensiones, huiusmodi inclusit numero: tum (vt amplius in comentario de coloribus expositum est) vere flauus, croceusque, est cuiusmodi qui in Iridis Zona spectatur, est, nequaquam albo is, quam puniceus proximior est, sed puniceo, viridisque mediis, & manifestè modicum quid obscuratus, in viridem transit, & viridis sit, & luci omnino, albedinique puniceum flauo proximior esse: in albi solis, ignisque coloris in puniceum, flauumque immutatione manifestè intueri Aristoteles poterat. siquidem sol, per longè tenuissimos, minimeque opacos uapores, & qui in aquas crascescere, nullo queant pacto, à quibus omnino, quam minimum eius albedo fadatur, puniceus, at per crasiores, & qui modicum quid in seipso conspissati aqua fiunt, à quibus igitur magis illius candor obscuratur, flauus apparet. Itaque uel Ptolomæi, uel omnium, & sensus ipsius testimonio serenitatis puniceus sol, flauus uerò pluuiarum prænunciator est, & flammæ non in summa, puraque in quali albè spectantur, sed in magna quidem, minimumque impura accensæ tenuitate puniceæ, in minore uerò, minusue pura flauæ fiunt, & per huiusmodi albæ quæ sunt conspectæ, flauæ, per illiusmodi uerò puniceæ apparent. Itaque ibi perpetuò candidus sol

lis ignisque color in puniceum agitur ubi minimum ab immita, imposita uè nigredine obscuratur; in flauum uerò, ubi magis liquido (quod dictum est) intueri poterat Aristoteles, luci, eiusque candori puniceum, quam flauus est, proximior, & albi omnino, flauique medium esse. Tum in Iride, quæ in aqua fit, in crasiore nimirum, magisque opaca re perpetuò ferè flauus fit, & nullo interdum existente puniceo, & in ea Iride, quæ è ferratili spectatur uitro, æque (vt in eodem expositum est Comentario) puniceum à flauo, croceoque, & sub rufo: parum igitur à puniceo disidente excipit, & hunc assidue flauiores fieri magis, s. à puniceo recedere, & tandè viridescere, uideas, ut quasi oculis intueare flauum, croceumque; puniceo, viridisque; mediū esse. Signa certe ab Arist. alata flauum magis reflexione, quàm puniceo, viridisque; appositio ne fieri declarat, propterea enim ubi in nube nigerrima sit Iris, primus eius ambitus flauus apparet, quoniam quod ambientis color, obscuritasque apertissime manifestat nubes proindeque & eius nigredo ita in seipsam conspissata est, ut quæ ex ea relucet lux, non nisi flaua relucere queat, & ubi propè terræ euanescit Iris, propterea puniceus eius color in flauum transit, quod crasiore in aere magis lux obscuratur.

Non

Non rectè causam explicatam Aristoteli fuisse, cur simplicis Iridis colores, quo spectantur ordine locati sint, nec cur in exteriore languidiores appareant, & contrario ordine dispositi.

Cap. X.

SVMMOPERE itidem, multisque modis inculandus videri potest Aristoteles, causam reddens, cur simplici, atque interiore in Iride prim^o, maximusque ambitus puniceus, viridis medius, tertius autem, minimusque purpureus. contra verò in exteriori primus, maximusque purpureus, minimus verò puniceus, & languidiores appareant omnes. Esto enim non proprijs, verisque, sed perspectiuorum uti interdum positionibus, & visum effingere ad res efferri liceat, at ibi id certè tantum liceat, vbi rationes adducuntur, quæ vtrique conueniant positioni, quales, quæ ab Aristotele ad vtriusque Iridis colorum ordinem explicandum illatæ sunt, videri non possunt. siquidem inde (vt visum est) luci proximiores, remotioresque colores videri astruit, quod magis, minusue uigens aspectus à nube ad solem reflectatur, magis autem, minusue ille vigeat, quod ad maiorem, minoremue ambitum, ipse nimirum magis, minusue copiosus, uel ad remotiorem, propinquioremque feratur nubem, quæ rationes, si lux ad nubem feratur, indeque ad aspectum nostrum referatur, nullum omninò habent locum, non scilicet à maiore, vel minore ambitu reflecta lux magis, minusue lucere, vel insensibile, quid longius producta debilitari, imminuique, & languescere videri potest, quæ nullo temporis momento ad extrema omnia ferri, longissimeque amotas nubes, & quæ uis alia nihilo segnus, quàm quæ sub ipso posita sunt sole, illustrare videtur, At eò etiam damnandus magis, quòd neque si ad externa feratur uisus, rectè colorum uarietatis causam assignet ad aspectus (vt dictum est) uigorem, imbecillitatemue illam referens omnem; & uigoris, imbecillitatisue causam ad maiorem, minoremue ambitum, magnitudinemque, & nubis propinquitatem, distantiamue, ut ne reflecti quidem, aut frangi queant quæ. Igitur quasi per cathetum spectantur longè spectantur

tantur exquisitius, & vbi, quid diligenter intueri volumus, quasi visum contrahimus, constringimusque, & quantum licet minimum id intuemur, quod nimirum, veluti lux aspectus itidem noster si ad visilia feratur per amplius diffusum spatium debilitetur, imminuaturque, at non (quod Aristoteli placet) modicum quid progressus, qui ad longè remotissimas stellas nullo temporis defertur momento, nihiloque eas lucidas minusquam longè proximiores intuetur, & coloribus iisdem, nihiloque magis vigentibus nubes sub ipso positas sole, quàm in apposita cæli regione, quos nec valde etiam albos, sed ad nigrum tendentes, vel longè saltem spectari oportebat languidiores visu in reflexione tantum summo opere debilitato. Quoniam igitur ad maiorem (vt dictum est) ambitum visus delatus robustius inde ad solem reflecti, & propterea minus decipi videri non potest, nec modicum illud, & nullius momenti spatium, quo exterior iris ab interiore magis distat protractus adeo debilitari, infirmarique, & adeo inde infirmius reflecti, & decipi omnino adeo, ut non languidiores modo, obscurioresque aspiciat, colores, sed contrario etiam ordine dispositos, & pro alijs alios, utique: nec cur interioris Iridis colores eo ordine, exterioris verò contrario dispositi sint & languidiores spectentur, causam explicans, probari potest Aristoteles. Minus etiam contrarijs vtens rationibus, & quæ sese mutuò impugnent, destruantque; siquidem primus Interioris Iridis ambitus puniceus, luci que apparet proximior, quod ad maiorem cum copiosior defertur aspectus, propterea que robustior ad solem reflectitur, primum itidem exterioris puniceum apparere oportet, & Ipsum aspectum excipientem copiosorem, forte & reliquos omnes interiorem Iridem continentes ambientesque: Tum si propterea languidiores apparent exterioris Iridis colores, & extimus illius ambitus à luce magis remotus, quod ad longius spatium productus aspectus debilitatur, & infirmior inde resilit; utique & primum Interioris Iridis ambitum ad nigrum oporteat tendere magis, magis ab aspectu distantem. ad quem igitur Imbecillioris Aristotele deferatur, & huiusmodi itidem resiliat: neque enim certum, definitumque assignare queat Aristoteles terminum, ad quem Integer, valensque deferatur aspectus, ad quem si progrediatur, debilitetur infirmeturque. Tum non vsquequa-

que æquè à nobis distans aspectatur Iris, sed hæc ab aspectu nostro, illa longiore distans spatio, quàm quo ab exteriori interior. Cuius itaque iuxta Aristotelis dogmata (id quod minimè euenire videtur, spectari oportebat colores, & contrario etiam ordine dispositos. Neque igitur modum Aristoteles vniquam explicet, quod duplex sit iris, nam si quæ soli, vel aspectui nostro propinquiora sunt, ea luci proximiora spectantur, uno modo fiat Iris, eoque ordine, quo interior si lux ad nubes delata ad nos resilit: siquidem qui continent ambitus soli (ut dictum est) propinquiores sunt, uel quo exterior si uisus ad nubes fertur, indeque ad solem reflectitur, & in longius profectus debilitatur, ut Aristoteli placet, itaque, & decipitur.

Incusandus itidem uideri potest Aristoteles, causam cur spatium, quod inter utramque iridem est; album appareat; nihil inquirens: sui uerò, quod non rectè illam explicarunt.

Cap. X I.

INCUSANDVS Itidem uideri potest Aristoteles, causam cur spatium, quod inter utramque Iridem est, non puniceum, sed album appareat, nihil inquirens inquirendum omnino. Suorum itaque plures summo illum studio inquirenere, at nullus (ut videtur) satis attigit; propterea (inquit Aphrodiseus) spatium inter duos Irides interceptum puniceum colorem, ut ambitus quibus clauditur non refert, quod non ab omni nubis parte aspectus ad solem, seu lumen solis ad aspectum reflectitur, sed definita sunt, certa que reflexionum loca, & definitum, certumque splendidi lumen mittentis corporis à speculo distantiam esse oportet. ab ijs igitur speculis ita distantibus, situmque certum habentibus arcuum colores representari, minimè uerò ab aliis non eundem situm, eandemque ad solem nactis distantiam. Rectè quidem non in omni situ, sed iucertò tantum, definitoque Iridem fieri; neque enim ex aqua soli exposita Iris resilit, quocumque illa exponatur modo, & paululum quid immutato illius situ, vel aboletur,

letur, vel longè sit diuersissima, & longè diuersissimis, diuersoque modo intingitur coloribus; at spatium illud nequaquam in alio ad solem, seu ad aspectum situ uideri potest, quàm quos contingit ambitus. Non rectè certè lucidi iridem corporis ad speculum distantiam definitam esse oportere: siquidem nullius omnino momenti spatium existit, quo nubes quæuis, quam alia quæuis à sole amplius, minusue distant in tanta à nubibus ad solem distantia, & ab omnibus quocumque positis loco æquè reflecti uideretur lux: eodè igitè colore intinctæ nubes quæ sub occidente sunt sole, & quæ in opposita cœli parte, non scilicet uel lux ipsa, uel eius actio huiusmodi apparet, quæ spatio ullo debilitari (ut dictum est) queat. Huiusmodi certè causas assignare satis si sit, nullo labore, nullaque molestia colorum, qui in Iride spectantur rationem reddere liceat. omnium longè Ammonius, proximius, & qui si in ijs quæ ab Arist. didicerat, inque ijs amplius quæ probarat ipse, paululum quid immoratus foret, ueram (reor) protulisset. propterea (inquit) nullus Irinus color illo in spatio representatur, quod radijs, aspectus, seu luminis eò perpendiculares feruntur, qui quoniam robustissimè sunt nubes permeant, nec referuntur. nulla quidem aspectus nostri, & radorum ab ipso emanantium mentio erat, Ammonio faciendâ. nequaquam ad uisilia afferri uisum, sed ad ipsum uisilia introferri omnia ab Arist. edocto, quod si Aristotelem imitato, perspectiuos, & ipsi in hoc sequi in animo erat, nequaquam ad intermedium spatium perpendiculares radios deferri proponendū erat, sed ad Iridis utriusque centrum, iuxta perspectiuorum omnium sententiam; si quidem perpendiculares reliquis æquè distent oportet, qui eisdem conspecturi sunt colores. Nec uerò si intermedium spatium Iridis utriusque sit centum, utraque terram uersus fiat, sed cœlum uersus altera. Sic enim Iris utraque eodem modo à centro, & perpendiculari distat, non si sub altera constituatur altera. At neque cur exterioris Iridis colores languidiores appareant, docere nos Ammonius queat, à radijs enim æquè perpendiculari distantibus eque uigentes colores spectentur oportet. Non igitur ad maiorem aspectus nostri vigorem intermedij spatij albedo referenda erat Ammonio, sed ad lucis, quod secundo loco facere uideatur, & illud amplius docendi ab eo ceras, cur uidelicet quæ eò defertur

Amonij opinio.

Confutatio.

fertur lux contigua vtraque robustior existit: neque enim perpendiculararem eam, directamque posuisse satis sit, sed magis explicanda erat res, magisque in aperto ponenda, & qua nimirum solis parte emanans robustior sit, quam ut à nubium opacitate infici possit, & cur itidem quæ illi proxima sunt, contingueque, non iisdem præditæ apparent viribus, sed interiore exterior languidior, nihil illa (ut dictum est) à robusta distans magis. Iuniores peripatetici in ijs, quæ ab antiquioribus acceperant acquiescere impotentes, dictarumque diuersitatum rationem reddere desperantes, si quomodo Aristoteli placet, Iris utraque a spectus ad solem reflexione fiat exteriorem minimè eo pacto exoriri contendunt, sed interioris Iridis imaginem esse, quæ in nube exteriori appareat, à qua ad interiorem Iridem aspectus reflectatur: spatium igitur intermedium album videri, quod speculi rationem non habeat, in quo Iris interior, ut in speculo appareat: duobus enim speculis è regione positis imago quidem alterius in altero apparebit, non tamen in spatio, quod inter utrumque est: & propterea itidem altæ languidiores exterioris Iridis colores, quod à secunda fiunt, & debilitata reflexione, una quidem à nube exteriori, in qua exterior Iris apparet ad interiorem Iridem: altera ab interiori ad solem, & propterea contrario ordine dispositi, quod quæ in speculis spectantur, quò remotiora, à speculis existunt eò itidem apparent remotiora; propinquiora, quæ magis propinqua sunt. si quis itaque enssem speculum uersus dirigat eius cuspis quæ speculo propinquior est intra illud prima appareat, maximeque propinqua: manubrium tanto intra speculum spatio recedat, quantum extra ab eo remotum est. Iure igitur puniceum in exteriori Iride primum videri, & interiori proximus, extremum uerò purpureum, & maxime remotum, quod maximè ille propinquus, hic remotus sit maximè. At præter quam quod medium spatium non aliud, quam nubes existit, eadèque, ut existimare licet, plerumque crassitie, qua, & contingens ipsum, nubes quæ speculum fieri uidetur: in quo igitur interioris, ueræque Iridis imago uideri debeat, iuxta ea quæ speculis eueniunt, veluti propinquiores, qui speculo sunt colores proximiores apparent, & remotiores itidem, qui remotiores: sic & figuræ itidem partes proximiores, quæ proximiores, & remotiores, quæ remotiores representant esse oporteat.

3. Respon
deo Recc
siorum.

Confuta
tio.

porteat. In exteriori igitur Iride conuexam partem, quæ interioris conuexæ proximæque imago est, propinquam ei, uideri, remotam uerò concuam, quæ concuæ interioris magis à speculo remotæ imago est, eorum more, quæ in speculis spectantur, non concuam exterioris conuexæ interioris propinquam non alteram omnino (quod euenire uidemus) ab altera contineri, sed alteram oppositam esse alteri. Peripateticorum itaque nullus cur medium inter utramque Iridem spatium album sit, vel cur languidiores exterioris Iridis colores, & contrario ordine collocati sint; nec quæ ad Iridis omnino colores attinet uel Aristoteles, uel suorum ullus, satis explicasse uideri potest. Age porro quod reliquum est circularis ipsius figuræ, & diuersam eius quantitatis causam assignantem Aristotelem audiamus.

Cur circularem fieri Iridem necessarium Aristoteli uideatur, & quomodo talis fiat, & semicirculi quidem quantitate Oriente, siue Occidente Sole, portio uerò semicirculo minor, sole supra horizontem sublato.

Cap. XII.

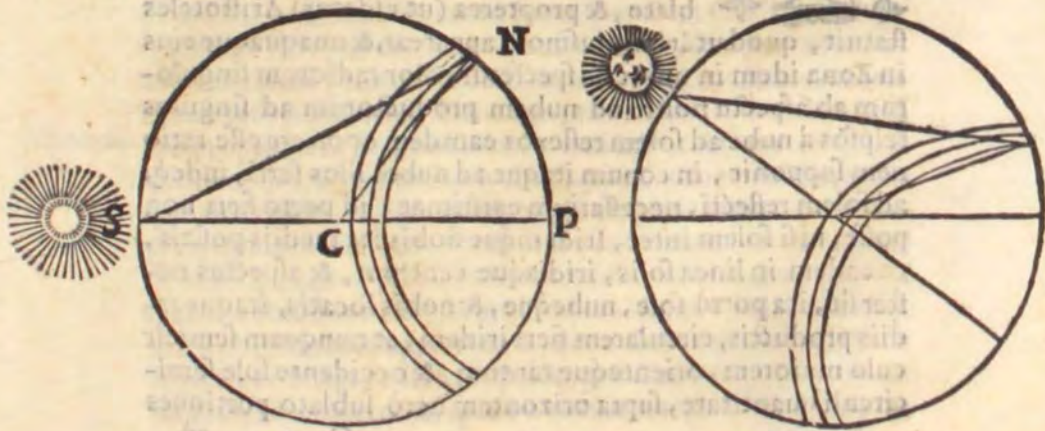
IRIDEM circularem fieri oportere, at neque orbem, nec semicirculo maiorem spectari posse, & semicirculum quidem oriente, siue occidente sole, portionem uerò semicirculo minorem sole ab horizonte sublato, & propterea (ut uidetur) Aristoteles statuit, quod ut Iris huiusmodi appareat, & unaquaque eius in Zona idem in uniuersa spectetur color radiorum singulorum ab aspectu nostro ad nubem productorum ad singulos seipsos à nube ad solem reflexos eandem oportere esse rationem supponit, in conum itaque ad nubes illos ferri, indeque ad solem reflecti, necessarium existimat, id porro fieri non posse, nisi solem inter, Iridemque nobis ita medijs positus, ut eadem in linea solis, iridisque centrum, & aspectus noster sit, ita porro sole, nubeque, & nobis locatis, itaque radiis productis, circularem fieri iridem, at nunquam semicirculo maiorem, orienteque tantum, & occidente sole semicirculi quantitate, supra orizontem uerò sublato portiones

C 2 cò

eo assidue semicirculo maiores, quo sol supra horizontem magis eleuetur, longa illa, & per obscura sane perplexaque demonstratione manifestare contendit, superflue forte siquidem (ut supponit) aspectus nostri radij singuli ad nubem producti in eadem sint ratione ad singulos se ipsos ad solem reflexos manifeste in circuli ambitum desinere illi uideantur, & aspectus noster, qui usquequaque in horizontis centro est, in eadem cum solis, & iridis centro, poloque linea fit, & manifeste oriente, atque occidente sole dimidius radorum turbo supra horizontem appareat, semicirculo autem maior spectari omnino non possit, & quod supra horizontem siquidem aspectus noster ad ea, quae sub horizonte sunt deferri non possit, & quo supra horizontem eleuetur sol magis, & eo portio semicirculo minor appareat, eo enim iridis centrum sub horizontem magis deprimatur, magisque occultetur: minor itaque assidue supra horizontem ipsius portio fiat, & nullo tandem puncto verticis proximo facto, quod nimirum iridis centrum, polusque adeo infra terram recedant, ut nulla prorsus iridis portio spectari queat. nam qua distantia sol ab horizonte eleuetur, eadem iridis centrum, polusque, cum in eadem sint recta linea infra illum demittuntur, quod ex descriptis figuris patere potest.

Quando in solis ortu, aut occasure flexio fit, Dimidia circuli portio a finito re relinquitur, ea uidelicet qua supra terram extat.

Cum sol supra horizontem sublatus fuerit, Iris apparet minori figura, quam semicirculi, ac quo magis sublatus fuerit, eo minorem circuli portionem uideri.

Qua

Qua distantia Sol ab horizonte eleuetur, eadem Iridis polus ac centrum, cum in eadem sint recta linea, infra illum demittuntur. Quare cum ad meridianum ascenderit, minima circuli portio uidetur.

Non recte circularis Iridis figura, nec cur semicirculus oriente, occidentaque sole, minor uero semicirculo sole sublato appareat, causam ab Aristotele redditam fuisse. Cap. X I I I.

SI QUIDEM Irini colores, & fais quique in Zonis in circularibus tantum rebus, & si Iris nulla ad solis latera fieri appareat, sed quaecumque, fiat ita e solis regione fiat, ut in eadem cum solis, Iridisq; centro aspectus noster fit linea: eius Itaque radij singuli ad Iridem producti ad singulos se ipsos ad solem reflexos in eadem esse ratione uideri possint, non temere, nullaque ratione, ut Iris qualis apparet, singulisq; re eius in Zonis idem spectetur color aspectus nostri radios singulos ad nubem productos ad singulos se ipsos a nube ad solem reflexos in eadem esse ratione, & propterea Iridem circularem fieri Aristoteli decretum uideri possit: Quoniam enim reflexione, & aspectus omnino nostri radijs passis Irini sunt Aristoteli colores, idem ut spectetur color, modo eodem radios pati oportere uideri

po-

poreft. æque igitur à nube, in qua Iris fit, aspectus nofter, & à sole nubes Ipsa ad paresque angulos radij ad nubem ferantur, indeque ad solem reflectantur, quæ nisi circularis fiat Iris euenire minimè possunt. Quoniam verò virgæ oblongæ nimirum Iridem iuxta solem fieri conspectæ Aristoteli sunt, & Irides ad solis latera, & iuxta solem longè plurimæ (nisi forte quod passim modo fieri videtur, & quod olim factum fuisse perspectiuorum) peripateticorumque præstantissimi testantur, Aristotelis temporibus factum numquam fuit, conspici potuere, mihi propterea circula rem fieri Iridem, quod ibi modo fiat, ubi aspectus nostri radij ad nubem producti ad se ipsos à nube ab solem reflexos, in eadem sunt omnes ratione decernendum Aristoteli fuit: neque enim aspectus nostri radij ad virgas, ad Iridesque soli propinquas delati, indeque ad solem reflexi huiusmodi videri possunt. & summè mirari Aristotelem licet, qui cum à nube affici solis lucem propterea que Iris in infici coloribus intuitus foret, & colores ad visum intro ferri statuisset, dictam aspectus nostri, radiorum, seu lucis etiam ipsius rationem inquirat, vt qualis à nubibus illa resilit, ad visum deferatur, non siquidem veluti certo situ, certa que nubis ad solem positione, ut ita ei lux intingatur, opus est. Sic itidem, ut quo colore intincta à nubibus resilit, talis ad aspectum nostrum deferatur certo opus est situ, certa que positione, sed qualis à nubibus reflexa est, talis ad aspectum nostrum deferri modo ad eum possit, ubicunque is sit defertur, & ad innumeros simul homines, veluti quæ à sole ipso emanat, vel ab alijs reflectitur rebus. At multò certe amplius & mirari, & damnare Aristotelem licet, propterea à nubis tantum regione iridem fieri posse contententem, quod iuxta solem ea nubis concretio, que ut iris appareat opus est, fieri non possit, sed statim aut in pluias cogatur, aut dissoluatur. Nam si quod ne hominum quidem vulgus faciat, in eadem nubes, solemque Aristoteles ponat superficie, propterea que nubes, quæ iuxta solem spectantur, soli proximæ, continguntque: quæ uerò in opposita soli parte locatæ sunt remotæ, & non quomodo sunt, vel æque omninò omnes ab eo distantes, vel id alijs aliæ proximiores, remotioresue, quod in tanta à nubium ad solem distantia nullius sit momenti, non propterea in ijs modo, quæ soli oppositæ sunt, & quarum, solisque medij nos simus,

&

& non uel in omnibus, uel in ijs saltem, quæ ueluti medio modo, & ueluti ad solis latera locatæ sunt, iridem fieri statuendum fuit: neque enim vel ubi summè imminuta est solis vis, ibi modo ea concretio fieri uideri potest, nec multo in suppositas nubes magis, quàm in oppositas, aliasue quasuis agere videtur, nihil omnino sub sole minus quàm è solis regione, & alibi ubi nubes cogi uidentur, sed æque & eodem ubique modo, ut si iris nulla unquam sub sole, vel ad solis latera, sed omnes è solis tantum regione conspectæ sint, non tamen statuere liceat propterea ibi fieri tantum, quod ibi tantum ea nubis concretio fiat, qua ut iris constituatur opus est. eo itaque magis damnandus, reijciendusque Aristot. qui id statuat, sensui etiam aduersus contrariusque. neque enim vel suorum ullas dubitare queat plurimas homini irides iuxta solem conspectas fuisse. Aliis certè non simplices modo irides, sed quatuor simul, nec decem amplius à sole gradibus distantes conspectæ sunt, & sub ipso etiam sole integræ ipsæ aliis coronæ nimirum irinis distinctæ coloribus. Quoniam igitur non præterea circularis fieri iris uidetur, quod solis è regione fiat, & nobis ita in eius, solisque medio positus, ut eadem in linea solis centrâ cum aspectu nostro, Iridisque centrum, & polo sit, & uel sub sole ipso ad eius certè latera passim fieri uidetur: nec cur maior semicirculo Iris fieri non appareat, nec cur semicirculi quantitate, oriente, occidentequè sole, minor uerò semicirculo sole supra horizontem sublato fiat, eo que assidue minori quò sol eleuetur magis, causa explicata esse uideri potest. ex illis enim hæc tota pendet, & maiorem semicirculo conspectam fuisse non Seneca modo, sed qui maximè Aristotelem colit Auerroes testatur. Cur uerò minoris circuli sectio uidetur, ubi dimidia, maioris contra, ubi semicirculo minor apparet, pollicitus quidem Aristoteles, & reddendam omninò, nullam attulisse uidetur; sui postea reddere illam tentarunt, & variis tentarunt uis, quod nimirum nullus in eam, quæ ab illis reddita esset acquiescere possit. At horum tamen sententiam in medium asserre, & num que ipsorum dux facere desperauit, suorum quispiam præstiterit intueri ne grauemur.

Seneca li.
 1. natur.
 quælli.
 Auerr. 3.
 Meteo.
 Summ. 2.
 cap. 3.

Fariæ

Varia Peripateticorum sententia, cur semicircularis Iris minoris circuli, minor verò semicirculo circuli maioris sectio videtur.

Cap. XIII.

IRIDEM ubi semicirculi magnitudine apparet, minoris circuli portio, maioris verò, ubi semicirculo minor spectatur videri. propterea Peripateticorum nonnullis placet, quod illa in superiori, & putiori sit aere, hæc in terræ proximiori, & magis crasso, magisque à uaporibus occupato, in quali maiora apparent omnia, tum quod propè terram ubi apparet, minus ab aspectu nostro distat. Semicirculus autem longius ab aspectu abest, sublimior enim attingit locum. traditum uerò est, quæ longius cernuntur ea minora, maiora autem, quæ proximius, aut qua sunt videri mole. Alij minorem uideri semicircularem iridem, quoniam radiorum perfractione, non itam reflexione, & oriente, vel occidente sole in matutino uidelicet vel vespertino fiat aere, in longioreque supra terram spatio, in quali minor semper à perpendiculari fit perfractio, proximius uidelicet ad perpendicularem accedunt radij: indensiore enim perfranguntur re: quin & illud alij, eandem nimirum semper esse iridis cordam, & æqualem semper, at ambitum ipsum seu arcum deprimi, in seseque recedere, aut attolli, & dilatari prout magis, vel minus in sublimi se attollit sol. semicirculum itaque fieri ubi in horizonte est sol, at quo magis ascendit arcum subsidere, & maioris circuli fieri arcum, eius corda eadem usquequaque in horizonte permanente: quoniam enim linearum circulum secantiumque dimidium cum secat reliquarum omnium maxima est. Si circuli portionis corda alterius diameter sit, semicirculus omnino minoris circuli sectio fiat necesse est, sunt etiam qui ideo maioris circuli portionem semicirculo minorem videri existiment, quod oculus, quo humilior iris spectatur, eò magis eam distare, iudicet, idque ob intermedie terræ magnitudinem, iride autem sublata distantiam hanc intelligere nequeat: quam etiam ob causam orientia altra, occidentiaque maiora quam medio in cælo spectantur: Postremi, horum nihil probantes, dicendum (inquiunt)

portionem

1. Sententia Alex. Piccolo.

2. Resp. etia Alex. Piccolo.

3. Respò.

4. Respò.

5. Respò. Recentiorum.

portionem, quæ sole sublato apparet, maioris circuli videri, quoniam in aere, nubibusque longinquioribus cernatur. eas enim, quæ propius sunt, solis calore solutas esse, aeremque proximiorum similiter attenuatum. aspectum igitur, seu solis radios è magis longinquo reflecti, itaque turbinem, qui ex illis existit, longius protendi, ob eamque causam basim, quæ Iridis superficies est, ampliorem habere; siquidem radij cum recta in turbinem protendantur, quò longius protendantur, eò magis inter se diducuntur. Has rationes, cur ubi sublato sole, semicirculo minor apparet, maioris circuli portio videatur Iris, peripatetici reddunt: Age porro examinentur singula.

Peripateticorum nullus rectè causam explicat, cur ubi semicirculo minor apparet Iris, maioris circuli portio videatur.

Cap. XV.

NON quidè semicircularis quæ fit Iris minoris circuli portio appareat, quod magis à terra elata est, itaq; & in tenuiore aere, & longius à nobis sit: ut enim modico illo in spatio, quo quæ semicirculum obsolet Iris ea, quæ semicirculo est minor, adeo tenuior sit aer, ut quæ ibi spectantur, tanto appareant minora non uniuersus Iridis semicirculus, sed eius modo vertex minor appareat; eo enim modo sublimior est: nam infimis partibus & ipsa terram attingit: quibus itaque, & in æquè crasso facta aere, & equali à nobis distans spatio, nihil angustior, quin amplior spectetur: mane tantum facta, aut uesperis, tum non unius, eiusdemque circuli, sed duorum omnino portio semicircularis appareat iris, & minoris quidem eius vertex infimæ uerò partes minoris: Minus etiam admittendi videntur qui minoris circuli sectionem semicircularem Iridè fieri asserunt, quòd in aere sit crassiore, in quali radiorum perfractiones minores à perpendiculari fiunt, nam & rationibus utuntur, quæ incertæ sunt, proprijs certè: uerisque eorum positionibus aduersantur, contrariaque sunt, & contrarium ijs, quæ manifestè eueniunt, astruere contendunt. Non

D scilicet

Confutatio
1. Respon.

Confutatio
2.

scilicet quæ uisus radij, si extra his, & ad uisilia feratur, parti in ijs illos uerisimile sit, sed quæ uisiliū species dum ad uisum feruntur, manifestè patiuntur, intuenda peripateticis erant. hoc si factum ijs foret, utique matutina, uespertinaque Iris, quæ omnino in crassiore fit aere, amplior conspecta omnino foret, solem, stellasque reliquas omnes exorientes, occidentesque per plures nimirum, crassioresque conspectas uapores, & quæ per aquam, perque uitrum spectantur ampliora spectari omnia intuitis. Nec uerò ij placere possunt, qui propterea Iridem, quæ semicirculo minor sit maiorem circuli portionem fieri statuunt, quòd super eadem omnino corda irides fiunt; omnes itaque, quæ super ea semicirculum angustior, amplior uerò quæ portionem semicirculo minorem absoluit, iris fiat necesse est. Semicirculum porrò oriente occidenteque sole perfici, eo autem sublato iridem ueluti subsidere & in portiones semicirculo minores eo assidue desinere, quòd sol eleuetur magis: quòd enim quæritur, sumere uidentur, non siquidem aliud quæritur, nisi cur sublato sole, semicirculi corda portionis semicirculo minoris corda fiat: Multis itidem damnandi sunt modis, qui maioris circuli portionem ideo semicirculo minorem uideri statuunt, quòd quò magis humilior spectatur iris, magis eam distare iudicat oculus, ueluti orientes, occidentesque stellas distantiam ubique ob intermediam terræ magnitudinem intelligens, quàm iride, stellisque sublatis intelligere nequeat. Mitto enim, quòd si uerè quæ humiliora sunt, ampliora apparent, nequaquam quæ semicirculum absoluit iris uniuersa ea, quæ semicirculo est minor, uniuersa angustior appareat; sed illius uertex modo huius uertice quo, ut dictum est, solo sublimior est, haud rectè, quæ humiliora sunt longius ea abesse ab oculis iudicare: & peius etiam quæ longius abesse ij intelligunt ampliora ipsis uideri peripatetici statuunt: & quòd utriusque afferunt signum, minimè id proprium, minimeque firmum uideri potest. Nò scilicet uidenti animæ maiora uelut, minorauè apparent, quòd proximius ea, longiusuè abesse ipsa diiudicet, sed singulis eam assignat magnitudinem, in qua ad ipsam accedunt, & qua omnino ipsi apparent; sed quæ intelligit anima maiora ea statuit, quàm uidenti conspecta sunt. Nec uerò orientes, occidentesque stellæ, propterea quòd humiliores sunt, itaque longius eas abesse intelligit

Confutatio 3.

Confutatio 4.

telligit oculus, maiores apparent: sed quòd uerè maiores ad uidentè aiam feruntur, & maiores feruntur, quòd earum lux prolixius per terræ contiguum aerem delata amplior in ea crassitie facta est, id quòd iridi minime euenire potest: per idem enim spatium, perque eundem aerem utraque spectatur, ut si non uerè sit maior, maior omnino non appareat, postremorum itidem ratio reijcienda & ipsa est, quæ scilicet & magnū quid nubes alias, alij s magis, minusque, à sole distare, & in ijs quæ sole proximiores sunt, eo sublato Iridem fieri non posse supponit, quòd à robustiore iam facto sole magis attenuatæ sint, solutæque, quàm ut in ijs Iris fieri queat. nam præterquam quòd (ut dictum est) spatium quo magis, minusque à sole distant in tanta à nubibus ad solem distantia, momenti nullius, nulliusque; omnino uideri potest quantitatis: nequaquam quæ sublato sole irides fiunt, in remotioribus, quæ uerò oriente illo, occidenteque; in proximioribus, sed omnes inæquè distantibus fieri uidentur. Minimè præterea, quæ soli suppositæ, & proximiores omnino uideri possunt, ijs magis attenuari, soluique uidentur, quàm quæ illi oppositæ sunt, & quàm longissimè abesse apparent; quin est ubi reliquus aer omnis purus sit, nitidusque; is uerò cui imminet sol nubibus, caligineque; oppletus, firmus certè, stabilisque; effectus qui est, longè inconstantissimæ causæ, & quæ passim, summeque; uarietur, asigandus non est. Neque Aristoteles igitur nec suorum uelut, eorum uelut ius, quæ iridi eueniunt, causam satis explicasse uideri potest. & quàm longissimè absint omnes rectè illam ut explicent, qui lucis naturam penitus non inspexerint. quoniam enim manifestè iris lux est à nubibus resiliens, at non integra puraque; sed ab ipsis quid passa; utique; eius exortus ut innotescat, quid sit lux, & quid à rebus quas attingit, subitque; & à quibus resilit, patiat, notū fiat oportet. Age igitur, quæ de ipsius ingenio, uiribusque; & passionibus in comenarijs de rerum natura, & de coloribus exposita sunt, & ad propositum negotium spectant, repetete ne grauemur,

Impugnatio ultima.

Lib. 4. a. c. 10. Cap. 1.

Lucem ad nubes delatam relucere ab ijs, & non albam, puramque, sed ab earum materia nigredine fœdatam, varijsq; coloribus coloratam, at directam, robustamque, minus, quàm obliquam, languidamque. Cap. XVI.

Lib. 4. a c.
10. ad 15.

VX (ut in comentarijs ijsdem expositum est) robustius quidem densam quampiam delata ad rem, & in qua quod nihil eam subbeat copiosa fiat, at uel benè tenuia permeans entia, proindeque benè exilis permanens à se ipsa ueluti ipso à sole quaqua versus effunditur. itaque sole nondum exorto, & penitus iam abdito, benè nobis conspicua fit, eoque clarior, quò minus nostro à cœlo absit sol, quò scilicet ad illius portionem, quæ terris proximior, proindeque & crassior sit, & in qua omnino copiosa fiat, feratur lux. Preterea, & à coloribus, quos attingit vel si non densis ij rebus, sed aeri, luci que ad eum reflexa in sint, proindeque non robusti, copiosi que, sed benè exiles beneque languidi sint, intingitur omnibus. Itaque lux aerem viridibus obsitum frondibus, & panno robustiore quopiam colorato colore superstantem, & coloratum transuecta vitrum, non alba amplius, sed frondium, panni que, & vitri coloribus colorata in oppositis spectatur parietibus: nam non à frondibus, panno que, sed quod dictum est, à luce eam intingi, quæ à frondibus, panno que ad intermedium superstantem que relucet aerem. Inde liquido patet, quòd haudquaquam, ueluti frondes Intercisa, & à se ipsa diuisa, sed continua, nec cuiusmodi superficies, si ipsa ad parietem feratur in eo spectetur lineæ instar nullam sortita latitudinem, sed benè ampla in eo spectatur. Et aquas, nubes que permeans, & relucens etiam ab ijs, si paulo profundiores, densioresue sint, non albo amplius, qualis, & lucis, & illarum vtriusque est color, sed lōgè pluribus, & omnibus propemodum, qui album, nigrum que intermedij sunt, & ipso etiam nigro colorata relucet, quòd nimirum penitus eas subiens, earum materia nigredinem attingit, & prout maiori, minoriue eius portioni immiscetur, eò magis, minusue ab ea exuperatur, ad nigrum que

que agitur. Itaque ubi humile est mare, album; ubi paulò viride; & ceruleum ubi amplius: & nigrum ubi profundissimū: eo scilicet magis obscurata, ad nigrum que acta, quæ ab eo relucet lux, quò ampliori ipsius materia nigredinè immista est. Nam materiam nigram esse, & in iisdem, & in proprio amplius de coloribus comentario, satis est (vt existimo) declaratum. & robustarum rerum nigredo manifestè declarat, que nimirum quoniam nec calori, quo elabente sit, & cuius specties manifestè albedo est, nec frigori, quod illis inesse existimare non licet, attribui potest, necessariò materia attribueda est. & mare vniuersum, nubes que albissimas esse, omnes in quauis illius portione, & in rebus, in quas hæ concresecunt, in aquis scilicet, niue que, & grandine. & nequaquam ullum rerum colorem, sed vnam modo lucem ab ijs reducuntem, ab earum que coloribus intinctam nobis spectari. in marinis itidem aquis, nubibus que liquido intueri licet; vtræ que; enim albissimæ cum sint oēs, nequaquam albæ omnes, sed (vt dictū est) lōgè diuersissimis coloribus coloratæ apparent, quod nimirum non ipsarum color, sed lux ab eo, at non vno, sed ab inexistente etiam nigredine intincta spectatur: at etsi (vt dictum est) à materia nigredine intingitur lux, non æque tamè omnis & quantauis à nigredine, sed languida, à breuissima, robusta verò, non nisi à benè profunda. Itaque aquam in vitro contentam matutina, vespertina que; lux, que scilicet; quod benè obliqua aduenit, nihil reflexa in seipsam colligitur. Itaque ab inexistente aquæ nigredine esuperata Irinis coloribus intingitur omnibus, minimè verò & meridiana, quæ nimirum benè directa in seipsam reflectitur, proindeque copiosa, robusta que facta, materia nigredinem penitus esuperat. Itaque nihil ab ea fædatur, & sole ad occasum vergente, assidue que situm ad nubem immutante, assidue que minus directam lucem ad nubem emittente, quam albam modo, aut ita post puniceam, tum, & purpuream, nigricantem que intueare.

Lib. 1. c. 4.
Cap. 1.

Quid'

Quid sit Iris, & quali in nube, & à quali fiat luce.

Cap. XV II.

VONIAM id est lucis ingenium, vt uel si
nubes ea subeat reluceat, ab ijs tamen nec
alba, puraque, sed ab earum materia impu-
rata, eoque id magis, minusuè, prout magis,
minusuè profundè, densauè hæ sint, vel ma-
gis, minusuè directa ipsa robustior scilicet,
languidioruè; ibique modo Iris sit, vbi quæpiam adest nu-
bes, & solis lux ad eam defertur, vtique Iridem solis lucem
esse à nubibus relucentem, ab earumque materia intinctam,
fædatamque. & quoniam lux in nubibus relucentem modo
intingi visa est, benè Inseipsas conspissatis, & ibi præcipue
fieri Iris videtur, vbi in aquas nubes coguntur, & directæ, be-
neque robusta lux, & nubium, & aquarum etiam non pro-
fundissimarum nigredinem esuperat, easque subiens, & per
means etiam, nihil, aut permodicum quid ab earum nigre-
dine intingi videtur, & quæ valdè obliqua, proindeque &
valdè exilis est, languidaque. Siquidem nubes subire, &
relucere ab ijs potest, visum certè cõmouere minimè potest.
innube omnino benè in se ipsam conspissatam, & à luce Iri-
dem fieri existimare licet, nec maximè directæ, maximè-
que robusta, nec maximè obliqua, languidaque, sed ab ea
quæ harum quasi media sit, & ab ea fortè, quæ nequaquam
à solis parte emanet, quæ nubi proximior, earumque, quæ
nubi expositæ sunt, media est omnium: eam enim nubi di-
rectam imminere existimare licet; neque ab ijs, quæ maximè
ab illa absunt, maximeque obliquam ad nubem emittunt lu-
cem, sed ab ijs, quæ vtrarumque veluti mediæ sunt: spheri-
cus enim cum sit Sol, asidueque eius superficies immute-
tur, singulæ eius partes propriû ad nubium partes quasuis si-
tum obtineant oportet, eoque singulas à reliquis magis di-
uersum, quò magis ab ijs absunt, obtineant oportet. Nec ue-
rò singulas rerum, quæ à Sole illustrantur partes, singulas à
certis solis partibus illustrari posuerim vnquam. Quoniam
enim in quantulous specillo, & è foramine quantulous vni-
uersus conspicitur sol, liquido utique patet, ad quasuis re-
rum partes, quin puncta ad quæuis uniuerso à sole lucem ac-
cedere,

cedere, è quouis scilicet solis, & nostrarum etiam flamma-
rum, & lucis etiam ipsius puncto, quæ effulget lux, quæ
versus in immensum cum effundatur lux, necessariò in cir-
cumstantis spatij uniuersi punctum quoduis uniuersa fera-
tur oportet. Nec uerò in illud fiat (quod passim fieri uide-
mus) uniuersum à sole cælum, & loca etiam, quæ eius lu-
cem admittunt, & in quibus flammæ accendantur illastren-
tur uniuersa. At non propterea singulis in nubium partibus
singulæ, quæ ad eas deueniunt, spectantur luces, sed unam mó-
do in singulis ea nimirum quæ reliquas robore exuperat; Ita-
que reliquas veluti obscurat, & inuisiles facit. Nec porrò non
ea perpetuò est, quæ purior est, sed quæ magis fædata est: ma-
nifestè enim materiæ nigredo lucis albedine robustior est.
Itaque per summum solis candorem fædata lux quæuis ad-
nos adueniens nihil ab illo obscurari, propriaque spetie spo-
liari; at hanc ille uel summè exilem, languidamque per-
means, huius calore intingi, ad nigrumque agi videtur,
& longè albissimi, beneque copiosi fluores non nigris
modo, sed puniceis, croceisque, & reliquis coloratis co-
loribus quantumuis impurari, eorumque coloribus co-
lorari uidetur: calores nimirum quiuis albissimum per æ-
rem summumque per solis candorem quales sunt ad nos fe-
runtur, at solis candor rerum, quas permeat, permeans om-
nium intingitur coloribus.

*A luce, quam diximus, Iridem fieri, vtriusque eius at
duplici magis colorum ordo, & vigor decla-
rat. Cap. XV III.*

Luce porrò, quam diximus Iridem fieri, non
ratio tantum, sed eius colorum ordo apertè
quidem in simplici, at multò etiam in dupli-
ci amplius manifestat. Propterea enim vbi
duplex fit Iris, non altera alteri contigua fit,
proximaque, sed spatium inter vtramque al-
bum spectatur, tum primus vtriusque iridis ambitus inter
mediû spatium contingens, eodem vterq; colore, & puniceo
eo. viridis itidè vtriusq; medius ambitus, & purpureus postre-
mus. vtraque nimirum iris, prout ab albo spatio magis rece-
dit,

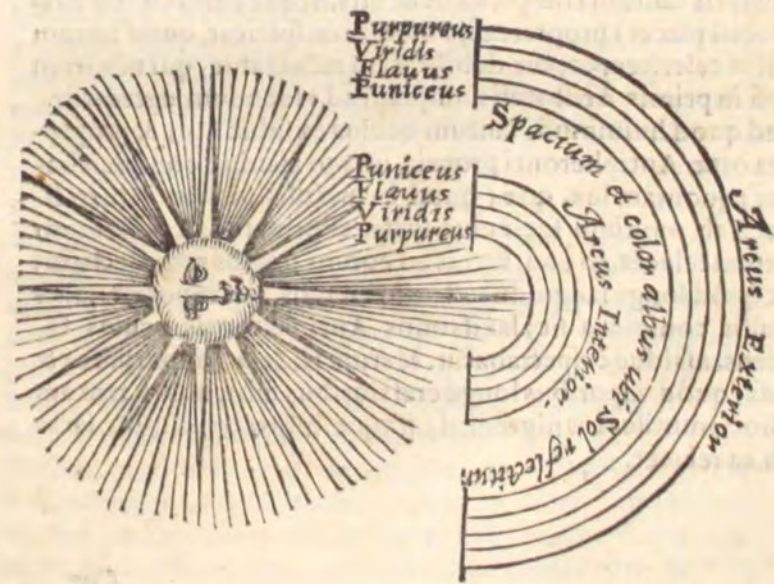
dit, magis ad nigrum, obscurumque, & æquè vtraque, eodemque tendit modo, in eo tatum ab altera differens altera, quòd superioris colores paulo, languidiores apparèt; quòd Iris vtraque, & quòd vtriusque medium est spatium ab vniuerso quidem sole, at non ab vniuerso simul singuli iridis vtriusque; ambitus, intermediumque spatium, sed & hoc, & singuli illi à certa illustrantur solis parte, & inter medium quidem spatium à media iridum ambitus, pro vt ab albo spatio magis recedunt, ita à solis partibus, que à media magis absunt, & interior quidem iris à solis parte, que infra eam; Exterior verò ab ea, que supra mediam est, Illustrari uidetur. Quoniam igitur media solis pars maximè ad oppositas uubes directà, que uerò summè ab ea absunt, superior quidem ad superpositum cælum, inferior uerò ad terram directà ad oppositas solis nube summè obliqua; harum mediè medio se habent modo, & eodem utraque: æquè enim utrinque incuruetur sol oportet, iure que ab intermedio spatio resilit, lux spectatur. Summè enim directà, summè que ad ipsum robusta delata est. itaque nihil ab eius nigredine fœdata alba relucet, pura que ab utriusque iridis ambitu eò assidue impurata magis, magisque ad nigrum tendens, quò ab intermedio spatio magis remouetur: eo enim assidue magis obliqua ad nubes fertur, & exterioris iridis colores ijde omnino, qui & interioris, at paulo languidiores; quòd utraque quidem solis pars eundem ad nubem obtinet situm, at inferior omnino nò suppositas modo nubes, sed oppositas itidem robustius illustrare, que nimirum & ipse immenso quodam spatio at sub sole omnino posita sunt, ut luci è superiori eius parte ad illas adueniēte magis oblique uideri possint. satis autem & intermedium spatium, & ambitus singuli ampli, lati que; quòd sphericus quidem, & immensus existens sol, non ita statim incuruatur, ut spatium nullum in eodem ad nubem situ, in eadem que permaneat positione, sed & media eius pars satis diu eadem, eadem que ad nubem omnino habet positionem, tandiu itaque colore eodem intincta à nube relucet lux, quamdiu æquè, aut modicum quid magis, minusue ad eam directà fertur.

Aqua

Aqua solis parte simplex fit Iris, & cur quo spectatur colorum ordine. Cap. XIX.

SIMPLEX igitur Iris à solis omnino parte, quæ infra mediam est facta, uideri potest; & primus, supremusque; eius ambitus, propterea puniceus esse, quæ lux ad ipsum delata, & parum ab ipsa declinans, à parte mediæ proxima emanans. secundus uerò flauus, ubi is itidem spectatur, quæ à solis parte egressa lux minus ad nubem, in qua iris fit directà, minusque; robusta, & passa in eo est magis: neque enim qui uerè est flauus, croceusque; albo (ut dictum est) quam puniceus proximior est, sed puniceus, uiridisque; medius, tertius uiridis, quòd à luce factus est, magis etiã obliqua, & propterea magis passa. purpureus postremus, quæ cuius ipse opus est lux à solis parte emanat, quæ ad suppositas soli nubes bene directà, ad oppositas ualde obliqua est, dicto porro ordine lucem impurari, & ad nigrum agi, & in cõmentario de coloribus declaratum uidetur; oculis etiam (ut ibi itidem dictum est) intueri licet; quos nimirum, si paulatim constringas, contrahasque; puniceum primum intuere solem, tum Prasinum, purpureum postremo, alurgumque; eo scilicet assidue obscuriore, quo eius lux magis occultetur, magisque imminuatur, & ueluti obscuretur magis.

Cap. 7.

E Cnr

Cur quæ à Luna fit Iris, plena ea, & magis oriente tantum, vel occidente, & languidioribus coloribus; & cur quæ circa Lucernæ lucem, & guttis à remis sublatis fit, purpurea fiat. Cap. XX.

V A E verò à Luna fit Iris, propterea ab uniuersa ea à sole illustrata, & oriente tantum, occidente uè fieri posse videtur. quòd languens lunæ lux, non nisi multa facta nubem adeò subire, ut Irinis coloribus intincta relucere inde queat; & ab intermedijs insuper vaporibus ijs affecta prius, at neque tamen veracibus vnquàm coloribus spectatur, sed ad album tendentibus. quia scilicet, ut dictum est, non à profundioribus nubium partibus, quas nimirum nihil subit, sed ab ipsarum relucet superfitie. Quæ contra à Lucernæ flamma fit, purpurea videtur, quòd non pura, albaque, sed ab immisto fumo obscurata circumfluum ærem subit; nihilque in eo copiosior facta, non punicea ab eo vigensque, sed purpurea relucet, languidaque, & quæ debilissimis tantum conspicua sit oculis. neque enim (quod Aristoteli placet) propterea ijs modo conspicitur, quòd horum visus celeriter propter debilitatem reflectatur, qui nimirum ipsi in primis Aristoteli nunquam ad videndum egreditur. Sed quòd huiusmodi tantum oculos ea subit lux, & propterea ortæ Antipheronti propria imago assidue conspiciebatur; quoniam lux, quæ (quod in speculis passim intueri licet) ab omnium facie eius spetie efformata, ad oppositum ærem relucet, ab eòque; rursus ad eorum oculos retroreflectitur: at quòd longè languidissimi alios nullos subire potest, alijs nullis conspicua fit; laxissimos Antipherontis oculos subiens, assidue ei spectabatur. Marina itidem iris purpurea & ipsa; quòd vaporibus longè crassioribus subiens lux, rem ampliori immiscetur nigredini, itaque nigro proximior facta ab ea relucet.

Cur

Cur circularis sit Iridis figura, & cur nulla aut ægrè semicirculo maior sit; & cur sole iuxta horizontem existente, Semicircularis; eo uerò sublato minor semicirculo, at maioris circuli portio sit.

Cap. XXI.

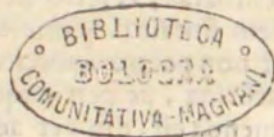

V O N I A M igitur quæ à media solis parte emanat lux, robustior visa est, quàm ut Irinis coloribus intingi possit. Iris spherica, qualem esse oportebat solis figuram referentem, fieri non potest. & quoniam idem in iride spectetur color, æquè ad nubem directa feratur lux oportet. In immenso quidem, at spherico sole portio semicirculo maior in eadem ad nubem positione describi ægrè potest: nam ad solis partes deueniat benè iam incuruatas, & retro flexas, & quæ ad alium omnino ad nubem sint situ. Semicircularis quidem iris constitui potest, at non portio semicirculo maior: semicircularis porrò matutina, uespertinaque iris, quòd, quoniam à luce constituenda est, diu per ærem terris proximum, uaporesque, quibus ille perpetuò obsitus est, delata, proindeque benè imminuta, obscurataque. & quæ nisi directa ad nubes deueniat, & in seipsam ab ijs reflectatur, nequaquam uisibilis reflectatur. Vtique à solis parte ea emanet oportet, quæ recta nubem spectat, à media nimirum, & in ea omnino, quòd diu benè Planè uideri potest, semicirculus constitui potest, qui uniuersus in eodem ad nubem situ, in eademque sit positione, at non ualdè amplius tamen: nimis enim ad solis ueluti latera dilatatus, expansusque ad incuruatas iam, & retroflexas eius partes feratur. Ut non ad eundem ad nubem sit omnis situm. Iure igitur semicirculi quidem magnitudine, at parui circuli matutina, uespertinaque apparet iris; iure itidem meridiana minor quidem semicirculo, at maioris omnino circuli portio; quòd quæ non imprimente, sed in superiori, uel inferiori solis parte, à qua præcipuè fieri iris uidetur, describuntur circulorum portiones.

E 2 nes.

nes. Si ualdè inlongum protrahantur ad incuruatas fo-
lis partes. ad aliamque ad nubem factas positionem, de-
ueniant, ueluti igitur in amplum aperiendæ sint, laxan-
deque. ut in eodem omnes sint ad nubem situ, neque ita
multo post finiendæ omnino terminandæque. ne in diuer-
so ad nubem describantur situ.

F I N I S.

I N D E X

C A P I T V M

L I B R I.

D E I R I D E.

*V*AE Iridi euenire videntur Aristoteli & pro-
pterea ea euenire, quod Iris reflexio sit. Cap. I.
pag. 3. a

Que ut Iridem reflexione fieri declarat, sumis
Arist. Cap. II. pag. 3. b

Quomodo Iris Aristoteli fiat, & aspectus nu-
bæ ad solem reflexionem omnino esse Iridem. Cap. III. pag. 3. b
Que Iridis colorum differentiam explicaturus supponit Aristote-
les. Cap. IIII. pag. 4. a

Cur tres tantum colores in Iride apparere, eoque ij quo spectantur
ordine Aristoteli videntur. Cap. V. pag. 4. b

Flauus color in Iride non ut reliqui ex reflexione, sed ex puniceo,
viridisque iuxta se collocatione apparere Aristoteli videtur.
Cap. VI. pag. 4. b

Quam ob causam exteriores Iridis calores languidiores Arist. ap-
pareant, & contrario ordine positi. Cap. VII. pag. 5. a

Iridem à reflexa fieri luce, rectè Arist. visum, at non rectè nobis
eam inter, solemque medijs, & in nube tantum in aquam agi ce-
pta fieri posse positum, nec rectè nigredinem, ad eius colores con-
stituendum allatam esse. Cap. VIII. pag. 5. b

Perperam Arist. Iridis colore ternario numero terminari, & fla-
uum non reflexione, sed puniceo, viridisque iuxta se collocatio-
ne apparere statuit. Cap. IX. pag. 6. b

Non rectè causam explicatam Aristoteli fuisse, cur simplicis Iri-
dis colores, quo spectantur ordine locati sint; nec cur in exte-
riore languidiores appareant, & contrario ordine dispositi.
Cap. X. pag. 7. b

Incusandum itidem videri potest Arist. causam cur spatium, quod
inter utramque Iridem est, album appareat, nihil inquirens, sui
verò

I N D E X.

- verò quod non rectè illam explicarunt. Cap. XI. pag. 8. b.
- Cur circularem fieri Iridem, nec videlicet Aristoteli videtur; & quomodo talis fiat, & semicirculi quidem quantitate oriente, siue occidente sole; portio uerò semicirculo minor sole supra orientem sublato. Cap. XII. pag. 10. a
- Non rectè circularis Iridis figura, nec cur semicirculus oriente, occidentèque sole, minorue semicirculo, sole sublato, appareat causam ab Arist. redditam fuisse. Cap. XIII. pag. 11. a
- Variæ peripateticorum sententiæ, cur semicircularis Iris minoris circuli; minor uerò semicirculo circuli maioris sectio uidetur. Cap. XIII. pag. 12. b
- Peripateticorum nullus rectè causam explicat cur ubi semicirculo minor apparet Iris maioris circuli portio uideatur. Cap. XV. pag. 13. a
- Lucem ad nubes delatam relucere ab ijs, & non albam, puramque, sed ab earum materia nigredine fædatam, varijsque coloribus coloratam, ac directam robustamque minusquam obliquam, languidamque. Cap. XVI. pag. 14. b
- Quid sit Iris, & quali in nube, & à quali fiat luce. Cap. XVII. pag. 15. b
- À luce, quam diximus, Iridem fieri utriusque eius, & duplicis magis calorum ordo, & vigor declarat. Cap. XVIII. pag. 16. a
- Aqua solis parte simplex fit Iris, & cur, quo spectatur colorum ordine. Cap. XIX. pag. 17. a
- Cum quæ à luna fit Iris, plena ea, & magis oriente tantum, vel occidente, & languidioribus coloribus, & cur quæ circa lucernæ lucem, & guttis à remis sublatis fit, purpurea fiat. Cap. XX. pag. 17. b
- Cur circularis sit Iridis figura, & cur nulla, aut ægrè semicirculo maior sit, & cur, sole iuxta orizontem existente, semicircularis; eo uerò sublato, minor semicirculo, at maioris circuli portio sit. Cap. XXI. pag. 18. b

F I N I S.

BERNARDINI

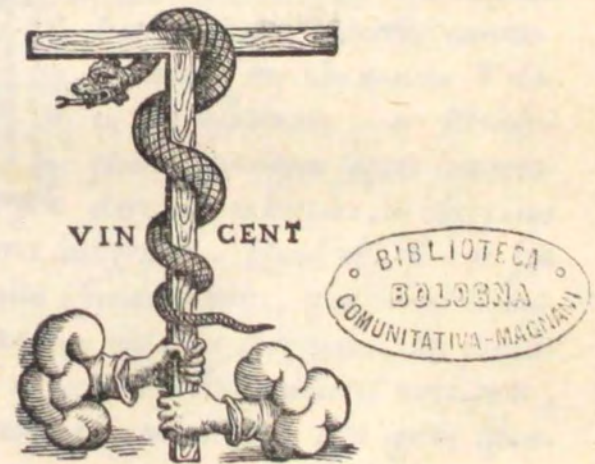
TELESII

CONSENTINI

Liber

DE MARI.

CUM PRIVILEGIO.

VENETIIS. M. D. XC.

Apud Felicem Valgrifium.

BERNARDINI

TELESI

CONSENTINI

Libri

DE MARI

IN M. P. R. V. I. L. L. G. I. O.

VENETIIS M. D. XC.

Apud Felicem Valgrinum.

ANTONIUS

PERSIVS

FRANCISCO PATRICIO

Platonicae Philosophiae

In Ferrariensi Gymnasio
Professori Celeberrimo.

S. P. D.

EMINISTI eruditissime
Patriti, cum Venetijs commo-
raremur, me tibi novam Tele-
sij Philosophiam, ac Philoso-
phandi rationem sapius commen-
dare, & te hortari, ut libros eius
de natura legeres diligenter. Quod ubi est à te fa-
ctum, cum multa offenderes in ijs, quae veluti Demo-
critea Delio quopiam natatore indigerent, me identi-
dem tanquam in eorum lectione diutius versatum,
ac Telesij familiarem consulebas, Ego igitur liben-
ter, & obscura quaecunque tibi essent interpretra-
bar, & obijcientium sese dubitationum scrupulos exi-
mebam, quoad poteram. Ita ad calcem usque operis cum
legendo peruenisses, tam honorificè de eo loqui cepisti,
ut ipsum ueteribus philosophis anteferres. Scripsisti quo-

que

que à me rogatus in eam philosophiam dubitationes tuas nonnullas, quos ad Telesium transmissi. Ex eo candidissimus philosophus quanti tuum faceret iudicium, haud obscure significauit, cum deinceps sua scripta ad tuum sensum exigere non sit grauatus. Cum igitur libellum eius de mari ab ipso primum editum, atque aliquibus ex eiusdem scriptis ad eandem rem pertinentibus auctum, denuo imprimendum curarem, patrem ipsi, ac patronum nullum Patricio aptiorem inuenire me posse existimeui, tuaq; idcirco ipsum fidei comendare decreui. Tu, si confans es, in summi uiri laude, ut te esse mihi, & natura, & consuetudo tua suadet, huiusce opusculi patrocinium suscipias libenter, ac tuam in eo tuendo non vulgarem eruditionem plaudentibus omnibus explicabis. Feceris autem mihi pergratum, si meis uerbis communem amicum, ac familiarem Franciscum Mutum, & tuum, & Telesij praclarum propugnatorem ingenij, & eruditionis laude ornatissimum salutaueris, meq; ipsi nomine dixeris, cum ego ipsius beneficio plerosque ex ijs quos iam edo libellos fuerim nactus expectare, ut eosdem idem ipse meliores, atque alios eiusdem Auctoris nondum eduos nobis eruat alicunde. Vale, ac mei mutuo memor esto, Patauio.

3
BERNARDINI
TELESII
CONSENTINI

De Mari.

Mare non propria natura salsum esse, sed dulcibus eius partibus a Sole in vapores actis, & calida, siccaq; exhalationis commistione salsum esse factum, & perpetuo tale fuisse Aristoteli uisum. Cap. 1.

AVSA, inquit, Aristoteles, que antiquiores adduxit, ut Mare uniuersum aquae principium, & corpus esse existimaret, haec est: Nam consentaneum uideri potest, quoddam totius aquae corpus esse, quemadmodum, & aliorum elementorum moles coagmentata est, & principium, ob copiam, unde distributa mutatur, & alijs admiscetur: ut ignis quidem in supero loco; aeris autem copia in eo, qui est citra ignem; Terrae corpus id, circa quod omnia haec sunt manifeste posita: ex quo constat eadem ratione, de aqua, & necessario inquirendum. Nullum autem aliud tale collectum corpus, praeter maris uasitatem, ut ceterorum elementorum, positum uidetur. Annium enim nec collectum est, nec manet, sed ueluti quotidie gignatur, semper conspicitur: Mare igitur humidorum, & totius aquae principium esse, ob hanc dubitationem uisum est. Quo circa & flumina non tantum in ipsum, sed ex eo fluere aliqui inquit: quod enim salsum est, si coletur, fieri potabile. Huic autem dubitationi dubitatio altera opponitur; quid tandem causa, sit cur aqua haec simul stans, potabilis non sit, sed

1. Meteor.
cap. 2.
Text. 6.

„ sed falsa; si quidem totius aque principium est? causa, inquit,
 Text. 7. maris falsedinis propositam dubitationem soluet, & efficiet,
 „ ut primam de mari existimationem rectè & necessariò suma
 „ mus. tum illam explicans; quoniam, inquit, aqua circa Ter
 „ ram, quemadmodum & circa eam aeris globus, & circa huc,
 „ qui dicitur ignis, obtenditur, Sol autem, hoc modo feratur,
 „ ob eamque causam mutatio existat, & ortus, atque interitus;
 „ id quod tenuissimum est, & dulcissimum quotidie effertur,
 „ fecernique, & in vaporem mutatum superiora petere uide
 „ tur; illic autem rarus obfrigus concretum iterum defertur,
 Text. 10. idque natura perpetuò facere (vt antea dictum est) instituit.
 Text. 10. „ Itaque, inquit, quòd potabile est, & dulce, uniuersum ob leui
 „ tatem attollitur, quòd autem falsum est, præ pondere subsi
 „ dit, non in suo ipsius proprio loco; etenim existimandum
 „ est, de hoc rectè dubitatum esse; absurdum nanque est, nisi ali
 „ quis aquæ, vt ceterorum elementorum, sit locus, atque hanc
 „ esse solutionem: is enim locus, in quo contineri mare cerni
 „ mus, maris non est, sed potius aque. Maris autè videtur, pro
 „ pterea quòd pars falsa subsidit præpondere, dulcis uerò, ac po
 „ tabilis, ob leuitatem attollitur. Quapropter & flumina in
 „ eum locum omnia influunt, & omnis aqua, que gignitur; in
 „ id enim, quòd maximè cauum est, talemque terræ locum ma
 „ re obtinet; sed alia pars uniuersa à Sole celeriter attollitur; a
 „ lia relinquitur, ob eam, que dicta est, causam. Hunc ego aque
 Text. 14. locum esse, & non maris; & quomobrem pars potabilis, præ
 „ ter eam que fluit, occulta est; alia uerò pars maneat; cur item
 Text. 15. Mare aque potius sit finis, quam principium, his à nobis tra
 „ ditum sit. De eius autem falsedine, & utrum perpetuò idem
 „ sit, an non fuerit, nec futurum sit, sed deficient, dicendum est:
 „ hoc enim modo aliqui sentiunt; omnes quidem genitum esse
 „ se uidentur fateri, si quidem & mundum uniuersum; simul
 „ nanque eius ortum faciunt. quare constat, si uniuersum se
 „ piternum est, non aliter de mari existimandum esse; ijs cer
 „ tè, qui mare generant, eius falsedinis causa reddi minimè
 „ potest. Nam si illius, qui terram ambibat, & à Sole sublatus
 Text. 17. „ est, humoris omnis residuum, Mare effectum est; necesse est
 „ aqua illa, que in uaporem conuersa est, rursus aduenien
 „ te, cum equalis sit multitudo, iterum dulcescere. Si autem
 „ terra admista, falsi saporis causa ponatur, ut que saporibus
 „ multis prædita, in mare à fluminibus deferatur, absurdum ijs
 „ est,

„ est, flumina quoque falsa non esse. Satis porrò, ex his eterno,
 „ tempore, & ueluti à principio falsum extitisse mare, demon
 „ stratum. At non & falsedinis itidem causam satis explica
 „ tam existimans Aristoteles: si quidem, ut ipse ait, si dulcium
 „ abscessu partium falsum fiat mare, earum accessu iterum dul
 „ cescere oportet. alienum quippiam, falsum fiat, mini
 „ meque à fluminibus deferatur, uidendum mari intui
 „ tus. Quoniam, inquit, positum est, duplicem esse exhalatio
 „ nem, alteram humidam, alteram siccam: constat hanc rerum
 „ huiusmodi principium existimandam esse: & multis quidem
 „ signis perspicuum est eiusmodi saporem, ex commistione
 „ quapiam existere: In corporibus enim quòd minimè coctum
 „ est, falsum est, & amarum: nec aliter se habet in ijs, que adu
 „ rantur; quòd enim à calore euictum non fuerit in corpori
 „ bus excrementum efficitur: in ijs autem que adurantur cin
 „ nis. Atque hæc causa est cur nonnulli ex aduicta Terra mare
 „ fieri inquirant, quòd hoc quidem modo dicere absurdum est;
 „ at illud uerum; ex eius scilicet, generis Terræ falsedinem ma
 „ re accipere posse; nam, ut in his, que dicta sunt; sic etiam in
 „ uniuerso, ex ijs, que nascuntur, & natura gignuntur animo
 „ semper concipiendum est, eius generis Terram, quin & om
 „ nem aridæ Terræ exhalationem remanere; quale id est, quòd
 „ ex aduictis restat, ea enim hanc ingentem halituum copiam
 „ suppeditat. Quoniam autem inter se, ut diximus, uaporosa,
 „ & sicca exhalatio admistæ sunt, cum in nubem, & in aquam
 „ illa concreuerit, aliqua semper huius facultatis copia unà cõ
 „ prehendatur, & rursus unà cum pluuia deorsum feratur ne
 „ cesse est. Nec ex ijs tantum, que dicta sunt, perspicuum est, inquit,
 „ falsitudinem in quadam mistione positam esse, uerum etiam
 „ ex eo, quòd si quis cereo uasè effecto, eiusque ore talibus re
 „ bus obturato, ut maris nihil illabatur, in mare illud posue
 „ rit, id quòd per cereos parietes ingreditur, aqua dulcis red
 „ ditur. quòd enim terreum est, & falsedinem ex admistione fa
 „ cit, ueluti colatum fecernitur. hoc uerò & ponderis causa est; &
 „ crassitiei. Hæc Aristoteles de mari, deque eius falsedine, è
 „ quibus aquæ elementum mare positum Aristoteli fuisse in
 „ telligere etiam licet. at quando Peripateticorum non nullis
 „ secus uidetur; diligentius omninò, quæ fuerit illius senten
 „ tia, inspiciendum est: nam si utrauis ea fuerit, quin in ab
 „ surditates longè maximas Peripatetici incidant effugere
 „ non

non possunt, at ut in quibus verè Aristoteles damnari possit nota fiant, inquirenda omninò eius sententia uideri debet.

Mare aqua elementum Aristoteli positum esse:

Cap. II.

MARE aqua elementum positum Aristoteli esse manifestè, ut uidetur, patet; Antiquorum enim rationem, quæ aqua uniuersitatem ipsum statuit, propterea quod rationi congruum sit, aquarum itidem molem, cuiusmodi aliorum elementorum existit, unitam, stabilemque oportere esse, præter morem suum nihil reijcit, ac ne reijcere quidem teneat, quin admittendam omninò decernere uidetur. exposita igitur, dubitatione, quæ illorum rationi aduersari uidebatur, falsedinis, inquit, causa inspecta dictam dubitationem soluet, reijcietque, & efficiet, ut primam illorum ratiocinationem, qua mare aqua elementum statuebant, rectè necessariò sumamus: nam alteram, qua flumina è mari effluere opinabantur, reijciendam omninò decreuerit Aristoteles; illud uerò ex eò, quod falsus maris sapor non eius aqua proprius, naturalisque: sed ex accidente quo piam factus uidebitur, ac si diceret, si quidem propria natura falsum esset mare, rectè dubitatum foret minimè aqua id elementum poni posse dulcis potabilisque; at quoniam propria falsum factum uidebitur, quod dulcoribus sui partibus à sole spoliatum est, & calida, siccaque exhalatio à pluuijs delata illi admista; nequaquam propterea quod falsum est, aqua elementum uideri non debet: neque enim quæ elementa Aristoteles ponit, impura ea, alienisque rebus commista ponere ueretur: quin, uno tantum igne excepto, reliqua omnia impura esse decernit. mare igitur non propria natura falsum esse affirmans, & à quibus falsum fieri queat, summa inquirens diligentia; antiquorum omninò rationem comprobare, & aqua omnino ipsum elementum ponere uideri debet: at perpetuò illos in sectandi studio, & ambitionis omninò stimulis exagitat, id illos incusare, quod non è loco, in quo positum est mare, aqua id esse uniuersitatem declarant: aqua, inquit, quod potabile est, & dulce uniuersum ob leuitatem

leuitatem attollitur; quod autem falsum est præpondere sub-
 sidit, non in suo ipsius loco: etenim existimandum est de hoc
 rectè dubitatum esse; (absurdum nanque est, nisi aliquis a-
 qua, ut reliquorum elementorum sit locus) atque hanc esse
 solationem; is enim locus, in quo contineri mare cernimus,
 maris non est, sed potius aqua; ac si diceret, commodius ex a-
 qua loco, quæ aqua sit uniuersitas intelligi posse; magis enim
 proprium aqua locum, quam eius uniuersitatem simul colle-
 ctam, esse oportere, rationi congruum sit; propterea enim for-
 tè simul aqua uniuersa colligitur, sibi que omnis coit; quod
 uniuersa in proprio loco esse uult: Ad proprium, inquit Ari-
 stoteles, locum ferri unum quodque ad suum simile, & suam
 formam est ferri; & sic utique quis existimabit, id quod dice-
 bant antiqui, simile ad simile ferri; hoc enim non accidit omni-
 nò, non enim si quis Terram trāsmittet, & iuxta Lunam collo-
 cet, ad ipsam ferentur partes: sed ad eundem locū, ubi nūc exi-
 stit: ut quod dictū est, id antiquiores incusandi Aristoteli vi-
 deri potuerint, quod nō è maris loco, sed ex eius magnitudi-
 ne aqua elementū id statuerint: si quidē elementorū partibus
 proprius locus magis, quam propria uniuersitas proprius sit.
 Nusquā igitur antiquiores damnare, quod mare aqua elemē-
 tū posuerint, uidetur Aristoteles, sed quod nō ex eius loco id
 declararint. Et uel ibi, mare aqua elementum Aristoteli po-
 situm esse, quæ statim subdit, manifestissimè declarant: qua-
 si enim causam reddens, cur in proprio aqua loco uera aqua
 & potabilis, qualis sui est natura, non sit, sed falsa; à mari,
 inquit, occupatus est aqua locus; quoniam, quod in aqua fal-
 sum quidem est, subsidit propter grauitatem; dulce autem,
 & potabile propter leuitatem sursum ducitur: & paulò infe-
 rius, constat, inquit, hunc esse aqua locum, & non maris; &
 quam ob rem pars potabilis, præter eam, quæ fluit, occulta sit:
 sunt enim, ac si diceret, totius quidem, pura que aqua is est
 locus; sed crassior, grauiorque eius pars illum occupauit,
 quod tenuiore, leuioreque sursum à Sole acta, ipsa modò re-
 liqua facta est; Quoniam uidelicet, aqua elementum, ueluti,
 & terræ, aerisque, & ignis positum Aristoteli erat; & in
 terræ illud superficie locatum, multoque terra maius factum
 & nullam aliam aquarum molem, cui illud assignare posset,
 præter maris uastitatem intueri poterat: mare itaque neces-
 sario aqua elementum ponendum intuenti; modis utique

Text. 10.

4 Phys.
4 Cyl. 22.

B quibus

quibus poterat omnibus falsum eius saporem, ex accidente quopiam ei inesse declarandum omnino fuit: qui uimirum si maris proprius sit, aquæ id elementum dulcis, potabilis- que ponere prohibeat, id omnino quacunque potuit moliri uidetur ratione. Et aquæ igitur, quæ ut penitus similis non sit, & eadem tenuitate, eodemque omnis donata sapore, nullis certè sui partibus æquè mari crassa, minus etiam falsa ullis uideri potest; & quæ à calore quauis expoliata tenuitate, nec crassescere, nec falsa unquam, quin tenuior assidue, dulciorque fieri uidetur, partes indere nihil ueretur: quæ a tenuioribus solis opera seiunctæ, adeo crassæ, adeoque sint falsæ: inuitus, ut existimare licet, at necessariò: neque enim aquæ elementum mare ponere liceat, nisi maris falsedo aquæ insit, & nequaquam in hoc acquiescere potens; quoniam enim quæ è mari assidue educitur tenuitas, in aquam ea raris coacta tenuem, dulcemque mari iterum restituitur: quod itaque si illius abscessu crassum, falsumque fiat; eius accessu tenue iterum fiat, dulceque; Terram illam incoctam, ad uitamque nusquam quidem conspectam, è terræ latebris eruere nihil reformidat; ex ea ut exhalationum copiâ educat, à qua cum pluuia delata, falsum, crassumque fiat mare: nihil omnino intentatum relinquendum, incommoda quæuis sustinenda esse existimans, modò nec marinæ aquæ falsedo propria eius sit; non aliam porrò id ob causam, nisi ut mare aquæ uniuersitas poni possit: nisi enim id propositum Aristoteli sit, nihil uel ulla maris passio, uel alienum ullum, à quibus falsum id fiat, inquirendum illi erat; quod nimirum propria natura tale esse statuere poterat: neque enim quin terra in aquam falsam, amaramque à Sole inuerti queat dubitandum, aut non enunciandum Aristoteli erat, in sal, sulfur, bitumenque, tum & in tenuissimos callidissimosque uapores è quibus ignis elementum constitui Aristoteli uideatur, in uerti assidue illam intuenti, prædicanti que, ut modis multis Peripateticorum nonnullos mirari liceat, quibus mare aquæ elementum non esse declarandum Aristoteli propositum uidetur, qui scilicet, quem numinis instar uenerantur Aristotelem, ignauum eum faciunt, inertemque tum & stupidum etiam, stolidumque: qui nimirum, quod declarandum proposuerat, declarare nunquam, quin, quod unum statuere id poterat summo id euerterat studio: & quod si

decla-

declaret, uel mundi ei constructio, & ipse destruat mundus, uel uniuersa eius doctrina dissoluatur: neque enim quod mare aquæ elementum non esse declaret, præter illius falsedinem allatum est Aristoteli quicquam; at eam non propriam maris esse, sed ex accidente quopiam, & alieni omnino commistione ei inditam esse contendens, apertè nihil obstare, quin mare aquæ uniuersitas poni possit, decernit: tum libens incommoda subeat, quæ minimè omnium sustinere ipse uelit: in proprio nimirum aquæ loco alienum ponat ens: & aquam ipsam ad eum delatam nequaquam ibi seruari, perficique, sed corrumpi statuatur, destruique. Tum & aquæ molem, à qua adeo terram excedi; & quam eandem iuxta propriam uniuersitatem perpetuò seruari oportere decernit, uel nullam ponat, uel fluuijs eam, lacubusque, qui nullam profus Terræ rationem habere uideri possunt, & qui assidue generari, & uix geniti corrumpi uidentur, assignet, oportet. At uel ipsi iidem Peripatetici Aristotelem audientes, in ea terram ab aqua excedi oportere ratione, qua terræ portionem, quæ ex ea fit, aqua exuperare apparet: & propterea terræ decuplam aquam esse oportere ratiocinati, anxie maris fraudum rimantur, & immensum illum sub polis effingunt; ut qui nisi mare aquæ elementum ponant, & immensum illius faciant fundum, aquæ elementum Terra maius ostendere minimè queant: uelint igitur nolint aquæ uniuersitatem mare positum Aristoteli fatentur: At alij, & longè ij quidem præstantissimi, mare aquæ elementum Aristoteli positum, & necessariò ponendam nihil dubitant, terra longè maius, & in loco circa terram Aristoteli positum. Ipse certe Aristoteles propositam de mari quæstionem absoluens, manifestè aquæ elementum ponit mare: ex his, inquit, quæ posita sunt

1. Meteor. cap. 3.

Text. 14.

B 2 stoteli

stoteli ponendum omninò sit. Ingenitum præterea, æternumque, & iuxta propriam uniuersitatem, speciemque; idem perpetuò ponens Aristoteles mare, ea nimirum mari tribuens, quæ elementorum propria sunt, manifestè aqua ipsum ponit elementum.

Mare nec tenuium, dulciumque partium abscessu, nec calida siccaque exhalationis commistione crassum factum esse, falsumque. Cap. III.

MARE non propterea crassum esse, falsumque, quòd tenuioribus, dulcioribusque sui partibus à sole spoliatum sit; satis quidem inde intelligere licet, quòd, quæ ex illo à sole educitur tenuitas, in aquam ea rursus coacta tenuem, dulcemque iterum illi restituitur, & cum fœnore mercuri; Siquidem & quæ è uaporibus è terra eductis fit aqua, magna ex parte à fluminibus in mare defertur tandem; quòd itaque, si (ut dictum est) tenuium, dulciumque partium abscessu crassum fiat, falsumque, earum accessu iterum tenue fiat, dulceque, & eò Aristoteli etiam magis, quòd semper crassi, falsique aliquid omninò simul extrahi ei uidetur, & in aquam id cogi tenuem, dulcemque: semper, inquit, falsi pars cum dulci at tollitur, idque ubi in uaporem abiit, potabile fit; nam non in maris aquam illum concrefcere, uinum docet, & humores euaporantes, quorum omnium uapores ubi coeunt in aquam crassescunt omnes: ut non modo dulce sui natura, & potabile aquæ elementum, minimè propterea falsum fieri queat; quod dulces eius partes à Sole educuntur; sed falsum sui natura si fit, dulcescat tandem, falsis sui partibus assidue eductis, & dulcem in aquam actis: At multo, ut uidetur, idem prius, multoque etiam proximius, ex aqua manifestum fit, quæ à calore in uapores soluitur; nulla enim illi unquam à calore quouis uis, & quouis passa modo crassescere, uel falsa fieri uidetur; sed in uapores agi omnis; nulla interea crassitie, nullaque donata falsedine, quin tenuior assidue facta, dulciorque, nullis scilicet sui partibus crassa aqua, falsa uel; sed bene tenuis uniuersa, dulcisque, & exiguum quid à uaporum natura diffidens,

fidens, maris omninò, uaporumque; ueluti media, in eos dum agitur, nihil interea ulla sui parte crassescere, nec falsefcere & iam potest, non eam moratà caloris actionem, à qua falsa fieri queat: prius nimirum in uapores soluta, quam is ei indatur calor, à quo falsa fiat; eo itaque aquæ uniuersitas, quam scilicet aqua omni multo tenuiorem, simplicioremque esse oportet, minus à Sole crassa, minus etiam falsa fiat: minime igitur tenuium, dulciumque partium abscessu crassum factum esse, falsumque; aquæ elementum uideri potest. At multo etiam minus calida, siccaque exhalationis commistione; mitto enim quòd nusquam ea terræ ad ista quantitas, à qua ea exhalationis copia fiat, quæ mari uniuerso falsedinem indere queat, spectatur, & quòd adultis, aridisque in terris Aristoteli in primis exhalatio sit longè tenuissima, & quæ tenuissimum ignis elementum huiusmodi constituit: quæ igitur si quidem à pluuijs deferatur, non modò nullam aquis crassitiam, nullamque adiciat pondus; sed multo eas tenuiores faciat, leuiioresque: nulli certè dubium esse potest, quin si maris ualitati commista falsedinem indere ei queat, crassitieque; lacubus, eas fluuisque; indat omnibus, & pluuias; quibus cum descendit, longè falsissimas, longeque faciat crassissimas; quæ, cum rebus, quas deferant excepta omnibus, uel autumnales ipsæ, quibus huiusmodi exhalatio plurima admista esse Aristoteli uidetur, dulces omninò, tenuesque apparent omnes: Nec verò alieni omninò cuiuspiam commistione crassum, falsumque uideatur mare, quòd quæ eius pars cequam uas subit, tenuis apparet, dulcisque, ueluti percolata, & re omninò exata, quæ crassitiam, falsedinemque indit: Quoniam enim maris aqua assidue à Sole attenuatur, & in uapores assidue agitur, quæ uas subit, marina omninò aqua à Sole tenuior, & propterea dulcior facta uideri potest, uel quæ forte talis à principio facta est: neque enim è nõ penitus uniforni terra, & à calore nõ summo penitus uniforme, nihilque; à se ipso differens extractum est mare, uel fluuiialis est: neque enim ita maris ea immisceeri uideri potest, ut ab ea separari, seingique; nõ possit. Marinam porrò aquam tenuiore factam pro dulci falsam fieri, manifestè percipias; si illam in fumum agis, eumque; in aquam cogas, marinam nimirum aquam ampliore quidem facias, at aliud immutans nihil; dulce enim eam facies potabileque; calore uidelicet per amplius diffuso spatium, & propterea exiliore facta, languidioreque;

*Mare sui natura salsum esse, & à terra dulcium
aquarum ritu, & è proprijs oriri fontibus.*

Cap. IIII.

VONIAM igitur nec tenuium, dulcium-
que partium abscessu, nec alieni omnino ca-
iuspium commistione salsum factum esse
mare uideri potest, tale ipsum propria natu-
ra esse omnino statuendum uideri debet; &
dulcium aquarum ritu è terra, & ipsum à So-
le educi, suisq; & ipsum è fontibus oriri. Nec uerò qn salsum,
tãtamq; in aquam terra à Sole inuerti queat dubitandum: nò
alias modò in res, ut dictum est, agi illam intuentibus, quæ &
tenuitate, & propria natura longè quàm marina aqua à terra
dissident magis, sed ipsum etiam in sal, quod, ut in libris de
rerum natura declaratum est, effluere omninò cõstitutum vi-
deri debet, crasso, salsoque, tenuioribus sui partibus à robu-
stiore calore spoliato; nec, ut in iisdem amplius expositum
est commentarijs, ea marinæ aquæ existit moles, quàm è ter-
ra à Sole educi posse intelligere non liceat; nihilo enim terra
amplius mare breuissimum certè esse uniuersum; nec vel O-
ceanum ipsum unius omninò stadij altitudinem exæquare,
& à nauigantibus habemus, & cæruleus in uniuersum eius
color declarat, qui mari inesse apparet, nihil dicto spatio
profundiori; nam ubi paulò altius sit, nigrũ ibi spectatur; ob-
scurumq; & tale porrò certis modò apparet in locis: at terræ
semidiameter quibus breuissimus uideretur; duo detriginta
milia stadiorum altitudinem exequat; alijs longè etiam est
maior: quod nisi assiduè è terra enascatur mare, tot tantisq;
dulcibus aquarum fluxibus assiduè illabentibus, & salis etiã
sui partibus à Sole in uapores actis, ijsq; dulcem in aquam
coactis, dulcescat Aristoteli tandem; Tum & deficiat etiam
ei tandem è Boreali sublimiore assiduè effluens terra, neces-
se sit. Nec verò quòd maris fontes conspicui non sunt, non &
ipsum è suis fontibus emanare uideri Aristoteli debet; quid
enim, ueluti, & lacus omnes, aut eorum plerique non è suppo-
sitis fontibus affluere queat? & ita omnino effluere suo de-
monstrabitur loco.

Mare

*Mare aqua elementum uideri non posse, nec Aristoteli ui-
deri debuisse, nec rectè causam ei explicatam esse.*

cur tot illabentibus in spiritum aquis

minimè excreseat mare.

Cap. V.

RASSVM porrò, salsumque sui natura exi-
stens mare, quàm longissimè abest, ut aquæ
uniuersitas uideri possit, tenuis dulcisq; Ari-
stoteli certè poni minimè debuit, cui nimi-
rum propterea mundi constructio, quam ui-
demus & ipse seruari uidetur mundus, neq;
à principio uno ocupari omnia, quod prima illius corpora æ-
qualibus prædita sunt uiribus, eorumque singulis sua adsunt
contraria; quæ æquali robore repugnant, obluanturque; cui
igitur timendum fuit, ne altero è frigidis corporibus calido
facto, quacunque tale factum sit ratione, à calore tandem oc-
cupentur omnia, & omnia unum fiât; uel tartarus igitur quis-
piam in terræ imis ei effingendus, uel aqua per terram fluens
aquæ elementum ponenda: horum neutrum si propriæ ipsius
positiones sustinere poterant: Si quidem mundum suo arbi-
tratu effingere, construereque propositum homini non erat,
dimittendæ illæ omnes erant; & nequaquam quatuor ponen-
da prima corpora, & unum ex ijs à summo frigore, summaq;
constitutum humiditate. At neque causam explicans, cur tot
aquarum fluxus assiduè in mare influentes nullam maris adij-
ciant magnitudinem, & nunquam omninò maius fiat mare,
laudari Aristoteles potest; propterea id euenire statuens, quod
in maris illi illapsi uastitate citò arefcant, modicæ aquæ more
super magnam mensam sparsæ: eadem, inquit aquæ copia,
quæ in latitudinem expansa sit, & que simul collecta, nò equa-
li tempore resiccatur, sed usque adeò differt, ut hæc quidem
integrum diè permaneat, altera perinde, ac si quis aquæ cya-
tum super magnam mensam effuderit; simul ac id cogitaueri-
mus, tota euanescet: id quod fluminibus quoque usu euenit.
illis enim continenter collectim fluentibus, id quod in ua-
stum, latumque locum peruenit, citò semper, ac occultè exic-
catur; neque enim terræ, vel entis cuiusuis molem ab infusa
aqua

Text. II.

Lib. I.
Cap. 12.

aqua augeri dubitare licet; uel si eius incrementum lateat, nisi fortè & per exigua aqua infundatur, statimque ea inde euaporetur, quæ fluminibus in mare illabentibus haud quaquam euenire uideri possunt: magna omninò eorum moles, & quæ assidue aucta maris ipsius magnitudinem breui exequare; nec statim ac mari immiscetur, in uapores agi uideri possit; quòd si etiam fiat, nihilo tamen minus mari molem adiciat: Siquidem uapores è mari educti omnes in aquam rursus coacti, rursus ei restituntur, ut nisi in non ens abeant, quæ in mare influant aquæ, & hoc Aristotelici arescant pacto, id quod nec alijs euenire uidetur, nec placere omnino Aristoteli potest; excrescat ab ipsis tandem & maius omninò fiat mare oportet. Haud rectè igitur Maris naturam explicasse uidetur Aristoteles. Age porrò, quod reliquum est, eius motus, eorumque rationem explicantem audiamus, examinemusque.

Quibus motibus, & quam ob causam moueri mare Aristoteli uidetur. Cap. VI.

1. Metto.
ca. 1. ca. 4.

FLVERE, inquit, Mare in angustijs uidetur: ubi uidelicet ob ambientem terram è uasto pelago in paruam colligitur; propterea quòd ultro, citroque sæpius libretur; hoc uero in uasto mari perspicuum non est; at si ob terræ angustias arcto loco contineatur, libramentam, quod in mari exiguum est, magnam illic uidetur necesse est: Id autem quod intra Herculis columnas continetur, totum terræ concauitatem, & fluminum multitudine fluit: nam Mæotis in Pontum, hic in Aegeum fluit. Quæ uero extra hæc maria sunt, hoc minus perspicue faciunt, illis autem, & propter fluminum multitudinem hoc euenit (plura enim flumina in Euxinum, & Meotidem influunt, quam in locum eius multiplicem) & propter modicam altitudinem: Mare nanque profundius subinde cernitur; ac Meotide quidem Pontus, hoc uero Aegeum, Aegeo Siculum, & omnium profundissima Sardum, ac Tyrrenum. Quæ autem extra columnas sunt, modicè quidem ob lutum profunda sunt; sed flatibus uacant: quasi mare in concauo locatum sit: quæ explicantes Peripateticorum optimi, duplici, inquit, motu fluere mare Aristoteli uidetur, uno, qui in angustijs, & fretis cernitur,

tur, altero, quo à Septentrione ad Austrum uniuersum defluunt maria: & prioris quidem causam ad maris libramentum refert; quoniam enim inmensa est maris moles, & æqualiter utrinque pèdens, non in unam partem magis, quam in aliam declinans, ubi in unam moueri incipit, ponderis æqualitate retractum in alteram partem statim reuertitur: atque ita perpetuò alternatim. Hæc autem maris agitatio in locis æsertis, atque in alto euidens non est; fluxumque conspicuum non facit; in angustijs uero cernitur: ueluti lictoribus, quæ in angustum ex vastitate contrahuntur, motum adiuuantibus; fluxus posterioris duas affert causas; fluminum uidelicet multitudinem, quæ in maria illa Septentrionalia longè plurima, longèque maxima influunt, à quibus penè expulsa Meotis, Pontusque in Aegeum influunt, & hoc in ea, quæ consequuntur. Tum & terræ Septentrionalis altitudinem, è qua in magis concauam fluant oportet; quapropter Borealia maria breuiora etiam profundiora, quæ consequuntur, Aristoteli uidentur, quòd illa in hæc sese exonerent, ueluti, inquit, in terræ partibus è locis æditis flumina fluere uidentur; sic è totius terræ æditionibus, quæ ad Septentrionem sita sunt, plurima fluxio fit: quapropter ob effusionem profunda illa non sunt. loca porrò ad Septentrionem sita excelsa esse, eo declaratur; quòd ueterum Meteorologicorum multis persuasum fuit, Solè sub terra non ferri, sed circa terram, occultari autem eum, & noctem facere, propterea quòd Terra ad Septentriones excelsa sit.

Non rectè Maris motuum causas ab Aristotele redditas esse. Cap. VII.

VONIAM libræ more in hanc modò, modò in illam partem inclinàs fluere, refluereque Mare Aristoteli uidetur; uidendum omninò, num à quibus libra ueluti per uices in diuersas interdum agitur partes, ab iisdem, & mare agi possit. E libra quidem propterea in hanc modò, modò uero in alteram partem inclinare uideri potest, quòd utraq; propria natura deorsum fertur; & quin utranis deorsum feratur, à supposito acie retineri minime potest; ac ita est constructa, ut si altera delabatur; tollatur, subleueturque altera; ubi igitur æquis utrinque granatur pòde-

C ribus,

ribus, tantisper modò hac, modò illac vergit parte; id verò quòd partes ipse non à propria tantùm detrahuntur grauitate, sed ab impulsu itidem, quacunque is datus sit ratione. Non scilicet quæ ab externa tantùm deiecitur ui, sed quæ à propria modo grauitate detrahitur pars, vel æque grauem alteram, vel etiam grauiorem quid talisper attollit, subleuatq; à delapsis nimirum uiribus aucta, & veluti grauior facta: at nò diu id tamen: neque enim ulterius se attollit: & sublimiore in loco detineri sinit altera; sed ipsa delabitur: nec tandiu id modò, dum æquè alteri Terræ proxima fiat, sed inferius etiam & ipsa, veluti & ipsius grauitate à delapsu maiore facta; alteramque tantisper & ipsa subleuet, & tandiu utraque modò in sublimius alteram attollit, ab ea modò attollitur, dum partium delapsus languescant, & propria ex tantum decertèt grauitate. id ubi factum est, nullam amplius in partem vergit libra, sed immota manet, ne in alteram detrahatur, retenta, coercitaque ab altera: propterea igitur modò hac, alia modò parte interdum libra inclinatur, quòd utraque deorsum natura fertur, & nec in eas diuidi, nec utraque simul deferri potest, quin altera delabente, attollitur, subleuaturque altera. Horum nullam mari euenire uideri potest: in proprio enim id loco, & in Terræ omninò concavis continetur, sibi que ipsi innititur uniuersam, & ne vlla sui parte inferius delabatur, à seipso retinetur, coerceturque: nihilq; ut Aristoteli etiam placet, parte ulla, vel alijs sui partibus, uel terra ipsa magis sublatum celo que proximius factum, sed uniuersam suprema sui superficie, æquè ab illo cum Terra distans, nullam omninò occasionem habet, cur ulla sui parte usquam inclinetur. & si id fiat, minimè inde ab aliena in contrarium uegentem retrahatur, graue, & benè fluidum, beneque à seipso diuisibile existens; sed quòd semel delapsum est, perpetuò ibi à nulla externa ui impulsu, immotum Arist. præsertim fiat, cui nimirum prima corpora omnia, & ipse etià ignis in proprio loco immobilia fieri immobilitate gaudere uidentur. Eoq; etià in angustijs, fretisq; magis; si si quidem, ut Arist. placet, libretur. Mare propterea librari uideri potest, quòd fluxile cum sit, sese contrinere minime queat: eò itaque minus libretur, quòd à proximiorē continentur terra, & languidissimè igitur id fluat, refluatque; secus, atque euenire uidetur, nec ulla eius pars eo ordine, eaque celeritate, quæ fluere, reflueret; uidetur, ut enim libretur Ma-

re,

re, temerè certè id fiat, languideque, ut, & librari ineptissimum, & uel si libretur, non tamen propterea fluere, reflueret; uideri possit mare: Minus etiam propterea tumescere; neque enim parte altera attolli, sed uniuersum simul bullientis aquæ more tumescere uidetur: nec imaginari omninò licet, à libramento in altum euehi mare; neque igitur Aristoteles ipse maris æstum eius libramento assignare est ausus; quoniam eius in quæstio penitus prætermissa homini uidetur: non quidem, ut existimare licet, quòd uel maris tumefactio non conspiciatur, uel eius causa non inquirenda ei uisa sit, sed, ut suspicari quis posset, quòd illam attingere desperarit. At neque maris motum, quòd à Septentrione ad Austram uniuersum ferri uidetur, declarans placere potest Arist. neque enim Meotis, Pontusque in subsequencia maria assidue delabi uideri possunt, quòd ex æditioribus locis in magis concava deferantur: quoniam enim spherica est terra, nec Borealis plaga nec ulla eius pars alia sublimior, uel humilior uideri potest: & summè Arist. mirari licet, inde Borealis terræ altitudinem colligentem, quod antiquioribus Meteorologicis sublimius uisa sit; & sub qua sese occultet nocturnus Sol, quos longè minus absurda, & uera interdum proferentes adeò contemptui, ludibrioque habere ubique ipse uidetur: Borealis quidem terra nusquam excelsa apparet; sed humillima uniuersa, nullis distincta montibus: plurimi igitur, longèque maximi aquarum fluxus è Meridionalibus locis in Borealia defluunt maria; talis reor ab uniuersa conditore constituta: ut quam directa solis lux calefacere non potest; unita foueat, collectaque. Neque igitur propterea breuia sunt Borealia maria, quòd terra illa sublimius, sed si talia sunt, propterea sunt, quòd languidior minus illam in mare inuertit Sol: & minus itaque salsa apparent; assidue certe effluere Aristoteli uisa; è fontibus, ut dictum est, manare uideri debuere; nisi enim è supposita terra assidue ibi mare emanet, deficiat tandem assidue effluens, & se effundens assidue. neque igitur Theologi incusandi Aristoteli erant, mari fontes assignantes; & Oceanus breuis uisus nequaquam in terræ concavo positus uideri debuit; neque enim suppositus latus, qui, ut breuis sit Oceanus, efficere Aristoteli uidetur; aliunde eò importatus terræ illius profunditatem attollere uideri potest. At neque uentis caret Oceanus, ut Aristoteli uidetur: sed si alibi usquam, in eo flant, est & ubi idem ferè semper;

C a ubi

ubi uerò quasi stas, certisque temporibus alter alterum excipit: iure igitur, ut uidetur, maris, nec naturam, nec eius motum, tamefactionisque causam explicans Aristoteles satis placet, & utramque nobis amplius inqu rendam existimamus, obscuras uerò res. quis enim mare subeat, exortum, & quæ ipsam agitent, tollantque vires intueatur? At diuina tui si præfulgeat lux, nihil illas intueri desperetur: age itaque, tuo mihi Deus mare illa ultra fulgore, ut tuo per me id munere tuaque hominibus innotescat bonitate.

Mare è terra assidue, à Sole, at non ex omni tamen sed è profunda illa educi, & cur crassum calidumq; factum est. Cap. VIII.

MARE, ueluti aquas reliquas omnes è terra assidue à Sole educi, uel ipsum ut declarat sal: manifeste è suo fluore constitutum crassiculo, salloque, tenuioribus sui partibus, uel spòtè elapsis, uel à Sole eductis; at & inde ut uidetur, apertissimè patere potest, quòd calidum sui natura, molleq; & fluidum cum sit, & à Sole insuper assidue in existente tenuitate spoliatur, & magni dulcium aquarum fluxus in ipsam influant, defluantque: multis omnino modis eius & species, & natura immutari possit, nec summis in squalloribus, & sub Sole summè directo, uel ubi à fluminibus quam longissimè abest, crassius, salinsque; nec summis in illationibus, & iuxta maximorum fluminum fluxus tenuis, dulciusve fieri, sed eadem eiusdem eius species, eademque perpetuò apparet natura. Non quidem nisi assidue enascens, & copia, roboreque exuperans sui partes immutari iam ceptas in propriam restituat naturam: sed uel uniuersam in sal concresecat longè solidissimum, uel crassius alibi, saliusque, tenuius alibi, dulciusque fiat: entium reliquorum omnium, calidorum præsertim, molliumque, & propriarum etiam partium more: quæ seorsum à propria uniuersitate, uel frigido sub cælo immutari tandem, è calor certè uel languente in sal agi uidentur. E terra porrò enasci uerum mare: at non aquarum reliquarum more passim è terris omnibus emanare, perque omnes fluere, & in omnibus

nibus omnino esse, conspectum, sed certis modò in locis, non ut illa è quauis, & è suprema etiam terra, sed ex ima tantum enasci, & mole exuperans, copiaue, assidueq; à nouo impulsim in certa uniuersum loca erupisse uideri debet. Et multò omnino quæ illa crassius, calidiusque, non iisdem in terris, neque à calore eodè, sed è crassiore omnino terra, & à languidiore calore, è profundiore nimirum terra eductum uideri debet: Quòd si crassam, densamque, & minime dissimilarem rem à languente quidam, at multò occupatam calore ante oculos ponas; profundam sanè terram in fluorem illam agi tandem manifestè intueare crassum, salsumque; paulatim enim, lenteque, & omnis simul emollita, nullisque eius partibus in summam actis tenuitatem, neque ita alijs prius attenuatis, ut è densa, crassaque re effluere possint: quòd ubi fit, in crassitiem, quòd reliquum est, agi interdum apparet, in fluorem, ut dictum est, tandem agi uideatur uniuersa crassiusculum illum quidem, beneque calidum. Quòd si non tanta in fornacibus agat ignisue, & in lapidem agat minus dissimilarem, & magis crassum, magisque uiscosum: cuius scilicet, si quidem partes ullas alijs prius attenuet, nec summè tenues faciat, nec egressum ijs elabentibus aperiat, retentæ itaque, & reliquis non dum in fluorem actis, at emollitis iam aglutinentur; dum & ipsæ in eandem agantur fluore, non in calcem, sed in aquam, & ipsæ agantur crassam, salsumque, & amaram. Multò certè in eam amplius profundior quæ est Terra, bene, ut dictum est, similis, & non supremis sui partibus magis, nec prius, quæ internis à calore emollitis, qui è supremis terræ partibus ad ipsam delatus est, ipsique inditus, languens is quidem, at multus tandem. Et ex huiusmodi omnino terra mare educi, aquæ omnes declarant, quæ è suprema quidem terra, at crassa, densaque; cuiusmodi Appula apparet, emanet, quæ scilicet crassiusculæ sunt omnes, salsumque. At necessariò crassam, calidumque; imis è terris erutum mare, summè consultò tale factum uideri potest; huiusmodi enim existens, & proximas oras calefacere, & bene tenuis ex huiusmodi par usque aer educi uidetur: neque enim crassiori egressum præbeat: at tenuè si sit, minusque; calidum. cuius itaque; proprius calor, & ab ambientis proprio frigore interimi, superariue, & è quo qui à Sole inditur, quòd terræ euenire non uidetur, facile elabi queat, summè, quòd stagnantes aquæ faciunt, adiacentes

centes terras frigore afficiat, & veluti ex stagnantibus aquis adeo ex illo crassius elabatur aer, ut hominum saltem genus sub eo viuere minimè possit, vt nunquam rerum conditoris sapientiam satis mirari, aut amare bonitatem queas, qui eo mundum construxit pacto, ut que necessariò etiam fiunt, consultò, & meliora omnino, nostrique boni gratia facta videri possint.

Cur aqua marina dulcibus copiosiores, & cur tot illabentibus in ipsum fluuijs, maius non fiat mare.

Cap. IX.

TRE igitur marina aqua adeo dulces copia exuperat, ut nulla illius pars hæ videri possint; si quidem supremæ terræ partes profundioribus ambitu quidem ampliores videri possunt, at è dimidio, vt videtur, à mari occupatæ minores omnino videri debent. Nec è tanta fortè terræ altitudinis portione aquæ dulces, è quantà falsæ fiunt: suprema certè terra variè iam à Sole emollita, & variè eius luci exposita, & non ab assidua ea, nec æquè perpetuò directà calefacta, in longè diuersissima entia: quòd fieri apparet, inuerti omnino: & vel quæ in aquas acta est, nullo ferè temporis momento, in vapores agi ab æstiuo præsertim Sole videri potest. At non & profunda itidem, ad quam scilicet nusquam, qui à Sole emanat, sed is modò, qui supremæ terræ inditus est, peruenit calor; qui languens quidem, & idem penè factus illam occupat, & nihilò fortè per hyemem, quam per æstatem segnior: nam si directus Sol robustius agit, at robustius etiam Terram patefaciens ingenito calori aditum aperit magis; elabendi itaque aditum is nactus, summeque ad elabendum intentus, minus ad profunda diffunditur; vnus itaque perpetuò pene profundiori inexisterens terræ calor, bene eam uniformem in unam omnem agit rem. Assidue porro enascès, & maius factum mare, & tot auctum assidue fluuijs, neque excrescit unquam, nec tenuius fit, quòd aquæ hæ omnes, & quæ tenuiores à principio factæ fuere; neque enim vel terra, è qua fit, adeo similis, adeoq; idem qui illam inuertit calor, ut in eadè penitus aqua agatur omnis; nec ulla eius pars alijs

alijs tenuior, minusque calida fiat. Tum quòd mare à Sole assidue tenuius fit; non si quidem in vapores agens ipsum Sol, non in fluores prius agat, qui marinæ aquæ, vaporumque elabentium medij videri possint. Aquæ inquam & illabentes, & decidetes, & quæ à principio falsis mistæ factæ, & in quas falsæ à Sole actæ fuere, in terram assidue illabuntur: quòd nisi id fiat, nisi scilicet hoc pacto tenuitas, qua assidue Sole spoliatur, Terræ restituatur; vel deficiat tandem omnis: neque enim pluiæ illam seruent, ex illa eductæ & ipsæ, vel adeo arefcant, densaque fiat, ut aquæ nullæ nulla amplius ex ea tenuitas educi possit. At neque uniuersi constitutio, quam videmus, feruetur, neque vnus omnino amplius permaneat Mundus; si quidem Terræ proximus Aer, à Sole à densissima illa resiliente iusto plus calefactus, amplificatusque, pacto nullo loco, in quo est, contineri queat, nec uelit multò tenuior, multoque amplior factus; sed superiora petat; vbi ne scindatur, aut amplius fiat cælum, in stellam fortè cocat, Vacuus certe circa terram fiat locus, naturæ summè aduersum, exosumque mutuo contactu foueri volenti entia, & mundum maximè unitum, atque vnum esse; illa ne eueniat tenuitas mari inexisterens in terram, assidue illabens præstat; materiam ijs, quæ assidue è Terra fiunt, ingenerandis præbens; diuinitus ita à conditore nostro prouisum, factumque: ijs viribus donato Sole, eaque à Terra locato distantia; ijsque moto motibus, vt assidue Terra cum inuertatur, inuerti assidue possit.

Motum Mari necessarium fuisse, & à quibus intumescit, moueturq;. Cap. X.

CALIDVM porro existens mare, & propterea motu, quo seruetur, atque oblectetur indigens, multò etiam quam aquæ reliquæ amplius, quæ stagnantes, atque immobiles factæ corrumpi videntur omnes; Et quo prætereà solis actione declinet, fugiatque; nec iusto plus in vapores soluat. Et per se moueri impotens, non ea donatum tenuitate, vt ipsum se commouere queat: ab aliena utique ui si seruandum, commouendum: ab vniuerso quidem cælo præcipue verò à longè robustissimo Sole commoueri, agitarique. Conditori placuit nostro

firo, non quidem secum illud rapiente; neque enim fieri id
 queat; sed vapores, ut dictum est, in generante; qui scilicet
 egressum molientes, & egressu à superposito mari prohibiti;
 spiritus more in aqua ab igne ingeni, attollant ipsum, agi-
 tentque; propterea enim hæ feruent, intumescunt, atque agi-
 tantur: quòd ingenitus spiritus confertim elabens attollit, va-
 rietate exagitat non patentem præbentes egressum; separata
 itaque, ad aperta que, ut elabenti illi exitus pateat, non am-
 plius attolluntur, sed statim resident omnes; nusquam itaque
 penitus immobile, & penitus planum, sed semper agitari quid,
 & quid attolli semper apparet mare, veluti quæ ebullire inci-
 piunt aquæ; & Vere, atque Autumno maximè, minimè verò
 Aestate, atque Hyeme; quòd, ut in commentarijs de pluuijs
 expositum est, Medius Sol plurimos, crassioresque educit va-
 pores: Robustissimos, longè tenuissimos, quales vel è crassiu-
 sculo egressum nascantur mari: nihil ipsum, quod uidere
 queas, attollentes, commouentesve: languidissimus per pau-
 cos, & qui superpositum mare attollere, & è constricto elabi
 impotentes tam diu retineantur: dum summè & ipsi tenues
 fiant; In plenilanijs itidem in Nouilanijs maximè attolli, in-
 tumescereque videtur mare; in illis quidem, quòd multa à Lu-
 na resiliens lux, multos educit vapores: in his autem, si Vere
 in his attollitur mare, quòd refrigerato aere sese colligit, at-
 que unit internus maris calor; & valens factus plures facit, at-
 que emittit vapores, veluti & putealis aqua, Borea spirante:
 Minimè in Lunæ quadratis, nec multa à Luna resiliente luce,
 nec in seipsum collecto proprio maris calore; Quin non at-
 tollunt modò mare qui elabuntur vapores, sed impellunt etiã,
 atque ad motum incitant, id quod palea aquæ superposita de-
 clarat, si quidem in suppositam paleam aquam, ita Solis lux à
 speculo assidue reflectatur, vt vapores, qui assidue fiunt, elab-
 unturque, veluti à tergo paleam feriant, in anteriorem eam
 partem ferri intueare; & regredi rursus, si ex altera parte dicto
 modo reflectatur lux: ingenerat scilicet in aqua spiritum in
 eam reflexa lux, isque elabens in alteram partem super posi-
 tam aquam, paleam que impellit: non tanti porò assidue ma-
 ri ingeni vapores, qui ipsum assidue attollant, impellantque;
 nec perpetuò attolli, nec vndique impelli videtur mare, sed
 residere interdum, quiescereque: & in hæc modò refluere par-
 tem, hinc modò refluere: ibi nimirum attollitur, indeque im-
 pellitur

pellitur mare; vbi vaporum copia subest, at ea elapsa residet,
 ibi; neque amplius inde agitur, at qui interea parte in altera
 vapores facti sunt, plures iam facti; & qui superpositam maris
 molem attollere queant, egressum hi molientes, attollunt ip-
 sum, & elabentes in contrariam incitant partem; per uices ita-
 que attolli, residereque, & fluere, ac refluere videtur mare: &
 ut plurimum æquali tempore, & sex horarum spatio utrum-
 que: quod nimirum eo in temporis spatio, tot mari ingeneran-
 tur vapores, qui tãdiu ipsum attollere, impellereque possint.
 Mira autem maris motus celeritas in angustijs, fretisq; appa-
 ret, quòd per apertum fluens, nihilq; à subsequente vnumquam im-
 pulsum, nihil est quod vsquam motum concitet: at ubi in an-
 gustius agitur, nec vniuersum simul fluere potest, sed vel exi-
 gua sui parte tantum, quod remanet subsequētis sursum im-
 pediens, retardansq; & propterea ab eo impulsus, stimula-
 tumq; motum acceleret, & præcedens impellat necesse est: At
 vniuersum, ut dictum est, ab elabētibus vaporibus sublatus,
 impulsusq; non æquè vniuersum attollitur, impelliturq; nec
 æquali tempore utranq; in partem, Britannicum, & quod Britan-
 nico adiacet mare summè attolli, & sex horarum spatio in-
 terras fluere, totidemq; refluere videtur. Idem & Adriaticus si-
 nus, at longè quàm Oceanus minus, Ligusti cū Tyrrhenumq;
 parum admodum, ut & sublatus, & impulsus latere possit;
 Mare iuxta Aethiopiã, quod Ceneghæ uocatur, quatuor tã-
 tum horis fluere, octo refluere apparet. Non atque scilicet pro-
 fundum mare, nec ab æquè reflexa luce, calefactum uniuersum
 non eosdè omne emittit vapores, sed alibi longè plures,
 crassioresve; pauciores alibi, tenuioresve; id itaq; summè at-
 tolli uideri potest: quod breuius est, à cuius scilicet fundo ro-
 bustior resilit lux: & inde etiam impelli magis, ubi breuior
 est fundus: fortè & non diuersa tantum profunditas diuersæ
 maris tumefactionis, diuersiq; motus causa uideri debet, sed
 diuersa itidem eius crassities; neq; enim uel vniuersa è terra
 æquè crassum mare educi, uel è diuersa eo crasso non diuersos
 vapores extrahi existimare licet, id certè tumefieri ma-
 gis, & inde magis incitari uideri debet, ubi plures, crassiores-
 ve fiunt vapores. At non per uices modò fluere, refluereq; vi-
 detur mare; sed est vbi fluminis mare perpetuò in unã fluant
 partem, quod in Adriatico à Nautis obseruatum tradunt, & in
 Mediterraneo itidem uniuerso, atq; in Oceano amplius. Naui-
 gatio

gatio itaq; ab Hispania ad insulas Occidentales, quas Columbus inuenit, viginti quatuor dierum spatio conficitur; at contra ab insulis ad Hispaniam, eadē propē vsus ventorum ope, non nisi trium, aut quatuor mēsiū tēpore; Aquis nimirum occurrantibus, & in contrariam partē fluētibus. Idē & Lusitanis enenire aiunt, in Indiam, superato Bonae Spei promontorio, orientem versus nauigantibus, atq; inde redeuntibus: At Mediterraneum, atq; Adriaticum quasi circulo ferri. Illud enim ab Helleponto ad Occidētem Solē per uniuersam Europæ oram ad columnas usq; Herculeas, & Gaditanum fretū: inde uerō per Africę littora ad Aegyptum usque, & Syriam ad Orientem Solem: Adriaticum uerō dictum fortē continuans fluxum, per Illirig, Dalmatięq; te oram Occidentem uersus ad intimam usque sinum, in quo Venetię sitę sunt; at inde ad Meridiem flaminiam uersus flecti, ad Apuliam, inde ad Oriētē Solem: inde scilicet usque quaque mouetur mare, unde plures, crassioresue elabuntur uapores: tales autem, tantiq; ē minus profundo, ut existimare licet, mari. Iure igitur ab Helleponte Occidentem uersus, ē breuioribus, nimirum Aristotelis testimonio, in profundiora usque quaq; maria, Aquas reliquas nequaquam impellere uidentur, qui ex ipsis elabuntur uapores, quōd in minus calidis, asidueque fluentibus, & Solis actionem ueluti fugientibus longe pauciores fiunt uapores, & elabentes nihil aquę retinent liquidę, tenuesque. At lacus tamē uidere est multos, huc modō, modō illuc impulsos, at blande, leniterque, ab exiguis uaporibus, nō vastos ipsos, neque in angustum actos ullum, ubi clarior illorum appareat motus, ueluti & maris.

Tria hæc, que sequuntur capita de maris æstu, A Telesio quidem & ipsa elucubrata sunt, sed tamen ab eodē in prima huiusce libelli editione consilio prætermissa, idq; ea, ut puto, de causa, quōd in hac contemplatione nondum sibi planē satisfaceret. Erat enim tum in alienis, tum maximē in proprijs sententijs iudicandis sanē quam difficilis, atq; morosus. Itaque nihil edere ille solebat, quōd non longa adhibita discussione lentē prius, ac fastidiosē probasset. Nos tamen, ne ea quidem intercidere, æquum putantes, que ipse rudia, atque imperfecta reliquerat, pauca hæc de manuscripto exemplari

exemplari diligenter excepta, priusquam ea sibi aliquis uindicaret, & ut sua uendicaret, in calce huiusce libelli excudenda curauimus.

Aristoteles solis vertigini, alij uero diurno lunę motui maris æstum, fluxumq; & refluxum attribuunt.

Cap. X. I.

ARISTOTELES (si Plutarcho credimus) Heraclitum, ut uidetur, sequutus, à sole eflū fieri existimauit; plerōsq; enim flatus suum circumflectere vertigine; quibus ingruētibus, Atlanticumque mare protrudentibus, ipsum intumescere, atque æstare, & ijs tandem cessantibus, æstum sedari. alij uero, quorum opinio nostri temporis hominibus longē, ut dictum est, probabilior, quin & uerior uidetur, & quæ in libro etiam de elementorum proprietatibus Aristoteli ascripta legitur, in diurnum lunę motum æstus causam referunt: Illum enim hic insequi uidetur, nam ut ille in quartas diuisus est, iuxta quatuor cęli quartas, quarum quatuor sunt puncta, ortus, occasus, culmen diei, & noctis, sic singulis diebus naturalibus mare quater mouetur, bis fluendo, & bis refluendo; fluendo quidem cum luna ab ortu, atque ad diei culmen ascendit; refluendo cum à culmine ad occasum descendit: rursus cum ab occasu ad noctis culmen ascendit fluendo, ac demum à noctis culmine ad ortum usque refluendo. Quōd autem modō maiores, modō minores æstus sunt, diuersos lunę ad solem aspectus causam esse inquirunt: tunc enim maiorem æstum esse, cum luna quadratum ad solem aspectum habet, quàm cum solis aspectu magis uacat: rursus maiorem in coniunctione, & oppositione, sed maximam in oppositione. Præterea cum ab ortu in meridiem, cęlique culmen fertur, maiorem, quàm cum ab occasu uersus medium noctis, si quidem eius actio maior sit, cum oritur, quàm cum occidit; quōd mare recta aspiciat. Maiores itidem hyeme, quàm ætate esse, quōd per aquaria signa sol transeat, quæ lunę uirtutem adiuuant: quæ autem maria crassiorē habent aquam, semel tantum, aut bis in mense æstare, quōd non nisi magna, lunę ui moueri possunt. Tum facultatem,

D 2 tem,

tem, qua luna ita mare exagitat, inquirentes nō amplius sibi ipsis consentiant, sed alij influxum quendam à luna in mare mitti statuūt, quo mare tumefiat, illoque cessante, aut immutato, tumorem amittat. Alij influxum ponunt, quo mare ad lunam attollatur, quomodo ferrum ad magnetem, hunc autē influxum ad maria occidentalia tantum mitti, quod in illa duntaxat uim luna obtineat: unde occidentalem lunam, solem orientalem appellant.

Perperam æstus, fluxus q̄, & refluxus, reliquorum uerò maris motuum, nullam omnino Aristoteli, suisque redditam esse causam, nec reddi omnino posse. Cap. XII.

Cōfutatio
sententijs
Ari. & He-
racliti.

ARISTOTELIS, Heraclitiq; sententia multis (ut uidetur) claudicat modis. Primum enim maris æstus, & qui eū insequi uidetur, fluxus minimè a ventis fieri, uideri potest: si quidem, & nullis ijs flantibus, & contrariam flantibus in partem, fit, & nusquam omnino eo ordine, quo mare æstuat, residetque. Sed temere ubique spirare apparent uenti: tum modus, quo corporeum nullum demittens Sol, sua flatus circumuertat uertigine, longè est obscurissimus, & qui (ut existimare licet) inueniri Peripateticis nunquam queat: nam si ne is quidem, quò suppositus cœlo ignis, uniuerso circumuoluatur à cœlo, diu illis omnibus, summaque inquisitis diligentia, conspici non potuit; eò hic minus vnquam manifestus fiat, quo uno à sole, eiusque uertigine adeo ab ipso remoti flatus, nihil (ut uidetur) intermedijs corporibus circumuolutis circumflecti queant, tum si id agat solis uertigo, flatusque insuper (ut Aristoteli placet) Atlanticum protendant, non tamen mare uniuersum simul ab illis attollatur, & per uices sedetur, & alibi æquali utrumque tempore, alibi uero inæquali, & magis alibi, alibi minus, & temere id, nulloque ordine, sed secum flatus perpetuo circumflectat sol, quomodo à cœlo uniuerso suppositus ignis circumuolui Aristoteli uidetur. Itaq; & mare uniuersum, certè Adriatici sinus minus multò quàm Tyrrhenum, ceteraque, quæ illius, Atlanticique intermedia sunt maria, quæ nihil æstuarè, nihilque

nihilque ullam in partem fluere appareat, effluet, agiteturq; Qui porro expositos maris motus in diurnum lunæ per cardines motum referunt, & influxum omnino à luna in mare emitti decernunt, à quo mare attollatur, vel ad quem ipsum sese mare efferat, uel si huic illi responderent: itaque luna ex oriente, & ad diei culmè ascendente perpetuò mare attolli, effluereque uidetur; ad occasum declinante sedari, refluereque; tum rursus ab occasu ad culmen noctis ascendente, rursus attolli, effluereque, & inde ad ortum declinante sedari, refluereque appareat; & si motuū omnium diuersitatis causam rectè redderent, admittendi tamè non essent, qui scilicet quod humana ratione intelligere non liceat, incorpoream facultatem à luna emitti uolunt, quæ nec aquas reliquas, nec ens aliud ullum commoueat, immisceatue quid mare uniuersum, vel cuius, lunæque in medio terra ipsa sit, attollat & tot tantisque exagitet motibus; nihil causam explicantes, cur lunà ex oriente, occidentequè maximè scilicet obliqua mari facta, mare attollatur, effundaturque, medium uero cœlum tenente, itaque mari directa facta, sedetur, deprimaturque. Quoniam uero maris motus, ut qui illum obseruarunt referunt, lunæ per cardines motui minimè respondent, nec respondere omnino possunt. Et quorum motuum discriminum rationem reddunt, nō rectè, ut uidetur, & multorum nihil prorsus reddunt, & quàm longissimè absunt, reddere ut queant, reijciendi omnino. Non scilicet perpetuò luna ex oriente, mare intumescere, seseq; effundere, & ad diei culmè elata, sedari, refluereque, & occidente rursus attolli, fluereque, & ad noctis culmen euecta rursus occidere, refluereque; sed temere, nulloq; certò maris tēpore & omnia fieri uidentur. & dicto ordine si fiant, nequaquam, quod ut plurimum euenit, sex horarum spatio mare attollatur effluatque, & totidem sedetur, refluatque, sed ibi modo, ubi æquinoctialibus signis subest luna, aliàs longè breuiore, diuturniorene. Tum perperam omnino propterea maiores, minoresuè æstus fieri possunt, quod luna magis, minusue à sole illustretur: iuxta id enim si illi differant, utique luna nihil à sole illustrata, quo tempore magni, omnino fiunt æstus, nulli prorsus, aut minimi certe fiant: & peius etiam propterea occidente luna, minus mare attolli, quàm oriente, quod oriēs rectà mare spectet: nihil enim minus occidens id facit, & si quò luna magis rectà ma-

Cōfutatio
sententijs
Recursorū.

reaspiciat, eò id magis attollatur, utique eoli medium ea tenente, magis quam ex oriente mare attollatur, & summopere homines mirari licet, qui mare attollendi, agitandique vires à sole lunæ aduenire, cum intueantur, ponantque, maris tumefactionis, motuumque omnium causam uni lunæ, soli nullam prorsus attribuunt: præterea cur in æquinoctijs magis etiã quam hyeme mare attollatur, effundaturque, nec cur maria quædam perpetuò fluminum ritu unam, fluant in partem, causam reddunt usquam, & quam longissimè absunt, reddere ut queant.

Cur maris æstus, fluxusq; & refluxus alibi magnus minimus alibi, & eodem in mari non sistem semper, & cur sex, ut plurimum, horarum spatium illorum uterque, at alibi maior alter, & cur unam alibi perpetuo in partem fluat mare. Cap. XIII,

MAGNVS porrò, manifestusque alibi maris æstus, fluxusq; & refluxus, minimus alibi, at qui ægerrimè deprehendi queat, quod alibi breuius mare est, profundius alibi, nec eadè uniuerso subest terra, sed dura alijs, densaque; alijs uerò mollis, laxaque: itaq; ut in iisdè expositum est comentarijs, non eadem è quouis maris fundo resilit lax, sed benè aliò collecta, benèq; robusta, exilior ab aliò languidiorque, quæ omnino pauciores ingendret uapores: & motus, qui dicti sunt, non iidem perpetuò eodè in mari sùnt, sed alias maiores, alias uerò minores, quod mare quoduis non ab eadem perpetuò, sed assidue propemodum à diuersa Solis, lunæq; illustratur læge, & sex ut plurimum, horarum spatium mare intumescit, effunditurque; quod huiusmodi est maris dispositio, naturaq; & celestium corporè in ipsum actio, ut dicto temporis spatium tot in eo generetur uapores, quot eius molem amoliri queat, & quot ne elabantur, diutius ibi retineri nõ possint. & siquidem, quod dictum est, inde, & propterea refluit omnino mare, quod ex sese effunderat, sex itidem horarum spatium residet, ex sese sese recipit mare, quod agitatum, effusumque, & assidue forte ab elabètib; dum uaporibus

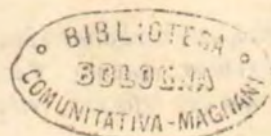
bas impulsum, motum ut sistat, propriumq; defluat in locum dicto temporis spatium opus habet. sin uerò ubi refluit, non recipit modo sese, quòd eò effluerat mare, sed quod ibi positum est, contrariam fluit in partem. Itaque duplici omnino mouetur motu, & alteri contrario altero. Propterea æquali tempore fluit, refluitque, quod ubi ita fluit æquali temporis spatium, ubique æqualis sit uaporum copia, non simul porrò uniuersum, sed ueluti per uices altera modo eius pars effluat, effunditurque, modo uerò altera, quòd non uniuerso in mari perpetuò eadem uaporum copia sit, sed alibi interdum maior, minor alibi: ubi itaque maior interdum facta est, quauis facta occasione, ubi omnino prius intumuerit, seseque in alteram partem effuderit oportet: his uerò dum uiget motus, uel si iam multi parte in altera ingenti sint uapores. nihil ex ea erumpunt, non à superposita modo, sed ab assidue superaccidente maris mole oppræssi, reiectique. at uerò, ut primum is cessat, seù languet motus, erumpunt & ipsi, dictoque modo, mare attollunt, & in contrariam agunt partem, at non perpetuò æquali utrumque tempore, nec sex omnino horarum spatium, sed diutius interdum alterum, & maiore utrumque minore uè temporis spatium, quod, ut dictum est, non perpetuò eodem in tempore æqualis sit uaporum copia. Mira autem infretis angustijsque celeritate, qua præsertim, benè quidem in longum, at non in directum, sed ueluti in obliquum, & quasi in girum extensas interiacet terras, utramq; in partem fluit mare, quòd non ei tantum ipsius portioni per transeundæ angustias sunt, quæ in ijs continetur, sed mari uniuerso, quo ad terras impellitur. ijsque angustijs utrumque contineat adnexas; nihilque e longinquo adueniente maris motu (cui scilicet obsisti non potest) retardato. quoniam enim quod dictas ad terras delatum est mare, motum sistere retrouè, aut alterum in latus ferri ab assidue subsequente mari, & ab ambientibus terris prohibetur, ubique ad angustias uniuersum confluat, & quod dictum est, uniuersum eas transfluat necesse est, at uerò ne uniuersum simul transire, nec quod remaneat subsequenti aquarum mole, impulsamque nec reijcere, nec sustinere cum possit, quod angustias subijt, & quod præcedit omne, quod subsequenti maris moli, cui uniuersæ angustiaz transeundæ sunt, & cuius motus retardari non potest, locum præbeat mira, ut dictum est, uelocitate fluat oportet, un-

de postremo fluminū ritu perpetuo fluere videtur mare, maiorem ibi vaporum copiam fieri existimandum omnino est: nam si ab elabentibus uaporibus quaque versus mare impelli oportet, at ubi longè plurimi, & à quibus in subsequenti- bus fiunt, summopere copia exuperantur, eoq; etiam amplius si copia insint in terra omnino proxima mari uapores assidue educuntur, quòd eam in partem mare effundi nò potest, & ab elato omnino mari, & ipsa etiam à terra reiectum in alteram perpetuò partem feratur necesse est; & ab elabentibus omnino uaporibus impelli, & cōtrariam omnino promptius in partē oculis ipsis intueare, si paleam aqua supponas, in eamq; at uelati palea à tergo solis lucem reflectet, quæ scilicet uapores supposita in aqua ingeneret; in cōtrariam enim partē paleā ferri, & in eā elatam in alterā retroferri intuebere, si modo qui dictus est, ex illa itidem lacem in aquam reflectas, quòd dictum porrò est æstiuum, dictorumq; maris motuum diuersitatem iuxta elabentium vaporum diuersitatem fieri, illorum omnium diuersitas, qua in diuerso fit mare, satis, ut videtur, manifestat. Propterea enim maximi Gallico in Oceano, & veneto insinu maris æstus, fluxusq; & refluxus, quod breui utriusq; fundo robusta resilit solis, lunæq; lux, & magis omnino in illo, q̄ multò cum amplior sit, in amplius sese effundat oportet: minimi uero, & qui ægerrimè cōprehendi queant in Siculo, Sardoque, & Tyrrheno uniuerso, quod vel Aristotelis testimonio, maria hæc profundissima sunt omnia, & in quæ delata lux vix tandē ad dēsum defertur, à quo ulterius ferri prohibita uniuersa, beneq; in se ipsā collecta resiliat; maximè ibidē in plenilunio, quòd plurima à luna relucet lux, magni itidē in nouilunijs, quòd acere refrigerato colligit sese, atque vnit proprius maris calor, itaq; robustior factus plures facit, emittitq; vapores, veluti, & putealis aqua, borea spirante, frigore omnino seuiente, minimi in lunæ quadratis, quòd nec multa à luna relucet lux, nec sese colligit maris calor; quòd si (quòd inquiritur) luna ex oriente attollitur, ad medium verò cœlum delata residet, & occidente ea rursus, & minus attollitur mare, propterea ea euenire existimare licet, quòd exoriens luna, quòd mare paulò tenuius factum est in uapores id agit omne, & uniuersum paulò lenius facit. quoniam uerò non tot assidue fiunt, quot maris molē assidue attollant, præinexistentibus uaporibus.

e mari

è mari elapsis omnibus residet, seseq; colligit mare, & pluribus itidem factis iterum intamescit, at ut minus tamen nihil abdita luna, vaporibus auctis, & grauiore iam facto mare, propterea itidem minimi æstus, fluxusq; & refluxus in solstitijs, quòd in hyberno quidem maximè obliqua maximèque languens, solis lux perpauca ingenerat vapores, & qui, quòd neque bene, constricto iam mari elabi, nec bene tam graue factum, amoliri queat, tamdiu ibi retineat oportet, quoad summam nacti tenuitatem, vel nihil, vel modicum, quid mare attollentes elabi queant; in æstiuo verò, quòd plurimos quidem, at longè tenuissimos vapores directus educit sol, & qui nihil propemodum mare attollentes ex eo elabuntur à robusto præsertim calore laxiore facto: verè, atque Autumno maximi, quòd (ut in comentario de pluuijs expositum est) medius Sol multos crassioresq; educit vapores, non æquali porrò tempore mare uniuersum fluit, refluitque, sed alibi fluit, alibi refluit magis, & alibi nequaquam per uices fluit, refluitque sed perpetuò, & quòd dictum est, fluminis ritu, eandem perpetuò fertur in partem, quòd in non æquè profundo mari non æqualis generatur vaporum copia, sed maior (ut dictum est) in magis humili. Itaque qui perpetuò in eo sunt fluxus, breuiore omnino in profundiora maria fieri existimare licet. Mæothis certè pontusque, è quibus ad Gadicum usque fretum fluxus fieri videtur, breuissimus est, quæ verò consequuntur maria multò sunt profundiora, fortè & quo pacto Mæothis, pontusque ab influentibus fluminibus in subsequenti maria expelli Aristoteli videntur, eodem & à suppositis aquarum fluxibus à quibus mare constitui visum est. Superior etiam maris, in quòd influit impellitur pars, ij certè quia dulcibus nihilo, nihiloque sint pauciores, minores etiam qui aliundè fit fluxus, quacunque is fiat occasione, dum contrario, & æquè vehementi obuius fiat, nunquam cesset, ambigi non potest.

F I N I S.

IN-

I N D E X
C A P I T V M
L I B R I
De Mari.

MARE non propria natura salsum esse, sed dulcibus eius partibus à Sole in uapores actis, & calidæ, siccæque exhalationis commistione salsum esse factum, & perpetuò tale fuisse Aristoteli nisum. Cap. I. pag. 3. a
Mare aquæ elementum Aristoteli positum esse. Cap. I. I. pag. 4. b
Mare nec tenuium, dulciumque partium abscessu, nec calidæ siccæque exhalationis commistione crassum factum esse salsumque. Cap. III. pag. 6. b
Mare sui natura salsum esse, & è terra dulcium aquarum ritu, & è proprijs oriri fontibus. Cap. IIII. pag. 7. b
Mare aquæ elementum uideri non posse, nec Aristoteli uideri debuisse, nec rectè causam eius explicatam esse, cur tot illabentibus in spiritum aquis, minimè extrescat mare. Cap. V. pag. 8. a
Quibus motibus, & quam ob causam moueri mare Aristoteli uideatur. Cap. VI. pag. 8. b
Non rectè Maris motuum causas ab Aristotele redditas esse. Cap. VII. pag. 9. a
Mare è terra assidue à Sole, at non ex omni tamen, sed è profunda illa educi, & cur crassum, calidumque factum est. Cap. VIII. pag. 10. b
Cur aquæ marinæ dulcibus copiosiores, & cur tot illabentibus in ipsum fluuijs maius non fiat Mare. Cap. IX. pag. 11. b
Motum Mari necessarium fuisse, & à quibus intumescit, moueturque. Cap. X. pag. 12. a
Aristoteles solis uertigini, Alij uerò diurno lunæ motui Maris æstus, fluxumque, & refluxum attribuunt. Cap. XI. pag. 14. a
Perperam æstus, fluxusque, & refluxus, reliquorum uerò motuum nullam

I N D E X.

nullam omnino Aristoteli, suisque redditam esse causam, nec reddi omnino posse. Cap. XII. pag. 14. b
Cur Maris æstus, fluxusque, & refluxus alibi magnus, minimus alibi, & eodem in mari non idem semper, & cur sex (ut plurimum) horarum spatio illorum uterque, at alibi maior alter, & cur unam alibi perpetuò in partem fluit mare. Cap. XIII. pag. 15. b

F I N I S.

INDEX
F. 111
F. 112
F. 113
F. 114
F. 115
F. 116
F. 117
F. 118
F. 119
F. 120
F. 121
F. 122
F. 123
F. 124
F. 125
F. 126
F. 127
F. 128
F. 129
F. 130
F. 131
F. 132
F. 133
F. 134
F. 135
F. 136
F. 137
F. 138
F. 139
F. 140
F. 141
F. 142
F. 143
F. 144
F. 145
F. 146
F. 147
F. 148
F. 149
F. 150
F. 151
F. 152
F. 153
F. 154
F. 155
F. 156
F. 157
F. 158
F. 159
F. 160
F. 161
F. 162
F. 163
F. 164
F. 165
F. 166
F. 167
F. 168
F. 169
F. 170
F. 171
F. 172
F. 173
F. 174
F. 175
F. 176
F. 177
F. 178
F. 179
F. 180
F. 181
F. 182
F. 183
F. 184
F. 185
F. 186
F. 187
F. 188
F. 189
F. 190
F. 191
F. 192
F. 193
F. 194
F. 195
F. 196
F. 197
F. 198
F. 199
F. 200
F. 201
F. 202
F. 203
F. 204
F. 205
F. 206
F. 207
F. 208
F. 209
F. 210
F. 211
F. 212
F. 213
F. 214
F. 215
F. 216
F. 217
F. 218
F. 219
F. 220
F. 221
F. 222
F. 223
F. 224
F. 225
F. 226
F. 227
F. 228
F. 229
F. 230
F. 231
F. 232
F. 233
F. 234
F. 235
F. 236
F. 237
F. 238
F. 239
F. 240
F. 241
F. 242
F. 243
F. 244
F. 245
F. 246
F. 247
F. 248
F. 249
F. 250
F. 251
F. 252
F. 253
F. 254
F. 255
F. 256
F. 257
F. 258
F. 259
F. 260
F. 261
F. 262
F. 263
F. 264
F. 265
F. 266
F. 267
F. 268
F. 269
F. 270
F. 271
F. 272
F. 273
F. 274
F. 275
F. 276
F. 277
F. 278
F. 279
F. 280
F. 281
F. 282
F. 283
F. 284
F. 285
F. 286
F. 287
F. 288
F. 289
F. 290
F. 291
F. 292
F. 293
F. 294
F. 295
F. 296
F. 297
F. 298
F. 299
F. 300
F. 301
F. 302
F. 303
F. 304
F. 305
F. 306
F. 307
F. 308
F. 309
F. 310
F. 311
F. 312
F. 313
F. 314
F. 315
F. 316
F. 317
F. 318
F. 319
F. 320
F. 321
F. 322
F. 323
F. 324
F. 325
F. 326
F. 327
F. 328
F. 329
F. 330
F. 331
F. 332
F. 333
F. 334
F. 335
F. 336
F. 337
F. 338
F. 339
F. 340
F. 341
F. 342
F. 343
F. 344
F. 345
F. 346
F. 347
F. 348
F. 349
F. 350
F. 351
F. 352
F. 353
F. 354
F. 355
F. 356
F. 357
F. 358
F. 359
F. 360
F. 361
F. 362
F. 363
F. 364
F. 365
F. 366
F. 367
F. 368
F. 369
F. 370
F. 371
F. 372
F. 373
F. 374
F. 375
F. 376
F. 377
F. 378
F. 379
F. 380
F. 381
F. 382
F. 383
F. 384
F. 385
F. 386
F. 387
F. 388
F. 389
F. 390
F. 391
F. 392
F. 393
F. 394
F. 395
F. 396
F. 397
F. 398
F. 399
F. 400
F. 401
F. 402
F. 403
F. 404
F. 405
F. 406
F. 407
F. 408
F. 409
F. 410
F. 411
F. 412
F. 413
F. 414
F. 415
F. 416
F. 417
F. 418
F. 419
F. 420
F. 421
F. 422
F. 423
F. 424
F. 425
F. 426
F. 427
F. 428
F. 429
F. 430
F. 431
F. 432
F. 433
F. 434
F. 435
F. 436
F. 437
F. 438
F. 439
F. 440
F. 441
F. 442
F. 443
F. 444
F. 445
F. 446
F. 447
F. 448
F. 449
F. 450
F. 451
F. 452
F. 453
F. 454
F. 455
F. 456
F. 457
F. 458
F. 459
F. 460
F. 461
F. 462
F. 463
F. 464
F. 465
F. 466
F. 467
F. 468
F. 469
F. 470
F. 471
F. 472
F. 473
F. 474
F. 475
F. 476
F. 477
F. 478
F. 479
F. 480
F. 481
F. 482
F. 483
F. 484
F. 485
F. 486
F. 487
F. 488
F. 489
F. 490
F. 491
F. 492
F. 493
F. 494
F. 495
F. 496
F. 497
F. 498
F. 499
F. 500
F. 501
F. 502
F. 503
F. 504
F. 505
F. 506
F. 507
F. 508
F. 509
F. 510
F. 511
F. 512
F. 513
F. 514
F. 515
F. 516
F. 517
F. 518
F. 519
F. 520
F. 521
F. 522
F. 523
F. 524
F. 525
F. 526
F. 527
F. 528
F. 529
F. 530
F. 531
F. 532
F. 533
F. 534
F. 535
F. 536
F. 537
F. 538
F. 539
F. 540
F. 541
F. 542
F. 543
F. 544
F. 545
F. 546
F. 547
F. 548
F. 549
F. 550
F. 551
F. 552
F. 553
F. 554
F. 555
F. 556
F. 557
F. 558
F. 559
F. 560
F. 561
F. 562
F. 563
F. 564
F. 565
F. 566
F. 567
F. 568
F. 569
F. 570
F. 571
F. 572
F. 573
F. 574
F. 575
F. 576
F. 577
F. 578
F. 579
F. 580
F. 581
F. 582
F. 583
F. 584
F. 585
F. 586
F. 587
F. 588
F. 589
F. 590
F. 591
F. 592
F. 593
F. 594
F. 595
F. 596
F. 597
F. 598
F. 599
F. 600
F. 601
F. 602
F. 603
F. 604
F. 605
F. 606
F. 607
F. 608
F. 609
F. 610
F. 611
F. 612
F. 613
F. 614
F. 615
F. 616
F. 617
F. 618
F. 619
F. 620
F. 621
F. 622
F. 623
F. 624
F. 625
F. 626
F. 627
F. 628
F. 629
F. 630
F. 631
F. 632
F. 633
F. 634
F. 635
F. 636
F. 637
F. 638
F. 639
F. 640
F. 641
F. 642
F. 643
F. 644
F. 645
F. 646
F. 647
F. 648
F. 649
F. 650
F. 651
F. 652
F. 653
F. 654
F. 655
F. 656
F. 657
F. 658
F. 659
F. 660
F. 661
F. 662
F. 663
F. 664
F. 665
F. 666
F. 667
F. 668
F. 669
F. 670
F. 671
F. 672
F. 673
F. 674
F. 675
F. 676
F. 677
F. 678
F. 679
F. 680
F. 681
F. 682
F. 683
F. 684
F. 685
F. 686
F. 687
F. 688
F. 689
F. 690
F. 691
F. 692
F. 693
F. 694
F. 695
F. 696
F. 697
F. 698
F. 699
F. 700
F. 701
F. 702
F. 703
F. 704
F. 705
F. 706
F. 707
F. 708
F. 709
F. 710
F. 711
F. 712
F. 713
F. 714
F. 715
F. 716
F. 717
F. 718
F. 719
F. 720
F. 721
F. 722
F. 723
F. 724
F. 725
F. 726
F. 727
F. 728
F. 729
F. 730
F. 731
F. 732
F. 733
F. 734
F. 735
F. 736
F. 737
F. 738
F. 739
F. 740
F. 741
F. 742
F. 743
F. 744
F. 745
F. 746
F. 747
F. 748
F. 749
F. 750
F. 751
F. 752
F. 753
F. 754
F. 755
F. 756
F. 757
F. 758
F. 759
F. 760
F. 761
F. 762
F. 763
F. 764
F. 765
F. 766
F. 767
F. 768
F. 769
F. 770
F. 771
F. 772
F. 773
F. 774
F. 775
F. 776
F. 777
F. 778
F. 779
F. 780
F. 781
F. 782
F. 783
F. 784
F. 785
F. 786
F. 787
F. 788
F. 789
F. 790
F. 791
F. 792
F. 793
F. 794
F. 795
F. 796
F. 797
F. 798
F. 799
F. 800
F. 801
F. 802
F. 803
F. 804
F. 805
F. 806
F. 807
F. 808
F. 809
F. 810
F. 811
F. 812
F. 813
F. 814
F. 815
F. 816
F. 817
F. 818
F. 819
F. 820
F. 821
F. 822
F. 823
F. 824
F. 825
F. 826
F. 827
F. 828
F. 829
F. 830
F. 831
F. 832
F. 833
F. 834
F. 835
F. 836
F. 837
F. 838
F. 839
F. 840
F. 841
F. 842
F. 843
F. 844
F. 845
F. 846
F. 847
F. 848
F. 849
F. 850
F. 851
F. 852
F. 853
F. 854
F. 855
F. 856
F. 857
F. 858
F. 859
F. 860
F. 861
F. 862
F. 863
F. 864
F. 865
F. 866
F. 867
F. 868
F. 869
F. 870
F. 871
F. 872
F. 873
F. 874
F. 875
F. 876
F. 877
F. 878
F. 879
F. 880
F. 881
F. 882
F. 883
F. 884
F. 885
F. 886
F. 887
F. 888
F. 889
F. 890
F. 891
F. 892
F. 893
F. 894
F. 895
F. 896
F. 897
F. 898
F. 899
F. 900
F. 901
F. 902
F. 903
F. 904
F. 905
F. 906
F. 907
F. 908
F. 909
F. 910
F. 911
F. 912
F. 913
F. 914
F. 915
F. 916
F. 917
F. 918
F. 919
F. 920
F. 921
F. 922
F. 923
F. 924
F. 925
F. 926
F. 927
F. 928
F. 929
F. 930
F. 931
F. 932
F. 933
F. 934
F. 935
F. 936
F. 937
F. 938
F. 939
F. 940
F. 941
F. 942
F. 943
F. 944
F. 945
F. 946
F. 947
F. 948
F. 949
F. 950
F. 951
F. 952
F. 953
F. 954
F. 955
F. 956
F. 957
F. 958
F. 959
F. 960
F. 961
F. 962
F. 963
F. 964
F. 965
F. 966
F. 967
F. 968
F. 969
F. 970
F. 971
F. 972
F. 973
F. 974
F. 975
F. 976
F. 977
F. 978
F. 979
F. 980
F. 981
F. 982
F. 983
F. 984
F. 985
F. 986
F. 987
F. 988
F. 989
F. 990
F. 991
F. 992
F. 993
F. 994
F. 995
F. 996
F. 997
F. 998
F. 999
F. 1000

BERNARDINI
TELESII
CONSENTINI,

QUOD ANIMAL VNIVERSVM
ab vnica Anima substantia gubernatur,

ADVERSVS GALENVM

Liber Vnicus.

CVM PRIVILEGIO.

VENETIIS. M. D. XC.

Apud Felicem Valgrifium.

PERILLVSTRIS
ATQVE OMNI
DOCTRINAE GENERE

Excultissimo viro,

IO. VINCENTIO PINELLO,

Antonius Persius. S. P. D.

NVLLVS est non in hac urbe so-
lùm, sed ne in tota quidem Euro-
pa locus, quo maiores Doctõrum,
atque Insignium in qualibet libe-
rali arte virorum concursus, ac
frequentiores fiant, quàm ad ades-
tus, Ioannes Vincenti Pinelle nostræ Decus ætatis, at-
que ornamentum. Confluunt enim ad te quotidie ex di-
uersis orbis regionibus, qui te aut officij causa inuisant,
aut de graui aliqua disputatione consulant, aut ignotam
sibi antea faciem tuam contemplantur. Ita fit, ut cum
istic plures eodem tempore conuenerint, nullus sit dies,
quo non de quàm dignissimis scitu rebus sermones ha-
beantur. Multiq; , quorum hic sedes est, ac domicilium,
limina istac tua inprimis terunt. Sic enim illi, ac rectè
quidem, & mecum sentiunt, nullum esse ludum, Aca-
demiã nullam, vnde quis doctiorem se, ac prudentio-
rem abijisse gloriari possit. Experior id ego in me ipse
A 2 quotidie,

quotidie, qui tam diu frequento edes tuas, neque aliud est, quo malim hic esse quam diutissime. Qui cum enim honestius, atque eruditioribus colloquijs diem traducam, ne fingi quidem potest. Collocuti autem prater cetera sæpe sumus de Telesina philosophia, quam etsi longissime à peripatetica abhorrentem, sic tamen laudas, ut admirandum esse Auctorem eius ingenuè fatearis. Quapropter amo liberale ingenium tuum, ac te virum omni doctrina politissimum quàm plurimis Doctissimis viris antepono, qui non solum singulari Sapientia, verum etiam animi candore, ac probitate incomparabili familiam tuam clarissimam maximis augeas ornamentis. Non oblitus puto es, te disputationes illas à Telesio aduersus Galenum habitas in eo libro, quo demonstratur animal uniuersum ab vnica animæ substantia gubernari, mirificè commendare. Ea me igitur pulcherrimi operis à viro laudatissimo profecta laus de eius libri editione cogitantem admonuit, ut eum sub fulgore tui nominis in hominum aspectum, ac lucem proferrem, ut quem prius habuit laudatorem, eum deinceps patronum sortiretur. Tuum erit nostrum in tui optione iudicium comprobare, studiumq; agnoscere, ac voluntatem in Te singularem. Vale. Pat. xij.

BERNARDINI
TELESII
CONSENTINI,

QVOD ANIMAL VNIVERSVM
ab vnica Animæ substantia gubernatur,

LIBER VNICVS.

A quot, qualibusque principijs, & quibus inuisceribus collocatis, & quomodo, & qua singulis operantibus homo gubernari, & cor arteriarum, iecur verò venarum principium esse videtur Galeno.

Cap. Primum.

QVONIAM non, vt nobis ab vnica animæ substantia, & à spiritu omnino, qui (vt in commentarijs de rerum natura expositum est) in cerebri ventriculis, vt in principe sede, & reliquis in rebus, quæ à semine constitutæ, & cerebro continuè, similisque, albæ nimirum, exanguisque sunt, inhabitat omnibus, animal quoduis, & homo etiam ipse gubernari, eiusque operationes, quascumque operatur animal, esse omnes corporis, partibus, vt proprijs vsæ organis, nec arteriæ, uenæque à cerebro produci; sed homo quidem à tribus diuersis natura principijs, & singulis proprijs inuisceribus, vt in proprijs materijs collocatis, propriasque singulis operationes, & propria ædentibus opera, gubernari, & non propriæ substantiæ portione, sed facultate tantum à principio missa. Et cor arteriarum, iecur verò venarum principium esse videtur Galeno; vel

si omnia ita in iisdem explicata, reiectaque existimem commentarijs, ut nihil amplius explicanda reijciendaque videri possint: Galeni enim sententiam rationesque exponendas, soluendasque amplius, & amplius omnino rem vniuersam aperiendam esse visum est. quæ scilicet diligentius inspecta, non animæ modò substantiam aperiat, ingeniumque (de ea uerò est sermo, quæ è semine educta est, cuius, corporisque vniuersi, ut in iisdem amplius expositum est commentarijs, quæ à Deo in homines immittitur substantia, forma fit) sed magnum quoque, ni fallor, medèdi facultati adiumentum afferat. Placet Galeno, Hipocratem (ut uidetur) Platonemque sequuto, à tribus principijs vitam nostram gubernari, ab vno quidem in cerebro inhabitante, cuius opera per se quidem imaginatio sit, & memoria, & intellectio, cogitatioque; in relatione autem ad aliud sensum partibus, quæ eo præditæ sunt, impartiri, & motum insuper uoluntarium ijs, quæ eo mouentur, & vtrumque neruorum ministerio; itaque à cerebro, ut à proprio principio neruos produci, ut uel ipsorum manifestat substantia, neque enim alia re ulla à cerebro differunt, nisi, quòd in longiore à cerebro progressu, tenuioribus sui partibus elapsis, paulò sicciore, durioresque facti sunt. neque igitur partes, quæ neruis carent, uel sentire, uel moueri ullas, Nec tamen propriæ substantiæ portionem, qua sentiant ipsi, & sese moueant, partibusque in quas inferantur, sentiendi, & sese mouendi uim apportent, à principio neruis inditam, sed facultatem modo, ueluti (inquit) illuminatur aer, non ipsa solis substantia per eum delata, at luce tantum ab ipso emanante: neque igitur neruis omnibus meatus inesse uidetur Galeno, sed corpulentioribus tantum, spinali nimirum medullæ, ob uehementem uirtutis distributionem, & uisorijs dictis. Ab uno porro principio, & in cerebro inhabitante, ut ratiocinemur, sentiamusque; & moueamur, nos habere: inde (inquit) patet, quòd cerebro quouis pacto oblatso desipere præueque imaginari, ratiocinarique, & sensu, motuque destitui uidemur. Et ab alio itidem principio, in corde consistente gubernari nos, propterea que id itidem nobis inditum, firmumque factum esse uidetur Galeno; ut quæcumque ratio iusserit, exequatur, & libertatis, uictoriæ, potentiæ, Imperij, gloriæ, honorisque libidine flagret, & contemptui haberi, iniuriaque affici impatiens, præ desiderio illam ulciscendi

7. de placit.
Hippo. &
Plato.

3. de Hippo
& Plato de
creat.

di ardeat, ferueatque; itaque irascibile nuncupetur. Et non ipsum modo cor propriam eius materiam, propriumque subiectum constringat, dilatetque; sed arterijs idem faciendi facultatem præbeat: est itaque ubi pulsatoriam appellat Galenus, & sanguinem insuper in iecinore confectum amplius concoquens, longèque robustiore donans calore, & per arterias singulis illum corporis partibus distribuens, singularum calorem foueat, itaque; & arterias, quarum ministerio id agat à corde produci. Nam arteriarum cor esse principium, earum (inquit) in corde amplitudo declarat, longè nimirum in eo, quam in alia qua uis corporis parte ampliores ex eo oriri uideri debent: neque enim à minoribus maiora, sed à maioribus minora deriuare existimandum est; & ab alio omnino principio non in cerebro, sed in corde consistente iniurias, malaque; omnia reijciendi, & super excellèdi appetitum, pulsationemque; & proprii caloris conseruationem nos habere: inde (inquit) manifestum est, quòd in dictis affectionibus, perturbationibusque omnibus cor ualde immutari, eoque oblatso non eiusmodò, sed arteriarum itidem motus perire, aut longè diuersissimus fieri uidetur.

Tertium postremò in iecinore delitescens, quæ ad nutritionem, generationemque spectant, præstare omnia, sanguinis scilicet confectionem, quo singulæ corporis partes nutriuntur, & è quo amplius concocto, in sememque acto generatio fieri apparet; uenas itaque; quibus utrumque fiat è iecinore produci; nam inde eas enasci, earum itidem, quæ ibi conspiciuntur, amplitudo declarat. At qui summus ciborum, potionumque, & uenereorum appetitus animali inest principij iecinori inexistens esse uidetur Galeno. Neque enim aliud id appetat, nisi quòd ijs, ut propria materia, & ueluti organis utitur; itaque ipsum præcipue appetitorium appellat Galenus. Et à tertio igitur principio in iecinore delitescente gubernari, ab eoque nutriri, & generandi facultatem nos habere, inde declarat Galenus; quòd iecinore oblatso, si non subito, ueluti per aliorum læsiones reliquæ partes afficiuntur; Temporis tamen processu animal nutrimenti inopia languescit, & impallidum mutatur colorem.

Prin-

Principium, quod Cordi, & quod iecinori, inest, ab eo, quod cerebro inexistit, diuersum esse; & illorum utrumq; Naturale, hoc uerò animale nideatur Galeno. Cap. II.

PRINCIPIVM porrò, quod cordi, & quod iecinori, inest, ab eo, quod cerebro inexistit diuersum esse, inde declarat Galenus, quòd hoc quæ operatur non semper, sed ubi collibitum est operatur, ut uoluntate & electione operari, & animale omninò principium esse uideri possit: illorum uerò utrumq; perpetuò, & quin operetur uel maxime nobis contendentibus continere sese nequit, ueluti natura non cognoscente numerum, neq; eligenti operans facultate, quando quidem (inquit) sentire & moueri secundum electionem propria animalium sunt, augeri uerò, & nutriri, plâtis etiam communia sunt. erunt utiq; priora quidem, animæ, posteriora uerò naturæ opera; quare animalia ipsa, & ab anima, & à natura simul gubernari dicimus, stirpes uerò à sola natura; quàmquam ijs etiam animam, uegetatricem aliquis attribuet haud in merito poterit, distinguens eam a sensitrice. Viscera igitur omnia, quorum actio, operatioque retardari non potest, nequaquam ab anima, sed à natura gubernari, quæ nulla electione, nullaque agens cognitione nunquam à propria cesset operatione; huiusmodi autem nò iecur modo esse, sed cor itidem, cuius nimiru pulsatio nullo uoluntatis imperio cessare, uel quicquam immutari queat.

Principium cerebro inexistens ab eo, quod cordi inest, diuersum omnino distinctumque esse, & nulla alterum alterius opera ad proprias edendas operationes opus habere uidetur Galeno. Cap. III.

NEC uerò diuersum modò à principio cerebro inexistente, quod cordi inest, uidetur Galeno, sed penitus ab eo distinctum, separatumq; & nihil omnino alteri conueniens alterum, ad proprias nimirum & edas operationes, nulla alterum alterius opera opus habere,

habere, ac ne alterius passiones sentire alterum. Dum Cerebro (inquit) oblatso desipere, prauèq; ratiocinari, & sensu omnino motuq; destitui uidetur homo; nihil interim uel cordis ipsius, uel arteriarum motus pulsatioq; diminuitur, nec nouus omnino in corde fit motus. corde contra oblatso ipsius, & arteriarum motus perit, aut insigniter immutatur, nullo uoluntario motu: actione uel oblatso quicquam, & cerebri (inquit) uentriculo non modo vulnerato, uerum etiam compresso, ut in uiuorum animalium anatome saepe ostendimus, grauissima sequuntur incommoda, corpusq; uniuersum sensu, motuq; ac uoce penitus spoliatur: quò fit, ut fracta capitis ossa excisuri, laminam, quam membrana custodem appellant, subijcere cogamur, ac si paulò uolentius conprimamus, hominem sensu, simul ac motu spoliemus; id uero corde compresso, accidere non consueuit; meminim enim cum cor rehemeter palpitans ex digitis exiliret, cuidam me permisisse, ut fabri forcipe illud arriperet, neq; tamè sensum, aut motum, neq; respiratio nis usum inde deperisse, solùq; arteriarum motum, corde ita compresso, offensum fuisse: contra si cerebro id accidit, arterie quidem consuetum pulsandi tenorem seruant, sensus uerò, ac motus cum respirationis uocisq; usu subito intercidunt: ex quo illud quoq; manifestum euadit, neq; cerebrum Cordi, neque cor cerebro ad propriam actionem indigere. Et alibi sicor (inquit) nudaueris atq; depresseris, nec uoce, nec respiratione, nec ulla prorsus uoluntaria actione impediri animal carnes: Quod si concauitatè thoracis minimè perforaueris, licebit tibi uniuersum, ac simul cor ipsum eximere illatis uoluntarijs actionibus, id quod in nonnullis sacrificijs contingit, in quibus animalia conspecta sunt, corde iam aris imposito, non respicere tantum, fortiterq; clamare, sed etiam aufugere, quousq; profusione sanguinis commoriatur. cerebrum autem ossibus si detexeris, aut quemcunq; ipsius sinum compresseris, non cum duntaxat, ac protinus spirationis expertus efficies, sed sensu etiam omnibusq; arbitrarijs actionibus animal ipsum priuabis.

Porrò tauris, quibus spinalis medullæ origo iuxta primam uertebra diffecatur, respiratio, & uox exoluitur; illa so motu cordis & arteriarum, quòd ipsa pulsandi uis à cerebro non descēdat: ut enim pulsatio ipsa motus alterius generis est, sic etiam principium alterum non indiget altero. Et alibi cum

Primo de natur. facult. c. 1.

i. de decret. Hippoc. & Plat. c. 6.

2. de Hipp. & Plat. decret. c.

De Hippo- tria uasorū genera Venæ scilicet, arteriæ, ac nerui cerebro cor-
 & Plat. de- cōnectat; si primū quidē ea in superiori ac inferioris ceruicis
 cre. l. 2. c. 6. regione ualidis funiculis exceptis, ne sanguinis profusio ma-
 gna sequatur, dein autem uinculum medium secueris, uide-
 bis planē ipsis quidem neruis, qui iuxta arteriam consistunt,
 incisis, aut interceptis, minimē mutum reddi animal. pulsu ta-
 men arteriæ particulas, quæ supra ualuis, aut uincula sunt,
 priuari omnes, ijs quæ infra consistant, semper eodem modo
 pulsantibus: uenis deniq; aut incisis, aut interceptis, nullam
 manifestē aboleri functionem. unde liquidò constat neq; cor
 ad pulsatum motum cerebro egere, neq; cerebrum corde, ut
 sentiat animal, & uoluntarios adat motus.

*Nec neruis, nec arterijs à proprijs principijs substantiæ
 portionem immitti, sed facultatem tantum
 præberi. Cap. IIII.*

A licet nerui à cerebro producantur, sensumq; partibus afferendi vim ab illo habeant, & arteriæ itidem à corde deriuent, pulsandique facultate ab eo donentur; nulla tamen propriæ substantiæ portio vel ijs, vel illis, à principijs Galeno inditur, qua sensum illi, motumque partibus apportent, uel hē pulsent, sed facultas tantū. Veluti (inquit) illuminatur aer non solis substantia ad illum delata, sed luce tantū missa: quod inde intelligere licet, quia arterijs, & neruis incisis, uel etiam valde ligatis, quæ ipsorum pars à cordis, cerebriq; continuitate diuisa est, disiunctaque, statim motu priuatur. qui si ab immissa substantia mouerentur, à principijs disciuncti, & nulla noua influente re, à præexistente aliquantis permoueri tamen deberent, ueluti (inquit) si solidum aliquod corpus in medio illustrati aeris interponatur, statim uidemus eius splendorem perire, ceu qui dum immutatur euadit lucidus, non autem cum permutatus fuerit: sic enim lumen perpetuò serualet; uel si ablatum id, quod illuminat, esset; ita & neruo secto, quantum sectio à cerebri continuitate separauerit, tantum in insensibilis statim redditur. Sed in arterijs etiam eadem natura, quæ in neruis cernitur; dissectæ si quidem, interceptæque funiculo non pulsant, desti-

7. de Hippo-
 & Plat. de-
 cre. c. 3.

tuta, non eo quod à corde mittitur, ut easistratus putat, sed facultate illa, quam ipsarum tuniciæ, cordis corpori continuæ influentem ab eo semper obtinent.

*Rationalis, irascibilisq; & appetitoria substantiam, non
 spiritum in uentriculis contentum, sed uisceris,
 cui inheret, temperiem esse, unde colligit
 Galeno. Cap. V.*

RATIOCINALIS porro, irascibilisque, & appetitoria substantiam uisceris, cui quilibet inheret, temperiem esse inde colligere uidetur Galenus quod corpore, & ipsis præsertim uisceribus immutatis, animæ itidem substantia immutari uidetur. Cerebro nimirum calidiore, frigidiorene, & sicciore, humidioresne tacto, anima ipsa perspicacior, sagaciorque, & magis memor, uel obtusior, hebetiorque, & stupidior, minusque memor, & à frigore hæc, atque humiditate, à calore illa, atque siccitate comoderata præsertim. Quoniam (inquit) pars animæ capax rationis unâ cum corporis temperamento mutatur, corporis illam temperiem esse censendum est, cerebri, nimirum, in quo collocatur, quod ipsemet paulò ante enuntiarat. Ratiocinandi (inquit) facultas cerebri temperiæ quædam est, & propterea in diuersis hominibus, diuersam esse illam, quod diuersæ sunt hominū tēperaturæ; spiritū uero in cerebri uentriculis contentū (quod interdum sentire uidetur) animam non esse, inde tandem ratiocinari uidetur. Quoniam (inquit) diuisis cerebri uentriculis, sensu, motuque animal destituitur; at conianctis illis paulò post rursus sentit, moueturque, dicendum est, in ipsius quidem cerebri corpori animam habitare; primum autem eius organum, tum ad uniuersos animalis sensus, tum ad motus uoluntarios animalem spiritum esse; qui quidem si (quod aliquis existimare posset) animæ substantia esset, simul cum eo, dum euacuatur, periret animal, cuius contrarium contingit: nam euacuatus, donec recolligatur, sensu motuque, non uita destituitur animal. Eadem ratione & irascibilem cordis, & appetitoriam iecinoris temperiem esse declarare uidetur Galenus quod nimirum calidiore, fri-

gido preue facto corde, magis, minusue irascitur, afficiturque animal.

Et calidius, frigidiusue factum iecur longè præstantius, deteriusue concoquit. Cordis (Inquit) temperies irascibilis anima existit; iecinoris autem appetitoria: itaque Hippocratem admittens probansque, qui, quibus cubiti vena vehemètem ædit pulsationem furètes pronuntiarat, meritò (inquit) nam prænimia in corde caloris abundantia: stupidos verò graesque temperaturæ frigiditas. Hippocrates itaque (subiungit) non irascibilis modò, appetitoriaque animæ partes, sed & cogitatrices vires facultatesque corporis temperaturæ adherere uoluit, eamque omnino sequi. nec secus Plato ex diuersis Terræ habitationibus, ex uario spū, ex insolationibus, ac deniq; ex uarietate nutrimentorum, nō ipsorum modò corporum, sed animorum etiam diuersitatē nasci, profiteretur, temperamēto scilicet ipso, quod subintelligere oportet, interueniēte. Age porrò examinentur singula, & ante omnia num cerebri tēperies, an spiritus in illius uentriculis contentus animantium animæ substantia uideri debeat, quod nimirum rectè conspectum, non magnum modo ad reliquorum intellectiōnem adiuuētum atterat, sed reliqua omnia manifestet.

Nec cerebri temperiem, nec substantiam aliam in cerebro inhabitantem, Cuius uel cerebrum, uel spiritus organum sit, sed spiritum in cerebri uentriculis contentum animalium animam esse. Cap. V I.

CEREBRI temperiem, cerebri nimirum formam, substantiamque; animæ substantiam esse, existimare non licet, siquidem propriæ animæ functiones, operationesque; sensus motusque uidentur, & uideantur oportet omnibus: & id itidem, actionum scilicet, operationumque; & passionum, quas entia ædunt, patiunturque; nullas prorsus, à sola illorum ædi forma formamque pati solam, sed omnes à composito ædi, & compositum pati omnes, communes nimirum, formæ esse, materięque; quæ scilicet sibi ipsis coeunt, ita unum fiunt, ut quod magis unum sit,

fit, nullum prorsus inuenire liceat; nihil prorsus (ut alibi amplius expositum est) in ex ijs cōposito reperiri queat, quod uel sola forma uel materia sit sola, uel non utrumque; simul: animam itaque; animalium corporis formam enuntiās Aristoteles, operationes, quas operatur animal, nullas animæ solius, sed compositi esse enuntiat omnes, & ipsum etiam discere, & intelligere ipsum; sensus igitur, qui in animali fieri; motusque, qui ab eo ædi uidentur, pacto nullo, cerebri formæ assignari possunt: Quoniā quam enim functiones, operationesque; entis formæ naturæque; attribuantur, quarū penitus expers ipsum est ens? Nec verò quod cerebri temperiæ immutata, animæ itidem immutatur ingenium, propterea cerebri temperiem, naturamque; animam esse, existimandum Galeno fuit. nam & nihil ea immutata, sed paulò crassiore inspirato aere, crassioribusque; è uentriculo, ventreque; ad cerebri uentriculos sublatis vaporibus, qui cerebri corpus non subeunt, & à quibus nihil prorsus ipsum pati queat cerebrum, non modo sentiendi, intelligēdi que; facultas summopere immutatur, sed animal uniuersum, nulloque; interdum temporis momento; & cerebro nihil prorsus oblatso, exitio datur, diuersa porrò intemperie diuersa fit sentiendi intelligēdi que; uis, quòd, ut in ijsdem amplius expositum est commētarijs, ex ijsdem, è quibus reliquæ corporis partes, & ipsum constitutum est cerebrum, humoribus eductis spiritus ipsi itidē, ueluti & cerebrū, diuersus sit, diuersisque; sentiendi, intelligēdi que; donatur uiribus; & uel non ex ijsdem quibus cerebrum confectus rebus, at in cerebro contentus, ab eius omnino immutetur uiribus. Age verò quoniam summopere (ut uidetur) de animæ substantia anceps Galenus non perpetuò animæ temperiē illam esse enuntiat, sed est, ubi cerebro quidem inhabitantem substantiam, at à spiritu aliam, & cuius spiritus, uel ipsum etiam cerebrum organū sit, id insuper intueri ne grauemur: si quid enim aliud, animæ certè substantia, quæquam diligentissime inspiciatur, digna est. Quoniam (inquit Galenus) cerebro ad uentriculos usque; diuiso, & sensu destituitur.

At animal & motu, uentriculis postea coniunctis, & spiritu recollecto rursus, & sentit, & mouetur, dicendum est in cerebri corpore animam inhabitare, primum autem eius organū, cum ad uniuersos sensus, tum ad motus uoluntarios animalium spiritum esse; & haud ita multò post, Animalis inquit, spiritus

7. de placitis Hipp. & Plat.

Eod. lib.

spiritus in cerebro consistit, non tanquam animæ substantia, sed veluti primum organum in cerebro inhabitatis, qualiscumque ea sit, substantiæ: alibi, non spiritus, sed cerebrum ipsum in cerebro inhabitantis animæ organum, & princeps sensus, & initium omnino, à quo in sensoria omnia communis sentiendi facultas influat, videtur. Alteratur (inquit) sensus instrumentum: dignotio autem ipsius alterationis fit ex una facultate omnibus sensorijs communi, quæ à principio influit, Ceterum, initium ipsorum siue cõem sensum, siue princeps sensorium nuncupare vobis, nihil intererit. atq; hoc prior disputatio cerebrum esse iudicauit, à quo omnes particulæ sensum, & motum obtinent, quod nimirum quæ partibus sensum, motumq; afferunt, nerui à cerebro exoriuntur omnes. quoniam (inquit) nerui è cerebro & mēbris ambientibus contrahuntur, per eam ipsorum partem, quæ è cerebro oritur, sensus membris omnibus, motusq; suppeditatur: Alibi stupidum inuitus, atq; immobile cerebrum, non sentiendi organum pronuntiat Galenus, sed à natura factum, ut sensus organum vim sentiendi largiatur, Animam, quæ neruis, eorumq; ministerio reliquis corporis partibus sentiendi vim largitur omnibus, nisi stupida substantia donari eam placeat, in cerebri corpore inhabitare existimandum Galeno non fuit: qui nimirum cerebro modo quouis contrectato, & inciso etiam nullum animali dolorem, sensum fieri nullum, nullasq; corporis partes sensu distitui, aut motu intuitus est; minus etiam spiritum in ventriculis contentum, animæ in cerebro quouis inhabitantis modo organum esse: si quidem (quod in cerebro dilaniata ea, compressaq; euenire non videtur) spiritu in ventriculis inciso, compressione, immori animal videtur. neque enim animæ organo magis, quam ipsa offensa, oblaesaq; anima, doleat, deficiatq; animal. Ineptissimum itidem, at cõtraria ratione cerebrum quod sentientis, motiuamq; animæ organum videri queat, vel quod ratione omnino ulla sentiendi, seseq; mouendi vim partibus suggerat, non si quidem imaginari licet ab organo, aut ullo omnino à medio facultatem ullam alijs apportari posse, quæ non ipsi prius indatur, & qua caret omnino ipsum. Quoniam igitur nec substantia in cerebro inhabitans, nec cerebri temperies, aut cerebrum, ipsum animæ substantia videri potest, & cerebro omnino inesse videtur Galeno, super est, ut spiritus uideatur in illius contentus

tentas uentriculis, quo in oculos illapso humoribusq; immisto sentientes eos fieri, & cui ex oculis egresso uidendi munus ipse assignat Galenus. Ut nunquam satis hominem mirari queas, qui animæ substantiam, sedemq; præ oculis quum haberet, alibi utramq; inquit irat. quin quam liquido intuitus semel foret, non perpetuo illam uideat; si (inquit) de animæ substantia aliquid pronuntiare oporteat, alterutrum necessario dicemus, aut hunc esse ueluti lucidum, æthereumq; corpus, spiritum nimirum, in uentriculis contentum, qui lucidus, æthereusq; Galeno esse uidetur, aut incorpoream, inquit, substantiam, cuius primum uehiculum hoc ipsum corpus sit: & alibi spinali (inquit) medullæ conspicuus inest porus ad vehementem uirtutis distributionem. Propterea scilicet bene latus meatus in spinali factus esse uidetur Galeno, quod substantiæ sensum, motumq; partibus distribuens, ipsius nimirum animæ, magna illi copia indenda fuit, eam porro aliam à spiritu in uentriculis contento, existimare haud quaquam licet. ex eadem enim cerebri substantia, spinalis constituta, ipsidemq; obuoluta tunicis, & eadem omnino cerebro cum sit, eundem, quem in suis cerebrum continet cavitatibus, spiritum, & illum sua incauitate continere, necessario existimandum est. Ut nisi ratio obstet, quæ spiritum animæ substantiam non esse persuasit Galeno, animæ is substantia omnino ponendus sit. age igitur examinetur & ipsa.

Rationem, quæ spiritum in uentriculis contentum, animæ substantiam non esse, declarauit Galeno inanem esse. Cap. VII.

NON quidem propterea spiritum in uentriculis contentum, animæ substantiam non esse statuendum Galeno fuit, quod ipsis diuisis sensu tantum, motuq; non & uita etiam destitui animal uidetur, quasi & uita destitutum in oporteat, si spiritus animæ sit substantia, quæ nimirum cum spiritu euacuaretur. Nam ut ad apertis uentriculis quædam inexistens spiritus portio, eaque omnino omnis, quæ dissecto cõtinebatur in uentriculo: neq; enim omnes simul diuisos esse existimare licet, reliquæ portiones in

7. de Hipp. & Plat. decret. c. 5.

Eod. c. 7.

in reliquis contenta ventriculis ab ambientis uiribus offensa, & à magno omnino, insuetoq; perterrefacta malo, non modò ex adaperitis illis, non euolant, sed veluti malum inde illatum auersata, quàm longissimè licet inde aufugeant, itaque reliquos in uentriculos: forte & non satis ibi in tuto esse existimantes, in spinalis sese omnes retrahunt cavitatem: ad illas porrò reliquis è corporis partibus spiritu renocato omni sensu ex omnes, motuq; destituuntur; at uentriculis (ipse inquit Galenus) coniunctis, singulisq; spiritus portionebus proprias in sedes regressis, rursus sentit, moueturq; animal. itaque animæ substantiam spiritum esse liquido patet, quocum scilicet, & sensus, & motus, & ipsa recidit uita, & quo cum & sensus, & motus, & ipsa redit uita; nò cerebri temperies, quo nihil profus offenso, interdum interire animal, & summo opere interdum obleso, uiuere uidetur. Quoniam igitur quæ una, ne spiritum animæ substantiam poneret, Galenū reiecit ratio, infirmissima est, & uel imprimis animam, illum esse declarat; & ea insuper ille natura, eaque donatus est dispositione, quibus, cui summa motus adendi exquisitissimaq; sentiendi uis, præcipuæ scilicet animæ operationes, functionesq; assignandæ sunt, donatam esse oportet substantiã; summo nimirum calore, summaque donatus est tenuitate; qui igitur ad motus quos uis adendos promptissimus sit, & qui, uel a languidissimis rerum uiribus immutari, & uel angustissimos neruosi generis poros subire, inquam ijs inhabitare, & per eos, ut libet, meare queat, ad ea omnino omnia, quæ operari, præstareque anima uidetur, operanda præstandaque aptissimus cum sit spiritus, quin animæ is substantia, & ipsa omnino sit anima, nulli dubium esse potest. at age quoniam non quod nobis positum est, propterea sentientes, mobilesque uideri neruos, quòd substantia, quæ sentit, motusque ædit, & spiritus omnino portio quædam ijs insit, sed facultate quadam à principio immissa huiusmodi fieri Galeno placeat: rationes, quæ id ut poneret, illum impulere, explicentur, examinenturque.

Sen-

Sentiendi, seseq; Commouendi facultatem partibus nerui Galeno afferunt, non substantia portione, sed facultate tantum à principio indita. Cap. VIII.

VOD ad facultatem, quæ à cerebro descendit spectat, nò licet nobis (inquit Galenus) promptè affirmare, an quemadmodum ex solari splendore qualitas quædam profecta in omnem aeris ambientis partem disseminatur, ipsa solis substantia suo loco permanente; sic etiam ex cerebro uirtus quædam per neruos inluat; an potius spiritus substantia ad sentientes usque, & se se mouentes partes proficiscatur, aut aliqua ex parte in neruos incidens ita ipsos immutet, ut eorum alteratio in mobilia membra distribuatur, cuiusmodi quippiam fieri in neruo visorio contingit. Siquidem per visorios neruos, qui ab anterioribus cerebri uentriculis oriuntur, & manifestè concaui sunt, splendor spiritus ad oculos fertur, id quod ex ipsa structura intelligere licet; & præterea, quòd vno quidem oculo clauso, dilatescat alterius pupilla, statim autem eo aperto, rursus in naturalem magnitudinem redeat. Verum enim uero minimè quidem arbitror neruis omnibus meatus inesse, sed ijs tantum, qui corpulentiores sunt, quemadmodum est processus ille spinalis medullæ ad uehementem uirtutis distributionem. Propterea igitur non à propriæ substantiæ, & à spiritus omnino portione, sed à facultate quadam, ab animali principio in neruos immissa sentiendi, seseque mouendi facultate donari, eos existimat Galenus; quòd meatus per quos in eos spiritus inluat, neruis inesse non intuetur: tum prætereaque neruo inciso, uel fortiter ligato, quæ ultra incisionem, uinculatuè existit pars, statim stupida fit, immobilisque: quòd si spiritus insit, haud quaquam multo fiat temporis momento, sed tantisper saltem, & tandiu omnino, quamdiu, quin fluxerat spiritus durat, & sentiat, & moueatur. Veluti (inquit) si solidum aliquod corpus in illustrato aere ponatur, statim uideamus, quòd aeris infra est, obscurari, ceu qui dum immutatur, euadat lucidus, non autem cum permutatus fuerit in semel accepta mutatione perseverans: sic enim lumen perpetuò remaneret,

Lib. 7. de Hipp. & Pl. dec. cap. 4. De Sympt. ca. 1. cap. 5.

Cap. 3.

C maneret,

maneret, uel si ablatum id, quod illuminat, esset: ita & neruo scēto, ligatoue, quantum scētio, uinculum uē à cerebri continuitate separauerit, tantum is insentiens redditur. Et in arterijs etiam, eademque in neruis cernitur natura siquidē dissectā, interceptā uē funiculo, non pulsant, facultate scilicet illa, quam ipsarum tunicā cordis corporis continuā influentem ab eo semper obtinent, destitutā.

Rationes, quā spiritum neruis non inesse persuasere Galeno, inanes esse. Cap. IX.

SPIRITVM neruis reliquis nō inesse, quod non, ut in spinali medulla, & inuisorijs, sic & in reliquis meatibus conspicitur, existimandum Galeno non fuit, qui scilicet, nullum uel quam in hominum cute porum intuitus, res ex ea effluere uiderit, multoque spiritus est minus tenuis, & si spinalis medullā, uisioriorumque; tum & neruorum reliquorum usum, quem pulcherrimē intuitus fuerat, ueluti ante oculos posuisset: Reliquis itidem in neruis cauitates, in quibus spiritus inhabitet, inesse intuitus itidem foret. Quoniam enim spinalis medullę, uisioriorumque non idē quod neruorum reliquorum munus esse Galeno est uisum, ut scilicet partibus, quibus infixi sunt, sentiendi, seseque commouendi facultatem afferant; quin ipsi ut illarum passiones percipiant, & quibus oportet, commoneant illas motibus. Sed spinalis quidem medullā ut neruis, qui ex ea producuntur, sentiendi, seseque commouendi uirtutem, facultatemque; distribueret, spiritum scilicet contineret, qui illis omnibus distribui posset; neque enim alia ē spinalis cauitate uirtus, facultas uē influat. Sed spiritus modō, qui in ea contineretur, si quidem nihil prorsus in ea intuitus unquam, & non frustra, sed quempiam in usum, quempiam scilicet ad rem continendam constructam esse necessario intelligentibus; quin longē tenuissima substantia, & quę statim ex ad aperta ea euolet, omnemque lateat sensum; quin idem omnino spiritus, qui in cerebri uentriculis, quibus continua ea est, quin quibus annumerari ea potest, in ea itidem contineatur, ambigere non licet. Uisioriorū uerō, ut per eos spiritus in humores effundatur, à quo sentientes ij fiant, tum & qui ex oculis Galeno egressus,

acre-

aereque in alterato, & in propriam actō naturam, uel longē re motissimas intueatur res. Vtique sui ipsius, propriarumque positionum memori Galeno neruis, eorumque portionibus quibus uis, quę partibus sentiendi, seseque mouendi facultatem afferre Galeno uidentur; ijsque imprimis qui ē spinali medulla producuntur, in quos scilicet ex eius cauitate sentiēdi, seseque mouendi uirtutem influere asserit, poros in esse, in quibus qui sentit, motusque adit spiritus insit, intelligēdum omnino fuit; neque enim alia (ut dictum est) res in neruos ē spinali productos immitti potest; nisi qui in ea inhabitat spiritus; nec aliam oculorum humoribus, & oculis ipsis, partibus uerō reliquis aliam sentiendi vim substantiam afferre existimare licet; itaque iter modō per spinalem medullam, uisioriosque proprias ad sedes, propriaque ad munera spiritui faciendum cum sit: reliquis uerō in neruis, & externarum rerū vires percipiendā, & tum nerui ipsi, tum uerō & partes, quibus affixi sunt flectendā, intendendāque omnino commouendā sunt motibus, quod factum est, faciendum omnino uideri potuit Galeno, unam nimirum beneque cum amplum & in eorum medio; inuisorijs, spinalique medulla meatum construendum: per quem scilicet sibi ipsi unitus, collectusque; & nullis usque ab angustijs reiectus iucundum, commodumque, & tutum iter faciat spiritus: reliquos uerō longē angustissimis poris, & nihil in externis quam in internis partibus minus distinguendos fuisse, quin quod factum itidem uidetur, neruos singulos ē longē pluribus, longēque subtilissimis neruulis in se ipsos collectis, complicatisque componendos, & singulos angustissimis perforandos fuisse poris: bene enim si bi ipsi in ijs collectus, unitusque, & nihil rerum, quibus inest crassitie reluctante, nihilque; externarū rerū actiones reijciēte,

Facilius promptiusque, ut libet, illas flectat, & exquisitius eas percipiat. Nam quod dictum est, neruos singulos primis ē neruulis in seipos collectis, complicatisque compositos esse, inde liquido patet, quod singuli ueluti minutissima fila scindi possunt. Itaque uel si nulli reliquis in neruis poris Galeno conspecti sint, haud quaquam propterea nullum in eos spiritum influere existimandum fuit; Minus etiam quod incisis ijs, uel fortiter ligatis, constrictisque, quę ultra incisionem, uinculumque; ipsorum sunt portiones, sensu, motuque; destitui uidentur, Quoniam enim (ut in iisdem expositum est

crebra

C 2 com-

commentarijs) propterea spiritus portionum, quæ partibus infant passionibus, uniuersitati in cerebri ventriculis residet, itaque & animali percipiuntur, quod huic ille continet, eoque omnino modo, quæ illarum quæuis immutationes, motusque fiunt, & inter medijs omnibus, & ipsi tandem commanicantur uniuersitati, quo qui aquæ aerisque portione induntur motus, uniuersæ ij aquæ uniuersoque communicantur atri. Vtique quætauis spiritus copia nerui portioni, quam vel incisio, vel uinculū à cerebro separauerit, insit, & quæuis ea patiatur passionibus, nihil eas magis spiritus uniuersitas patitur, percipiatque, quam incisorum serpentum pars altera alterius mala: & nos ipsi corporis partium passionibus, quibus nullas inest spiritus. Immobiles itidem dictæ neruorum partes fiunt, quod nullæ forte spiritus portiones à se ipsis proprijsque uiribus res, quibus insunt commouent, sed quos singulæ adunt motus uniuersitatis arbitrio, & ipsa ab uniuersitate commotæ eos adunt omnes: at ut qui uasorum quorundam fibris inexistit spiritus, cui scilicet (ut ibi itidem expositum est) non alij adedi sunt motus, sed ex aliâ modo fibrarum parte in aliam eundem, motus nimirum edendus, quem quantulusuis spiritus proprijs uiribus adere queat, & quem nullo uniuersitatis decreto, nihilque ea commota per se ipsum & iucunda molestante à re, cuius nullus uniuersitati fiat sensus, adere uelit, adatque, non certæ & quos neruis inexistens edit, a quibus magnæ corporis partes, summaque interdum commoueri uidentur arte, & qui manifeste à uoluntatis imperio ab uniuersitatis nimirum pendent decretis, & ipsos ab ijs in existente spiritu iuxta proprium arbitrium, proprijsque operante uiribus, ad existimare licet: ut enim singulæ ipsius portiones singulis corporis partibus inexistentes, quos edere uidentur motus, per se, nullaque uniuersitatis ope edendi potentes uideri queant, non certe & sciētes uideri possunt: neque enim cognitio intelligentiæque, quam substantiæ, quæ partes commouet, inesse uidemus, spiritus portioni cuius, sed principi modò attribui potest, & manifeste huiusmodi partium motus uniuersitatis imperio, & ipsa insuper uniuersitate commota, fiunt. Si quidem (ut in iisdem expositum est commentarijs) quos ipsa illis adendos decernit motus, statim eos illis inexistens edit spiritus, summè interdum graues dolori ficosque, & à quibus abstinendum decernit: uel si eos adens

adēs spiritus uoluptate summa afficiatur, uel summa exoluatur molestia, abstinere ab ijs tamen. Et portioni cuius paulò robustiorem, operosiorē uel adenti motum, reliquæ omnes inseruire, & quam possunt opem ferre apparent, ita scilicet princepe imperante. Ut si è quibus neruorum portionibus ad cerebri ventriculos præclusa est uia, nullis ea moueri apparent motibus. Non propterea id euenire statuendum est, quod substantia, facultas uel, à qua commouebantur, nulla ijs inexistat amplius; sed quod ab uniuersitate seiunctæ sunt, cuius arbitrio, atque ope res, quibus inditæ erant, commouebant: quin uel si proprijs uiribus, quibus inest, partes commouere queat spiritus, inciso, colligatoue neruo nihil eas commoueat tamē; siquidem quod hominibus singulis proprio à cætu separatis euenit, à se ipso, & à propria seiunctus uniuersitate summopere turbetur, & ueluti exanimetur, itaque & torpidus fiat oportet. Infirmæ igitur rationes, quæ Galeno persuasere, nō propterea sentire, moueri que neruos, quod animæ substantia ijs inexistat, sed quod facultas modò quædam indatur, at non quæ spiritum ipsum inesse declarare poterant, & quæ declararunt interdum. Age porro explicentur & ipsæ.

Quæ spiritum neruis inesse Galeno declarare poterant. Cap. X.

RECTE quidem Galeno stupidi sui natura, atque immobiles, & qua sentiendi, seseque mouendi facultate nerui donati uidentur, re quapiam à cerebro in eos immissa donari uidentur; si quidem, in somnum delapso animali, qui uaporibus è uentriculo ad cerebrum sublatis præcipue fit; & spinalis medullæ cauitate humoribus oppleta, rei nimirum, quæ è cerebro in neruos influens sentiendi ijs, seseque mouendi vim affert, præclusa uia, quales sui sunt natura, stupidi fiunt, immobilesque. At uero quod eadem prorsus cerebro substantia donati, iisdemque obuoluti tunicis, nihil omnino aliud à cerebro differre ipsi itidem uidentur, nisi quod in longiori ab illo progressa, tenuioribus sui partibus elapsis sicciore facti sunt durioresque, cuius modi ubi ipsum fit cerebrum, quæ in eo residet substantia, nihil deterius sentire, intelligereque, nihil ad motus edendos segnior Galeno fieri uidetur. Vtique non facultate à cerebri

rebri naturā, & ipso omnino à cerebro in neruos immiffa sentientes eos fieri, mobilesque intelligendum Galeno fuit: sed à substantia in cerebro quidem contenta, at quam longiffimē à cerebro diuerfa, & à spiritu omnino in illius inhabitante ventriculis; rem aliam nullam cerebro illis, uē in esse, & in illos omnino, qui somnum faciūt, itaq; stuporem animali, torporemq; inferunt, uapores illabi, & spiritum intuito bene calidum, beneq; tenuem, ea nimirum natura, eaq; donatum dispositione, qua substantiam, cui neruis sentiendi, seseque mouendi ius afferenda est. Quin cui neruorum, partiumque, quibus infixi ij sunt, passiones percipiendae, & ipsae comouendae sunt partes, donatam esse oportet. qui igitur uel angustissimos neruorum poros subire, summaq; per eos uelocitate ferri, & ut libet secum illos flectere, tendereq; queat, & quin ab externarum rerum uiribus, & uel ipsis à vaporibus summopere turbetur, immuteturq; & uel leuiffima, quae patitur, statim percipiat omnia qui ad functiones omnino muneraq; quae neruo sum gen. is, eiuē inexistens substantia prestare, obireq; uidetur, praestanda, abundaq; omnia, aptissimus uideri potest: & quo postremo oculorum humoribus immisto sentientes eos fieri, & à quo ex oculis egresso aerem, qui nos remotissimasq; inter res medius est, propria natura, & sentiendi omnino, uidentique uel donari enunciat uniuersum. spiritus (inquit Galenus) per uisoria neruam illapsus oculorum humoribus immiscetur, ut tota eorum substantia sentiens fiat, & reliquis igitur corporis partibus, ut & ipsae sentientes fiant, spiritus omnino est immiscendus; tum uisio (inquit) haud quaquam rerum imaginibus ad inexistente oculo spiritum delatis fieri potest; nō si quidem montis magnitudo quanta existit per oculi pupillam introferri, sed quod spiritus per uisorios neruos in oculos delatus, ex ijs exiliens, & ambientē aerem in alterans, & ueluti conuerberans ipsum sibi assimilat, & per ipsum ad coloratum corpus extenditur, si animal externas remotasque res ut intueatur, percipiatque, ad eas usque effundendus est spiritus, & spiritui omnino contingendae ex sunt, utique & proximarum uires ut percipiat, contingatur, ab ijs oportet. neque enim quae in animali sentit substantia, ueluti multis e partibus, multisue composita est & substantijs, & quarum singula singula percipiant res, sed una omnino omnes eademque percipit ratione, & contingens omnino eas, ab earumque

7. de placit.
us Hipp. &
Plac.

passa, immutataque uiribus, id uero & omnibus uisum est, & necessarium omnino est. Quin & neruorum portionum, in quas seu à uinculis, seu ab infuso humore ad cerebrum praclusa est uia, stupiditas, torporque non incorporea facultate, sed corporea substantia, & spiritu omnino è cerebro in neruos effuso, sentientes, mobilesque eos fieri, declarare Galeno poterat. si quidem densiores factos neruos, ijsque inexistentes humores, qui scilicet nihilo neruis minus permeabiles uideri possunt, si non statim illa subeat, at subeat omnino tandem naturarum agentium more, quae incorporea quod sunt, magis in se ipsas constrietas, densasque res serius quidem egriffique, at subeunt eas tandem omnes: inde etiam intelligere Galenus poterat, non facultate à cerebro emissa uim neruis indi, qua sentientes fiant, mobilesque, sed animae in cerebro inhabitantis, & spiritus omnino portionem ad illos aduenire, eaque & sentire, & neruos, partesque, quibus ij infixi sunt, commonere: quod quae facultate agunt proprijs conditionibus omnibus, ijsque imprimis, quas emittant in quae agunt, donant, & nullo prope modum temporis momento, quae simili natura, similique donata sunt dispositione. Itaque sol atque ignis, qui facultate emissa Galeno agunt, quae ab ipsis nō ualde dissident, statim calida omnia, lucidaque faciunt, & in solem ignemque agunt: quin & quae contrarijs naturis, contrarijsque donata sunt dispositionibus, ijs illa paulatim expunt, proprijsque afficiunt, & induunt eas tandem omnes, quae scilicet facultate agere, & facultatem emittere uidentur, non facultas ab ijs alia ulla, sed propria natura, propriaque emanat substantia; itaq; quae ea exuperat praenexistente uatura, eiuusque conditionibus eiectis, se se ijs, propriasque condiciones indit omnes. Vt nisi quae in cerebro inhabitat substantia aliarum naturarum, quae facultatē & ipsae Galeno emittunt, nulli prorsus similis sit, sed diuerfa ab ijs omnibus agat ratione, neruis ea omnibus sentiendi, seseque mouendi, non facultatē, qua spoliari queant; sed naturam indat tandem. qua enim uno à cerebro illi differunt, nihil id prorsus (ut dictum est) obstat. Quin si non statim, at breui omnino neruos subire, seseque ijs penitus indire queat, cerebri itidem stupiditas, immobilitasque non modò, quod alibi dictum est, sentientem, motiuamque animam ipsius temperiem non esse, sed & nulla omnino à substantia in cerebri corpore inhabitante, facultatem

tem in neruos immitti, qua sentientes, mobilesque fiant; sed propterea tales uideri, quod à quibus rerū uiribus nerui ipsi- que proximæ corporis partes immutantur; ijs itidem inexi- stens immutatur spiritus; & commotus is & neruis, & quibus affixi ij sunt, commouet partes. cui enim dubium esse po- test, quin si substantia in cerebri corpore inhabitans faculta- tem in neruos inmittat, qua sentientes, mobilesque fiant, mul- tō illam prius, multōque robustiorem ipsum immittant in cerebrum? propterea igitur neruorum passiones quæuis sta- tim animali percipiuntur, at cerebri malorum, nullus profus animali sit sensus, quod quæ neruos oblaunt rerum uires; eadem & neruis inexistens offendunt spiritum, minime uerò & quæ cerebrum eadem, & spiritum in ipsius contētum uentriculis, quæ scilicet ne ad spiritum usque ferantur, ipsum que attingant spiritum, à cerebri corpulentia, profunditate- que reiciuntur, & propterea nullam se se commouendi cere- brum obtinet facultatem; nerui uerò summa ea donati appa- rent; quod non ut neruis, sic & cerebro propterea inditus est spiritus, ut seorsum à reliquis corporis partibus uarijs illud commoueat motibus, sed ut in eo residens portionum om- nium passiones, necessitatesque percipiat, & quibus ijs illa- rum occurrēdum est motibus, ijs illas commoueri præcipiat, fortè & commoueat, ijs ipsa commota, munera omnino mō- tusque ut ædat, quos sibi ipsi vnitus, nullamque propriæ se- dis partem secum sectans pulcherimè ædere queat. Postumò & mouentis lassitudo, eius nimirum immutatio, quæ paulo uehementiores, diuturnioresque motus consequitur apertif- simè Galeno declarare poterat, non facultatem à cerebri cor- pore, naturauè in neruos immitti, qua sentientes ipsi fiant, mobilesque; sed ex illius uentriculis spiritum in ipsos illabi, & sentientes eos uideri, mobilesque; quod ijs inexistens spiri- tus externarum rerum uires percipiat, & commoueat eos, si quidem quæ facultate emissa agunt substantiæ, nihil eæ un- quam quod illam emittāt, defatigari, debilitariuè; aut immi- nui uidentur, nec possunt omnino: qui enim ab actione, quæ natura edunt, & quæ ipsarum propria est, defatigantur, debi- litenturque, aut qui imminuantur, nullam unquam sui portio- nem emittentes? Itaque calorem assidue, lucemque emit- tens sol, nihil propterea defatigari, debilitariuè, aut imminui uidetur. idem uerò & nostro eueniat igni, nisi inexistens ca- lor,

lor, quam ipsius portionem tenuissimam, proindeque leuif- simam, inuisilemque; fecit, secum assidue efferat.

Naturæ nimirum (ut alibi amplius declaratum est) que nō sui portione quapiam, sed facultate emissa agere uidentur Galeno, eo prædita ingenio, ijsque donata sunt uiribus, ut ni- hil ipsa unquam è proprio decedentes subiecto, nihilque in in eo imminuta unquam, proprias tamen facultates, pro- priasque uires perpetuò, incessanterque effundant, & quæ ijs attingunt, ijs illa donent omnia. Itaque quoniam à paulo uehe- mentioribus, diuturnioribusue motibus non defatigari tan- tum debilitariuè, sed imminui etiam, & deficere tandem, quæ mouet substantia uidetur, non facultatem eam, sed sui portionem in neruos immittere, existimandum omnino est, & propterea defatigari, quod motus ædens, non se ipsam mo- do, sed circum positas secum uectat corporis partes; & im- minui deficereque tandem, quod è concalescentis, ad apertis- que partibus assidue elabatur. Itaque liquido patet sentien- di, seseque mouendi uim, qua nerui donati uidentur, haud quaquam à facultate ijs indi à cerebro, eiusue natura emanā- te, sed à spiritu omnino ex illius uentriculis in neruos illap- so, quinquæ nerui sentire, & quos ædere uidentur motus, haud quaquam neruos, sed ijs inexistens spiritum sentire, æde- reque omnes: Ut nunquam satis Galenum mirari liceat, qui ædeo manifestam rem, & quam apertissimè interdum intui- tus erat, nō perpetuò eam inspexerit. At age rationes exami- nentur, quæ tres homini inesse animas & substantias, & loco, à se ipsis separatas, differentesque, eaque ante alias, quæ sub- stantias cordi, iecinoriq; re insidentes non animales, sed natu- rales esse Galeno persuasere.

Perperam Galenus operationes, quas nulla animal operari uidetur electione, non anima, sed natura assi- gnandas decernit. Cap. XI.

QVANDO QUIDEM sentire, & moueri secun- dum electionem propria animalium sunt (inquit Galenus) augeri uerò, & nutriri plantis etiam eō- munia; erunt utique priora quidem anima, poste- riora uero naturæ ipsius opera: quare animalia sunt & ab-

D anima,

„ anima, & à natura gubernari dicimus; stirpes verò à sola natu
 „ ra, quamquam his etiam animam uegetatricem aliquis attri
 „ buere haud immerito poterit, distinguens eam à sentiente.
 „ Propterea igitur, ut videtur, non ab anima modo, à sentien
 te nimirum, cognoscenteque substantia, sed à natura itidem
 à bruta nimirum, cognitionisque omnis experte substantia
 animal gubernari, statuit Galenus: quòd anima, quia sentien
 di, dignoscendique facultate donata est, & sensu cognitione
 que operatur, quas operationes, & quos ædit motus electio
 ne, & ibi omnino eos ædit, sistitque, ubi ædendos, sistendos
 que intelligit, collibitumue est: quin & operandi, mouen
 dique modum immutat, ubi immutandum intelligit, col
 libitamue est, & operationum, motuumque, quos ædit, nul
 las ipsam latet; operationum autem, motuumque, quos
 animal ædit, longè plurimi nullo animæ imperio fieri, sistiue,
 nulla omnino ab eius uoluntate pendere immutariue, quin
 nullo eam animalis sensu fieri uidentur. quos igitur ab alia
 ædi substantia existimandum sit, quæ bruta sui natura, & quæ
 in usum operetur, ignara, prorsus nulla operetur intermissio
 ne: Vn scilicet, ut uidetur animæ sentiendi, motus uerò æ
 dendi, nihil nature quam anime minus facultatem attribuēs,
 idque modò in ijs ædendis ab altera differte alteram suppo
 nens, quòd anima, ubi collibitum est, eos sistit; natura uerò
 nulla eos ædit intermissione, rerum naturæ, & sibi ipsi discors
 aduersusque uideri potest Galenus, illi quidem, quod (ut in
 ijsdem expositum est commentarijs) substantiarum à quibus
 res continentur sunt omnes, una modò sentiendi uis commu
 nis utriusque, motus uerò ædendi uni modò calori tributa est,
 nec qualiuis, sed longè tenuissimo, leuissimoque inexistenti
 subiecto. Itaque ea modò à se ipsis moueri uidentur entia, que
 summa donata sunt tenuitate, reliqua uerò omnia, quæ paulo
 corpulentiora facta sunt, cuiusmodi uiscera, resque aliæ sunt,
 que à proprijs naturis moueri uidentur, in mobilia sui na
 tura sunt omnia, & ab alia inexistente mouentur substantia, si
 bi uerò ipsi, quòd motum, sensumque, quos animæ modò in
 cerebro residenti assignarat, & quos ijs modò partibus com
 municari uiderat, enuntiaratque, in quas, quæ à cerebro ema
 nant res, & nerui omnino, quibus scilicet, illam sentiendi mo
 tusque ædendi facultatem Galenus indit, immittuntur, reli
 quas, quas nulla subit neruosa portio, uel quos subit quidem,

at in-

at incommodo quoquam affectæ, illa indi non potest, prorsus
 „ stupidas immobilesque esse, fieriue uiderat, enuntiaratque;
 „ cordis utrumque, & iecinoris naturis & ipsi omnino cordi, ip
 „ sique attribuit iecinori, id enim agit operationes utriusque at
 „ tribuens, quæ sensu, cognitioneque, & motu insuper confi
 „ ciendæ sunt; & cordi seorsum sui ipsius, articularumque om
 „ nium dilatationem assignans, cōstrictionemque, quam sum
 „ moperere assidue variari, itaque perpetuò prout, presens posuit
 „ usus, ipse omnium pulcherrime inspexerat Galenus: cui enim
 „ dubium esse potest, quin sensu, cognitioneque operetur, quæ
 „ operandi modum assidue, itaque perpetuò immutat substan
 „ tia, prout ad sui ipsius bonum, conseruationemque immutan
 „ dus is est? Nec propterea propria positio deferenda Galeno
 „ erat, quòd operationum cuiusmodi ab anima aliæ sentiente,
 „ Imperanteque æduntur immutanturque, aliæ uerò nihil prorsus
 „ ab eius uoluntate pendere, & nullo cum animalis sensu fie
 „ ri uidentur, sed in illa omnino perpetuò persistendum, quæ ni
 „ mirum ipso posita erat à sensu; tum modus inquirendus, quo
 „ animæ illæ omnes cum sint, & anima omnino illas ædat om
 „ nes, nihil tamen animali percipiuntur, nihilque ab eius uolu
 „ tate pendere uidentur. & paulo diligētius inquisitus Galeno
 „ is si foret, quo partium singularum passiones, immutationes,
 „ que animali percipiuntur, & quæ operationes, quique motus
 „ à uoluntatis imperio pendent, ille itidem conspectus foret.
 „ Quoniam enim quæ corporis partium, ijsque inexisten
 „ tium spiritus portionum passiones eius uniuersitati in cere
 „ bri uentriculis residenti non communicantur, nihil eas perci
 „ pit animal, itaque profundioribus soporibus, qui (ut alibi ex
 „ positum est) multis crassisque uaporibus ad cerebri uentri
 „ culos sublatis, spirituque in ijs exuperandis occupato, deten
 „ toque fiunt: quin & in uigilia etiam, at spiritu intentissimè
 „ quid cogitante, nihil uel graues partium passiones percipit
 „ animal, & ne grauissimas quidem in apoplexia, quæ uel om
 „ nium consensu spinalis medullæ cauitate humoribus opple
 „ ta, uia nimirum à neruis, qui omnes prope modum ex illa ex
 „ oriuntur ad cerebri uentriculos præclusa sit. Et portionum re
 „ liquarum passiones, immutationesque uniuersitati ut com
 „ municentur intermedio spiritui communicandæ omnino
 „ sunt uniuerso: neque enim nisi ad illam perueniant, ijs ipsa im
 „ mutari potest, & nisi in intermedio ea sunt, nulla in uniuersitate

Lib. de sen
no. c. 7. 8.

D 2 sitate

sitate fieri possunt ratione. itaque existimare licet non quas-
 uis spiritus portionum immutationes, motusque uniuersita-
 ti communicari, sed motuum ritu, qui riuulis à comuni qua-
 piam aquarum uniuersitate effluentibus induntur, uehemē-
 tes modò illa ad uniuersitatem peruenire, in eaq; fieri, langu-
 dos verò nihil prorsus uniuersitati communicari, qui nimirò
 languidiores assidue facti, priusquam ad illam perueniāt, de-
 ficiunt prorsus; & ita omnino euenire, assidua, quæ à spiritu
 uasorum fibris inexistente succorum attractio, retentioque,
 & expulsio sit, apertissimè declarat. quæ scilicet quia sensum
 omnino omnes consequuntur, spiritu omnino quid passo, im-
 mutatoque, fiant oportet, & nullo plerumque cum animalis
 sunt sensu; propterea scilicet, quod quæ à languidissimis in-
 existentium succorum uiribus, assidue in spiritu fit immuta-
 tio, quia exilis ea est, languidaque, priusquam ad uniuersita-
 tem perueniat, deficit prorsus, at si à robustioribus succorum
 uiribus robustius spiritus immutetur, eius immutatio, pas-
 sioque haud quaquam animal lateret. Quoniam omnino eas
 modo spiritus portionum immutationes, motusque perci-
 pit animal, quæ uniuersitati in cerebro residenti communi-
 cantur, ijque modò uniuersitati communicantur, qui in-
 termedio spiritui communicantur uniuerso, uehementes ni-
 mirum modò, languidiores verò, & qui ad ipsam usque non
 perueniunt uniuersitatem, nihil ei communicantur; itaque
 & animali penitus ignoti sunt, at quin vel ij portioni; in qua
 fiant, ignoti erunt, & quin res ea, à quibus fiunt uel attra-
 hat nil amoliat, ambigere non licet: si quidem longè ex-
 quisitissimo sensu præditam substantiam uel leuissimas sui
 ipsius passiones nihil sentire, & longè ad motus quosuis æ-
 dandos promptissimam, organisque, quibus quælibet attra-
 here, expellereque queat, donatam omnibus, quæ oblectant
 nō attrahere, & molesta quæ sunt, nō expellere existimare nō
 licet, eosque modò portionum motus uniuersitatis imperio
 ædi ab eiusque pendere arbitrio existimare cum liceat, qui-
 bus ijs portionum necessitatibus occurratur; quæ ipsi inno-
 tuere uniuersitati: qui uerò boni cuiuspiam attrahendi, malio-
 ue reiiciendi gratia æduntur, cuius nullus uniuersitati factus
 est sensus, quos (ut dictum est) portiones singula spōte sua
 ædunt, quod languidiores sunt, quàm ut ad uniuersitatem
 perueniāt, uel huiusmodi enim res attrahi, repelliuè possunt,
 à qui-

à quibus quæ in spiritu fit immutatio, penitus uniuersitatem
 lateat, ij nihil magis uniuersitati innotescere uideri cum pos-
 sint, quàm qui ab incisorum serpentum parte, quæ à capite se-
 iuncta est, ædi uidentur. hæc inquam omnia ita cum se habeāt,
 utiq; & cordis pulsatio, & uasarū omnino attractio, expulsio-
 que, operationes omnino quæuis sensu modo eæ, motuque
 conficiantur, uel si nullo uniuersitatis imperio ædi, nullaque
 ab eius voluntate pendere, & nullo etiam cum animalis sen-
 su fieri uidentur, eidem tamen substantiæ, quæ iuxta uolun-
 tatis imperium operari uidetur Galeno, & spiritui omnino
 attribuendæ sunt, cuius (ut alibi expositum est) sensus, qui
 in animali fit, motusque est omnis. Nam cordis pulsationem,
 uasorumque omnium attractiones, expulsiōnesque; à sentien-
 te, cognoscenteque, fieri substantia, assidua illius, harumque
 diuersitas apertissimè manifestat, quæ scilicet temere nun-
 quàm, sed perpetuo prout usus postulat, fieri uidetur. Itaque
 præuis omnino canon, quò animales à naturalibus operatio-
 nibus diiudicandas præcipit Galenus. Et si quispiam ponend-
 us est, non is à motus perennitate, intermissioneque; cur
 enim quæ motus ædendi facultatem sortita est substantia, à
 quibus seruari, oblectarique, uel à molestia quapiam liberari
 se sentit, non perpetuo eos ædat? sed si quidem non solo à
 motu, ab eis certe diuersitate sumendus est, & quæ illarum
 motu confici uidentur, & non eodem perpetuo, sed tali assi-
 due facto, quali quod propositum est opus, optimo confici
 queat, animæ omnino assignandæ sunt omnes. At age quan-
 do uel operationum, quas uniuersitati ignotas esse, suspica-
 ri non licet, non nullæ inuitis nobis æduntur, easque sistendi,
 quæ eas ædit substantia, impotens omnino est. Itaque nō ab ani-
 mæ ædi suspicari licet, quæ scilicet uolens operari uidetur,
 eligensque, & ubi collibitum est, operationem sistendi potēs
 apparet, illarum earumque præterea, quæ naturales uidentur
 Galeno diligentius, quàm homini factum uidetur, quasdam
 intueri ne grauemur. forte enim sibi in his discordem Gale-
 num, qui scilicet brutæ, turpidæque naturæ operationes assi-
 gnet, quæ manifestè à bene sentiente, beneque mobili substā-
 tia. huiusmodi enim sit oportet, quæ uiscera, uasaque, quibus
 inexistit, commouet, æduntur, & in illis id esse spiritus inge-
 nium intuebimur: ut uel si (quæ fieri & iisdem in commen-
 tarijs declaratum est, & in operationibus, quæ exponuntur
 multis

multis manifestum fiet) partium singularum passiones quæuis uniuersitati innotescant, motus nimirum, qui in ijs inexistens portionibus ab alienis naturis fiunt ad uniuersitatem perueniant omnes, & quos illæ edunt motus, uniuersitatis arbitrio eos edant omnes; quin operationum tamen motumque, quos ipsa edendos decernit, & ipsa omnino edat uniuersitas, perpetuo edat, continere se se minime queat.

Operationum, quæ nullo à voluntatis Imperio pendent, multas anima assignari posse & assignandas omnino esse. Cap. XII.

OPERATIONVM, quas nulla electione, quin quas inuiti operari interdum, & à quibus cessandi impotentes videmur, multas animæ assignari posse, & assignandas omnino esse, ipsa imprimis declarat cogitatio, quam quis animæ esse neget? si quidem manifeste, quæ non vult, quin quæ summopere auerfatur, exhorretq; & vel ubi eorum cogitatio nullum ipsi affert bonum, quin cogitet, retinere se se anima minime potest: Minus etiã ne quæ inquirere, reminisciue proposuit, eousque inquirat, dum inuenerit.

Præterea & motus, quos vel bono quopiã rerum successu exhilarata, vel malo tristata, aut ab imminente periculo perterrita, vel ob acceptam iniuriam, commissumue peccatum indignata, affecta omnino edat, quos, quia corporis eos immutationes consequuntur, quæ & in ipsius consilium, quod latere velit, uel pusillam eam digeneremque, & uilem, aut furiosam interdum declarant, quæ magna generosaque, & prudens sui est natura, uideri maxime appetit, maximeque contendit, libentissime non edat. Nam in letitia, iracundiaque, & uerecundia propterea externas corporis partes calidiores fieri, rubicundioresque, quod spiritus in eas effusus sit omnino, sanguinemque suppositis arterijs, uenisque inexistentem in eas egerit: in inilitia contra metuque, frigiditas, pallidasque, quod spiritus ex ijs in internas recesserit, sanguinemque in eas egerit, suo satis declarabitur loco. Quæ certè in timore

eue-

euenit, propterea euenire, quod spiritus (ut dictum est) nec uerò naturalis, cognitionisque omnis experta, sed animalis, & ipsa omnino anima in internas recedat partes, uel ipse testatur Galenus. Per timorem (inquit) sanguis, & spiritus se se introrecipiunt, quod sit ut asceant partes in superficie positæ, adeoque interdum uehementer, ut non nulli rigore quoque corripiantur; tunc isis itidem, & immutatio, risusque, nihil à uoluntatis imperio pendent, sed in inuitis nobis, repugnantibusque fiunt, & illas animæ cum propterea (ut exillimare licet) assignet Galenus, quod molestarum rerum expulsionem cum sint, sentienti omnino, mobilique attribuendæ sunt substantiæ, utique & risus motus omnino quidem, & ipse cum sit, & ab anima editus sentiente quid, intelligentiue, animæ & ipse ipsi itidem assignandus est Galeno; se se scilicet conseruandi proindeque, & oblectandi summo cum spiritus teneatur desiderio, & sui ipsius corruptionem, proindeque & dolorem summopere cum exhorreat: quin res, à quibus cõseruatur, proindeque, & uoluptate afficitur, inquirat, procuretque; & quin aduenientes prospiciens, exhylaretur, & præsentibus, appositisque amplexetur, attrahatque. nec quin à quibus molestia se affici, proindeque & corrumpi sentit, odio eas habeat, & accedentibus perterritus tristetur, nec quia quibus licet perpetuo amoliat modis, cohibere se se potest, ueluti neque nos homines quin aduenientes ictus reiciamus, & uel à quibus nihil feriri nos timemus, oculos occludamus. Quoniam igitur operationum, quæ uel Galeno ipsi ab anima edidantur, multas inuita interdum operatur, easque sistendi impotens est: haud certe, quæ à uoluntatis imperio pendere non uidentur, non animæ sed, uel quæ cognitione quadam, & quodam edidantur motu, naturæ assignandas decernit Galenus.

Ope-

Operationum, quæ naturales videntur Galeno, multas anima assignandas esse, quod alio assidue, atque alio, eoque, perpetuo aduntur modo, quo propositum opus optimè conficiatur. Cap. XIII.

V. in VI. de mor. vulg.

VIN & modus, ratioque, qua operationum multæ, quæ naturales Galeno videntur, conficiuntur, animales eas esse, manifestè declarat.

Natura (inquit Galenus) quod cognitione nulla, nullaque operatur electione, quæ operatur perpetuò, eodemque operatur modo, aliterque; ut operetur nulla edoceri potest consuetudine. Rectè sanè; namque operandi modum rationemque immutant, propterea immutent, quod propositum opus ut conficiat, alia sibi operandum intelligunt ratione. Quæ igitur in ventriculo cibos concoquit substantia naturalis ea uideri non potest. Quoniam enim uel maxime alienos, maximeque contrarios cibos, & qui nihil in principio exuperentur, quin qui molestia summa, summoque ventriculum afficiant malo, sæpius assumptos concoquit eos tandem, probumque agit in succum; utique operandi, concoquendi; modum ea immutet, proindeque cognitione, atque electione operetur oportet: neque enim propterea, ut Galeno placet, familiares tandem ventriculo illi finit, quod & ipsi in ventriculum agunt, & ventriculum sibi ipsis similem reddunt; id enim ut agant, sibi tandem, quò magis egerint, eò humanum in nutrimentum minus agantur. Pessima certè quæ uis uiuendi ratio, cur in optimam si repente mutetur, magno mutetur incommodo, quod fieri Galeno imprimis uidetur, nulla prorsus causa assignari queat, si ventriculus à naturali regatur facultate, quæ scilicet nec operationem, nec operandi modum commutare nouit, at nullo innotescat labore, si ab anima, à sentiente uidelicet, cognoscenteque, & eligente substantia, & quæ proprias operationes, propriosque motus immutare queat, gubernetur. Experta nimirum anima ad cibi huius concoctionem, calorem hunc uel non sufficere, uel nimium esse, copiosior ipsa in ventriculum confluit, copiosiorremque

remque adducit calorem, & uehementius uasa commouet, uel languidius & minor ipsa est: & ubi minore, & diuturniore opus est calore, quali opus est, eo ubique utitur, nihiloquam peritissimus coquus minus: tandiuque concoquendi, operandique; ratione anima immutat, quousque modum inueniat, quo prauam uiuendi rationem corrigat, quæ si repente mutetur, magno mutetur incommodo; ad diuersas enim illas diuersi motus, diuersique operandi modi necessarii sunt. Prandium scilicet liberalius sumptum concoquere assuetus spiritus, prandio assumpto, plurimus in uentriculum conuolat, uehementiusque uasa commouet, omnes omnino rectè illud ut concoquat, uires affert, intenditque; at non modica assumpta cœna, & quæ labore modico exuperare assuetus; sit copiosissimus fortè per id temporis in iecinoris, reliquasque; illapsus inuenas, ut cibos non pulcherrimè in uentriculo concottos in probum inuertat sanguinem; prauam hanc uiuendi rationem repente si commutes multis magnisque commutes incommotis: nam & modicum prandium à calore magno (neque enim minor quam solet confluat, aut languidius uasa agitabit spiritus) plus iusto concoquetur, minimeque in chilum, sed crassior emagetur in rem: magnam contra cœnam non satis exuperet, neque enim copiosior quam solet, statim accedet, negligens quæ per id temporis operari assuetus est; repente itaque immutata uiuendi ratio summopere, paulatim nihil oblatit, nam modicum incommodum sustinere licet, magnum non sic; imminutam nimirum uiuendi rationem sentiens spiritus, paulatim & ipse motus, operandique; immutat modicum, potest autem, & summè mobilis, & summa (ut dictum est) cognitione, & longe uarijs donatus organis, minime uerò & naturalis substantia stupida, immobilisque, & organis carens, sed idem semper, eodemque agit modo, & motus adendi potens si sit, iisdem perpetuò commoueat motibus. Nam (quod dictum est) ubi quod propositum est opus, capto motu absolui non potest, alijs id ipsum moliri, & in morborum crisi, præterea & in cætibus manifestè intueri licet; manifestè enim in illis quæ molestiam inferunt, uarijs modis, uariisque; amoliri tentat uis, prudentissimi Imperatoris ritu, qui ubi instituto aliquo modo hostes prostrigare non potest, alia, atque alia id tentat ratione; & in his ubi qualis adendus est sonus, ædi non uidetur, manifestè musculos

ad uocē efformandā paratos mille cōmonet modis, nec alijs, atq; alijs commouere cessat unquā, donec & moueat, quo, qualis propositus est, & datur somnus. Quoniam igitur operationes, quascumque fere operatur animal, passim uariari, assidueque tales & di, quales presens possit usus, videntur, haud quaquam naturali facultati, sed spiritus omnino, & ipsius omnino uniuersitati. neque enim quæ laringis fibris, musculisq; inest portio, sonos percipit.

Præterea & quod organorum sunt ministerio.
Cap. XIII.

ORGANA præterea, quorum ministerio quæ in animali fiunt, operationes fiunt omnes, satis Galeno declarare poterant ab anima eas & di omnes. nam quæ neruorum (qui animæ facultatū uehiculari uisi Galeno sunt) ministerio non fiunt, fibrarum sunt ministerio, quæ neruorum ueluti propagines, portionesque, & neruorum ritu partibus, quibus immiscentur, sentiendi, seseque cōmouendi facultatem afferre uisæ sunt: & quæ uel si à neruis produci uisæ non forent, animæ tamen organa Galeno ponēda forent, viscera ijs, uasaque omnia, & longè quidem varijs intertexta, earumque hæc ministerio attrahere, retinereque, tam & expellere omnium optimè intuito, & nequaquam temere, eodemque semper operantibus modò, sed eorum unis interdum, reliquis quiescentibus omnibus, pluribus uerò interdum, interdum uerò & omnibus simul, & iuxta præsentem perpetuo usum: Itaque quoniam (ut dictum est) quæ in animali operationes, & qui motus neruorum opera non fiunt, fibrarum opera sūt, & fibræ nihil quam nerui ministerio à substantia gubernari uidentur summa prædita cognitione, utique animalis operationes, motusque omnes, animæ assignandos esse liquido patet: & uel una hac ratione animal uniuersum ab unica animæ substantia gubernari, satis declaratum uideri posset: at magis id ut manifestum, & res omnino uniuersa magis in aperto ut ponatur, uiscerum, uasorumque aliquorum operationes, motusq;, & modum, quo operantur, inspicere ne grauemur.

Ven-

Ventriculi appetentiam omnem attractionem, alterationem, & expulsionem non naturalibus facultatibus, sed anima assignandas esse. Cap. XV.

RELIQUAE quidem uentriculi facultates, operationesque naturales Galeno uidentur omnes, attractio, retentio, alteratio, atq; expulsio, at appetentia, non quidem qua exinanitus & ipse, ut uenæ, arteriæ, & uiscera omnia repleri appetit, itaque & attrahit, hanc si quidem naturalem in omnibus enuntiat Galenus, si quæ suctionis sensum insequi uidetur, animalis omnino uidetur; quæ nimirum sensum sequitur, ab ipsa scilicet admonita tandem coactaque re. Primum (inquit) Symptoma inanitionis est, secundum inanitarum partium naturalis appetentia, hanc sequitur peruenas, quæ in uentriculum porriguntur, suctio, postremo animalis appetentia omnium ultima; si propterea appetentia ultima animalis uidetur Galeno, quo suctionis sequitur sensum. prima itidem animalis uideri debuit, quæ nimirum sensum & ipsa sequitur: neque enim suctionis magis, quam inanitionis, aut uiscerum modo passionum sensus animæ est omnis, sed passionum omnium sensus æquè est animæ omnis, & spiritus omnino, qui (ut dictum est) uasis, eorumque inexistentis fibris, ubi scuros, quibus maximè oblectatur suppositis uasorum partibus non inesse, è contiguis, reliquisque eos, attrahit, & eijcit etiam, ubi ab eorū prauitate oblædi, uel à nimia copia comprimi sentit. tum modum, quo attractio fiat nos edocens Galenus, ab anima eum fieri pulcherrime declarat. Ventriculus (inquit) morsu stimulatus, cibos appetit, ad eosque excipendos attrahendosque ad os fertur, adeoque interdum auidè, & impetu tanto, ut penè in os voracium animalium uenter omnis confluat, exceptos rectis, transuersisque cesophagi fibris attrahit; Rectè sanè. Animæ igitur opus attractio, quæ scilicet mouentis opera, & in sentientis, appetētisque fit gratiam. Quin & alteratio, concoctioque, uel si non ab uno ipsius uentriculo, arterijsque & uenis ei intertextis inhabitantis,

4. De usu partium.

E 2 sed

sed à sanguinis insuper illis inexistens, proximorūq; uiscerum conficitur calore, non propterea uel uentriculi, uel dictarum rerum naturæ, sed ipsius omnino spiritus opus ponenda est: nam & quæ artifices cum organorum aliorum, tum ignis ope conficiunt opera, non organorum, sed ipsorum opera sunt artificum: neque enim res tantum, quæ concoquenda sunt in uentriculum confert spiritus, sed proprijs etiam eas uiribus, & uementiore arteriarum, uenarumq; motu magna ex parte concoquit. Et spiritui omnino demandatam esse ciborum concoctionem, inde liquido patet, quod ijs assumptis, copiosior in uentriculum confluit, copiosioremq; perpetuo adducit sanguinem, & arterias uehementius commouet; & ubi ualde imminutus est uiscerum calor, itaque nisi amplius superueniat auxilium, non satis cibi concoquantur; longè illa omnia spiritus operatur amplius, maior scilicet eius copia externis è partibus in uentriculum illabatur, maioremque sanguinis portionem secum in illum agit, & uehementius intertextas arterias, uenasque commouet, itaque albescent illæ, frigentque, & pulsus uehementiores fiunt: præterea & quod ubi post assumptos cibos, intentè quid cogitamus, uel paulo uehementiores ædimus motus, ubi scilicet à uentriculo auocatur spiritus, cibi minus belle concoquantur. Expulsionem postremo & ipsam, non naturæ sed animæ, non stupidæ nimirum, torpideque, sed sentientis, mobilisque substantiæ esse opus, ipse itidem pulcherrimè nos docet Galenus. si quid (ipse inquit Galenus) præter naturam, & molestū in asperis arterijs, uel in naribus sentitur, ad id expellendum insurgit anima, nec nisi eijciat, cessat unquam; cur enim non & quæ uentriculum molestita afficiunt, ab anima & ipsa, sed à natura eijcienda sunt? cum præsertim non ut arteriæ, naresque minutissimis tantum fibris exiguaue nerui portione, exili nimirum sentiendi facultate, sed insignibus neruis, sentiendique uel longè exquisitissima uentriculus donatus sit. grauisima igitur Symptomata cordis morsus difficilis, atq; abolita respiratio, epilepsia, atque insania, & animæ omnino deliquia è uentriculi affectionibus euenire solent, & fibrarum ministerio cum eijciat, expellatque: Quin & singultus, qui ibi fit, ubi è uentriculi corpore crassus eijciendus est flatus, ab anima itidem fit: itaque horribili quoque conspecto, aut etiam imaginato statim is cessat, spiritu scilicet, & ipsa omnino uniuersitate

maius

maius ad malum uitandum, maioremque ad operationem operandam conuersa.

Vesicam non à naturali facultate, sed ab anima gubernari Galeno existimandum fuisse, & à spiritus omnino uniuersitate gubernari.

Cap. XVI.

URINAE quoque excretionem ipsi in primis Galeno non à naturali facultate, sed ab anima omnino fieri intelligendū fuit. Ne continua (inquit ipse) fiat urinæ excretio fibrarum ipsius uesicæ uarietas præstat obliquarum præcipue, cum enim omnes intendit, uel dique circa ea, quæ continet uehementer astringitur, donec supra modum referta, grauetur pondere. ubi uero excretioni accingitur, ceteras quidem fibras laxat, solas autem intendit transuersas. Et musculi excrementi uesicæ suppetias ferunt, is quidem, qui ad meatum urinarum est ipsius principium, quo uesicæ annexitur, laxans: tensi uero omnes abdominis musculi, ut intro propellant, uesicam & comprimant: contractusque postremo undiq; ille idem, qui circa collum est, premesque foras id lotij, quod in meatum subierit, atque ipsam denique excretionem accelerans. Vesicæ nimirum fibris, & musculis uesicam contingentibus inexistens spiritus, ubi uel ab urinæ acrimonia mordetur, uel ab onere grauatur eijcere eam agreditur; primum itaque musculum, quo uesicæ os clauserat, relaxat; tum & reliquas etiam fibras, quibus omnibus intensis uelut in orbem coacta, & occlusa undiq; urinam retinebat, solasque intendit transuersas; fibras uidelicet, quibus uesicam ueluti in orbem cogebat remittens, soluensque in longam eam extendit, & transuersas fortius intendens, contractasque, & ita in angustum eam agens abdominisque musculis intro propellens nullum omnino urinæ relinquens locū, eam uniuersam exprimit, & musculum postremo, qui circa uesicæ collū est, cōtrahens, comprimensque; quod urinæ in meatu subest, expellit omne, uniuersamque accelerat excretionem. Ad eod uarium, multiplexque excernendæ urinæ opus, ad eo concinne; & fibrarum, musculorumque opera, ac ministe-

rio

Lib. 5. de
vfu part.
cap. vlti.

rio æditum uniuersum nequaquam à multis, ijsque naturali-
bus, sensus nimirum, cognitionisq; expertibus facultatibus,
sed ab una omnino, eademque ædatur substantia oportet, &
quæ sensu summo, summaque prædita sit cognitione, & mu-
sculis fibrisque inexistat omnibus, & has, ut libet intenden-
di, remittendique, & illos relaxandi contrahendique potens
sit, à spiritu nimirum: nec verò à singulis ipsius portionibus
proprio arbitrio, sed iuxta uniuersitatis operantibus impe-
rium, & ab ipsa omnino commotis uniuersitate. neque enim
si quæ adeò diuersis, adeoque à se ipsis distinctis rebus spiri-
tus insunt portiones, nō ab uniuersitatis imperio pendeant,
& non ipsa omnino moueantur ab uniuersitate, sed à se ipsis
singulæ, & proprio operentur arbitrio, quin opus, quod tam
varia singularum operatione, & simul ab omnibus ædita con-
ficiendum est, rectè confici queat, intelligere licet.

Præterea & pudendum. Cap. XVII.

PUDENDVM quoque (liceat enim quan-
do huc delati sumus) & pudendum non ut re-
liquæ corporis partes, idem perpetuò specta-
tur, sed ubi ad opus, quod in ipso ædendum
est; quæ ipsum gubernat animæ portio in-
struit, adeo immutatur, taleq; fit, ut non præ-
xistentis animæ pars, sed veluti aliud animal fieri, Aristore-
li appareat, & operationē quæ in eo ædenda est, operans, & ab-
soluens, præcipuè voluptate aliarum omnium, quibus alijs
in partibus, alijsque in operationibus longe maxima; & tan-
ta afficitur, ut reliquis corporeis partibus derelictis, confluat
uniuersa, vniuersa simul, vt ea fruatur, itaque reliquis in par-
tibus summopere læguet. Quod omnino substantia, quæ singu-
las corporis partes gubernat, maximè insignes, maximèque
manifestas in pudendo ædit operationes, proindeq; in eo præ-
cipuè manifestam illā fieri, rationi congruum est. si in eo ip-
sam quàm diligentissimè intueamur incusandi non sumus,
nam si diligens eius inspectio, & prolixus de eo sermo inge-
nuo uiro turpis est; non certe & philosopho substantiam, cui
singularum corporis partium operationes rerum assignandæ
sunt, inquirenti, exponentiq; turpem eum esse existimamus.
ipsam inquam, pudendum, non à iecinoris natura, à qua gu-
bernandum

bernandum Galeno est; nec ulla prorsus à naturali facultate,
sed à spiritus quidem portionibus, uasis, quæ pudendū sube-
unt, insidentibus, at non proprio sed uniuersitatis arbitrio,
& ab uniuersitate commotis gubernari, liquidò patet. Quo-
niam enim uel omnium consensu, uel ipsius penè sensus te-
stimonio, sanguinis, statimque influxu intumescit, attolli-
turque, ad proprium nimirum opus accingitur, & à solo mu-
lieris conspectu, quia à sola uenereorum imaginatione, à re-
bus nimirum attollitur, quæ nec naturam ullam, ullamue na-
turalem facultatem habent, nec ipsas etiam spiritus portio-
nes pudendo eiusque uasis inexistentes, sed ipsam modò mo-
uere queant uniuersitatem, utique portionum quidem ope-
ra, at non proprio, sed uniuersitatis operantibus arbitrio, &
ab ipsa omnino commotis uniuersitate, pudendum ad pro-
prium exercendam opus parari, liquidò patet. Quoniā enim
(ut in iisdem expositum est commentarijs) ut portiones ab
ijs quæ uniuersitas sentit intelligitur ad motus, qui eorum
gratia ædendi sunt, agantur, eos omnino ut ædant motus,
quos ædendos uniuersitas decernit, vel ab ipsa commouen-
dæ sunt uniuersitate, uel eorum quæ ipsa sentit, intelligitque
sensus ipsis intellectioque communicanda, & peritia insu-
per uoluntasq; illos ædendi, uidentia, & qui uniuersitatis de-
creta portionibus innotescant, motuumq; ædendorum peri-
tia, uoluntasq; ijs indatur, lōgè ægerrimè imaginari licet; at-
qui quibus uniuersitas mouetur, iisdem & contingua mo-
ueantur portiones in commota aquæ, aerisque portione quā
tulauis apertissimè intueri licet, quæ scilicet non præceden-
tem in aeris portionem, quam ipsa contingit impellit, iisdem-
que, quibus ipsam mouetur, comouet motibus, sed quæ huic
veluti à latere, & quæ his veluti à tergo sunt quòd singulæ ne
contiguarum contactu priuentur, veluti fugienter eas, eodē-
que, quo fugiunt consecantur motu. Utique quos uniuersita-
tis arbitrio portiones ædunt motus, ab illa ijs moueri exilti-
mandum omnino est. cur enim si tantula aeris portio circū-
fluum aerem quibus ipsa mouetur, nullo temporis momen-
to commouet omnibus, & languidiores ij quidem assidua
sunt: at nunquam certè immutantur, vt soni, qui uel omniū
consensu motus sunt aeri inditi, & ad animam usque de-
lati, animæq; ipsi inditi declarant omnes: cur & contiguas
uniuersitatis portiones iisdem, quibus ipsa mouetur moti-
bus

bus commoueri existimare non liceat? cum præsertim spiritus longè quàm aer tenuior, longèque ad motum promptior sit, & qui ab uniuersitate commouendus est, in angustissimo & à bene renitentibus ob sæpto rebus coerceatur loco. itaq; nequaquam, quod aeri licet, quò uniuersitatis impulsus declinet, ueluti in latera moueri, proindeque à seipso separari queat, quod ubi fit motus itidem ueluti dissipatur, non idè omnino permanet, & ut unde digressi sumus redeamus, non ibi tantum portiones uenis arterijsque, quæ pudendum, subeunt insidentes in pudendum uniuersitas impellit ubi ipsa uenerea imaginatur, uenereaque appetit, sed uel ubi à uaporibus oppressa, eorumque concoctioni tota intenta, nihil sentire, nihilque imaginari uidetur, & ubi omnino propterea pudendum ad excernendum semen insurgere uidetur, quod spiritus seminarijs uasis, testibusque; & astitibus inexistentes, à nimia illius copia oppressus, uel ab acrimonia stimulatus, summo-pere illud excerni appetit. non si quidem sanguinem is, flatumque; in pudendum agit, sed qui uenis arterijsque; insidet, & illius huic molestia, appetitusque; ut innotescat tandem, prius omnino uniuersitati, à qua uterque; ueluti à communi principio deriuat, communicetur oportet, & ab ea portionibus indatur, à quibus sanguis in pudendum agendus est. Ipsi porro à spiritus portionibus, quarum opera manifestè intumescit pudendum, à se ipsis operantibus id gubernari, existimare cum non liceat, quam longè abest, ut à iecinoris natura, & facultate ab ea emanante, id tumesceri existimare liceat. cui nimirum sentiens, imaginansque; substantia, cuius motu manifestè gubernatur, nec cognitionem ullam, nec ullam profus uasa commouendi facultatem indere potest. seminis itidem emissio nulla bruta, immobilique; à natura, sed à bene sentiente, beneque; mobili substantia, & à spiritu omnino uasis incluso, in quibus continetur, & per quæ effluit semen, insidente, & constringendi ea potente, pudendum gubernari manifestissimè declarat: neque; enim bene uiscosum, beneque; corpulentum semè cum sit, à rebus in quibus continetur effluat, erectumque; in pudendum ascendat, & ex eo effluens, bene in longum, & sublime etiam efferatur, nisi & ipsum eadem, qua sanguis ratione è uasis ab inexistente spiritu constrictis exprimatur, eijciaturque; tanta porro eijcitur uis: ut, quod dictum est, bene in longum, sursumque; efferatur, quòd uoluptate qua spiritus

spiritus uasis, per quæ effluit, insidens, afficitur, reliquæ portiones, & ipsa etiam uniuersitas boni appetens eadem in uasa confluit omnis, & proximius ab illa contingi appetens, & ueluti fugiens illud insectans ualentissimè, libens intendit, proindeque; & uasa constringit, ipsique; inexistens ei aculatur semen, & partes interea reliquæ sensus motusque; auctore destitutæ, ueluti demortuæ apparent.

Ipsam itidem cor, atque arterias, & has, earumque, & cordis fibras, ligamentaque; à cerebro deduci Galenus uisus fuisse. Cap. XVIII.

PSVM itidem cor, arteriaque, & fibra, ligamentaque, à quibus illud, & hæc dilatari, constringique uidentur, manifestè non à cordis temperie, facultateque in eo delitescente, ex eoque in illa effusa, sed à spiritus portionibus illorum singulis insidentibus, & uniuersitatis arbitrio dilatatur, & manifestè arteriæ, earumque & cordis fibræ non à corde, sed à cerebro deriuant. & summo-pere Galenum mirari licet, qui utrumque intuitus non sit. cordis (inquit Galenus) Caro est dura, & ægrè patibilis, multiplicibusque fibris conflata, quò nomine à musculo differt, si quidem musculis unum modo inest fibrarum genus, rectorum scilicet, aut transuersarum; utrasque autem cor, & præter eas etiam obliquas sortitur, duritie, contentione, & patiendi difficultate plurimum ab alijs omnibus differentes, ob actionis continuitatem, & uoluntariam, in qua semper cor ipsum uersatur: porro singuli musculi, singulos habent ac simplicet motus, & ob id multiplici fibrarum uarietate non egent, quemadmodum cor, uentriculus, matrix, & uesica utraque. quippe horum singula rectoribus quidem fibris attrahunt, externumque; transuersis, retinent autem simul omnibus cooperantibus; quorum omnium actiones in corde ipso, uel iam iam ab animali reuulso ac pulsante adhuc, uel detecto per anteriorem regionem pectoris contemplari licebit. Nam cum rectoribus sanè fibris contrahentibus se, reliquis autem deductis, & laxis contractior sanè fuerit facta longitudo, laxior uero uniuersa ipsius latitudo, hoc statim uidebis cor totum dilata-

De usu partium. lib. 6. c. 8.

22
 23
 24
 25
 26
 27
 28
 29
 30
 31
 32
 33
 34
 35
 36
 37
 38
 39
 40
 41
 42
 43
 44
 45
 46
 47
 48
 49
 50
 51
 52
 53
 54
 55
 56
 57
 58
 59
 60
 61
 62
 63
 64
 65
 66
 67
 68
 69
 70
 71
 72
 73
 74
 75
 76
 77
 78
 79
 80
 81
 82
 83
 84
 85
 86
 87
 88
 89
 90
 91
 92
 93
 94
 95
 96
 97
 98
 99
 100
 101
 102
 103
 104
 105
 106
 107
 108
 109
 110
 111
 112
 113
 114
 115
 116
 117
 118
 119
 120
 121
 122
 123
 124
 125
 126
 127
 128
 129
 130
 131
 132
 133
 134
 135
 136
 137
 138
 139
 140
 141
 142
 143
 144
 145
 146
 147
 148
 149
 150
 151
 152
 153
 154
 155
 156
 157
 158
 159
 160
 161
 162
 163
 164
 165
 166
 167
 168
 169
 170
 171
 172
 173
 174
 175
 176
 177
 178
 179
 180
 181
 182
 183
 184
 185
 186
 187
 188
 189
 190
 191
 192
 193
 194
 195
 196
 197
 198
 199
 200
 201
 202
 203
 204
 205
 206
 207
 208
 209
 210
 211
 212
 213
 214
 215
 216
 217
 218
 219
 220
 221
 222
 223
 224
 225
 226
 227
 228
 229
 230
 231
 232
 233
 234
 235
 236
 237
 238
 239
 240
 241
 242
 243
 244
 245
 246
 247
 248
 249
 250
 251
 252
 253
 254
 255
 256
 257
 258
 259
 260
 261
 262
 263
 264
 265
 266
 267
 268
 269
 270
 271
 272
 273
 274
 275
 276
 277
 278
 279
 280
 281
 282
 283
 284
 285
 286
 287
 288
 289
 290
 291
 292
 293
 294
 295
 296
 297
 298
 299
 300
 301
 302
 303
 304
 305
 306
 307
 308
 309
 310
 311
 312
 313
 314
 315
 316
 317
 318
 319
 320
 321
 322
 323
 324
 325
 326
 327
 328
 329
 330
 331
 332
 333
 334
 335
 336
 337
 338
 339
 340
 341
 342
 343
 344
 345
 346
 347
 348
 349
 350
 351
 352
 353
 354
 355
 356
 357
 358
 359
 360
 361
 362
 363
 364
 365
 366
 367
 368
 369
 370
 371
 372
 373
 374
 375
 376
 377
 378
 379
 380
 381
 382
 383
 384
 385
 386
 387
 388
 389
 390
 391
 392
 393
 394
 395
 396
 397
 398
 399
 400
 401
 402
 403
 404
 405
 406
 407
 408
 409
 410
 411
 412
 413
 414
 415
 416
 417
 418
 419
 420
 421
 422
 423
 424
 425
 426
 427
 428
 429
 430
 431
 432
 433
 434
 435
 436
 437
 438
 439
 440
 441
 442
 443
 444
 445
 446
 447
 448
 449
 450
 451
 452
 453
 454
 455
 456
 457
 458
 459
 460
 461
 462
 463
 464
 465
 466
 467
 468
 469
 470
 471
 472
 473
 474
 475
 476
 477
 478
 479
 480
 481
 482
 483
 484
 485
 486
 487
 488
 489
 490
 491
 492
 493
 494
 495
 496
 497
 498
 499
 500
 501
 502
 503
 504
 505
 506
 507
 508
 509
 510
 511
 512
 513
 514
 515
 516
 517
 518
 519
 520
 521
 522
 523
 524
 525
 526
 527
 528
 529
 530
 531
 532
 533
 534
 535
 536
 537
 538
 539
 540
 541
 542
 543
 544
 545
 546
 547
 548
 549
 550
 551
 552
 553
 554
 555
 556
 557
 558
 559
 560
 561
 562
 563
 564
 565
 566
 567
 568
 569
 570
 571
 572
 573
 574
 575
 576
 577
 578
 579
 580
 581
 582
 583
 584
 585
 586
 587
 588
 589
 590
 591
 592
 593
 594
 595
 596
 597
 598
 599
 600
 601
 602
 603
 604
 605
 606
 607
 608
 609
 610
 611
 612
 613
 614
 615
 616
 617
 618
 619
 620
 621
 622
 623
 624
 625
 626
 627
 628
 629
 630
 631
 632
 633
 634
 635
 636
 637
 638
 639
 640
 641
 642
 643
 644
 645
 646
 647
 648
 649
 650
 651
 652
 653
 654
 655
 656
 657
 658
 659
 660
 661
 662
 663
 664
 665
 666
 667
 668
 669
 670
 671
 672
 673
 674
 675
 676
 677
 678
 679
 680
 681
 682
 683
 684
 685
 686
 687
 688
 689
 690
 691
 692
 693
 694
 695
 696
 697
 698
 699
 700
 701
 702
 703
 704
 705
 706
 707
 708
 709
 710
 711
 712
 713
 714
 715
 716
 717
 718
 719
 720
 721
 722
 723
 724
 725
 726
 727
 728
 729
 730
 731
 732
 733
 734
 735
 736
 737
 738
 739
 740
 741
 742
 743
 744
 745
 746
 747
 748
 749
 750
 751
 752
 753
 754
 755
 756
 757
 758
 759
 760
 761
 762
 763
 764
 765
 766
 767
 768
 769
 770
 771
 772
 773
 774
 775
 776
 777
 778
 779
 780
 781
 782
 783
 784
 785
 786
 787
 788
 789
 790
 791
 792
 793
 794
 795
 796
 797
 798
 799
 800
 801
 802
 803
 804
 805
 806
 807
 808
 809
 810
 811
 812
 813
 814
 815
 816
 817
 818
 819
 820
 821
 822
 823
 824
 825
 826
 827
 828
 829
 830
 831
 832
 833
 834
 835
 836
 837
 838
 839
 840
 841
 842
 843
 844
 845
 846
 847
 848
 849
 850
 851
 852
 853
 854
 855
 856
 857
 858
 859
 860
 861
 862
 863
 864
 865
 866
 867
 868
 869
 870
 871
 872
 873
 874
 875
 876
 877
 878
 879
 880
 881
 882
 883
 884
 885
 886
 887
 888
 889
 890
 891
 892
 893
 894
 895
 896
 897
 898
 899
 900
 901
 902
 903
 904
 905
 906
 907
 908
 909
 910
 911
 912
 913
 914
 915
 916
 917
 918
 919
 920
 921
 922
 923
 924
 925
 926
 927
 928
 929
 930
 931
 932
 933
 934
 935
 936
 937
 938
 939
 940
 941
 942
 943
 944
 945
 946
 947
 948
 949
 950
 951
 952
 953
 954
 955
 956
 957
 958
 959
 960
 961
 962
 963
 964
 965
 966
 967
 968
 969
 970
 971
 972
 973
 974
 975
 976
 977
 978
 979
 980
 981
 982
 983
 984
 985
 986
 987
 988
 989
 990
 991
 992
 993
 994
 995
 996
 997
 998
 999
 1000

Quod igitur dictum est, summopere mirari Galenum licet, qui cor non à se ipso, sed à fibris ligamentisque, ipsi quidem intertextis rebus, aut quæ nullam ipsi, sed summam cerebro cognitionem tribuat, & quæ non simul omnes neque eodem mouentur motu, at ibi omnino, singula itaque, mouentur ubi, & uti, quod conficiendam est opus, rectè cõfici queat, moueri singulis oporteat: ita omnino, ut unum, eundemque omnes scopum habere uel ab una omnes, eademque moueri substantia existimandum omnino sit; pulcherrimè intuitus cum sit earum motus, non substantiæ in cerebro residenti, cui sentiendi, incolligendi que, & motus ædendi facultatem

in esse

inesse conspexerat, sed brutæ, torpidæque cordis naturæ attri-
 buat. qui inquam spiritum in cerebri uentriculis contineri,
 & ex ijs in oculos, & ex ijs foras ad res quasuis intuendas
 exilire, & ex oculorum altero in alterum nullo temporis cõ-
 uolare momento, & in spinalis medullæ meatum copiosissi-
 mum influere ob uehementem (ut ipse inquit) uirtutis di-
 stributionem, ut scilicet neruis, qui longè plurimi ex illa exo-
 riuntur sentiendi, motusque ædendi uim indat: ipse nimirum
 in omnes illapsus eorum omnium, partiumque, quibus infixi
 sunt passiones sentiat. & quibus commouendæ ex sunt, ijs
 ipse commotus commoueat motibus. nam nisi id fiat, quam
 spiritus ijs uirtutem infundere queat, à quo nihil ipsorum na-
 tura dispositio; cum immutetur, è stupidis, immobilibusque
 sentientes fiant, mobilesque. Et qui digito, cui iam diu sentiendi
 mouendi que facultas penitus, & propterea omnino adæpta
 fuerat, quæ ei spinalis medulla portioni, è qua qui illam appor-
 bat neruus exoritur, humore illita. proindeque nerui poro ob-
 structo nullus spiritui, eum subeundi patebat aditus, medicamen-
 to, à quo humor in statum ageretur ibi apposito, statim digi-
 to illam restituit. Hæc inquam intuitus operatusque Galenus cum
 sit, summopere mirari licet cordis arteriarumque fibras, & illius
 ligameta non à singulis inexistente spiritus portione, & omni-
 bus uniuersitatis arbitrio operatibus intèdi, remitti que, proin-
 deque cor arteriasque ab ea dilatari, constringi que intuitum
 non fuisse. Quin si nullus è cerebri uentriculis ullum in neruum
 spiritus influere itaque; neque ijs inesse uisus Galeno foret. sen-
 sum omnem omnemque, qui quauis in corporis parte sit motus, re-
 rum præsentia è cerebro emanatum, & quæ, eademque, quæ
 cerebrum natura donatæ sunt, fieri intuito, & à substantia om-
 nino in cerebro inhabitante partium singularum communi-
 tari, earumque omnium iudicium, & intellectionem omni-
 no omnem in illo fieri intelligenti, utique substantia huius-
 modi uentriculis indenda, & ex ijs in res, quæ cerebro cogna-
 tæ, & sentiendi, motusque ædendi facultate donatæ sunt, ef-
 fundenda Galeno erat. neque enim quos illæ, & arteriæ præ-
 sertim earumque, & cordis fibræ ligamenta que, ædunt mo-
 tus, ipsarum, cordisque, & minus etiam facultati ab eo ema-
 nanti attribueret licet. si quidem (ut in iisdem expositum est
 commentarijs) è quatuor naturis, è quibus sibi ipsis com-
 mistis antiquioribus omnibus, & ipsi imprimis Galeno om-

F 2 nia

nia constitui uisa sunt; motus uni tantum calori tribui potest, & is non cuius inexistenti subiecto, sed ei modò, quod in summam ipse egerit tenuitatem, quod scilicet adeò leue fecerit, ut nullo secum euehat labore, moueri uideatur, minus tenui inditus rei vel summus si sit, quòd eius oneri impar est, ueluti torpet. id uerò uel ipsis intueri licet in flammis, quæ scilicet dum non in eam actæ sunt tenuitatum, si nulli firmo inhaereant, ad terram dilabuntur omnes, tandiuque ibi iacent, dum longè leuissimas, proindeque & inuiles inexistentem fecerit calor; tum secum eas efferat. neque enim quæ perire uidentur flammæ, in non ens agi; Sed quod dictum est, pati, operariq; existimandum omnino est. Itaque ac flammam quidem, priusquam adeò tenues fiant, ut uisum omnem lateant, ab inexistente calore attolli posse intuitu Galeno: & nequaquam frigori, humiditatiq; & siccitati, naturis nimirum commistis penitus immobilibus, ad motus adendos, onerisque attollendi robustiorem fieri existimare cum liceret, utique, quod dictum est, calidissima, tenuissimaq; quæpiã substantia fibris, ligamentisq; Galeno indenda fuit, à qua quibus assidue moueri uideatur, mouerentur motibus; uel si arteria à corde ad cerebrum sublata funiculo alligata, superior eius pars, quæ à corde ueluti seiuncta est, nò amplius pulsatur, nã non petperam quidem, propterea non amplius illam pulsare Galenò uisum est. quòd rei cuiuspiam inde aduenienti, a qua pulsus fiat, præclusa est uia. at uerò quia quæ à corde ad cerebrum ascendunt arteriæ, non omnes cerebri uentriculos attingunt, ut ijs inexistentem spiritum ex illis primò illapsum fuisse existimandum sit. & non ipso à corde, sed alijs ex arterijs quæ à cerebro, ijsque ipsius ad natæ sunt partibus, quæ uentriculis proximiores fortè sunt, uel in quas è uentriculis aditus spiritui patet. non magis arteriarum pulsationem cessare, quòd facultati à corde emananti, quam quòd motui, qui ab uniuersitate in cerebri uentriculis residente portionibus arterias pulsantibus uidetur, præclusa est uia. Quin si spiritus arterijs inexistentem sponte sua eas attollat, à propria uniuersitate superatus pulsare omnino cesset. quòd ab ea seiunctus summo pereturbatur, summo pereturbaturque perterre fit. itaque ueluti torpidus fit. Tum, ut detur Galeno, arteriæ partem à corde seiunctam propterea non amplius pulsare, quòd rei cuiuspiam à corde aduenienti, quæ ut pulsaret, præstabat, aditus obstructus sit, non propterea

propterea à facultate à corde ijs indita, eas expandi existimare licuit Galeno: nam neque peritus incorporeæ rei in arteriã quã subibat modicum quid contractã nò pateat aditus, uerè arteriarum molè ab illa attolli posse intelligere licet. Itaque si quæ rei cuiuspiam à corde in arterias influenti præclusa uia pulsatio cessat, & sanguis modo res alia nulla prorsus, à corde in eas influit existimare forte liceat, propterea arterias assidue ab inexistente spiritu amplificari, quòd à nouo, qui assidue in eas illabatur, sanguine, assidue comprimatur spiritus; molestia nimirum afficitur, itaque eam ut declinet arteriam in amplius expandit, proindeque ubi illud non fit, neque ipse eas expandit amplius. Minus etiam quòd arteriæ in corde, & uenæ in iecinore longè amplissima spectantur, à corde illas, & has à iecinore exoriri statendum Galeno fuit. quid nisi utraque inde enascantur, ubi maxima sunt, nec plantæ ratio, nec naturæ seruetur ordo: non si quidem (ut in iisdem amplius declaratum est commentarijs) nequaquam riuorum, qui è communi quapiam aquæ uniuersitate effluunt, ramorum uel ritu, qui è communi enascuntur trunco, quos si nò eò assidue minores, quò longius à communi recedunt principio, at nusquam certè ampliores fieri rationi congruum est. Sic & uena arteriaque, & res aliæ, quæ è semine fiunt, uel si cerebro portiones reliquæ omnes annexæ sunt, eiusque moles ita singulas excedat, ut ueluti communis omnium uniuersitas, eo ueluti omnium parens principiumque uideri possit, nequaquam è constituto iã illo effluxisse, sed & ipsum, & illas omnes è semine in uerum coniecto, ab eoq; uniuerso simul & compresso, & liquefacto, proptereaque in diuersas diffuso partes, simul omnes constitutas esse, prouideque ibi singulas maiores fieri potuisse & factas omnino esse, ubi maiores fieri oportuit existimandum omnino est. Minus etiam, propterea non aliarum corporis partium ritu ab anima in cerebro inhabitante, indeque in cordis tunicam, fibrasque illapsa, sed à propria ipsius natura dilatari, constringique ponendum Galeno fuit. quòd cerebro oblato reliquæ corporis partes (si quidem reliquis id euenit omnibus) sensu motuque destituuntur, at cor arteriaque moueri non cessant; nam (ut alibi dictum est) quoniam cordis, proindeque eius tunicæ fibrarumque præterea, & arteriarum dilatatio, contractio, quæ summo peret ad uitæ conseruationem necessaria est; itaque prouidendum

Uendum fuit, ne si quando incommodo quopiam detenta uniuersitas nouum in illas spiritum inmittere, motumque præ inexistenti indere non posset; non propterea is illas dilatandi, constringendiq; impotens esset. longè illis copiosior, quam reliquis in uasis inditus est spiritus, & quantus nihil amplius ab uniuersitate auctus commotus uè à se ipso aliquandiu quæ amolienda, & quæ amplexanda, & qui omnino motus ædendi ei sunt, ædere posset, & ne breui deficeret, è rebus, quibus inest elapsus, carnosiores eæ factæ sunt densioresque. & forte ea cerebri offensione, non adeò turbata est uniuersitas, ut earum etiam ipsius Portionum, quibus præcipuum demandatum est munus, obliuio eam cæperit. At unde digressi sumus redeamus, & quæ amplius cor ab anima in cerebro residente gubernari Galeno declarare poterant, explicentur.

Quæ amplius ab anima in cerebro cor gubernari Galeno declarare poterant.

Cap. XIX.

INDE etiam patere Galeno poterat ab anima in cerebro residente dilatari, constringique cor, quod corde nihil affecto, at cerebro tantum, maxima fit in pulsibus alteratio, & deficere etiam videtur interdum: nã Galeno hoc differre ab animalibus naturalia organa uidentur; quod ijs cognata actionis uis inest; animalibus uerò à principio, ueluti lumen à sole, ipsa defluat. quare solis (inquit) partibus, quæ sentiendi & sese mouendi vim habet (quæ scilicet ab anima omnes regi uidentur Galeno) accedit ut ipsis, nequaquam interdum affectis, eorum nihilominus actio exoluatur, id quod naturalibus minime cœnere solet. Quoties enim harum actio læditur, ipsa sanè primò afficiuntur. in apoplexia igitur deficere uisus cordis motus, animæ at tribuendus omnino erat: & inde etiam amplius, quod maxime ad uitæ conseruationem necessaria pulsatio, & mille assidue modis varianda cum sit: ijsque usque quaque quibus varianda est, cum uarietur modis, nequaquam brutæ eam substantiæ demandatam fuisse existimandum fuit. Ture (inquit Galenus) respiratio animæ demandata est, substantiæ nimirum,

rum, summè cognoscenti, summèque vigilant; quippe qua, si paululum priuetur animal, aut non ita respiret, ut usus postulat, intereat illico: itaq; neque in somnis cessat ab opere hoc anima tanquam maxime necessario, neque alia re occupata vlla muneris huius obliuiscitur, quod si ipsa uel maxima cogitatione impedita uel perturbata, & ueluti morbo corrupta, ut in delirio, paululum id prætermiserit; statim maiore conatu aggreditur, quod intermissione est deperditum, respiratio nis magnitudine resarcire studens, adeo operationi intenta est, sine qua perdurare animal nullum temporis spatium possit. Rectè sanè omnia, & pulsandi igitur munus substantiæ omnino demandatum sit oportet summo sensu, summaque prædita cognitione, & summè vigilant, mobilique nihilo quam respiratio est ad animalis uitam conseruandam minus necessarium, & in quo edendo nec cognitione, nec sollicitudine opus sit minore, quod nimirum si paululum quod intermittatur, illico uel ipsius Galeni testimonio intereat animal, quippe quod naturalem Galeno uitalemque calorem proximius etiam, quam respiratio uentilat, refrigeratque, & fuligines in super explodit, à quibus suffocetur uitalis calor, & ipsum denique generat animale spiritum. Itaque neque in summis intermittitur, & quin assidue id ædat, re nulla impedire potest, quæ pulsant substantia. quod si quãdo uel timore, uel morbo aliquo impedita, corruptaque paulatim quid cessat, aut nõ ita ualenter, ut usus postulat, pulsare queat: si quidem magnitudine, quod intermissione deperditum est, resarcire non potest, celeritate, & frequentia supplet: ut in inflammationum pulsibus, alijsque multis uidere est. nihil etiam minus concinne, minusque ad presentem usum cõmodè quam respiratio, pulsatio ædi, milleque & ipsa (ut dictum est) uariari uidetur modis, & ijs semper, quos præsens usus postulat: Galeno hæc supra alios nota omnes, pulsandi munus nihil minus quam respirandi animæ commissum esse demonstrare poterant.

Vel

Vel discrimina, quæ inter respirationem, pulsationemq; esse Galeno videntur, pulsationem ab anima fieri declarare. Cap. XX.

1. de diffi-
cultate re-
spir. c. 9.

VIN vel discrimina, quæ inter respirationem, pulsationemq; esse videntur Galeno, si quæ qualiaque Galeno videntur, sunt, & ipsam pulsationem ab anima fieri declarant. differt à respiratione pulsus (inquit Galenus) quod illam, cum opus animale sit, voluntas coercere, ac proinde in varias species mutare possit, pulsus autem quia vitale opus est nec supprimi, nec variari potest, quare circa inflamatas partes dolor vehemens ob arteriarum motum moritur, quod in nostra manu non est tantum uel magnitudine minorem uel uelocitate tardiolem facere. At thorax, si inflamatus sit, & ad motum cogatur tardius multoquam oportet, dilatabitur, ac proinde difficili cum respiratione animal indiscrimination suffocationis producet. cæterum ne suffocetur, densiores actiones ædit, non amplius tantum cessans, quantum solebat, quum secundum naturam haberet: quamobrem necesse tunc est, totam respirationem paruum, tardam, & dẽsam, multoque sanè minorem, quam par est fieri, non autem ita multo tardiolem, siquidẽ dolor non adeo grauius ob motus uelocitatem, sicuti ob magnitudinem dilatationis thoracem uexat: Eximium itaque (inquit) quid ad inæqualitatis generationem respirationis habebit, præter pulsuum rationem, dum uidelicet à sola animalis facultate proficiscitur, partim uerò à complexu ipsius cum doloribus. Quoniam scilicet ab anima fit respirationis, & sub uoluntatis imperio est, ubi cum dolore fit, ut minore eo fiat cohibetur, multisque mutatur modis, at non pulsus quouis cum dolore factus, uel cessat unquam, uel immutatur omnino quicquam; summopere etiam id nobis contenditibus quod nimirum à facultate fit quæ nullum dominium, nullum uoluntatis agnoscit imperium. Propterea igitur animale opus respirationis, pulsatio uero naturale uidetur Galeno, quod illam & cohibere, & modis multis uariare possumus, at pulsationem, nec coercere unquam nec ullo uariare licet pacto. summopere

in opere quidẽ mirari Galenum licet, siquidem pulsatio, uel ipsius testimonio, ubi cum dolore fit, eadem ferme ratione, qua respirationis & omittitur, & uariatur: cum dolore autem fit, ubi arteriæ fibræque in inflamatas tumefactasque impinguntur partes, in quibus scilicet & ipse est, & qui ipsis inexistit, spiritus comprimatur, necesse est: eo itaque amplius ubi quæ inflamatae sunt partes, multis, magnisque abundant arterijs: præcipua igitur, in peripneumonorum pulsu multiformis inest inæqualitas, quod multæ pulmonum, magnæque in sunt arteriæ. Quæcunque certè de respirationis inæqualitate Galeno dicta sunt, de inæqualitate etiam, quæ inflammatorum peripneumonorumque pulsibus testimonio Galeni fit, dici possunt omnia. Quoniam enim in huiusmodi affectibus dolore afficitur, dum pulsatur anima, nequaquam crebro & celeriter, & vehementer, sed raro, & tardè, & languidè pulsatur, tum quia huiusmodi pulsatione usus non expletur, & animal in periculum adducitur, ne suffocetur, crebrius pulsatur, celeriusque & uehementius; rursus quia sic pulsans dolet, iterum & celeritatem, & crebritatem, & robur aliquando plus, aliquando minus remittit; Quid enim faciat misera, & consilij inops, quæ neque actionem sistere ob suffocationis periculum, nec reperire aliquando doloris medelam potest? tum immoderata (inquit) facere spiritus attractionem, rursusque immodicam quietem eius est, qui nec quando desistere ab actione oporteat nouit, nec quando rursus incipere, sed in utroque mensuram egreditur ob conuenientis ignoracionem. Cui igitur respirationis animale opus sit, desipiẽtes autẽ habeant obliuiscam rationem, tũ circa actiones, tũ circa ipsarum interstitia obliuiscam mensuram (ut dictum est) summa, summaque utitur arte, & modis mille pulsationem uariat, semperque ad presentem commodi usum; quod si metu aliquo turbetur, uel ira, metuque simul iunctis, neque equaliter, neque ordine pulsatur, quod nimirum spectra Galeno, & phantasmata aliquando plus, aliquando minus à naturalibus, proprijsque; reuocant operationibus; & quocumque; turbetur anima affectu, turbatur & pulsatio. Agere uero quod res magis aperiatur, magisque manifestetur, Galenũ, qui pulsus in singulis animæ affectionibus, varijsque; morbis & in uarijs fiat animalis dispositionibus, docere audiamus. in eorum enim diuersitate quæ eos ædit substantia, conspicua fiat oportet.

*Pulsus, qui in ea anima perturbatione, quæ à metu, & iracundia composita est, fieri Galeno uide-
sur, animam pulsare manifestat.*

Cap. XXI.

INe a animæ perturbatione (inquit Galenus) quæ ex timore & iracundia uindictæque appetitu composita est, ubi scilicet ad uindictam fertur anima: & eodem tempore reuocatur propter metum, ne maius malum accipiat; fluctuat itaque à uindictæ cupiditate impulsa, reiecta à metu: in hoc (inquit) certamine atque agonia inordinatus fit pulsus, turbatusque & inæqualis, & iure quidem, cum non tantum a diuersis sed natura contrarijs turbetur causis. itaque ob uindictæ cupiditatem alti, magni, celeres, uehementes; quia uero maior est timor mali accipiendi, quam spes inferendi, parui, humiles, languidi, & tardi fiunt: quare inuicem utriusque pro causæ prepollentis natura uariari uidentur, ac excellit quidem modò ira, modò metus, Quin ipse (inquit) timor uehemens existens inæquales efficit pulsus, idque non usu, sed facultate oblesit: Recte sanè eadem igitur, quæ rei indignitate commota uindictam appetit, molitur que, & quæ periculi magnitudinem metitur, & impendens preuidet malum, substantiam, quam quis rationalem esse negat: eadem & pulsatur: nisi enim eadem rationalis pulsatoria existat, nequaquam uel uindictam illa moliente, uel imminens malum reformidante, inæqualiter, inordinateque ipsa pulset. Quin & cum quadam etiam uibratione in huiusmodi (inquit) animæ perturbatione fit pulsus: valde nimirum turbatus varieque exagitatus & ueluti insipiens factus spiritus non ordine, neque sursum omnino attollit arterias, sed nondum bene ijs elatis, non in altum amplius, sed ueluti in longum fertur. Alti porro, magni, celeres, & uehementes pulsus, in uindictæ cupiditate fiunt, quòd illatam iniuriam ferre impotens, & uindictam moliens, penè ut inferens spiritus uniuersitas uindictam in uniuersum sese effundit corpus, proindeque & in cor, arteriasque longè influit plurimus; & ueluti furens uehementer eas commouet. iure igitur alti, magni, celeres, uehementesque fiunt pulsus, & sanguine à uehementiore

1. de caus. pulsu.

2. de caus. pulsu.

tiore motu concalescens; accensoque tales omnino edendi sunt: iure itidem humiles, parui, tardi, languidique eodem in affectu fiunt. si quidem ab imminente malo perterrefactus spiritus, quam licet portionum partem reuocat. uel sponte sua illæ eam mittunt. exiguas itaque in arterijs factus, ægrè eas attollit humiliter nimirum, & tarde pulsatur languideque, & magna, calidiorisque sanguinis portione intro à recedente spiritu acta, non alia opus est pulsatione.

Idem & pulsus, qui in tristitia, lætitiæque fiunt.

Cap. XXII.

RISTITIAE pulsus paruus est (inquit Galenus) & languidus, & tardus, rarusque: letitiæ autem magnus, tardus, & rarus est pulsus. pulsans igitur facultas animalis Galeno fit oportet, cui nimirum naturales nunquam à necessarijs operibus vacare, & torpere nunquam, aut negligenter esse uidentur. At quæ (inquit) sub uoluntatis potestatem cadunt, hæc, sæpe ubi uoluntas ipsa circa alias actiones detenta fuerit, negligentius perficiuntur. Qui porro in timore fit, non quidem inordinatus, at in reliquis, ei, qui in timore fit, quam simillimus, quòd malum passus spiritus, non, quòd futurum pauens facit, trepidat, & ueluti uiam inquirens, qua id declinet, huc illuc agitur. ac eodem certè modo affligitur deijciturque, ut sese mutuo ut soletur, subleuetque sese, quantum licet, colligit. In lætitia autem propterea magnus editur pulsus, quòd sese bonis affluentem ostendit, & quibus licet motibus oblectandi appetens in uniuersum corpus, proindeque in uniuersas effunditur arterias, at blando temperatoque motu. itaque parum concalescens sanguine, non celer etiam creberque, aut uehemens edendus est pulsus, sola enim magnitudo usum supplet. Quòd si diuturni (inquit) fuerint affectus, aut uehementes, pulsus omnibus succedunt, quales uiribus dissolutis: cum nimirum acuitatem dissoluant omnes. rationalem scilicet, quæ bonum intuita, expectansue lætatur, tristatur malum passa passuraue, irascitur iniuriæ affecta, & uindictam parat. at malam reformidans, malum non infert, sed refugit, & utrumque inter-

4 de caus. pulsu.

Eod.

G 2 dum

dum simul. In immodica porro latitia spiritus uires dissoluuntur, quod bona magna que uniuersitatis portione in oculos, atque in os, aliasque externas in partes, in quibus nullus editur motus, effusa, an cerebri uentriculis minor forte facta est, quam ut, quod assidue facit ad portiones, quibus corporis partes commouenda sunt, quampiam sui partem mittere queat, & bonorum, quae uenere, contemplationi tota intenta, parum quae obeunda sunt munera, obire curat, & spiritus omnino, qui externas in partes effluxit, e concalectis ijs quampiam assidue elabatur pars. In nimia contra tristitia, timoreque, quod passo a malo deiectus, & ab imminente deterritus insuper, & hominum, & malorum etiam quae uenere, euenturaque uidentur, conspectum ex horrens, intus sese abdit uniuersus: itaque in partibus, in quibus motus adendi sunt, minor in omnibus sit, quam ut ualenter eas commouere queat, & ubique torpet. In ira uero quod nimis exagitur, nimisque accenditur, & magis etiam, quam in latitia elabatur. Itaque quoniam iuxta animae affectiones pulsus assidue immutantur, talesque omnes fiunt, quales si spiritus portiones iuxta uniuersitatis arbitrium, & ipsa omnino pulset uniuersitas, fieri oporteat, ut que non brutae cordis naturae, sed spiritui omnino, eiusque, atque ipsius portioni, quae bono rerum successu letatur, malo tristatur, & quae contemptui habita indignatur, & imminente mala prauidit, exhorretque, quae ratiocinatur omnino.

Itidem, & pulsus, qui varijs in morbis, varijsque sunt in an. malis dispositionibus. Cap. XXXII.

4. de causis
puls. c. 5.

DOLOR, inquit Galenus, qui quidem uariat pulsus (uariat autem ingens, aut quod principis occupat partes, quemadmodum & inflammatio,) si paruus sit, atque incipiens, pulsus edit maiorem, uehementiorem, celeriore, & crebriorem; auctus uero iam, admodumque ualidus ut etiam uitale robur offendant, minorem languidorem, celerem, atque crebrum: & quo diuturnior sit aut uehementior, hoc illorum quodque increfcit magis: qui uero iam facultatem dissoluit, in remissionem, &

paruita-

paruitatem; euenturaque celeritatis speciem; atque ingen-
tem crebritatem commutat: si quidem facultas ut in omni
molestia, ita & in doloribus ad reijciendum id, quod infestat,
sefe accingere solet. quare in magnitudinem, & celeritatem
vehementiamque pulsus permutat. quae si in eo nihil proficiat,
ueluti ex inani labore uis eius, atque contentio opprimitur,
ac sic pulsus in remissionem recidunt. Non igitur brutae
cordis natura, nec naturalis facultas ulla, quae scilicet ne
proprias quidem passiones Galeno percipiat; nec operationem
uariandi modum teneat ullum, & quae nec arterias mouens,
nec ab alieno dolore debilitetur, deficiatque unquam;
sed substantia pulsat summo sensu, summaque cognitione,
& summa sefe, circumposita que mouendi praedita facultate;
& quae uniuerso inexistens corpori, ab ijs, quae partibus
malum inferunt, molestia afficiatur & ipsa, & propterea
magnis in doloribus ubi scilicet quampiam in parte ualde
ipse euexatur, & magni, uehementes, celores, crebrique
fiunt pulsus, quod ut, quae portionem in ea residentem offendant,
amoliatur, maiorem quam solet sui portionem immittit
uniuersitas. & uehementius celeriusque, & crebrius pulsat,
& dum integrae ad sunt uires, eo assidue magis, quod magis
obladatur. ut enim dictum est, non alia operatione ulla, sed
uasa modo, resque, in quibus molestia afficitur, commouens,
agitanque; quae molesta sunt amoliri potest spiritus, & motu
omnino amolitur omnia, quae amoliri non possunt funditus
dissoluenque diu porro cum noxijs rebus conflictatus, & a
uehementi arteriarum commotione defatigatus, tandem, & e
concalectis partibus elapsus, prouideque & imminutus spiritus,
nec magnos, nec uehementes adere potest pulsus: at molestia
amoliendi desiderio accensus celeres, quales potest, edit, & si
tales incidant ualde iam defecio, imminutoque, crebros saltem:
quibus scilicet licet modis, & qua licet ui, quae molesta sunt,
assidue amolitur. Inflammationis inquit, pulsus omnis ueluti
ferrans. ut alia arteriae pars attollitur, minime uero & aliae
uidentur. habet etiam uibrationis aliquid hic pulsus, & celer
quidam est, creberque, nec tamen perpetuo magnus. Nisi
nimis propriarum positionum amor, detinisset, rebus, quae
manifeste eas demoliuntur, & quas ipse pulcherrime intuitus
erat, uel uno hoc in pulsu, non a cordis

Eod. c. 7.

cordis natura, nec à facultate ab ea arterijs indita, sed ab anima in cerebro residente, & à quapiam ipsius portione in eas immisso, at ipsius omnino arbitrio operante, eas expandi intuitus omnino foret Galenus. Quoniam enim eadem prorsus, qua thorax, arteriæ itidem partibus inflammatis dilatari, videntur prouidentia, nunquam scilicet dilatari cessant. at quod si tumefactis in partibus æquè dilatentur uniuersæ, grauis ibi sentiatur dolor, non æque uniuersa dilatantur, sed ibi magis, ubi nihil aut parum tumefacta est pars. nihil uerò aut exiguum quid elata ea est. itaque in terræ modum alia parte attollitur arteria, alia non. & dum attollitur, scilicet in tumefactas adigitur partes graui inexistentis substantia afficitur dolore, utique quod dictum est, substantiam ijs inesse, cui compressio summopere molesta esset, grauisque. & non proprio ipsam arbitrio, sed alterius iussu pulsare intelligere poterat Galenus: neque enim si facultas à corde indita pulset, pulsandi modum immutet unquam. nullam enim immutandi occasionem, peritiam uè habens nulla incorporea cū sit à compressa arteria molestia affecta. & nulla donata cognitione. Minus etiam, si non ab vna omnes uniuersitate, sed à se ipsis singulæ spiritus portiones arterias, quibus insident, dilatent, quibus arteriarum dilatatio nullam infert malum, parte alia magis, minus alia dilatent. Nec (quod partibus inflammatis facere Galeno videntur) iaculorum more, manu emissorum arteriæ omnes, sed ex modo; quæ inflammatis insunt partibus, vibrare appareant: ijs enim modò inexistentis spiritus attollere eas reformidās veluti longum agat. at age vel si in pulsu, qui parte quauis inflammata sit, arterias à spiritus portionibus in ipsis inhabitantibus ab uniuersitate comotis expandi satis cōspectum est, quoniam digna res est, quæ fastidio etiam quouis inspiciatur, in eo etiam, qui pulmone inflammato sit. cum in reliquis, qui varijs in morbis, varijsque in animalis dispositionibus fiūt, intueri ne grauemini. Pulsus (inquit Galenus) qui pulmone inflammato sit, & vno in pulsu, & in collectiua, quam dicunt, inæqualis est, nam in vno quidem icū interpellatus, vndecunque bis feriēs, in collectiua autē cū alias sortit differentias, tum modò intermittens, modò intercurrentes. Spiritus igitur arterijs inexistens, & uniuersitatis arbitrio pulsatur. propterea enim non ordine, neque æqualiter pulsatur, quod tumefactum in pulmone

nem illas adigens comprimitur, ita compressionem vitatis quantum licet dilatare intermittit. Lethargicorum (inquit) pulsus, peripneumonicorum pulsu simillimus, idque modo differens, quod minus inæqualis, & intermittens potius, quam intercurrentes, dicrotusque interdum sit, vndosus vsquequa in altis sit soperibus. manifestè igitur non cordis natura facultatue ab eo emanans; quod scilicet nihil prorsus passum est. sed substantia in cerebro inhabitans pulsatur. quæ ab immistis vaporibus oppressa. & horum concoctioni tota intenta non rectè; atque ordine pulsatur, Idem fortè & amplius phreneticorum manifestatur pulsus, qui uimirum summopere variari, immutarique videtur, corde nihil oblato, at vel tenui meninge, si Galeno credimus, vel septo transuerso animarebus offeris, & sentiendi, motusque adedi facultate donatis, quibus quātūnis passis, nihil cordis actio Galeno immutatur nihil à cerebro, animalique dependens principio. & verò si non ab anima in cerebro residente, sed à propria natura moueatur cor, quiduis illa, illiusque organis passis, nihil tamè huius immutetur motus. vt enim fibræ cerebro cor connectent, uniantque, non propterea quod Galeno amplius placet, mutuus fiat actionum, passionumque consensus. qui enim naturalis facultas animæ passiones percipiat, actiones uè, vel è contra;

Phreneticorum (inquit) pulsus non nihil vndosi habet, & subtremere interim tibi uidebitur, interim etiam præcisus eum conuulsione quadam: inuenies etiam inæqualitatis in posito genus insigniter in illo aliquando apparere, immo totam subinde arteriam sua sede deserta attolli conspicias potius cum vibratione ebullientem. quam more pulsus distentam, pari modo detractam potius quam contractam. manifestè igitur quod dictum est non cordis natura, facultas ve ab ea arterijs indita, sed spiritus ijs inexistens, & ab ipsa commotus uniuersitate pulsatur. propterea enim huiusmodi sunt pulsus, quod ab immistis exhalationibus exagitata, perterrefactaque, & insipiens omnino facta uniuersitas inordinatissimo, & diuerso commouetur motu; & motuum, quos auspiciatur nullū absoluit, sed statim ab omnibus cessat, alijsque moueri aggreditur, & arterias aridiores factas à propria dimouet se de. & syncopi (inquit) imminente, crebrior fit pulsus, & subtremere etiā videtur, & hoc perperuò phrenetici pulsus hēnt, vt cum quadam motus conuulsione eorum motus abrumpatur

4. de caus.
puls. ca. 13.

Eod. c. 14.

tur

„ tur non paulatim desinet, quid nimirum ab aduetante, et
 „ dictum est, exhalatione perturbata & imminuta omnino uni-
 „ uersitas, quibus potest modis sibi opē affert. & crebrius pul-
 „ sans, quam licet sibi parat euaporationem, scilicet qua præci-
 „ pue nutritur, copiosiore est plexu retiformi educit, & malo
 „ omnino quouis oppressus spiritus frequentiore id amoliri
 „ tentat motu. & imminutum esse phreneticorum spiritum, sa-
 „ tis ipsius manifestat motus. propterea enim non paulatim de-
 „ finit, sed cum conuulsione quadam abruptitur, quod im-
 „ potens arterias attollere spiritus nolens etiam cessat, ut non spi-
 „ ritus uoluntate desinere sed eo inuito abrupti uideatur mo-
 „ tus. ijs, inquit Galenus, qui animæ deliquium patiuntur si ue-
 „ hemens fuerit ea dispositio, pulsus inæquales fiunt, intercidē-
 „ tesque. animalis igitur non naturalis cordis actio ponenda
 „ Galeno est. cui nimirum naturalia ab alijs affici non placet.
 „ ut minere non fangantur suo, sed ea tantum quæ à uolunta-
 „ tis imperio pendent. Inæquales porro, intercidentesque; in ani-
 „ mæ deliquio fiunt pulsus. qui enim eos ædit spiritus. ad eam
 „ uidelicet portionem plurimum conuolauit. quæ magna qua-
 „ piam molestia afficitur, id quod eam infert, ut amoliat: qui
 „ igitur in arteriarum fibris reliquus factus est exiguus, & ue-
 „ luti exanimatus, nec arterias ualenter dilatat, nec eas
 „ dilatandi ordinem seruat. Conuulsorum (inquit) arteriæ mo-
 „ tus ad modum chordæ est, sursum, deorsumque agitatur inæ-
 „ qualis, idque minimè certis temporibus: Animale igitur opus
 „ pulsatio. siquidem motus qui in conuulsis fiunt, præter uolū-
 „ tis quidem imperium, at ab anima omnino Galeno æduntur.
 „ Ab eadem porro à qua illi, & ipsa facta substantia illorum iti-
 „ dem ritu præter ordinem, præterque institutum, & in æquali-
 „ ter, nec certis temporibus fiat oportet. Et ab eadem omnino,
 „ aqua & conuulsio. pulsationem itidem fieri spiritus uniuersi-
 „ tate inde manifestè intelligere licet. quod illam non subsequi-
 „ tur modò, sed præcedit etiam. Vbi (inquit Galenus) quod
 „ conuulsionis est, ad utranque arteria tendi apparet. statim ho-
 „ mo conuulsione corripitur. quod nimirum priusque reliquis
 „ in partibus is uniuersitatis motus manifestus fiat, in arterijs
 „ manifestatur; Paraclitorum (inquit) pulsus inordinatus est
 „ intermittensque. non igitur facultas à corde arterijs indita,
 „ sed spiritus earum fibris inexistens, & ab uniuersitate com-
 „ motus pulsat. Quoniam, scilicet uel Galeni testimonio, pro-
 „ pterea

Eod. c. 17.

Eod. ca. 18.

„ pterea paralytici sensu, motuque desituuntur, quod nemis
 „ humore quopiam in fasis, obstructisque facultati à cerebro
 „ emananti, nullus eos subeundi patet aditus. substantia omni-
 „ no que in cerebro residet, motusque ædendi facultatem par-
 „ tibus Galeno indit, oblata paralytis fit: & pulsus in ea inordi-
 „ nati, intermittentesque fiunt, utique non à facultate à cordis
 „ natura arterijs indita; quæ quantumuis animali principio ob-
 „ lato, nihil Galeno obladi, nihil propriam actionem immuta-
 „ re Galeno uidetur; sed ab illa eadem substantia, à qua reliquæ
 „ exangues albæque res commouentur, arterias itidem com-
 „ muni, existimadum omnino est. Nihil etiam minus eorum id
 „ declarat pulsus, qui veratrum sumpserit; propterea enim inæ-
 „ qualis, inordinatusque & ipse est, dum conuelluntur præfer-
 „ tim, & dum uomunt, quod veratro eijciendo intenta uniuersi-
 „ tas, munerum reliquorum obliuiscitur panem omnium. ita-
 „ que nec ordine, nec æqualiter pulsat. ueluti neque in ijs qui
 „ syncope corripuntur, & qui conuelluntur, & qui singultunt. in
 „ his enim rei, quæ spiritus portionem ventriculi inexistentem
 „ diuexat, expulsiōni intenta uniuersitas: in illis uero, uel ipsa
 „ malo quopiam affecta inæquales, inordinatosque ædit mo-
 „ tus, uel fibrarum meatibus obstructis, quos ipsa ædit, tales ad
 „ portiones in fibris contentas perueniunt. Mulieribus ibidem
 „ hysteriis corruptis dispositionibus propterea paruus atque ob-
 „ scurus fit pulsus, seu quod spiritus uniuersitas rebus, quæ por-
 „ tionem utero inexistentem molestia afficiunt amolendis in-
 „ tenta, occupataque: eos tantum diligenter strenuèque ædit
 „ motus, quibus illa amolieda sunt: reliquos læguide: seu quod
 „ maiorem sui portionem in uterum immisit, ut quæ spiritum
 „ ibi diuexant, eijciat, exuperetue. & horum alterum fieri, & sub-
 „ stantiam omnino, quæ sentit, intelligitque & motus ædit, pul-
 „ sare, inde intelligere licet, quod quæ utero laborant, difficili-
 „ etiam laborant respiratione, & stupidae fiunt, immobilesque,
 „ & anima deficiunt, & non nullis brachia etiam contrahuntur.
 „ in eorum itidem pulsu, qui experge fiunt, non à cordis natu-
 „ ra facultatem ab ea arterijs indita, sed à spiritu omnino earum
 „ fibris inexistente, & ab uniuersitate commotoque, pul-
 „ sus fieri, siquidò intueri licet. Quoniam enim non corde eius
 „ uel ni sed cerebro animalique principio, quod in cerebro re-
 „ sidet, quid passio, somnum fieri uideretur Galeno, nequaquam si
 „ illa pulset somno cessante pulsus maiores, uehementiores, ce-

Eod. ca. 27.

H lorio-

leriores, crebrioresq; & cum quadam etiam uibratione fiar. nam ut saepe dictum est, cerebro, substantiaque in eo residente, a qua sentiendi, motusque ad dendi neruoso generi indi uidetur Galeno quiduis passa nihil cordis, arteriarumque, quæ scilicet à corde emanant, & à facultate ab eo indita mouentur, immutari uidetur Galeno. Tales porro animali somno excitati fiunt pulsus: quod spiritus uniuersitas iam diu in uaporum concoctione occupata, & propterea non satis interea motibus, qui portionibus ad dendi sunt, uacans; illis tandem exuperatis, & bene ipsa resecta, non diligentius modo omnes commouet, easque imprimis, quibus pulsandi demandatum est munus, sed sui etiam partem quampiam auxilio illis mittit, itaque in amplius, & uehementius, celeriusque, & crebrius arterias expandit, & in longum etiam agit; quod adueniens progrediensque spiritus, ueluti secum illas trahit. Postremo & pulsus qui spiritu immutato aliud nihil animali passo longè frequentissimi Galeno fieri uidentur, non cordis naturam facultatemue ab ea arterijs indita, sed spiritus portionem arterijs inexistentem, & ab uniuersitate commotam, pulsare appetitissimè manifestant. nam si nihil illa cerebri passiones sentire, nec ullo cerebri malo propriam actionem immutare, uisa est: longius etiam ab est, ut spiritus imminutionem sentiat. nec si sentiat, & laboranti opem ferre uelit, frequentiori arteriarum motu id fieri intelligat. propterea, igitur spiritu immutato frequentiores sunt pulsus, quod ut dictum est, spiritus quidem portiones arterijs inexistentes, at uniuersitatis arbitrio, & ab ipsa omnino commotè uniuersitate pulsant. ea autem, & sui ipsius defectum, & ab euaporatione, quæ è plexa retiformi educitur, refici se sentiens, copiosius ut reficiatur frequentius illas, proindeque & reliquas omnes commouet, inexistentemque exagitat sanguinem: ita enim copiosiore educit euaporationem. Neque est quod reliquorum pulsuum uarietates enarratur, in singulis non à cordis natura, sed ab anima in cerebro residente eos ad declaratur, quoscunque intueare, quauis in corporis animæque dispositione ad dantur, manifeste ab anima eos ad intueare. & corum, quæ singulis eueniunt, si ab anima edantur, causam uel ipsis intueare oculis, at non si cordis naturæ assignentur: Nec quò modo fiant, neque corum uarietatis causa innotescere queat unquam. Quoniã uero corde vulnerato, statim interit animal; itaque cordi, ut propriæ

mate-

materiæ, proprioque subiecto, uitalis (ut inquit) anima in fidere, uideri posset. Agere uel non ad modum forte proprio in loco causam; cur huiusmodi cordis offensionem subita consequitur mors, intueamur.

Corde vulnerato statim animal interijt, non quod cor ipsum uita sit fons, sed quod qui eius tunica fibrisq; spiritus inexistit, vulneratur. Cap. XXIIII.

CORDE vulnerato, non propterea animal interire, quod cordi, ut propriæ materiæ, proprioque subiecto uitalis insidat anima, itaque ueluti uitæ fons cor sit; & inde manifestè intelligere licet, quod Galeni (ut dictum est) testimonio corde exempto, arisque imposito uictime non nulla, & clamauere fortiter, & longius etiã au fugere. & serpentis corde exempto, integros, & dissectos nihil magis parte, cui cor inest, quam altera aliquandiu uiuere, mouerique passim intueri licet. Præterea, & quod uentriculo, musculisque faucibus longè plurimis nihilo minus promptè quam corde ipso uulnerato, præsens consequitur mors. Propterea igitur (ut alibi amplius expositum est) integris interdum membris abscissis, super uiuit animal, cordeque ipso exempto non itatim interit, at illorum musculis, & hoc uel tantillum faucio nullo commoritur temporis momento. Quod modo dico spiritus incomodo illorum utramque fieri potest, & fit interdum. At cor musculique uulnerari non possunt, quoniam illius itidem tunica quæ plurimò spiritum plena illud obteggit, nec hi quin nerui è quibus magna ex parte compositi sunt. Itaque & tunice, & is inexistens uulneretur spiritus, qui quod non uitæ fons, sed uita ipsa, ipsumque est animal; Vbiunque multus ipse grauiterue oblaeditur, statim interit. animal itaque manifestarum partium nulla prorsus oblaesa, at spiritu ab aere inspirato affecto, & à præsentè, uel imminente etiã malo perterrefacto, itaque nimis in se ipsum constricto, uel à bono quoquam exhyllarato, nimisque diffuso, statim animal commoritur. Præterea & quod corde interdum penitus iam arefacto penè, & penitus consumpto, diu tamè superuiuere uidetur homines: id uero & omnibus ethicis euenire existimare licet,

H 2 dum

dum certè Romano uiro diuturno morbo, absumpto nullum profus inuentum est cor, sed eius tantum tunica, quod nimirum non quantumque cordis corruptionem mors consequitur, sed magnam modò, & quanta reliquis etiam in uisceribus facta animal perdat. At unde digressi sumus redeamus.

Animalis operationes omnes una ab anima ædi, & animal uniuersum una ab ea gubernari, in ijs, quæ anima affecta homini eueniunt, inspiciendum esse. Cap. XXV.

VONIAM operationum, quæ naturæ imprimis substantiæ nimirum nulla agenti cognitione assignari posse Galeno uisæ sunt, ab anima à substantia nimirum partium singularum necessitates cognoscente, & modum insuper, quo ijs prouidendum sit, intelligente ædi, & ædendas omnino esse, satis est (ut existimo) conspectum : Et operationum, quæ animali æduntur nulla profus frustra, temereuè, sed quempiam singulæ in usum, eaque omnino ratione, qua quod expetitur bonum, ut comparetur, & qua quod amoliendum est malum, ut rejiciatur, quæ omnino propositum ut opus rectè conficiatur, ædendæ sunt, ædi apparent: & vna excepta concoctione, quæ à uiscerum quidem natura conficitur. at mouentis omnino, & quæ concoquenda sunt comportantis, adducentisque opera, & quæ insuper si quidem in iecinore ab una eius natura ab solui potest; in corde certè, ventriculoque & uenis atterijisque haud multò magis à proprio ipsorum proximorumque uiscerum calore, quam à spiritu conficitur, illa omnia commouete, agitanteque, operationes reliquæ omnes rerum necessariarum attractio, noxiarumque expulsio, & succorum alij à partibus in alias translatio motu conficiantur omnes; quin omnes à substantia in cerebro residente, & cui sentiendi, intelligendique, & partes commouendi facultatem assignat Galenus, minus etiam quin consulto ipsa eas edat omnes ambigere licet; vel si quædam ueluti ex accidente, & casu quodam conficere uidetur, modum scilicet, quo conficienda sunt, non satis intelligens. at qua conficienda sunt, conficiens ratione,

tionem, ut ubi quapiam in parte ab acerbis inexistentibus uaporibus diuexatur, eamque confricans molestia se exoluit; neque enim pruritus ab inexistentibus uaporibus fieri, nec partibus confricatis elapsuros eos intelligit. itaque, quod dictum est, non consultò, sed ueluti ex accidente, quod propositum est opus conficere uideri potest. Nam si illorum neutrum distinctè intelligit, at propterea omnino partes confricat, dilaceratque, quod res quæ in ijs ipsam diuexant, amoliendas, & non alia rone nisi partibus adaperitis expelli posse intelligit. Itaque expositis in operationibus animal ab unica animæ substantia gubernari inspexisse cõteti, in immutationibus itidè, quæ anima affecta cū in singulis corporis partibus, tū in singulis propemodū animæ operationibus sūt, id intueri ne grauemur: illè enim vel imprimis nū uno à spiritu in cerebri quidè uentriculis, ut in principe sede residete, ut per corpus uniuersum diffuso, an à cordis itidem iecinorisque natura animal gubernetur, manifestent oportet: si scilicet, quæ in iracundia, metuque (neque enim ambigi potest, quin substantiæ cui uindicta malique inferendi cupiditas, eidem, & pœnæ malique patiendi metus assignandus sit) & quæ ea in lætitia, eaque in tristitia, quæ ijs affluentibus, vel deficientibus bonis, quæ cordis natura appetere uidetur Galeno, & cordis omnino natura indignata, uindictamque moliente, uel supplicium, malumque exhorrescente, & dictorum bonorum accessu exhyarata, uel à contrarijs malis afflictæ (detur enim in presentia Galeno dictis à rebus cordis naturam affici posse, quod & ipsum fieri non posse, suo apertissimo declarabitur loco) ita singulas corporis partes, animæque operationes mutari oportere, prout in singulis dictorum affectuum immutari apparent, uisum sit, itaque immutationum omnium causam intueri liceat, haud perperam Galeno uisum sit animal non ab una substantia in cerebro inhabitante gubernari, sed sentire modò, intelligereque, & motus a de re, at nequaquam affici; Non ipsam scilicet illatas ingiurias uulscisci, honoremque & super excellentiam appetere, minus etiam dedecora, malaque reformidare, neque illis succedentibus lætari, aut his oppressam tristari, sed hæc omnia cordis naturæ esse. Itaque quæ in singulis affectionibus homini euenire apparent, intueamur.

*Quae in iracundia, Verecundiaq; homini eueniunt, animal
uno à spiritu gubernari declarant, & verecundiam
eandem iracundia esse. Cap. XXVI.*

IRACVNDIA efferuescente cor quidem summopere immutari, longè nimirum calidius fieri, longèque & vehementius, & crebrius pulsare, at ipso nõ solù, sed relique corporis partes omnes multo calidiores rubicundioresque & multo etiam robustiores, & ad motum pròptiores, & oculi grandiores turbulentique, & veluti malum minitantes (& si Theophaistro credimus) est è quibus flamme effluere, atque quæ sentit, intelligitque substantia minus sentire, deteriusque intelligere uidetur. Hæc qui cordis natura indignata, vindictæque libidine accensa euenire queant, intelligere non licet: esto enim vindictam illa moliente, vehementius pulsatur, & calidius fiat cor, itaque copiosiore calidiorique in partes effundatur sanguinem, & propterea eæ magis incalescant, rubicundioresque fiant, non certe robustiores, & ad motum promptiores fient, quin languidiores, minusque ad motum promptæ. ita enim in febribus, in quibus calidissimum fit cor, vehementissimeque & creberrimè pulsatur, perpetuò euenire uidetur: robustiores, & ad motum promptiores ut fiant partes, haud quaquam copiosior, calidiorque à corde in arterias sanguis immittendus, & ab ijs in partes apportandus, sed in nervos, quorum opera motus fit omnis, quæ ipsos flectit, intenditque substantia copiosior, motusque ædendi appetentior influat oportet: minus etiam quouis calore affecto corde, & quouis pulsante vi, qui tanta in oculis immutatio fiat, quorum scilicet humores, in quibus immutatio fit omnis, nulla subit arteria, & nihil Galeno cerebri natura, & substantia omnino, quæ sentit, intelligitque, cordis naturæ labores, affectionesque cum percipiat, nihil omnino quantumuis ea affecta, & quouis modo cor commouente minus sentiat, deteriusque intelligat; at uerò si iracundia, vindictæque appetitus spiritui assignetur, qui hæc eueniant omnia, ipsis intueamur oculis. Illatum nimirum malum, illatamque iniuriam propulsandi, puniendique

sum-

summo spiritus flagrans desiderio, quiescere, seseque in propria sede continere non potest, sed vindictam molies, paransque sese inde quascumque in partes, & in externas præsertim, quæ scilicet robustius commouenda sunt, effundit. itaque gradiores calidioresque, & rubicundiores fiunt omnes: ut enim dictum, qui uenis arterijsque inest spiritus, ijs inexistente sanguinem quo cumque ipse fertur, secum agit, ut in cordis tunicas, fibrasque, & arterias ipsosque in oculos longè plurimus delatus, & ubique ueluti furcens vehementius illas omnes commouet, & ubique uelutique humores exagitat, turbatque: itaque non pacati illi amplius, sereni que, sed maris ritu summopere à ventis exagitati, turbulenti apparent, & ueluti minabundi, & uni intentus vindictæ, quas externis à rebus patitur passiones parum sentit; minus etiam quæ olim percepit, cum ijs quæ modò sentit, conferre potest. in verecundia itidem multò quidem omnia leuiora, at eadem omnino, quæ in iracundia euenire apparent: eadem enim omnino iracundiæ uerecundia est: hoc tantum interiecto discrimine, quòd in iracundia ab alijs offensus spiritus, ab alijsque iniuria affectus in alios indignatur? in verecundia autem à se ipso offensus, & à se ipso iniuria affectus in se ipsum indignatur. Neque enim propterea in uerecundia rubore afficimur, ut Galeno uideri potest, quòd à principio timens anima sese intro recipit, mox rem minimè reformidandam animaduersa, & sese deceptam indignata maiore ad externa ui, multoque regreditur copiosior: nõ si qui de leuia modò peccantes, & quæ nobis ipsis ignoscere possumus, erubescimus, sed mala summa, summaque committentes scelera: & quæ non timenda modò iudicet spiritus, sed maximè auersetur, exhorreatque: sed propterea indignatur, quòd operationem operatum se intelligit haud quaquam ipsius substantiæ propriam, & à qua maximè corrumpi, destrui que, & in aliam longè ignobiliorem substantiam agi, quia actum se sentit? eoque etiam amplius si peccans, & se ipsum deturpans, corrupensque ab alijs deprehendatur, à quibus nimirum omnibus ædi uult, suspici que, & diuinus omnino, qualis sui natura est, haberi, se igitur peccantem ex osus, non deceptum, & in se ipsum peccantem, seque ipsam iniuria afficientem, corrupentemque indignatus, non quidem adeo uehementes, at eosdem omnino, quos in alios iratus, alijsque infestatus edit spiritus motus. Neque igitur è

timore,

timore, & iracundia (ut Galeno placet) composita videtur verecundia, sed iracundię omnino eadem, hoc modo (ut dictum est) differens, quod in uerecundia non in alios, at in se ipsum irascitur, indignaturque spiritus, in reliquis eadem prorsus est. itaque ubi commissi sceleris dedecorisue conscius, & se ipsum prauum percipiens, degeneremque exitio det, penitusque perdat spiritus.

Præterea & qua in timore. Cap. XXVII.

IN timore contra, partes albę omnes, frigideque, & summopere ad motum segnes fiunt, quin & tremore interdum; est uerò ubi & horrore etiã, rigoreque corripantur, & non modo intelligendi uis penitus deprauatur, maioraque omnia, & terribiliora apparēt, sed sentiēdi etiã facultas corrūpitur, imminuiturque. Hęc itidē si cordis natura timeat, qui eueniant, intueri non licet; esto enim perterrefacta ea minus quam oportet, & nullo ipsum arteriasque dilatet constringatque ordine: itaque non tātum, nec adeo calidum sanguinem in eas immittat, non certē quod ut partes è rubris, calidisque albę fiant, frigideque fiant oportet, quam in illas immiserat, ex externis illarum partibus in internas agit. Minus etiam ad motum edendum languidiores fiant partes. Nec tremore, horroreue, aut rigore corripantur, si quidem uel Galeno mouendi uis non à cordis natura, sed à substantia partibus inditur in cerebro inhabitante, quę cordis naturę affectiones, passionesque nihil sentire uidetur Galeno, & tremor, horrorque & rigor motus omnino cū sint omnes, mouentis substantię uitio eueniant oportet; minus etiam sentiendi, intelligendique uis Galeno deprauetur: At si quę sentit intelligitque, & mouet eadem, & timeat substantia; qui illa omnia eueniant, nullo intueamur labore. Perterrefacta nimirum, & ueluti exanimata princeps ipsius portio mutuo sese ut foueat, & ueluti consoletur, quã maximē potest sese in unū colligit, & imminēti intēta malo nihil præteritas passiones recolit, nihil etiam præsentis percipit: huius porro molestiam portiones reliquę percipientes proprijs singulę muneribus, proprijsque relictis sedibus, ad eã conuolant omnes, militum, ciuimque ritu graui quopiam ipsorum Ducis, Principique,

Principique, & sibi etiam ipsis imminente periculo; Itaque sanguine internas in partes actō, externę frigidę fiunt, albęque, & qui reliquus in ijs factus est spiritus, uix earum sustinens onus. Si quidem eas attollere, non certē ualenter commouere potest, est ubi & pondere cedat: itaque tremore corripuntur sursum à spiritu elata, & deorsum à proprio onere detracta, quin & ubi uehemens fit timor, horrere etiam, rigereque videntur. quod trepidante spiritus uniuersitate, & quę motu, consilijque inopia consistere nequeūte, & nequaquam uno, certoque, sed alio assidue, atque alio commota motu, ipsius itidem portiones quę partibus inexistunt, & quę uniuersitatis motus sectari omnino uidentur, iisdē & ipsa exagitantur motibus, horrore nimirum, rigoreque correptę apparent, & oculi minimi, tristesque fiunt, spiritus nimirum abscessu, cuius accessu, & grandes, & hylares fiunt, pauloque minus spiritum malum imaginante, quã expectante, & ueluti intente, hęc omnia eueniunt. nam languidioribus quidem, at iisdem omnino, quibus sentiens imaginans spiritus commouetur motibus, itaque nauigationis memores, nauis afficimur.

Itidem & qua in mœroribus. Cap. XXVIII.

MINVS etiam quę in mœroribus immutationes fieri uidentur, qui cordis natura malo rerum successu tristata euenire queant intelligere licet, minus enim omnia, ac eadem omnino, quę malum quippiam expectantibus, eadem & passis id euenire apparent: partes, scilicet omnes albę, frigideque, & oculi in primis minimi, tristesque fiunt; Et sentiendi, intelligendique, & motus ad dendi uis, si non prorsus perit, summopere certe imminuitur. nam ut cordis natura tristata languidius pulset, minoremque sanguinis copiam in partes effundat, nō certe ut dictum est, statim ex pallidę fiant, frigideque. Minus etiam quę à substantia in cerebro inhabitante se se commouēdi, sentiendique Galeno donantur facultate, minore ea donentur. Et oculi, in quos nihil prorsus à cordis natura, & ipso à corde immittitur, nihilo minores, minusque fiant splendidi. Quę certē ratiocinatur substantia nihilo segnius, nihilque ratiocinetur Galeno peius cordis natura; & corde ipso summopere

mopere oblatso, quam nihil prorsus passo. Ac si quæ sentit, intelligitque, & partes commouet substantia, eadem & malo rerum successu tristetur, modus, quò illa euenient, nihil omnino inquirèdus est; summo, scilicet sui natura gloriosus spiritus, miser, humilisque uideri non sustinet: itaque (quod malo quopiam oppressi passim homines faciunt) quàm maxime potest colligit se se, penitusque abdit, & munerum oblitus omnium, nec presentium rerum uires sentit, nec remotarum naturas intelligit. Nullamque operari operationem, & uoluptate omnino nulla affici uult: ut qui eo esse modo, seruarique non uult, nec appetit. in lætitia contraria, in eaque imprimis, quæ bonis, quorum appetitu cordis natura Galeno flagrat, homo afficitur, oculi quidem ampliores, at uniuersum omnino os cum grandius, tum splendidius, & reliquæ corporis partes calidiores, rubicundioresque, & eas commouendi ius, si moderata sit lætitia, augeri; at sentiendi intelligendique imminui uidetur. Hæc itidem immutationes qui fiunt, si cordis natura lætitia afficitur, intueri non licet: Vt enim exhyllaratum cor ualidius pulset, maioremque sanguinis copiam in partes effundat, non statim certè grandiores eæ, calidioresque & rubicundiores fiunt: nec oculorum magnitudo, aut splendor ullum capiat incrementum: In quos nimirum nihil prorsus (ut dictum est) à corde immittitur, nihil etiã uel partes commouendi, uel sentiendi, intelligendique uis Galeno immutetur; cui scilicet (ut sæpe dictum est) nihil substantiæ in cerebro in habitanti, cui illam omnem attribuit Galenus cordis naturæ affectiones, nec contra communicari uidentur. At uerò si spiritus lætetur, quomodò immutationes illæ omnes fiunt, nullo innotescat labore; gloriosus nimirum sui natura (ut dictum est) spiritus bonis ubi affluit, quibus præsertim donatus alijs super excellere uidetur, haud quaquam se se abdit, sed quam maximè fieri potest, se se ostentat, itaque & in reliquas externas partes omnes, & in oculos præcipuè, in quibus præcipuè conspicuus fit, se se effundit, minimeque torpet unquam: sed ubique ueluti lasciuit; itaque ampliores quidem oculi, at uniuersum omnino os amplius fit, splendidiusque, & blando in oculis spiritus commotus motu, ueluti pacem in ijs, bonaque omnia pollicetur, & partes reliquæ omnis in calefcunt, & rubescunt insuper, quæ præsertim arterijs, uenisque abundant, & moderate si lætetur, moderateque in partes se se effundat
spiri-

spiritus, promptius eas, robustiusque commouet. nam (ut suo amplius declarabitur loco) ubi nimis, tantusque omnino extremas in partes effunditur spiritus, ut qui reliquus in cerebri uentriculis sit, propria munera non recte obire queat, & spiritus omnino non bene sibi ipsi unitus remaneat, sed ueluti à se ipso iungatur: Vbi que exoluitur ipsius uis, & extinguatur interdum uniuersus, sentiendi certè, intelligendique facultas, uel moderata in lætitia imminui uidetur: in bonis, enim quæ effluxere contemplandis, fruendisque intentus spiritus, quæ patitur, non satis sentit, minus etiã quæ olim passus est, recolit. Quoniam igitur si cordis natura afficiatur, modus, quo, quæ in iracundia, metu, tristitia, lætitiaque homini eueniant, fiunt, conspiciendus omnino reperiri potest nullus: at manifestissimus sit, si quæ sentit, intelligitque, & motus ædit substantia, ea itidem afficiatur, quin ab una ea quas animal operatur operationes, adantur omnes, & uniuersum omnino animal gubernetur Galeno in primis ambigere non licet.

Anima itidem defectum, deliquiorumque causam innotescere non posse, si à pluribus naturalibus facultatibus; at manifestam esse, si corpus uniuersum ab unica anima substantia gubernetur.

Cap. XXIX.

ANIMAE itidem defectum, deliquiorumque causa nunquam innotescat, si diuersæ corporis partes à singulis naturalibus gubernentur facultatibus: at in promptu, apertoque easit, & una eadèque omniū, si illæ omnes ab una regatur anima, in uniuersis neruis delata fibrisque fuerit. itaque operæpretiū, quibus, & in quibus animæ perturbationibus quibusque in corporis affectionibus, & euenire ea soleant, & quæ ipsis accidunt, tū ipsorum intueri causam, ut in ijs etiã ueritas elucescat. senes præcipue (inquit Galenus) & natura imbecilli magna affecti tristitia, & lætitia itidem magna, animo defecerunt, qui autè robusto sunt corpore, ex immodicis euacuationibus idem patiuntur. Iam uerò si ab-

1. de arte curar. ad Glau. c. 14.

I 2 scellus

„ scellus quispiam rumpatur, vires vehementer lædit. Ac tum
 „ præcipue cum materia tota simul ad uentriculum, uel ipsius
 „ os, aut ad thoracem deflexerit; quod si quando etiam nos ab
 „ scellus secantes (inquit) totum simul emittere pus uolueri-
 „ mus, animi defectum subsequi est necessarium. Nec uerò la-
 „ borantibus aqua intercutem, tota simul humiditas (quam-
 „ uis ea præternaturam sit) sine noxa uacuari potest. Sed &
 „ tum quoque necessum est, hominem animo deficere, & dolo-
 „ rum etiam uehementia, dissolutiones accidunt. Quin & ner-
 „ uis percussus, & maligna in articulis ulcera, & immoderata
 „ quadam frigiditas caliditasuè: Præterea & insignis crudi-
 „ tas, obstructioque, aut inflammatio alicuius præcipua par-
 „ tis, aut os uentriculi male affectum, aut improba euacua-
 „ tiones, & ob alia itidem multa, ueluti ob sudoris copiam,
 „ ob uteri suffocationem, quin, & ob grumos uocatos, non
 „ eos solum, qui in vesica, sed multò illos magis, qui in intesti-
 „ nis uentriculoque atque thorace non nunquam continetur,
 „ Animi defectio, & color pallidus sequi solet. Pulsus uero
 „ paruus, obscurus, & frequens apparet, laboransque ipse
 „ cum anxietate resoluitur, & in omnibus (inquit) qui ani-
 „ mi deliquium patiuntur, si uehemens fuerit ea dispositio,
 „ pulsus fiunt inæquales, intercidentesque. Affectuum ho-
 „ rum omnium ea vna communisque existit causa, & nimi-
 „ rum spiritus portionis omnis, & ipsa etiam uniuersitas con-
 „ uolauit, ubi labor, ubi dolor, ut sibi ipsi ibi laboranti
 „ opem ferat, & infestantia, noxiaque inde explodat, ex-
 „ pellatque. Reliquæ igitur corporis partes vitæ omnes, sen-
 „ susque, & motus auctore destitutæ, quales sui sunt natu-
 „ ra immobiles factæ, concidunt, & ueluti demortuæ ia-
 „ cent; & dicta quidem causa communis defectuum, deli-
 „ quiorumque omnium esse uidetur. Et qua sola contentos
 „ quiescere liceat; at singulorum tamen ratio seorsum ex-
 „ ponatur.

*Deliquia singula, singulorumque, medela corpus
 uniuersum ab vnica anima guber-
 nari, declarant.*

Cap. XXX.

X in modicis euacuationibus sequuntur ani-
 ma deliquia, si quidem quæ quauis è corpo-
 ris parte eijciuntur, spiritus ea omnia, & pro-
 pterea omnino eijcit, quod grauia ei sunt,
 molestaque, & ubi quæ diuexatur spiritus
 portio, quæ eam infestant, sola ipsa ammo-
 liri satis non est, proprijs reliquæ sedibus, proprijsque de-
 fertis muneribus, ei opem afferunt omnes. Itaque modo re-
 liqua in ijs facta, quanta nec ipsarum molem dimouere, sub-
 stineruè, nec quasuis externarum rerum actiones, sed ue-
 hementes modo sentire queat, Immobiles, stupideque ap-
 parent. Iure igitur qui ob immodicas euacuationes defi-
 ciunt, frigidam eos spargere, mandat Galenus, tum & ipso-
 rum aures comprehendere, & uentriculi os perfricare, com-
 pellereque, ut uomant, stomachum digito, uel pennæ im-
 misione irritando, ac denique manus, pedesque colliga-
 re, quæ scilicet eò tendunt omnia, ut spiritum inde auocet,
 quò conuolauit omnis. auocatur autem, ubi alijs in parti-
 bus diuexatur, affligiturque, id siquidem (ut sæpè dictum
 est) spiritus ingenium est, ut ubi noxium quid molestumque
 sentit, eò nullo conuolet temporis momento; sibi ipsi ibi
 laboranti opem ferens. proptereaque, dum stomachus digi-
 to, uel pennæ immisione irritatur, uomitus consequitur.
 neque enim qui stomacho inexistit tantum, ad id, quod
 molestiam infert amolendum insurgit spiritus, idque ut
 eijciat, stomachum constringit, sed qui uentriculo inest,
 omnis. Nam & id (ut dictum est) spiritus est ingenium, ut
 ibi, quæ eius portio infestatur, quod infestat amoliri per se
 non potest, contiguæ proximæque opem afferant, & ipsa
 uniuersitas, si uniuersitatis opus est ope. Tum non quæ uis
 fibræ pars per se uel intendi uel remitti posse apparet; sed que
 dam modò earum principia, partes reliquæ principiorum
 omnino motum consequi uidentur: (ut ex ijs quæ in iisdem
 exposita sunt commentarijs patere existimo) non stoma-
 cho

„ cho igitur tantum, sed ventriculo constricto, quæ ipsi iti-
 „ dem insunt, euomuntur omnia. Et non pedes modò alligare
 Eod. li. & c. & manus, sed plures (inquit) nexus fieri oportet, ac fortio-
 „ res circa manus, vbi per inferiorem partem sunt euacuatio-
 „ nes, plures uerò, ac vehementiores cruribus ligaturæ admo-
 „ liendæ sunt, si per superiora sit euacuatio, auocandus uide-
 „ licet spiritus, & in oppositam auocandus est partem. Iam ue-
 „ rò si abscessus (inquit) quispiam rumpatur, uires vehemen-
 „ ter oblæduntur, ac tùm præcipuè cum materia simul tota ad
 „ ventriculum, vel ipsius os, authoracem defluerit: cuiusmodi;
 „ scilicet corporis parti multus inest spiritus, ad illam is si di-
 „ uexetur uniuersus conuolat, ut sibi ipsi laboranti, dolentiq;
 „ opem ferat. Itaque partes reliquæ, si non penitus immobi-
 „ les demortuæque fiunt, at earum sese mouendi uires valdè
 „ imminuantur, dissoluunturque. Quod si quando etiam nos
 „ (inquit) abscessus secantes totum simul pus mittere volueri-
 „ mus, animæ defectum subsequi necessariū est. Nec uerò labo-
 „ rantibus aqua intercuti tota simul humiditas quàm vis ea
 „ præter naturam sit, potest sine noxa vacuari: sed tùm quoque
 „ necessum est hominem anima deficere, quæ scilicet ut amo-
 „ liantur, diuturna spiritus uniuersi, opus est opera, ea non to-
 „ ta simul amolienda sunt; diu enim cum noxijs rebus confli-
 „ ctatus, diuque, & ab ijs, & à se ipso compressus penitus tan-
 „ dem deficiat, penitusque pereat. itaque non diu exercen-
 „ dus, sed ab opere reuocandus, & nequaquam dolorificis re-
 „ bus, sed suauissimis odoribus, siquidem, & id itidem est spi-
 „ ritus ingenium, ut non ad noxia modò, expellenda, sed ad
 „ suauissima itidem fruenda, amplectendaque conuolat uni-
 „ uersus, Est itaq; ubi odoribus naribus apposis curatur deli-
 „ quia. cor enim suauitate illectus ea ut perfruatur uel quibus-
 „ uis alijs omisis uniuersus ad uniuersitatē, & ad cerebri uētri-
 „ culos, in quibus fit odor cōuolat, unde mox uniuerso restitui-
 „ tur corpori, eò uidelicet (ut dictum est) modo in internis
 „ perpetuo spiritus operatur, quo & in externis, & spiritus sin-
 „ gula, quò singuli eorum coetus, quorum quiuis, si eius pars
 „ malo quopiam opprimatur ad id amoliendum confluunt uni-
 „ uersus. At si ingens, interea aliqua uoluptas proposita sit,
 „ quodque imminet malum summum non sit, & quod catui
 „ uniuerso, vel eius parti exitium non inferant, laborantis
 „ molestia neglecta, ad uoluptatem perfruedam confluunt uni-
 „ uersus,

uersus. Ex dolorum itidem uehementia dissolutiones (in-
 „ quit) accidunt: ubi scilicet dolor, ubi uidelicet alienum quid
 „ molestumque spiritum torquet, eò aduolat uniuersus, ut quod
 „ infestat eiiciat, idque uel ex humorum confluxu, qui illuc fit
 „ intelligere licet. Quin & neruus (inquit) percussus, & mu-
 „ sculi caput, malignaque in articulis ulcera deliquium ani-
 „ mæ inducunt iure sanè. nam si partibus offensis quibusuis
 „ promptissime ad eas uniuersus conuolat spiritus, ut portio-
 „ ni neruis ijs immittis inexistenti opem ferat, sed scilicet ea-
 „ rum mala attingunt, eo percusso neruo musculique capite
 „ ad utrunque conuolat promptius, quod utriusque malum
 „ proximius spiritus attingit, & quorum quidem unoque
 „ constricto inexistentem comprimitur spiritus. & si ad ma-
 „ la amolienda, quæ uis eò ad maligniora. Iure etiam im-
 „ moderata frigiditas, quæ nimirum quancumque corporis par-
 „ tem corripit, eam, eique inexistentem spiritum in angustum
 „ agit, comprimitque: itaque haud quaquam, qui ad eam con-
 „ fluxit spiritus inde auocandus, sed præinexistenti locus am-
 „ plificandus, calefacienda scilicet atque aperienda particu-
 „ la, & igne, & frictione, & cibus, & medicamentis calidis.
 „ Nimia etiam caliditas, si quid aliud animæ deliquium indu-
 „ cit, corpore uidelicet uniuerso, neruisque & fibris calefa-
 „ ctis, atque ad apertis minimeque egressum spiritui ab ne-
 „ gantibus, tenuiori præsertim facto, euolat is, atque elabatur,
 „ itaque & exoluitur nimis tandem imminutus. Hos frigida
 „ spargendos, & refrigerandos, flabellandosque mandat Ga-
 „ lenus ut scilicet spiritus intro agatur, & corpus omne con-
 „ stringatur, itaque elabanti exitus occludatur. obstructio præ-
 „ terea, & inflammatio. Vbi scilicet alienæ res quampiam illa-
 „ bantur in partē, quia & ipsa, & ijs, quæ ipsi insunt neruosa por-
 „ tionē, & spiritus amplius, qui in his continetur, compri-
 „ mitur, qui reliquis inexistentibus, ad illam confluunt om-
 „ nis, ut quæ ibi ipsum diuexant, amoliatur. Inde itaque ut
 „ auocetur, alibi itidem affligendus est, cruciandusque; artus
 „ scilicet fortiter perfricandi, diligendi que. sequitur, & ani-
 „ mæ deliquiū ob sudoris copiam; iure me herculæ; quo enim
 „ à malo, seu solidæ corporis partes, seu humores in uasis con-
 „ tenti liquantur, ab eodem & spiritus portio, quam illi attin-
 „ gunt, diuexatur, itaque reliquæ ad eam confluunt omnes,
 „ opem laboranti ut ferant. his portò haud quaquam manus,
 „ pedesque

Eod.

I. de ar. cur.
ad Glauc.
c. 14.

Eod.

pedesque alligare oportet. Neque ad uomitum prouocare, quippe quibus non vnam in partem confluxit spiritus, è qua ad reliquas, & ad principium reuocandus sit: sed corpus qui bafcumque licet modis refrigerandum est, ut perfrigeratū, „ constrictumque non amplius liquefcat. At qui (inquit) ex „ plenitudine exoluuntur, qui propterea exoluuntur, quòd „ ad partem plenitudine oppressum spiritus confluxit omnis, „ malum inde amoliturus: hõrum (inquit) perfricandi, & de- „ ligandi, & calefaciendi etiam sunt artus, ad ipsos nimirum spiritus reuocandus; quòd fit, dum qui reliquus factus est, molestia afficitur, & aduenienti, opemque afferenti aditus patefit.

Eod.

„ Quæ ex matrice laborant, atque exoluuntur, harum artus perfricare oportet, ac deligare, spiritus nimirum, qui uniuersus ad laborantē uterum conuolauit, ad partes reuocandus, quòd (ut sep̄ dictum est) fieri uidetur, dum qui in illis reliquus factus est, molestia & ipse afficitur. At quibus uterus sursum & ad latus reuellit inguinibus & coxis cucurbitulæ applicandæ, & naribus quidem ea, quæ fœdissimum habent odorem, matricibus autem odorata, eaque medicamenta, quæ laxare, calefacereque possunt. E superioribus scilicet partibus uterus detrudendus, & ad propriam sedem reuocandus, spiritus nimirum, inferioribus inexistentibus partibus cruciandus, ut ad illas uniuersus delabatur sibi ipsi in illis laboranti opem ferens, & ad uteri amplius locum odoris suauitate eò illectus, & fœditate è superiore depulsus loco; propriæ nimirum conseruationis summè appetens spiritus, & eadem omnino ratione, eodemque in internis, quo & in externis operans sensu, & quæ fouent ipsum oblectantque, quod suauissimi odores vel imprimis faciunt, promptè sectatur, & quæ summopere oblectunt, & absque propriæ salutis periculo uitare potest: cuius modi tetri sunt odores, libens ea uitat: nam à quibus exitium tandem reformidat, & uitare non licet ad internitionem vsque cum ijs depugnat. Quod satis reor in dictorum deliquiorum omnium, ac multò etiam clarius in eorum curatione intueri potuit Galenus, quæ ob tristitiam, aut gaudium, aut timorem proueniunt, aut iram, quæ nimirum omnia suauissimis odoribus, & uomitu itidem oblectante nimirum, & cruciante re curari ipse præcipit: odorum uidelicet suauitate allectus spiritus, affectionis

fectionis etiam, qua occupabatur, oblitus, non amplius, quibus in ea commouebatur commouetur motibus. Nam scilicet se se amplius colligit, contrahitque nec diffundit, dissipatque, quin ad propriam sese reducit dispositionem. & nimis constrictus si sit, etiam in se ipsam coactus, conspissatusque, se se ueluti explicat, diffundi tue, at colligit se se, nimis diffusus nimisque dissipatus si sit.

Idem & mors, qua dolorem, & que anima consequitur perturbationes. Cap. XXXI.

T non deficere tantum, sed mori etiam (inquit Galenus) contingit ob uehementem „ dolorem, aut timorem grauem, & ob im- „ mensam itidem lætitiã. Quibus enim uita „ le robur infirmum est, animæ uero affectio- „ nes, ob imperitiã fortes, ijs facile animæ „ substantia resoluitur, atque horum aliqui etiam ob mœstitiã perire: at uir magnanimus ob nullam animæ perturbationem succumbit unquam. Rectè sanè: quoniam enim quæ in dolore fiunt deliquia, propterea fiunt, quòd quapiam spiritus portione grauiter offensa, reliquæ omnes ad eam confluent, quæ eam affligunt res ut amoliantur. Idque dum agit, & ab illarum uiribus oblectitur, & angustum in locum confluxus uniuersus summopere comprimitur, quod (ut dictum est) maxime spiritui molestum est, & lætale prorsus, utique grauis, diuturnusque ubi fit dolor, ubi scilicet diu multumque à contrarijs præpotentibusque diuexatur uiribus, & diu, multumque comprimitur, penitus tandem corrumpatur oportet. si quidem id spiritus est ingenium, ut ad res, à quibus quauis in corporis parte malo se affici sentit, amolientas confluat uniuersus, & corrumpi potius sustineat, quam non exuperatis, eiectisque illis, inde decedat. ita omnino (ut alibi dictum est) singulorum hominum spiritus, ueluti singuli hominum cætus, & ipsi omnino operantur homines. Et quod quæ in timore mœstitiæque deliquia fiunt, propterea fiunt, quòd singule spiritus portiones uniuersitatem, turbatam, afflictamque, & se se contrahentem sentientes, (ciuium, ut dictum est, militumque; ritum, qui Principem, Ducemque magno quopiam communique malo oppressum intuiti, ad eum confluent

fluunt omnes, seseque ei agglomerant, mutua ut ope seruentur omnes) proprijs singulae sedibus, proprijsque derelictis muneribus principem ad sedem, principemque constituunt ad portionem, ubi nulla id sit mensura: adeo tandem comprimitur spiritus, ut spiritus, ut uaporum forte ritu angustas in res coactorum, in aliud cogatur ens. Et amplius promptiusque malum expectans, quam passus id. Nam quibus aduenientibus conseruari posse desperat spiritus: ea ubi aduenere, exitiumque non intalere, minusque imminetia exhorreat oportet: itaque plurima perpressus, uinere substinet, atque appetit etiam, quae nihil expertus, aequè, & magis forte, quam sui ipsius exhorreat interitum. ob laetitiam uero quod bono quopiam rerum euentu elatus, & ueluti ebrius factus gestit, lasciuirque; & se se ostetandi cupidissimus, ad externas uniuersus effunditur partes, itaque (ut alibi dictum est) non oculi modo longè in laetitia grandiores, longèque splendidiores, sed os etiam uniuersum amplius fit, nitidiusque, & nullum sese ad illos effundendi faciens finem: comprimitur in illis tandem, suffocaturque, forte & uictoris exercitus more diuersas in partes, & ratione nulla, nullaque effluens mensura, non unus remanet amplius, sed ueluti in diuersas diuiditur portiones, & singulas à reliquis omnibus, omnesque ab uniuersitate principioque, quò assidue opus habere, & à quo assidue pendere uidentur, seiunctas, disclusasque, quae igitur summopere turbatae, perterrefactaeque omnes, quam maxime possunt sese colligunt, itaque & comprimunt, corrumpuntque, longe certè is tenuissimus, sensuque praeditus longè exquisitissimo quid uis à propria natura, à propria uè dimotus dispositione quid uis omnino passus, immutatus uè spiritus nullo interijt temporis momento. Promptius porro in laetitia, quam in maeroribus corrumpitur spiritus; si quidè promptius libentiusque effundit sese, quam cōtrahit, bonifque à rebus efferri sese, quam à malis deprimi finit, & nō qui libet; neque enim & generosus qui est, sublimis que, qui ipse modo ne impuretur, caetera quae uis negligit, itaque à nullo rerum successu agitated, commotusque nec nimis constringi, nec dilatari potest nimis.

Corporis

Corporis partium, actionumque consensus animal uniuersum ab univ. anima substantia gubernari declarat. Cap XXXII.

PARTIVM postremo omnium, earumque operationum, passionumque consensus, animal haud quaquam à pluribus, cognitionisque & motus expertibus naturis, sed ab una omnino substantia, & sentiente ea, intelligenteque; & partes commouendi potète gubernari eas omnes; quin quas ea singulae operationes, quosque aedere uidentur motus singulis ipsam inexistentem eos aedere, omnes manifestè declarant; nam si partes singulae proprijs gubernentur à naturis, ut proprias ea percipiant necessitates, ijsque prouideant, reliquis certè operantibus, laborantibusque, nullam unquam offerant opem, nec quas in sui ipsius nutrimentum, bonumque conficiunt res, vel ab alijs confectas assumpserè, alijs communicent ullis, nihil earum necessitates percipientes, nihilque earum operationes, sibi ipsis commodas, necessariasque intelligentes, secus ac facere uidentur; siquidè qua uis operante, ita se se reliquae ad illius ministerium accommodant omnes: itaque illi omnes iuferuiunt, ut omnes ad illius unius usum factae uideri queant. Et singulae quos in se ipsis continent succos, vel si summopere ijs opus habeant oblectenturque, libentissime alij cōmunicant omnibus: propterea nimirum, quod partes omnes ab unica, eademque gubernantur substantia, quin omnibus ipsa ut proprijs inexistentes organis, quas ille aedere uident operationes, ipsa eas aedit oēs. Itaque quia huius portio corporis parti inest, qua quod propositum est opus, optimè confici uniuersitas decreuit, eo modo operatur, portiones reliquae reliquis inexistentes partibus, illi inferuiunt omnes, & quam possunt ferunt opem, & propterea proprios succos, propriaque opera ueluti mutuo sibi ipsis communicant partes, quòd ab una omnes, eademque gubernantur, nutriunturque substantia. & pluribus simul noxijs à rebus molestia affectis partibus, si quaepram praeter caeteras affligatur, nullus aliarum. Sed huius modo doloris animali fit sensus, quòd quae illis omnibus inexistit substantia, & cuius, qui in animali sit, sensus est omnis; eam in partem cōfluxit uniuersa,

k 2 uersa,

uerfa, in qua torqueri ſentit maxime, itaq; exigua in reliq; facta, nihilque ſe ipſam in ijs comprimēs, nec cū inſeſtātibus depugnans rebus, & longè omnino in illa diuexata uehementius, nullum in ijs ſentit dolorem. Et propterea una modò parte uehementer afflicta, reliquæ languent omnes, quod ab una omnes, eademq; gubernantur ſubſtantia: itaque uehementer ea in quapiam diuexata, in eamq; conflua omnis, languet in reliquis oportet. Et propterea plures ſimul, & diligenter omnes operationes operari non poſſumus, quod una, eademq; cū ſit, quæ illas omnes operatur ſubſtantia, pluribus ea ſimul intenta eſſe non poteſt: ſingulæ certe ſi partes a proprijs gubernentur naturis ſenſus præſertim plerisque, & cognitionis expertibus, adeò à ſe ipſis diuerſe illæ cum ſint, & ſingulæ non proprijs tantum, ſed reliquarum fortè omnium operationibus conſeruandę ſint, operibusq; quarum omnino nullæ propria opera, & quæ ad propriam ſalutem neceſſaria ſunt, conſcienda, parandaq; ſatis cum ſint, ſed ſingulæ aliarum omnium ope aſſiduè opus cū habeant, ambigere non liceat, quin breui omnino corrumpantur omnes, earum nullis reliquarum neceſſitates percipientibus, nullisq; propriam ſalutem ab aliarum ſalute pendere intelligentibus, nullis omnino ullam alijs opem ferentibus, ut niſi rationes obſtent, quæ Hippocrati, Platonique, & eos ſequuto Galeno aliam in homine ſubſtantiam ratiocinari, aliam verò iracundiæ & aliam appetere, perſuaſerūt, liquidò pateat, animal uniuerſum ab unīcā animæ ſubſtantia gubernari. Age itaq; explicentur, examinenturque & ipſæ.

Sentiendi, ratiocinandi, mouendiq; tum & irascendi, pulſandi que præterea, & nutriendi, generandi que uim à diuerſis, homines habere principijs è quibus colligit Galenus.

Cap. XXXIII.

5. de Hipp.
& Plat. decret. c. 7.

VONIAM (inquit Galenus) dum pueri ſumus brutorum inſtar promptè ad repletionem ferimur, nihil conducatur ne, an obſit conſiderantes ætate uerò prouecti, ne bibimus quidem omnino, ubi perſuaſum habuerimus, expotum noxam ſubſequuturam:

ram: ſæpe minus edimus, ſi & hic copia obſutura eſt, interim aquam bibimus, uinum concupiſcentes; rationis autem expertes homines ſimiles infantibus, atq; feris, neque tēpus expectant, neque quātitatē qualitatemue corporis inſpicere ſuſtinent. Vtique manifeſtum eſt homines non à ſola rationali ſubſtantia gubernari, ſed ab alia itidem, quæ, quoniam quæ ratio auerſatur, concupiſcit, ad eaq; fruenda homines allicit, appetitoria dicitur, & manifeſte à ratione diuerſa eſt: manifeſte enim ratio ei aduerſatur, ab ijsq; ad quæ appetitoria hominis allicit, retrahit illa, importunamq; appetitoria commotionem continet: & pugna frequenter utriuſque inter ſe oboritur, quæ euidenter duplicem eſſe in nobis naturam facultatum inter ſe diſſidentium declarat: ſi enim ueluti in pueris una in eſſet appetitoria; nihil ſanè prohiberet ijs, quæ appetimus intempeſtiue nos frui, quemadmodum etiam ſi ſola in eſſet rationalis, nullum eſſet negotiū ſitientem non bibere, aut exurientem non eſſe. Neque ſobrius, neque continens, qui non bibit, nominaretur ſicuti nec qui non uadit, niſi uelit. ſitientis itaque nolentis autē bibere, anima una quidem facultate, aut parte, potum concupiſcit: Altera uerò alia fugit, auerſaturque. ſiquidem uni atque eidem arripere aliquid, fugereque non licet. Et quoniam inſuper ubi ratio appetentiam ultrò ſequitur, pugna nulla in anima oriri uidetur, ſed uniuerſa ſibi ipſi concors ijs, quæ appetit fruitur; ubi uerò appetitoria rationalis aduerſatur, rationalemque in uita ad fruendum appetitoria trahit, ſummè homo iracundiæ, indignariq; uidetur: liquidò itidem conſtat, iracibilem ab appetitoria diuerſam eſſe hominibusque inditam, ut rationi ſubſeruiat auxiliaturque, perinde ac uenatori canis, contra tertiam animę ſpetiem: quare (inquit) ubi ultrò ratio appetentiam ſequitur, iracundia rationem conſequitur: ubi autem appetentię aduerſatur, renititurque ratio, iracundiã à ratione ſtat, eique opem fert, præcipue cum ratio ipſa uel intus, uel extrinſecus iniuria ſe affici & ui compelli autumat. Si quidem autumare ſe iniuria affici rationabilis eſt facultatis; eam autem ulciſci animoſę proprium exiſtit. Vbi igitur appetitoria facultas immoderate ad aliquod irruens inuitam rationem eo ſecum attraxerit, iracibilis cōtra illam rationi ſuppētiã fert. At ubi à nullo ſe iniuriã affici putat ratio minime iracundiã efferueſcit,

„ efferuescit, & si quàm maximi tunc corpus puniatur algere
 „ ab aliquo, nel famescere, uel sitire coactum, unde liquet ira-
 „ cundiam naturali statu præditam, opinioniones rationis sequi,
 „ fieri tamen quandoque potest, ut hæc quoque præ affecta,
 „ immorigera rationi moueatur: Quod autem, & iracundia à
 „ ratione diuersa sit, hinc (inquit) docet Plato, quòd pueri,
 „ perinde ac feræ maxime iracundi existētēs, ratione careāt. eodē
 „ siquidem modò pueri, quò & ætate prouecti irascuntur, hoc
 „ interiecto discrimine, quòd hi in multis iracundiam ra-
 „ tione continent, quem admodum pastor aliquis generosum
 „ canem ferocius proximos insilientem; in pueris autem, ni-
 „ hil huiusmodi accidit, quemadmodum neque in bestijs,
 „ quòd in illis quidem, nondum, in his uerò numquam, ratio
 „ animæ impetus inhibeat.

*Num. que irascitur, & qua animal nutrit, generatque in-
 telligenti, mouentique eadem, an illarum ab hac di-
 uersa, & altera cordis, iecinoris altera tempe-
 ries sit, notum ut fiat, conditiones, quibus
 illarum utramque donatam esse
 oportet, inquirendas esse.*

Cap. XXXIIII.

VAE in homine sentit, intelligitque, & motus ædit substantia, & spiritus omnino, qui in cerebri uentriculis, ut in maximè propria, ac principe sede continetur, at & reliquis cerebro similibus rebus omnibus: itaque & omnibus inexistit corporis parti- bus, num is itidem irascatur, indigneturque, & illatas iniurias ulciscendi, & libertatis, uictoriæ, potentiæ, imperij, gloriæ, honorisque flagret libidine; Præterea & animal nutriat, generetque, & cibos, uenereaque appetat, an brutæ cordis temperies iracundia, uindictaque, & illorum omnium, ciborum uero uenereorumque appetitus iecinoris naturæ as- signandus sit, notum ut fiat. Vtrique conditiones, quibus que indignatur, uindictamque, & honores appetit (liceat enim eorum omnium, que cordis temperies Galeno appetit loco, unum ponere honorem, nam quæ eorum honori idem

non

non sunt, honoris gratia, & propterea omnino præcipuè ap- petuntur, quod honorem pariunt) præterea & quibus, cui animal nutriendi generandique, & cibos, uenereaque ap- petendi facultas assignanda est, donatam esse oportet, in- spiciendæ omnino sunt. Nam si eæ omnes spiritui in esse ap- pareant, frustra, temereque alia cordi quæ irascatur, uin- dictamque, & honorem, iecinori alia quæ nutriat, generet- que, & cibos uenereaque appetat, indatur, substantia. Cur enim operationes, quæ quoniam unum, eundemque omnes habent scopum, & quæ unius omnino omnes animalis conseruationis gratia ædendæ sunt, at non perpetuò si- mul omnes, sed suo singulæ ædendæ sunt tempore, & alieno ædita, summum animali infertunt malum, uel uni om- nino, eidemque omnes assignandæ sunt substantiæ; uel si qui- dem pluribus, & quarum certè singulæ aliarum omnium ne- cessitates, laboresque percipiant, & opem si liceat sibi ipsis mutuo ferant omnes, id si non liceat, nihil certè (quod uel Galeno facere uidentur) secum ipsi pugnent, & seipsas ope- rantes mutuo turbent, impediuntque, cur inquam diuersæ quidem quæ sunt operationes, at quæ unius eiusdemque rei ædantur gratia, & quæ non omnes simul, & ueluti per uices, minimeque eadem semper mensura ædendæ sunt, uni si sub- stantiæ & summo sensu, summaque prædita cognitione, & quæ singulis inest corporis partibus, easque, ut libet, comouendi obtinet facultatem, rectè assignari possunt, diuersorum eæ uiscerum naturis assignentur, & quarum singulæ diuerso ab alijs prædita sint ingenio, & proprijs singulæ gaudentes ope- rationibus, ijsque intentæ unis, nihil aliarum necessitates, laboresque percipiant. At eò certe minus. si quæ cordis, iec- inorisque natura operari appetereque uidetur Galeno, eæ operandi, appetendique prorsus impotens utraque, non sci- licet eo ingenio, ijsque donata appareat conditionibus, qui- bus quæ irascitur, uindictamque, & honorem, & que nutrit, generatque, & cibos uenereaque appetit, donanda sit. At ue- rò quòd eæ ut innotescant, quæ ad iracundiã hominem agūt, & quæ eam sedant. Et uindictæ honorisque, præterea, & ci- borum, uenereorumque appetitus sit, manifestum sit, oportet. Age ea primum inquirentur.

Con-

Conditionibus, quibus, quæ irascitur, uindictamq; & honorem appetit, donatam esse oportet substantiam, spiritum omnibus, cordis uerò naturam nullis prorsus donatam esse. Cap. XXXV.

HOMO quoduis perpeffus malum, tristitia quidem afficitur, mæstitiaque. at si non ob contemptum, sed iure, uel casu quopiam illatum intelligat, quantumuis graue id sit, moleftumque, nihil omnino indignatur, nihilq; à quo illatum est, punire appetit: at uel leuiffimo accepto incommodo, si iniuria illatum id iudicet, qui nullo prorsus, at contemptui habitus, excandescit, eoque sui contemptorem punire flagrat desiderio, ut quouis cum periculo, & malo etiam quouis puniendum decertat, itaque laborum, qui propterea suscipiendi periculorūq; quæ sub eunda sunt, magnitudinem nihil æstimans, ad puniendum eū ruit, & nisi puniat, nisi scilicet eo se nihil deteriorē declaret, quiescit nunquam. At uerò si qui malum intulit supplex supplicium deprecetur, uel non contemptu, sed casu quopiam, & a nolente omnino, nihilque ipsum contemnite, & nihil propterea se se efferente, superbienteque, sed commissum errorē ingemifcente illatum, se omnino nihil ipso præstantiorem, quin deteriorē prædicet, ostendetque, iram deponit omnē, nullumque ei amplius molitur malum, quin benefacere etiā appetit; non malum porrò passus, sed contemptus homo cum irascatur, uindictamque molitur, & in honore habitus lætetur, & à quò malo affectus est, benefacere etiam ei appetat, liquido patet, uindictæ appetitum, non rei alterius, sed unius omnino honoris appetitum esse. At neque (quod dictum est) quin reliquarum rerum, quæ cordis natura appetere uidetur Galeno, appetitus, nō aliorum & ipse bonorum, sed unius honoris appetitus sit, ambigere licet. si quidem quæ illarū idem honori non sunt, propterea præcipuè appetuntur, quòd honorem pariunt: nam & quæ cōtemptum propulsant honorem ea pariunt; substantiæ, quæ irascitur, uindictamque, & honorem appetit, huiusmodi ingenium cum sit, ut scilicet non malum ea aliud, sed unum exhorreat contemptum, nec bonum aliud ullum,

ullum, sed unum expetant honorem, illumque ut propulset, & hoc ut potiatur, nihil malum aliud quoduis pati, & bona quæuis, & se etiam ipsam proijcere reformidet: Vtique quod Galeno imprimis placet, malum à contemptu, & reliqua bona ab honore dignoscere, diiudicareque queat, rationalis omnino sit oportet. Et nobilis insuper sui natura, generosaque: propterea enim contemptui, uilisque haberi adeò exhorret, tantoque honorem appetit opere, ut sui contemptores uel sui ipsius exitio, exitio punire uelit; & à quibus in honore habetur, uel summis ab ijs affecta malis, benefacere etiam ijs appetat, & quouis sui ipsius incommodo procuret. quòd à quibus uilis habetur, ueluti uilis fieri, corrumpi nimirum, in eorumque animalium agi substantiam, quorum ritu ab illis tractatur, & à quibus in honore habetur, à quibus nimirum, ut nobilis, generosaque excolitur, ueluti in propria ab ijs conseruari uidetur natura. Non scilicet ibi modo (ut alibi amplius expositum est) corrumpitur humana substantia, ubi exitio datur, sed nihilo fortè minus, peius certè, ubi quæ sua origine in digna sunt, uel operatur, uel patitur, ueluti enim in aliam & ignobiliorem transit substantiam. Prætera & appetendi, & cum corpus uniuersum, tum singulas eius partes commouendi potens ut sit oportet, quæ irascitur, uindictamque molitur substantia; neque enim nisi appetere queat, uindictam ea, honoremque appetat; quin neque irascitur, indigneturque unquam; propterea enim irascitur, indignaturque, quòd ijs priuatur bonis, quæ magnificat, & quæ summopere appetit. Et propterea ipsius iudicium, imperiumque partium consequitur motus, quòd in ipsius is est potestate. Nam si substantia alia partes moueri decernat, appetat uè, alia eas moueat, quò uel ubi magno mouendæ eæ sunt labore, adeo hæc illi promptè obtemperet, intelligere nō licet; nec Galenus id explicet unquam: substantia, cui iracundiæ, contemptusque odium, & honoris appetitus, & illius omnino propulsandi, puniendiq;, & hunc comparandi facultas tributa est, huiusmodi conditionibus donatam esse cum oporteat, haud quaquam cordis naturæ assignanda uideri potest, quæ nimirum non rationis modò, sed sensus etiam, itaque & animalis appetitus expers. Et cor quidem, arteriasque dilatandi, constringēdiq;, & aliarum corporis partium nullam prorsus commouendi potens Galeno uisa est usquam: quæ igitur aliud prorsus nihil Gale-

no operari queat, nisi quòd operari uideatur, sanguinem, scilicet à iecinore confectum tenuiorem, calidioremque facere, & multum omnino in eo spiritum ingenerare, & si quid appetere queat, id tantum appetat, quod etiam Galeno appetere uidentur, quæ non ab anima, sed à natura reguntur, id nimirum modò, à quo fouetur, conseruaturque, & id modo odio habeat à quo corrumpitur, destruiturque, quæ nihil ipsam im mutant, quin quæ nihil prorsus agunt, ac ne existunt quidem ipsa, sed intelligentis animæ ueluti cogitationes quedã sunt, cordis temperies, ut appetere, auersariuè, aut percipere omnino possit quàm longissimè ab est.

Nullis itidem iecinoris naturam, quibus, quæ animal nutrit, generatque, & cibos, uenereaque appetit, donanda est, donatam esse, at spiritum donatum esse omnibus. Cap. XXXVI.

MINVS etiam, quæ animal nutrit, generatque; & cibos, uenereaque appetit, alia a substantia in cerebro inhabitante facienda, & iecinori, ut proprio subiecto indenda Galeno fuit: siquidem conditionibus, quibus, cui huiusmodi operandæ sunt, appetendæque operationes, donatam esse oportet substantiam, iecinoris natura nullis prorsus donata est: rerum scilicet vires sentiendi, & passionis, motusque quibus ab illis affecta est, commotaque commemorandi, recolendique, & appetendi eas, odioque habendi, præterea, & singulas corporis partes commouendi, uasaque omnia, ut libet, dilatandi, constringendique facultate prædita est, & corpori uniuerso, singulisque inexistit eius partibus; quoniam enim cui proprium quippiam munus, propriumque commissum est opus, operationes itidem, quibus id absoluendum est, uel si plures eæ sint, operandi facultatem tributam; earum uero, quæ nihil proprium, sed alienum pertinent ad opus, prorsus impotentem factam esse, nisi rerum omnium conditorem Deum inertiam inculcare uelimus, ponendum omnino est; modusque (ut dictum est) quo substantiæ, quæ cerebro, cordi, iecinori que, ut proprio singulæ insident subiecto, mutuam sibi opem ferant, & singulæ alias ad

ad proprias quidem impellant operationes, at quæ, nõ quod ipsis, sed quod alijs demandatum est opus, conficiant, reperi nullus potest. Itaque id singulis munus, idque modò demandatum esse opus, existimandum est, quod proprijs facultatibus, proprijsque conficere possunt uiribus: itaque substantiæ, cui animal nutriendi, generandi que demandatum est munus, operationes, quibus utrumque conficiendum est opus, operandi omnes, facultatem tributam esse necessario existimandum est. Et cibi illi primum magna que interdum comparandi sunt industria: & in os ingerendi, in eo que ueluti molienti, & in minutissima frustula redigendi. nam paulo corpulentiores assumpti longè egrius concoquuntur, eorumque interea uires percipiendæ, dignoscendæque, & sensus, qui ab ijs factus est, memoria retinendus. nisi enim illæ percipiantur, res interdum assumi queant, quæ non modo ab animalium calore exuperari, in eorumque nutrimentum inuerti nequeant, sed quæ summopere ea oblaedunt, & penitus etiam perdant; & nisi si passionis, quæ ab ijs facta est, memoria seruetur, sæpius ab iisdem molestia maloque afficiantur: tum in uentriculum, uentremque detrudendi, tandiuque in illo retinendi dum in chilum, bene scilicet tenuem, beneque albam agantur in rem: in hoc uero, tum tenuissima eius portio, & quæ à iecinoris calore exuperari, & in sanguinem agi queat, emulgatur uniuersa, & in iecur importetur, & quod in eo confectus sanguis è ualde dum dissimilari re, & à non robustissimo confectus calore, non uniuersus corporis partium nutritioni commotus fieri potuit, sed alia eius portio nimis, minus alia quam oportebat calida, tenuisque, uel horum altera facta est, itaque ijs omnibus probum in sanguinem, quæ acta est, expurganda & in propria illa, uiscera, uasaque, demandadæ, hæc in singulas corporis partes, nihiloque in superiores, quàm in inferiores segnius comportanda, & que in seminaria uasa, testesque delata est, in semen ibi acta, femineum in uterum, ueluti eiiculanda. Et cum ciborum portio cuius crassities in uentriculo, uentreque exuperari non potuit, tum prauis, qui in iecinore facti sunt succi, expellendi, eiiciendique. Quoniam inquam, animal, ut nutriatur, operationes hæc omnes, & ut semen in uterum coniectum in fetum agatur, aliæ longè plurimè edendæ sunt, & ad quas operandas haud quaquam minore sentiendi, motusque edendi facultate opus est. Vtique substantiæ, cui animal nu-

triendi, generandi que demandatum est munus, rerum vires percipiendi, dignoscendi que, ne presentium modo, agendum que, sed remotarum, earum que, que nihil nunc agunt, at olim egere, intelligendi nimirum, & quarum actio iucunda uisa est, appetendi eas, amplexandi que, alias odio habendi, reiiciendi que, & cum uniuersum simul corpus, tum singulas eius partes seorsum ab alijs commouendi, uasque omnia, ut libet dilatandi, constringendi que facultate preedita sit, uniuerso que inexistat corpori summe est necessarium: qui enim nisi sensu, & longe eo exquisitissimo donata sit, proprias ciborum percipiat vires, aut qui nisi passionis, qua ab ijs affecta est, memoria remanserit, eorum ullos uel appetat, uel auersetur: & nisi unde ij comparandi sint, intelligat, & singularum corporis partium ministerio ad comparandos eos, assumendos que uti singulas nimirum, ut opus est, commouere, flectere que; queat, qui illos comparet, assumet que, & conterat. Et nisi uasa omnia, ut libet dilatandi, constringendi que potens sit, qui cibos, confectos que ex ijs succos, uel attrahat, uel retineat, uel expellat: & nisi singulis corporis partibus inexistat, qui singularum passionum necessitates que percipiat: singulas que, ut libet, commoueat: Itaque (quod dictum est) que animal nutrit, generat que substantia, non alia ab ea que in cerebro inhabitat, facienda, & iecinori, ut propria materie idenda; uel ipsi enim Galeno conditionibus, facultatibus que, quibus, cui nutriendi generandi que assignandum est munus, omnibus illa, hac nullis prorsus donata est. Nam si nullam illa sui portionem in partes mittere, at proprias certe, & sentiendi omnino, mouendi que facultates omnibus communicare uisa est. Iecinoris uero natura non intelligendi modo, sed ne sentiendi quidem facultatem Galeno obtinet: nam que ipsum obtegit tunica alba, exanguis que cum sit, e semine confecta, & a cerebro emanare non iecinoris pars uideri Galeno debet, ut uidetur omnino, & quouis illa, iecinoris que natura, donata si sit sensu, quoniam uoluptatis, quam in ciborum assumptione, uenerisque usu, in precipuis nimirum nutritorie generatiue que substantie operationibus animal percipit, nullus prorsus illi sit sensus, nutriendi, generandi que munus illi assignatum esse existimare non licet; Et in propria omnis contenta materia, ne hanc quidem ullo commouet motu. Et importatos, quidem succos amplius concoquit, at non adeo tamen, ut ex ijs nihil alijs in uisceribus

ribus concoctis, recte uniuersum animal nutriri, minus etiam, ut factus constitui queat. Vtique iecur haud quaquam nutritorie anime subiectum, sed organum ipsi in primis Galeno ponendum fuit. At age, quod reliquum est, num pugna, que quibusdam propositis operationibus, in anima fieri uidetur, & que iracundia esteruescente in corde, & in iecinore obleso in uniuerso in animali fiunt immutationes, rationes nimirum, signa que, que substantia, que irascitur, uindicta que; & honores appetit, pretera & que animal nutrit, generat que; & cibos, uenera que; appetit, alias a rationali, & cordis illa, iecinoris hac naturam esse Galeno persuasere, uno a spiritu neruoso in genere commoto animal uniuersum si gubernetur, fieri queat, intueamur.

Pugna, que quibusdam operationibus propositis, in anima fieri uidetur, non e diuersis eam substantijs compositam, nec a pluribus animal gubernari substantijs, sed unam omnino illam, eandem que esse, & una ab ea animal uniuersum gubernari declarat.

Cap. XXXVII.

RUGNA porro, que quibusdam propositis operationibus, in anima interdum oriri uidetur, que antiquiores omnes, & ipsum imprimis impulsit Galenum, ut uel e diuersis illa componeret substantijs, uel tres omnino, & summo opere a se ipsis differentes, homini indereant animas: Ea imprimis haud quaquam pluribus a substantijs, & diuersis positis in locis, diuerso que donatis ingenio, sed ab una omnino, eadem que animal uniuersum gubernari, omnes que, quas animal operatur operationes, & appetitiones, que animali insunt omnes, una modo a substantia egi, & uni inesse omnes, declarat. cui enim dubium esse potest, si alia honestum, bonum que, que ratio appetenda decernere uidetur; uindictam alia, & super excellentiam: huius enim gratia que cordis natura Galeno appetit, appetere uidetur; alia uoluptatem appetat, fectetur que; quin perpetuo secum ipsis ea pugnet, decertent que, & singulis proprias ad operationes operandas hominem impellentibus, nulla unquam edatur

L 3 operatio:

operatio; honestum certè, bonumque, quæ desiderat, quas turpes, damnosæque esse intelligit, numquam eas operari permittat, quæ ijs gaudent, operandi flagrent libidine; cur enim quas ipsas auersatur operationes, & quæ ipsa iniuta, quin opem non ferente nulla e di possunt ratione, operari eas permittat, quin ipsamet eas operetur unquam? neque enim substantia alia ulla sed quæ corporis partes commouet, ea operationes operatur omnes. Nec uerò sibi ipsis substantias, quæ dictæ sunt, mutuo interdum obsequi, & aliæ operari appetenti opem fere aliam, uel in eius gratiam, obsequiumque operari dixerit Galenus. ipsi enim proprijs modo actionibus, proprijsque singulæ muneribus intentæ esse, & aliarum labores, molestiasque nihil prorsus sentire uisæ sunt. & recte quidem, qui enim uiscerum adeò à se ipsis distantium, dissidentiumque naturæ aliarum percipiendi potentes uideri queant, ac aliarum incommoda percipiant, & aliæ alijs proprias communicent appetitiones? At vna eademque si bonum, honestumque, & contemptum propulsare, super excellereque, præterea & uoluptates appetat. Quoniam quæ bonum, super excellentiamque afferunt operationes, magnis eæ plerumque laboribus, magnisque operandæ sunt periculis, & quæ uoluptatem pariunt, non puram eæ semper pariunt, sinceramque, sed quam uel turpitudine, infamiaque, uel dolor excipiat. Vtique huiusmodi operaturæ operationes à se ipsa desideat, indiuerſaque distrahatur oportet; à rebus nimirum, quas summopere appetit, ad operandum illecta, & ab ijs quas summopere auersatur, ab operando reiecta. Itaque quæ quibusdam propositis operationibus fieri in homine pugna interdum uidetur, haud quapiam diuersarum eæ substantiarum contentio est, decertatioque, sed unius eiusdemque operari appetentis simul, & reformidantis perplexio dubitatioque: cuiusmodi uel ubi eæ ædendæ sunt operationes, quas uni eidemque Galenus etiam attribuit substantiæ, fieri itidem uidetur, pluribus propositis operationibus, & quarum singulæ magnum quippiam bonum, magnam uè polliceantur uoluptatem, & quarum unam modò operari liceat, à reliquis abstinendum omnino sit. non statim, sibi que ipsi concors & nihil omnino hæsitans operatur homo, sed anceps, quam unam ex omnibus operandam præligat, diu interdum à se ipso dissidere, & ueluti secum ipse pugnare

apparet,

apparet, æquè à singulis ad operandam illectus, itaque & in diuersa distractus. Et occultum, ignotumque quid diiudicaturus à se ipso itidem dissidere uidetur, contrarijs à rationibus, in contraria distractus: operationibus nimirum propositis, quæ non purum bonum, puramque polliceantur uoluptatem, sed quas à malo interdum, dolore uel excipi senserit anima: non statim operandas eas decernit, sed præsentis prius boni, præsentisque uoluptatis, & futuri mali, futurique doloris magnitudinem, diurnitatemque ueluti metitur, & pluribus bonis, pluribusque propositis uoluptatibus, quod bona reliqua, & quæ reliquas exuperet uoluptates, & ignotum quippiam diiudicatura, quod diuersæ rationes diuersum dimostrent earum firmitatem, roburque considerat, & priusquam præsens bonum, præsentemque uoluptatem futuro malo, futuroque anteferat dolori, uel è contra, & quod è bonis omnibus, quamque ex omnibus uoluptatibus præeligendam decernat, & quæ ratio uerior, firmiorque sit, cõspectu appareat, neque operatur, neque operandi cogitatione dimittit unquam. itaque à se ipsa dissidere, & secum ipsa pugnare uidetur, & uerè secum ipsa pugnat anima, operationem eadem simul & appetens, & odio habens. Quin & in se ipsam indignatur, & sese etiam ipsam odit, cruciatque; ubi quam à presente uicta uoluptate operatur operationem, malum eam, dolore consequitur, à quo excipi eam senserit; & multo etiam amplius quæ generosa est, nobilisque, ubi inopiæ cedens proprijs alios spoliatur bonis, uel labores, periculaque exhorrescens, malo se iniuria affici sinit, alijs benefaciendi, & super excellendi, & sui natura appetentissima, corrupta, itaque in utroque, & à propria dimota natura; inque aliam, & longe ignobiliorem acta substantiam: Est & ubi præsentis uoluptatis summo flagrans appetitu, eaque ut fruatur attendens solum, malum, doloremque; à quo excipi eam sensit, nihil prorsus considerans, ad eam fruendam ruit: nulla igitur ratione, at solo uiuere uidetur sensu, non quidem ratione carens, at ratione uti negligens, quo pacto & animalia reliqua, & pueri uiuere uidentur; illa quidem quod non ea prædita sunt intelligendi facultate, ut futura multa præuidere, perpendereque; hi uero quod ipso- rum spiritus ab assiduo uaporum confluxu exagitat, absentia, remotaque intelligere, & cum præsentibus ea conferre non potest: non ualde præsertim id facere assuetus, nec

multa

multa habens, quibus eum conferre hæc possint; at qui postea non adeò à vaporibus turbatus, & usu edoctus à multis in posterum obledi, summoque affici dolore, à quibus in presentia foueri oblectarique, uoluptatem, quam à dolore excipi senserit, respuere, & ratiocinari omnino uidetur; Vt nisi que iracundia efferuescente in corde, & que iecinore obleso uniuerso in corpore immutationes fiunt, substantiam, que irascitur, & que animal nutrit, generatque aliam à sentiente, intelligenteque, & mouente, & cordis illam, hanc uero iecinoris temperiem esse declarat, vna modò à substantia animal uniuersum gubernari, statuendum omnino fit. Age itaque & ille inspiciantur.

Immutationes, quæ iracundia efferuescente in corde, & quæ iecinore obleso, in uniuerso fiunt animali, haud quaquam illius naturam irascibilem, huius uero nutritoriam substantiam esse declarant.

Cap. XXXVIIII.

 I quidem in iracundia unum cor, non & relique itidem corporis partes, & oculi in primis immutentur, uel si qui spiritus in cerebro, rebusque cerebro similibus inhabitante indignato, commotoque; cor itidem, eiusque & arteriarum motus immutetur, intueri non liceat, haud perperam forte è cordis, eiusque arteriarum motus immutatione, cordis temperiei iracundiam, uindictaque appetitum assignet Galenus. Quoniam uero, & relique partes omnes, & oculi amplius, quorum immutatio omnis uel Galeno ipsi, iuxta spiritus influentis copiam, motumque fit, summopere immutantur, & grandiores, minoresue, & uel sereni, tranquillique fieri, & ueluti pacem, bonumque polliceri, uel turbari, malumque minitari passim apparent, & si Theophrasto credimus, flammæ etiam emittunt, & cor arteriasque non à cordis natura, facultateque ab ea illis indita, sed à spiritu, qui cordis ligamentis, fibrisque, & arterijs omnibus longè plurimas inexistit, dilatari constringique. Et cor vehementius, celeriusque spiritu iracundia accenso, uindictamque

etiamque moliente dilatetur, constringaturque satis est (ut existimo) superius declaratum haud rectè; propterea quòd cor calidius in iracundia fit magisque pulsatur, cordis temperiei iracundiam, uindictaque, & super excellendi assignat appetitum. Non rectè itidem iecinoris temperiei animal nutriendi attribuit munus, & nutritoriam eam statuit esse substantiam, quòd eo obleso alimenti inopia, languescat tandem animal. si quidem, & uentriculo male affecto, & pinguedine, que uentriculo, uentrique adhæret absumpta, multò prius, multoque peius, & ob alimenti omnino inopiam languet animal; quin horum nullo quicquam passo, at intelligente substantia tristi quapiam cogitatione diu oppressa, nihilominus quam illorum quouis prauè affecto, corpus uniuersum imminuitur, pessimoque afficitur colore; nec uerò aliam ob causam, nisi quòd alijs intenta anima operationibus, ciborum concoctioni, nutrimenti; degitioni parum uacat, ut si uentriculo, pinguedineque, & iecinore obleso non bellè nutrimentum conficitur, non propterea illorum cuiuspiam temperiem nutritoriam substantiam, sed animæ omnia esse organa intelligendum sit. quæ & nutrit, & sentit, & intelligit, & mouet, que omnino quas animal edit operationes, eas ipsa edit omnes, corpore uniuerso, singulisque eius partibus, ut proprijs uel organis: at quarum uniuersum ualde, ubi intenta est, reliquas si quidem operari non cessat, non rectè certè operatur, & prauè omnino, ubi organa quorum ope propositæ operandæ sunt operationes, prauè affecta sunt.

F I N I S,

I N D E X.

C A P I T V M

L I B R I

QVOD ANIMAL VNIVERSVM
ab vnica Animę substantia gubernatur.

Quot, qualibusque principijs, & quibus inuisceribus collocatis, & quomodo, & quę singulis operantibus homo gubernari, & cor arteriarum, iecur verò venarum principium esse videtur Galeno. Cap. I. pag. 3. a

Principium, quod Cordi, & quod iecinori inest, ab eo, quod cerebro inexistit, diuersum esse; & illorum vtrumq; Naturale, hoc verò animale videtur Galeno. Cap. II. pag. 4. b
Principium cerebro inexistens ab eo, quod cordi inest, diuersum omnino, distinctumque esse, & nulla alterum alterius opera ad proprias adendas operationes opus habere videtur Galeno. Cap. III. pag. 4. b

Nec nervis, nec arterijs à proprijs principijs substantię portionem immitti, sed facultatem tantum præberi. Cap. IIII. pag. 5. b

Rationalis, Irrascibilisque, & appetitorie substantiam, non spiritum in ventriculis contentum, sed uisceris, cui inhaeret, temperiem esse, unde colligit Galenus. Cap. V. pag. 6. a

Nec cerebri temperiem, nec substantiam aliam in cerebro inhabitantem, Cuius vel cerebrum, vel spiritus organum sit, sed spiritum in cerebri ventriculis contentum animalium animam esse. Cap. VI. pag. 6. b

Rationem, quę spiritum in ventriculis contentum animam substantiam non esse, declarauit Galenus, inanem esse. Cap. VII. pag. 8. a

Sentendi, seseque Commouendi facultatem partibus nerui Galeno afferunt, non substantię portione, sed facultate tantum à principio indita. Cap. VIII. pag. 9. a

Rationes, quę spiritum neruis non inesse persuasere Galeno, inanes esse. Cap. IX. pag. 9. b

Quę spiritum neruis inesse Galeno declarare poterāt. Cap. X. pag. 11. a

Per-

I N D E X.

Perperam Galenus operationes, quas nullas animal operari videtur electione, non animę, sed naturę assignandas decernit. Cap. XI. pag. 13. a

Operationum, quę nullo à voluntatis Imperio pendunt, multas animę assignari posse, & assignandas omnino esse. Cap. XII. p. 15. b

Operationum, quę naturales videntur Galeno, multas animę assignandas esse, quod alio assilus, atque alio, eoque perpetuo aduntur modo, quo propositum opus optimè conficitur. Cap. XIII. pag. 16. b

Præterea & quod organorum fiunt ministerio. Cap. XIII. pag. 17. b

Ventriculi appetentiam omnem attractionem, alterationem, & expulsionem non naturalibus facultatibus, sed animę assignandas esse. Cap. XV. pag. 18. a

Vessicam non à naturali facultate, sed ab anima gubernari Galeno existimandum fuisse, & à spiritus omnino vniversalitate gubernari. Cap. XVI. pag. 19. a

Præterea & pudendum. Cap. XVII. pag. 19. b

Ipsam itidem cor, atque arterias, & has, earumq; & cordis fibras, ligamentaque à cerebro deduci Galeno visum fuisse. Cap. XVIII. pag. 21. a

Quę amplius ab anima in cerebro cor gubernari, Galeno declarare poterant. Cap. XIX. pag. 23. b

Vel discrimina, quę inter respirationem, pulsationemque esse Galeno videntur, pulsationem ab anima fieri declarare. Cap. XX. pag. 24. b

Pulsus, qui in ea animę perturbatione, quę è metu, & iracundia composita est, fieri Galeno videtur, animam pulsare manifestat. Cap. XXI. pag. 25. b

Itidem & pulsus, qui in tristitia, lætitiisque fiunt. Cap. XXII. pag. 26. a

Itidem, & pulsus, qui varijs in morbis, varijsque fiunt in animalis dispositionibus. Cap. XXIII. pag. 26. b

Corde vulnerato statim animal interijt, non quod cor ipsum vitę sit fons, sed quod qui eius tunica, fibrisque spiritus inexistit, vulneratur. Cap. XXIII. pag. 30. a

Animalis operationes omnes una ab anima edī, & animal vniversum una ab ea gubernari, in ijs, quę anima affecta homini eueniunt, inspiciendum esse. Cap. XXV. pag. 30. b

Quę in iracundia, Verecundiaque homini eueniunt animal uno à spiritu

ritu

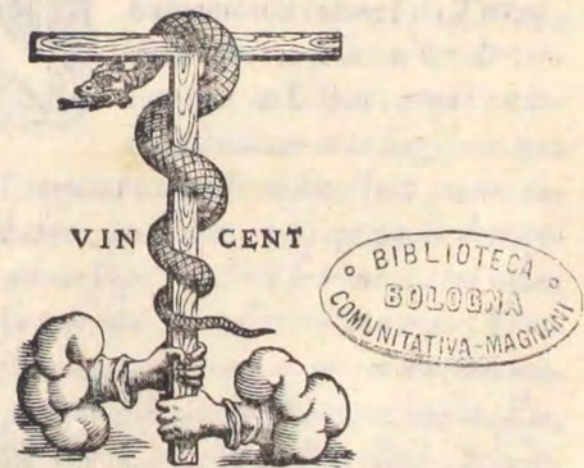
I N D E X.

- ritu gubernari declarant, & verecundiam eandem iracundia esse.
 Cap. XXVI. pag. 31. b
 Præterea & quæ in timore. Cap. XXVII. pag. 32. b
 Itidem & quæ in mororibus. Cap. XXVIII. pag. 33. a
 Anima itidem defectuum, deliquiorumq; causam innotescere non posse, si à pluribus naturalibus facultatibus; at manifestam esse, si corpus uniuersum ab unica animæ substantia gubernetur. Cap. XXIX. pag. 34. a
 Deliquia singula, singulorumq; medelæ corpus uniuersum ab unica anima gubernari, declarant. Cap. XXX. pag. 35. a
 Idem & mors, quæ dolorem, & quæ animæ consequitur perturbatio nes. Cap. XXXI. pag. 37. a
 Corporis partium, actionumq; consensus animal uniuersum ab unica anima substantia gubernari declarat. Cap. XXXII. pag. 38. a
 Sentiendi, ratiocinandi, mouendiq; tum & irascendi, pulsandique præterea, & nutriendi, generandique vim à diuersis homines habere principijs, è quibus colligit Galenus. Cap. XXXIII. p. 38. b
 Num quæ irascitur, & quæ animal nutrit, generatque intelligenti, mouentique eadem, an illarum ab hac diuersa, & altera cordis, iecinoris altera temperies sit notum ut fiat, conditiones, quibus illarum utramque donatam esse oportet, inquirendas esse. Cap. XXXIII. pag. 39. b
 Conditionibus, quibus, quæ irascitur, vindictamq; & honorem appetit, donatam esse oportet substantiam, spiritum omnibus, cordis verò naturam nullis prorsus donatam esse. Cap. XXXV. pag. 40. b
 Nullis itidem iecinoris naturam, Quibus, quæ animal nutrit generatque, & cibos, uenereaque appetit, donanda est, donatam esse; at spiritum donatum esse omnibus. Cap. XXXVI. pag. 41. b
 Pugna, quæ quibusdam operationibus propositis in anima fieri uidentur, non e diuersis eam substantijs compositam, nec à pluribus animal gubernari substantijs, sed unam omnino illam eandemq; esse, & una ab ea animal uniuersum gubernari declarat. Cap. XXXVII. pag. 43. a
 Immutationes, quæ iracundia efferuescente in corde, & quæ iecinore obleso, in uniuerso fiunt animali, haud quaquam illius naturam irascibilem, huius uero nutritoriam substantiam esse declarant. Cap. XXXVIII. pag. 44. b

F I N I S.

BERNARDINI
 TELESII
 CONSENTINI,
 DE VSV RESPIRATIONIS
 Liber.

CVM PRIVILEGIO.

VENETIIS M. D. XC.

Apud Felicem Valgrisium.

BERNARDINI

T E L E S I I

C O N S E N T I N I

D E V S V R E S P I R A T I O N I S

Liber

C N M P R I N I T E G I O

V E N E T I I S M D X C

A p u d F e l i c e m V a l g r i u m

ILLVSTRISSIMO

IOANNI MICHAELIO

PATRICIO VENETO,

EQUITI PRAECLARISSIMO, AC

D. Marci Procuratori meritissimo

Antonius Persius. S. P. D.

NON ignoras, Ioannes Michaeli, Venetae Reipublicae Columnen, unicum prudentia, eruditionis, humanitatis exemplar, Telesij, dum viueret praclarum de virtute tua iudicium, atque ex iudicio studium in te singulare, quo

et si magnis locorum interuallis disiunctum, tanto tamen prosequeretur, ac colebat, ut, quamuis decrepitu iam senex ad me saepe scripserit se Venetias tui unius inuisendi causa cogitare. Fecissetque ille omnino, si longior ei lucis usura contigisset, aut ex ingentibus illis molestiarum, ac perturbationum fluctibus, ex morte, filio, quem vnice diligebat, a sicario quodam illata, praesertim obortis, quibus extrema iam aetate est conflictatus, emergere vnquam, ac se vindicare potuisset. Nouerat te ille Romae familiariter, felicibus illis, atque eruditis temporibus, mirificum ex mirifica tua sapientia, elo-

A 2 quentia

2
quentia, comitate fructum caperat. Itaque iure absen-
tis postea desiderium non nisi cum vita deposuit. Ego
igitur qui te non minus Telesio Venetijs, ac Patavij co-
lui, obseruavi, obseruatioq; in dies magis, ac magis tum ijs-
dem, quibus ille, nominibus, tum ob praeclara tua in me
merita, qui me & publice, & priuatim disputantem
auctoritate tua summa protegere non sis dedignatus, ut
tua in Telesium prius, deinde in me ipsum beneuolentia,
gratiq; utriusq; nostrum in te animi significatio extaret
aliqua diuturnior, hunc Telesij ipsius libellum de usu
respirationis tuo nomini amplissimo dicare opere pra-
tium duxi. Tu pro tua sapientia, & humanitate, si
non re, saltem utriusque nostrum animo tibi satisfac-
cies, & mea in te officia tibi grata esse hoc tuo officio,
quod mihi gratissimum erit, declarabis. Vale. Patavio.

**BERNARDINI
TELESII
CONSENTINI.**

DE VSU RESPIRATIONIS.
*Aeris, qui inspiratur, portionem ad cerebri efferri, ven-
triculos, ac in ijs spiritus uniuersitati eam
immisceri. Cap. I.*

AERIS, qui inspiratur portionem quam
piam ad cerebri efferri ventriculos, spi-
ritusque uniuersitati in ijs immisceri,
cum conspicuus qui, è naribus ad eos
fertur meatus, tum verò odorum, aeris
nimirum affectionum perceptio, & quæ
ab odoribus, & spiritus ipse, & uniuersum
animal patitur, apertissimè mani-
festant; asperæ itidem arteriæ vacuitas, patens videlicet, meatus,
qui ex ore loci scilicet in quo pulmo, & cor continetur,
post inspiratum aerem inflatio, tumefactioque eius veluti
uniuersitatem in pulmones, & quampiam itidem eius por-
tionem dictum in cordis sinum deferri declarat. portio por-
rò, quæ ad cerebri ventriculos, spiritumque ibi contentum ef-
fertur, manifeste (ut in commentarijs de rerum natura, & Lib. 6.c.8.
de somno amplius, latiusque expositum est) propterea ad
eum efferitur, eique immiscetur, ut non valde ab eo dissidens,
copiaque ab eo exuperata in eius agatur naturam. itaq; eius
& molem augeat, & amplius sottè eius ut feruorem tempe-
ret, modereturque. fortè enim una ex euaporatione è sangui-
ne in corde, plexuque retiformi amplius elaborato educta, cõ-
fectus, nimis sit ardens, nimisque præceps; nec uerò nisi in spi-
ritum angendus sit, immittendusque in eum sit, summa inter-
dum molestia, summoque immixtus malo, & in spiritum om-
nino

ninò eum agi diuersissima spirituum tenuitas, puritasque manifestat, quæ scilicet ijs perpetuò amplior inest, sinceriorque, qui sinciore, tenuiore, paucioreque degunt in aere. quin & ad spiritum dictis in uentriculis contentum agitandum, dimouendumque aerem immitti existimare etiam licet neque enim in arcto coercitus in loco per se moueri queat, sed immobilis torpeat. itaque corrumpatur aeris more, qui quod motu omnino gaudet, & manifestè motu seruatur, angusto in clusus in loco, nihilque ab externo ullo agitatus, immobilis fit, corrumpiturque. præterea & ut Tunicas, à quibus cerebri moles continetur, quæ & per se graues, & à cerebri mole præfæ concidant fortè, spiritumque in angustius comprimant, vel opprimant etiam, itaque & exitio dent: assidue subleuet, sustineatque, & dictam omnino aeris portionem hos præstare usus, mors declarat, quæ, respiratione adempta statim animal corripit, si quidem quantumuis internarum partium inspiratus aer calorem foueat, augeatque, aut moderetur, seruet omninò, qui tantisper eius illa contactu priuatæ, alio malo, alioque incommodo nullo prorsus affectæ, & ipse, & animal uniuersum uita destituatur, intelligete non licet; & spiritum in angustum actum, nullo temporis extingui momento, itaque animal interire, & suo fati expositum est loco, & flammarum, tenuitatisque cuiusuis in angustum coactæ, compressæque præsens extinctio, suffocatioque apertissimè manifestat. itaque (quod dictum est) inspirati aeris portionem, quæ cerebri subit uentriculos, usus, qui expositi sunt præstare maximè est rationi congruum, aliam uerò quæ in sinistrum illabitur cordis sinum, propterea eum subire existimandum est, ut sanguini, qui in eo absoluitur, immista eius molem, & tenuitatem amplius augeat, uel ut tenuior ipsa facta, calidiorque, spiritus assumat naturam; tum, ut quæ eius pars nullo illo temporis momento, quo immisus aer expiratur, sanguini immisceri, unumque ei fieri non potuit, itaque Thorace compresso exprimitur; Fuliginès, quæ concoctione in quauis, in uehementi præsertim cuiusmodi, qua sanguis in corde absoluitur, existit, assidue fiunt, secum offerat omnes. eius porrò ueluti uniuersitas, quæ in pulmones descendit, quoniam nullam in rem fertur, inquam agi possit, alium omninò ob usum inmittatur necesse est. is porro ut innotescat, caloris, frigorisque natura,

tura, uiresque, & quæ adueniente altero, operatur alterum, & caloris omnino ingenium inspiciendum est.

Caloris, Frigorisque Ingenium, & aeris inspirationem, caloris coercendi, introque agendi gratia animalibus tributam esse. Cap. I I.

CALOREM, Frigusque è proprijs sese alienas in sedes assidue effundere, easque ubi ab altero non reijcitur, alterum occupare utrumque, & utrumque itidem altero adueniente propriam se se in sedem colligere, inque unum agere, usque adeò manifestum est, ut nulli prorsus usum id non sit, placitumque, ut & id seorsum à frigore, calori nostris entibus, & animalium corporibus, crassioribus nimirum indito rebus, quam quas secum uniuersas euehere queat, inest, ut assidue, quas eorum potest partes attenuet, nec id agere curet unquam. Dum non ea illas donet tenuitate, in qua elabi ipse queat, & elabatur omnino. arcto in loco immobilis torpere exhorrens, nec sustinens omninò, quæ igitur à calote constituta sunt, uel nullo à frigore, oblata corrugantur, crassescuntque, & corrumpuntur tandem omnia calore uidelicet uniuerso, cum uniuersa elapso tenuitate, at ea certè facilius, promptiusque è quibus facilius, promptiusque calor elabi potest. mollia nimirum, at quæ non glischa, uiscosaque, sed laxa sint, apertaque, quæ omnino elabenti calori egressum minus abnegant, & calida, atque ambiente amplius calido. quorum scilicet proprius calor, & per se moliri egressum queat, & ab externo cum ad elabendum allectus, inuitatusque, tum & patientiorem exitum nactus. nam frigidus in ambiente, quod obladi sese ab eo, destrui, quo maiore omnino affici malo, quam quod ibi torpens patitur, sentit internas calor cohibet sese, quin intro (ut dictum est) recipit, & ueluti abdit; & calorem omninò quemuis, at robustum amplius mollibus, apertisque inditum rebus, nisi à frigore reijciatur, nullo ferè temporis momento inde elabi, itaque perire, ignis declarat calido accensus sub cælo, qui scilicet nec uigens fieri, nec diu omnino seruari potest, sed statim ferè, materiaque penè uniuersa superstitè, & quam frigidus in ambiente

ambiente satis diuturnum, vigentemque ignem idem agat calor euolat, manifeste enim propterea laequet, peritque ignis, quod proprius eius calor nihil ab externo frigore reiectus, nihil materiam subit, & ab ambientis calore adiutus tenuitatem, quam facit prius absoluit, ita scilicet tenuem, leuemque facit, ut euehere eam queat, quam praexistentem naturam e supposita mole deturbet, eamque ipse occupet: ut si qui calidissimis, mollissimisque animalium corporibus inest calor, nullo a frigore detridatur, ambigere non liceat, quin statim is elabatur, itaque & animalia omnia penitus deficient; minus etiam quin qui animalium corpora subit aer, quamcunque eorum partem, & quacumque subeat ratione hunc; uel in primis praeter usum, elabentem nimirum calorem retrudat, introque agat. iamque periturum Ignem aer per solles iniectus in lignum retrudit, itaque feruat, augetque manifeste enim propterea is, etque inexistentis calor, non euolat amplius, sed sese intro recipit, quod immixsi frigoris uires exhorret, reformidatque, & nequaquam reliqua uiscera, reliquasque corporis partes, sed unum modo pulmonem, qui inspiratur, subit aer: quod (ut existimare licet) ne e reliquis proprius euolet calor, non tam tam imminet periculum, minus calidis, minusque laxis, e quibus omnino nec euolet, uel a frigore ad pulmones delato retineri, cohiberi que potest: nam ne e sanguine elabatur calido, liquidoque, & non durissimis contentis in rebus aer prohibet, qui distensis, laxatisque arterijs, & Venis, etiam Galeni testimonio subit, quin & adiacentiu forte partiu calorem, is itidem retrudit, introque agit, nec uero e caloris, frigorisque natura tantum. Sed ex omnibus, quae respiracioni eueniunt, & ex ipsius in primis diuersitate id declarare licet, quae scilicet cum animalis calore usquequaque uariari apparet; talisque perpetuo fieri, qualis ad praesentem eum cohibendum apta est. at quoniam non retinendi, coeundi que, & intro agendi caloris, sed eius imminuendi, debilitandi que gratia respiratio animalibus summe tradita est, Aristoteli, Galeno que uidetur: itaque nostra cum eorum sententia conferenda est, & utra potior sit, ex ijs omnino, quae respiracioni eueniunt, ex eiusque diuersitate omnino est dignoscendam. utique priusquam ea exponatur, illorum sententia explicanda examinanda que est.

Lib. de utili
respir.

Respi-

Refrigerandi, imminuendique caloris gratia respirationem animalibus tributam esse Arist. uidetur. Cap. III.

DVPLEX (inquit Aristotelis) est ignis interitus, extinctio, & *μαρμων*, marcor a nostris, atque exiccatio dicta, & extinctio, quidem a contrarijs fit, marcor uero, & exiccatio ob caloris copiam, etenim si excellat quod circumiectum est, calidum, siue alimentum non capiat, interit quod Ignitum est, non frigore, sed exiccatione, quam ob rem necesse est refrigerationem fieri, si salutem assequi debet: id enim auxilio est contra huiusmodi corruptionem; & haud ita multo post refrigeratione, (inquit) animalium natura indiget ob animae in corde feruorem & uitae principium desinit in ijs qui habent id, ubi calidum illi coniunctum non refrigeratur: nam (ut dictum est) ipsum a se met liquefcit id (ut suis uidetur) inueniens calorem uidelicet nimis actum, & a nullo frigore retusum, humidum cui adheret absu mere omne, priusquam reparari id queat, eo porro pabulo scilicet, uehiculoque priuatum calorem ulterius uiuere non posse, nimirum itaque cordis calorem refrigerandum fuisse, atque imminuendum, ne materia cui is adharet, depopulata, absuntaque omni, liquefcit, pereatque, id uero & frigidis aeris immisione, & cerebro etiam superposito, quod frigidissimum Aristoteli uidetur, factum fuisse.

De iuuent.
& se nunt.
c. 3. & respi
rat. ca. 10.

Eod. ca. 13.

Frigidi aeris inspirationem retinendi, augendique caloris gratia animalibus traditam esse Aristoteli existimandum omnino fuisse. Cap. IIII.

RECTE quidem Ignis apud nos nullus, nec ullus omnino calor, qui praesertim paulo robustior sit, nisi pabulum, quo nutriatur, reficiaturque assidue ei subministretur, noua nimirum materia, & in quam prius se se effundat, & in qua prius se se constituat, quam ea cui assidue insidet, in summam agat tenuitatem, sursumque efferat, haud quaquam diu seruari posse. & calor omnino quicuis eò promptius extinguatur marcescereque Aristoteli uidetur,

B quo

quò uehementior sit, qui scilicet materiam, cui adhæret citius attenuat, adeoque leuem facit, ut secum euehere eam queat, & diutius quis seruari si debilitet, imminuatur e eius uis: esto & à frigore quouis Aristoteli fiat: ut si quidè animalium calori alimentum nullum, à quo reficiatur, apponi uideatur. res, scilicet nulla animalium corporibus indi appareat, in quam proprius ipsorum calor se se effundat, & quam penitus subeat, occupetque, & in absumptas, in eas, scilicet agat corporis partes, quas in summam actas tenuitatem, secum affidè effert; itaque & illas & seipsum in illis seruet, non temere in eorum animalium cor aërem, qui nimirum eius feruorem retundat, imminuatque immittendum esse Aristoteli uisum sit; at alimentum assidue ab animalibus assumi, idque à proprio ipsorum calore occupari, & in absumptas, elapsasque corporis partes agi, itaq; & hos, & ipsum in his refici, seruarique, & augeri interdum, atque amplificari: & singulis in animalium Generibus ea diuturniora omnia, quibus robustior inest calor; & Ignem à Vento nō exuperante, uel languentem iam iam, iamque periturum, elapsurumque non retineri modo, seruarique, sed augeri, & uires sumere; & ubi alimentum adest, eo amplius seruari ignem, quò calor uehementior sit, robustiorque, & animalia calidiora omnino, robustioraque frigido sub cælo intuenti, & entia quæuis promptius quidem calido in ambiente, serius uerò sæuētibus frigoribus, at quouis sub cælo, præterea corrumpi tandem omnia enuntiant, quòd prius ipsorum calor, promptius quidem ubi ab externo ad euolandum ueluti inuitatur, alliciturque, serius uerò ubi externum, frigus exienti ueluti exitiū minuitur, caloris omnino egressu entia corrumpi, eumque non alia à re, sed vno à frigore tantisper retineri, coercerique, & intro agi, itidem intuenti: utiq; frigidi aeris immisionē, non imminuēdi, sed introagendi, uniendi que itaque & augendi caloris gratia animalibus tributam esse existimandum omnino fuit. nec uerò si refrigerandus, imminuendusque sit cordis calor, usquequaque, & ubi etiam maximè is languet, maximeque est debilitatus, ibi itidem imminuendus; sed augendus omnino tunc, roborandusque, itaque respiratio iusta Aristotelis sententiā inmittenda sit, quæ languidior quidem, at multo certè crebrior fieri uidetur, qualis (ut uidebitur) ad languentem iam iam, iamque elapsurum calorem retinendum aptissima est;

sum-

summopere certè mirari licet, rerum omnium conditorem deum, qui reliquis suis in operibus longè sapientissimus, longèque solertissimus Aristoteli uisus sit, in animalium constitutione Insipientem uideri, atque inertem. talis enim sit, si nimirum cordi calorem, & qui tot animalium molestijs, periculisque imminuendus sit, crediderit. Age uerò, & Galeni itidem sententia, uel nihil fere ab Aristotelica differens explicetur & ipsa, examineturque.

Refrigerandi caloris gratia respirationem animalibus traditam, & animalium calori frigus commistum, & duplicem illius, flammarumque motum esse, uideatur Galeno. Cap. V.

VONIAM (inquit Galenus) ubi amplior, quam secundum naturam, caliditas in locis circa cor, & thoracem collecta fuerit, statim & solito amplius respirare appetimus, existimare utique licet refrigerationis gratia respirationem fieri ueluti porro flammę omnes duplici motu moueri uidentur, altero è materia, è qua accenduntur, per quem maximè sursum feruntur, & unde quaque disperguntur: altero huic contrario, ad sui ipsarum principium, & ueluti radices uergente, per quem consistunt, & contrahantur; quod si horum alter deficiat, flammam omnem extingui necessarium est, si scilicet aut materia, è qua alitur, aut altero motu priuetur flamma: ob id igitur moderate frigido ambiente aere flamma omnis opus habet, qui enim excellenter calidus est, alterum ipsius motum immodicè extra extendendo, frigidus uerò alterum intro protrudendo extinguit: eodem modo, & caliditas animalibus insita materiam unde accenditur sanguinem habet, nec non à natura insitum principium motus in utranque partem, ita ut altero priuata, reliquo etiam ex necessitate destituatur: siue igitur à respiratione prohibeas, siue à sanguine, statim corrumpitur. & alibi mouetur (inquit) innatum calidum à suo principio foras caliditatis ratione, intro uerò & ad principium illabitur, quia frigiditatis est particeps, hoc si quidem calidum mistum est, & ex calore, frigoreque ortum habes; ac prima quidem cali-

B 2 di

„ di ratio spontaneam sui ipsius mobilitatem includit, hacque
 „ ad operandum maximè eget, nil hominus magnum quoque
 „ à frigore adimentum accipit. nam cum innatum calidum &
 „ eleuare in altum, & secum alimentum rapere natum sit, cer-
 „ tè si frigus lationem calidi non coerceat, penitus euanesce-
 „ ret, atque dissiparetur.

*Frigidi aeris inspirationem non refrigerandi, imminuen-
 diq, sed retinendi augendiq, caloris gratia animali-
 bus tributam fuisse, magis etiam Galeno, quam
 Aristotali existimandum fuisse. Cap. VI.*

SI quidem nil aliud in calorem agat frigus, ni-
 si quod eum imminuat, debilitetque, ibi co-
 piosiore aerem inspirari, ubi copiosior cir-
 ca cor factus sit calor, intuitus Galenus, ni-
 hil fortè inculandus foret aeris inspiratione
 refrigerandi caloris gratia animalibus tribu-
 tam esse statuens; at quoniã non id modò in calore agit frigus,
 sed manifestè elabèrem eum retinet, coerceatque, itaq; auget,
 inculandus omninò uideri potest, qui non refrigerandi, ne
 imminuendi que, an intrò agendi, retinendi que caloris gra-
 tia amplior ibi inspiretur aer, & aeris omnino immisio ani-
 malibus tributa sit inquisierit, id certè factum Galeno si fo-
 ret, uel in ijs, quæ respirationi accidere ei uisa sunt, in eiusq;
 diuersitate, quæ ante alios omnes ei pulcherrimè conspecta
 est, non imminuendi, refrigerandi que sed coercendi introq;
 agendi: itaque & roborandi caloris gratia aeris immisio-
 animalibus tributam esse liquido conspectum Galeno foret.
 cui nimirum ubi animalis corpus ualde concalefactum est, at
 que apertum, ubi scilicet ne inexistentis calor omnis elaba-
 tur, magnum imminet periculum, non magnam ibi qualis
 si imminuendus sit, refrigerandus que calor opus omnino ef-
 fet, sed minorem & crebram, qualis elabentem calorem retru-
 dendum, introque agendum aptissima est, & quali omnino
 uentilatione elapsurus, nam iam ignis retineri apparet, & qui
 insuper, ut seruetur calor à frigore omnino retinendum eum,
 & in materia intro agendum pulcherrime, ut uisum est con-
 spexit, ueluti (inquit) flamma omnis, ut seruetur ambiente
 mode-

moderatè frigido opus habet, qui enim ualde calidus est, il-
 lius motu immodicè extra extendendo, flammam omnem
 extinguit, sic & animalium calor frigidi aeris inspiratione, à
 qua eius ad extrema motus reijciatur indiget. uel ipsi igitur
 Galeno, refrigerari postulat calor, non ut imminuatur,
 sed ne elabatur, ne euolet, coerceatur, & ut materiae ma-
 gis uniatur, magisque intro agatur, nec aliud omninò
 quid ambiens frigis calori præstet, eum uè adiuuet, minus
 etiam quod externus calor internum obledat, intueri licet, ni-
 si quòd ad euolandum eum inuitat, aptiorem que ad euo-
 landum facit; materiam cui iuhæret attenuans magis, & è
 circumposita egressum patefaciens. itaque quòd dictum
 est sui ipsius non immemori Galeno, frigidi aeris inspiratio-
 nem, caloris coercendi, intro que agendi tributam esse, magis
 etiam quam Aristoteli, omninò existimandum fuit. nihilo
 etiam minus inculandus, sui que ipsius, & rerum sensu perce-
 ptarum oblitus uideri potest Galenus, flammarum, animaliu-
 que calori frigus immiscens, & duplicem illi tribuens motum
 à calore, alterum uerò à frigore. nam (ut in ijsdem declaratum
 est commentarijs) ne dum summo, cuiusmodi flammis inest,
 sed calori omnino nulli nullum coire potest frigus, & nullum
 prorsus ens à calore frigore que simul agentibus simulque si-
 bi ipsis coeuntibus constitutum est. tum uel si flammarum, atq;
 animalium calori frigus immistum sit, si quòd non audeat ne-
 gare Galenus, flammarum animalium que calor immistum
 frigus exuperat, unum omninò utriq; & proprio omninò mo-
 tum assignet necesse est: composita entia quæuis eius u-
 nius naturæ, quæ reliquis sibi immistis prædominatur, reli-
 quas secum ueluti trahentis, motu ferri intuitus, nihil-
 que, ut uidetur, in ijs, quæ de mistis, eorum que motu, ab Ari-
 stotele tradita sunt, dissentiens. fumum præterea parieti sul-
 fure illi eo admotum eo nimirum calore fumo adiecto, cui,
 quin flamma esset deerat accendi, & flammam fieri, intuito
 Galeno, nequaquam fumum, qui superposita flamma accendi
 uidetur ab eius portione quapiam ad illum, ut uidetur, de-
 scendente, sed ab ipsius calore accendi existimandum om-
 ninò fuit. nam illad flammarum ingenio aduersum, maxime-
 que contrariam, ut fumum modico auctum calore flammam
 fieri, & in fumo, qui sulfuri admotus lucidus fit, manifestissi-
 me intueri potuit, & maximè flammarum, fumique natu-
 ra

De utilit.
 retitue.

re congruum est. neque enim aliud uideri potest, neque est omnino aliud flamma, nisi fumus paulo maiore donatus calore. Nec quod in ipso in fumum primum, sed in aere, qui flammam, fumumque inter medius est, flamma, itaque superposita flammæ portio quapiam descendere uideatur, propterea flammis descensus attribuendus erat ullus. nam & intermedio illo aere fumus est, at adeò tenuis tandem factus, ut uisum penitus lateat, & à copiosiore, robustioreque correptus calore tenuissimorum uaporum ritu, qui in paulò superiore aere accensi stellæ, & ueluti currentis, cito omnino pereuntis speciem assumunt, uisibilis & ipse fit, lucidusque. Non igitur ambiens frigus propterea flamas conseruat, quòd eas ad suppositum nutrimentum detrudit, sed quia eius uires reformidans inexistens calor se se intro recipit, colligitque: ita robustior factus prius quam materiam, cui inhæret ita tenuem, leuemque; faciat, ut euehere eam queat, suppositam exuperat, & inflammas agit. & propterea qui maxime languet calor, non quidem magna uehementique, à qua scilicet extinguitur, & frequentissima seruandus est: & seruari uidetur uentilatione, quòd nimirum nisi immisto frigore assidue intro agatur, retineaturque; prius omnino euolet, quam subiectam materiam exuperet; robustissimo autem per rara illa satis est statim: is enim in suppositam se se molem effundit penitusque eam exuperat; & inflammas agit secus, atque euinire oportebat, si, ut Galeno placet, imminuendus, refrigerandusque sit calor: age uero respirationis differentias intueamur: si quid enim aliud, ipsæ certe, num imminuendi, refrigerandique, an coercendi, & intro agendi, colligendique, & augendi omnino caloris gratia frigidi aeris inspiratio animalibus tributa sit, manifestare poterunt.

Respirationem non imminuendi, sed intro agendi, atque retinendi caloris gratia animalibus tributam esse, eius differentie declarant. Cap. VII.

De utilit.
respira. c. 4.

PVERI (inquit Galenus) plusquam puberes, & crebrius respirant; senes contra minus, & rarius: iure sanè utramque: quoniam enim puerorum quam puberum corpus mollius est, laxiusque; itaque; proptius ex illo elabitur calor, ægrius uerò è senili arefacto iam, induratoque,

ratoque; utiq; copiosiore, crebrioreque; in puerorum, quam imuberum retinendus est frigidi aeris immixtione: in senum uero arefacto iam, induratoque, minore atque; rariore. Aestate & calidis omnino in regionibus, magna fit respiratio & densa. Hyeme uero, & frigidis in regionibus minor, & rarior: quod illis periculum imminet ne foras elabatur calor ab externo allectus, & ueluti ad euolandum inuitatus. at non Hyeme à frigore reiectus, & introactus, penitusque; materia unitus. Non quidem, si ut Galeno, atque; Aristoteli placet, imminuendus, refrigerandusque; sit calor, ne nimius factus materia cui inhæret statim absumpta, omnino pereat ipse: uel utriusque; enim testimonio robustior Hyeme, & subfrigido omnino degentibus cælo inest calor, quibus itaque; refrigerandus, atque; imminuendus fit magis, Balnea calida uelocem inquit Galenus, magnam & densam respirationem, frigida uerò contrariam faciunt. rectè sanè utramque; illa enim natiuum calorem euocant ampliusque; elabenti exitum patefaciunt. itaque; nisi à ualida is repellatur, coerceaturque refrigeratione, statim elabatur. hæc uerò calorem retradunt, reijciuntque, & corpus collipant, constringuntque, ut neque elabi uelit, nec aditus exeunti pateat. Vbi cunque omnino calor natiuus ab externo quasi allicitur, & ueluti ad euolandam inuitatur, uel calefacto, ad apertoque corpore calori egressus patet, uel quauis occasione adauctus is, & robustior factus maiore egressum molitur ui: quacunque; denique; ratione strenue euolet, ualidiore retinendus est refrigeratione, respiratione nimirum magna, densa, & ueloci, à qua intro agatur, coerceaturque; calor: quod si magna fieri nequeat, uel morbo afflictis organis, uel quòd languidior factus calor huiusmodi sustinere nequeat, frequenter fit, ut frequentia usum expleat, quem magnitudo explere non potuit. tali itaque & magnis in laboribus, & in ardentissimis utimur febribus, & maxime languentem iam iam uidelicet elapsurum è lignis ignem debili quidem, ut dictum est, at crebra retinemus uentilatione. At si natiuus calor ab externo frigore introactus sit, uel minor. Defunt aliqua.

FINIS.

I N D E X.
C A P I T V M
L I B R I
DE VSV RESPIRATIONIS.

AERIS, qui inspiratur, portionem ad cerebri ef-
ferri ventriculos, ac in ijs spiritus vniuersitati
eam immisceri. Cap. I. pag. 3. a
Caloris, Frigorisque Ingenium, & aeris inspira-
tionem, caloris coercendi, introque agendi gra-
tia animalibus tributam esse. Cap. II. pag. 4. a
Refrigerandi, imminuendique caloris gratia respirationem animalibus
tributam esse Arist. uidetur. Cap. III. pag. 5. a
Frigidi aeris inspirationem retinendi, augendique caloris gratia ani-
malibus traditam esse Aristoteli existimandum omnino fuisse.
Cap. IIII. pag. 5. a
Refrigerandi caloris gratia respirationem animalibus traditam, &
animalium calori frigus commistum, & duplicem illius, flamma-
rumque motum esse, videtur Galeno. Cap. V. pag. 6. a
Frigidis aeris inspirationem non refrigerandi, imminuendique, sed
retinendi augendique caloris gratia animalibus tributam fuisse,
magis etiam Galeno, quam Aristoteli existimandum fuisse.
Cap. VI. pag. 6. b
Respirationem non imminuendi, sed intro agendi, atque retinendi ca-
loris gratia animalibus tributam esse, eius differentia declarant.
Cap. VII. pag. 7. b

F I N I S.

BERNARDINI
TELESII
CONSENTINI,
DE COLORIBVS
Liber.

CVM PRIVILEGIO.

VENETIIS M. D. XC.

Apud Felicem Valgrisium.

CLARISSIMO VIRO
BENEDICTO GEORGIO
PATRICIO VENETO

Antonius Persius. S. P. D.

VVM Benedicte Clarissime sen-
sum, Cum meo in amicis eligendis
tam belle congruere, ut eosdem tibi
familiares optaris, quibus ego per
multos annos familiarissime utor,
in magna felicitatis meae parte po-
nendum existimo. Facis enim, ut ego non eos solum,
quos tanto antea probarim, tuo iam accedente iudicio,
habeam cariores, verum & ut de me ipso, qui tantum
iudicio valuerim, sentiam praeclearius. Tuum enim Ci-
uem Aloysium Lolinum, ac Patauinum ferè ciuem tot
annorum Patauij incolam Paulum Aycardum, ex quo
primum huc appuli amavi, & colui ob summam rerum
omnium doctrinam, incomparabile iudicium, humanissi-
mos, ac suauissimos mores amore omnium, atq; hono-
rificentissimo virorum honestissimorum praeconio dignis-
simos. Eosdem postea cum abs te tantopere diligi, atq;
amari sensi, & eos, & me quicq; ipsum iudicio permotus
tuo plus, quam antea, si modo voluntati meae erga illos ac-
cessio fieri potuit, amare cepi. Si te igitur nullo alio tuo me-
rito, hoc certe uno, quod ut mihi magis placeam, ac tri-

A 2 buam in

BERNARDINI
T E L E S I I
CONSISTIN
DE COLORIBVS

Libr.

CLM P R I N C I P I O

VENETIIS M. D. XC.

Apud Felicem Valgrinum

buam, in causa fueris, summam de beo benevolentiam. Sed
mei in te studij, atq; obseruantia causa alia multa sunt,
quibus ego impulsus libellum Telesij de colorum varietate
& causis tibi dicatum edere constitui, ut scilicet vo-
luntatem erga te meam Illustri aliqua significatione de-
clararem. Ad hac si usus venerit, ut eum tua & do-
ctrina, & eloquentia, tectum sartumq; praestes ab acu-
leis reprehensorum, libenter curavi, ut nomen tuum cla-
rissimum pra se ferret impressus. Neque enim dubito,
quin maximum apud omnes hoc tuum patrocinium sit
pondus habiturum. perspectum iam enim est, ac notum,
quanto te discipulo gloriaretur dignus ille magnorum
Philosophorum magister Iacobus Zabarella nobis im-
portuna morte praereptus. Cuius sane viri quoties mi-
hi venit in mentem, uenit autem saepissime, toties ego
Patauina, in qua proficiebatur Academia ingemisco,
qua tot, tantisq; infra paucos annos orbata uiris, ci-
uem hunc suum, qui facile omnium desiderium leniret,
retinere diutius in uita non potuerit, cum tamen ea de-
cesserit aetate, qua senectutem uix a limine attinge-
bat. Verum ille alieno quidem Patria, & Amicis,
sibi autem, hoc est nomini, & gloriae suae haud qua-
quam importuno tempore cessit e uita, relictis ingenij
sui monumentis, nunquam intermorituris. Cuius vo-
cem Porticus ille erudita Lycei Patauini frustra nunc,
frustra, inquam desiderant, atq; eum si possent suum
ipse ciuem, qui philosophiam non praecipis tantum, ac
scriptis, verum & factis praclarissime exprimebat,
omnium virtutum, imprimis humanitatis, ac modestie,

singu-

singulare exemplum erat, perpetuo lugerent; ut eas
contra philosophos riderent, qui non tam in academia
porticis pro Peripatetica doctrina primatu, quam in pu-
blicis hisce, quae promiscue ab omnibus utro, citroq; co-
meantibus teruntur, pro peripatetica, hoc est, ambula-
toria, (ut sic dixerim) praerogativa tanquam pro aris,
& focus ridicule dimicant, quasi in eo sita sint Graeciae
diuitiae, si cui occurrens, caput aperias, aut interiorum
Porticus partem, uidelicet parietem ambulati concedas.
Sed iam nos ijs Homulis & χαίρειν dicamus & ὑπάγειν.
Te uero iterum, iterumque rogo, ut animum tuum fa-
miliae tuae splendidissimae nobilitate dignissimum mihi be-
neuolum, ac mea summa in te obseruantia memorem tue-
ri, munusculumq; hoc, nouum plane munus (cum libellus
hic ita prodeat ab eodem Auctore iam pridem multis
additis, detractis, imutatis interpolatus, ut si cum antea
edito conferas, mirum quantum ab eo differre deprehen-
das) tanquam maximum a maximo ad te missum ani-
mo gratificandi tibi suscipere ne dedigneris. Vale.

BERNARDINI
TELESII
CONSENTINI.
DE COLORIBVS.

Calorem sui natura album, materiam vero nigram, itaque colores reliquos utriusque caloris, scilicet album, nigrum materiae species, & veluti facies esse. Cap. Primum.

Lib. r. ca. r.
& in.

QVONIAM longè calidissimus sol nullis obsito uaporibus calo, in quali ipsius calor spectandus omnino est, albissimus conspicitur: & reliquum caelum uniuersum (ut in commentarijs de rerum natura expositum est) summo & ipsum à calore constitutum est, & eadem qua sol, idque modo differente donatum est albedine, quod & ipsius calor à solis differt calore: quòd scilicet quia multa in se ipsam coacta illa est, robustior itidè est. Itaq; in longū sese effundit, obuiasq; tenebras, & species exuperat, & inexistentem oculis ipsum propria afficit specie; & per se omnino uisibilis est, & lux dicitur. hanc uerò quia summè exilis, proptereaque & summè languida est, multo in breuius sese offundit, statimque uel ab obuijs tenebris obscuratur, uel in robustiore solis albedine latet. Itaque siquidem oculos subeat, inexistentem certe speciem nihil commouet, nihilque propria afficit specie, à copiosiore nimium oppositorum humorum albedine obscurata, & inuisibilis facta. Præterea & quod solis, & noster etiam calor, quas terræ portiones, & quæ entia calor penitus subit, penitusque exuperat, pura scilicet uniuersa donat tenuitate, pura itidem do

nat

nat albedine. Ut flammæ in pura accésse tenuitate, uaporesq; & aquæ etiam declarant omnes. Patet utiq; albedinem omnem, & quæ scilicet robusta, & per se uisibilis, & quæ languida est, & per se inuisibilis caloris speciem, & ueluti faciem esse. Propterea enim reliqui celi, uaporumque, & aquarum albedo languida est, & inuisibilis per se, quòd illorum calor exilis, harum uero imminutus, languidus omnino uterque est. & qui statim à robustioribus contrarijs, diuersisue reiectus viribus nihil sese, itaque neque propriam effundit speciem: nam uapores albissimos esse omnes, res (ut in iisdem expositum est commentarijs) in quas spissantur, concresecuntque aqua, grando, nix manifestissimè declarant. & aquas, quæ à terra emanant, & ipsas etiam marinas à terra solis calore effusa, liquataque effectas, & calidas omnino omnes esse, & in iisdem satis est, ut existimo, declaratum commentarijs, & dulcis earum salusque amplius manifestat sapor. Quoniam uero summus solis candor uapores, aquasq; & secerat ille uitrum, bene albas nimirum, at non summa donatas tenuitate permeans res, obscurari, ad nigrumque agi, coloribus omnino omnibus, qui album inter nigrumque medij sunt, & ipso etiam nigro intingi uidetur: & flammæ, quæ in non pura fiunt tenuitate non albæ, sed puniceæ, flauæ, uirides, cæruleæ, purpureæque, & nigræ etiam fiunt; & uel albæ quæ sunt, per fumum conspectæ, non albæ apparent. Et ignitum ferum, carbonesque accensi, summus nimirum calor, & crassior inditus materia, uisibilis quidem per se, lucidusque sese, scilicet propriam effundendi speciem, at neque albam, neque adeo uigentem, ut quod, quæ à sole, flammisq; emanat, agit, à rebus, ad quas accedit summè reluceat, itaq; & illarum ad nos referat speciem. Et nostrorum entium longè plurima, quæ manifestè magno à calore constituta, & caloris beneque robusti adunt actiones, non reliquis modo, & ipsa coloribus, sed quæ præsertim paulo crassiora sunt, nigro etiã donata sunt. Quoniam omnino albissimus sui natura est calor, tantusque materiae inditus, ut nihil ab illa obtegatur, candidissimus spectatur; at ab ea obtectus obscuratur, ad nigrumque agitur, & nostrorum entium longè plurima bene calida, & longè niger rima sunt. Et naturæ uni plures attribucere species non licet, patet utique molem obscuram etiam, nigramque, & nigredinè omnino, quæ nostris in entibus spectatur molis esse. Itaq; colores

Lib. r.
Cap. 12.

colores, qui albim inter nigrumque medij sunt, caloris quidem, at non puri, sed a molis nigredine intincti species, & veluti facies esse.

Frigoris speciem, & terræ omnino colorem prorsus nobis ignotum esse, at solis eum candori penitus contrarium, & æquè agentem, robustumque esse. Cap. 11.

Lib. 1.
cap. 4.

FRIGORIS porrò species sensu prorsus ignota est, si quidem, ut in iisdem expositum est commentarijs, nostrorum entium nullum à frigore, sed eorum quoduis à calore constitutum esse, & ipsa suprema terræ portio uniuerso assidue à cælo, & ipso interdum oppugnata à sole, proprijs uiribus penitus exuta, & in aliud omnino ens, & bene id calidum acta est in ens. Et quod è terra emanat frigus, haud quaquam (quod calor puram ad ens adueniens per tenuitatem facit) propriam, & ipsum secum affert speciem; sed siquidem non terram dum per means, at in aere certè factum (quod calor per crassitiam adueniens quamuis pati uidetur) penitus illa exiit. Itaque quod dictum est, frigoris species, & terræ omnino color nusquam nobis spectatur. Atquin solis is candori penitus cōtrarius, cōtrarijsq; & æquè robustis donatus sit uiribus, ambigere nō licet. Quoniā enim agendi, operandique facultatibus penitus calori contrarijs donatum est frigus, & terræ omnino, & dispositione, & facultatibus, quibus penitus soli cōtraria est. Vtique & speciem contrariā sortita sit, summè est rationi congruum. & quæ igitur, non ut nigredo, quæ materiæ est species uisa, nihil solis candorem reijciat, & nihil repugnans sibi illū coire, & sese ab illo illustrari sinat; sed quæ si magnitudine nō exuperetur, strenuè illum reijciat, nihilque sibi illum immisceri, & sese ab illo illustrari sinat: quæ certè si oculos subeat nihil uisum segnus, quam solis candor perdat, nihilo segnus inexistentes humores, ipsumque ijs immixtum spiritum confringens, & in angustum cogens, quam ille fundit, dilatatque. Et cuius omnino solisque candoris materiæ nigredo, ueluti media sit, utrumque enim illorum æquè cum moles suscipiat,

piat, ipsius speciem ueluti utriusque mediam esse oportet. Nō stram certè nigredinem, nec frigoris speciem, nec agentem omnino: sed quod dictum est, materiæ, inertis nimirum, nulla que agendi ui donatæ naturæ, speciem esse liquido patet. si quidem, ut dictum est, entium lōgè plurimis ea incst, quæ manifestè à calore constituta, beneq; calida sunt. Præterea & quæ nihil ipsa oculorum humores, ijsque inexistētem spiritum in angustius cogit, nullumque ijs infert malum. Nam molestia, qua affici se illa spiritus, sentit, non propter nigredinem afficitur spiritus, sed quia ubi malum aliquod reformidabat spiritus abdit sese, contrahitque.

Quæ entia alba, & quæ per se insuper uisilia, lucidaque, & quæ nigra, & quæ medijs colorata coloribus, & quæ horum itidem uisilia per se, insuper lucidaque. Cap. 111.

VONIAM igitur albedo caloris, nigredine materiæ, ut in nostris entibus spectatur, quæ nigredo uere materiæ est species, & colores reliqui caloris, at non puri, sed à materiæ nigredine intincti, & albedo omnino materiæ nigredini commista. Vtique si qui molem subit calor, adeo eam magnitudine exuperet, adeoque extenuet, nihil prorsus ut illa usquam conspicua fiat, sed penitus in caloris lateat copia: itaq; sola puraq; ipsius spectatur species, quod fit ens album omnino sit, & per se insuper uisile si robustus sit calor, qui omnino strenuè sese in longum effundat, nihilq; ab obuijs speciebus, tenebrisuè obscuretur, minime uero si langueat, statimq; uel ab obuijs tenebris reijciatur, uel in robustiore solis albedine materia lateat. Contra si tanta, adeouè densata sit moles in se ipsam, ut inexistētē calorem penitus obtegat, itaq; nusquam in illa is, sed sola conspicua spectetur moles, quod confectum est, nigrūq; sit oportet at si ueluti horum medius sit calor, neq; adeo: scilicet molem excedat, ut solus ipse spectetur, neq; adeo exuperetur, ut penitus in molis uassitate lateat, & molem non adeo in se ipsam densatam, ut nullas inexistenti calori sese manifestandi aditus relinquatur, posueris; quod fit ens, nec nigrum fit, nec

B album

album; nam caloris mole species immiscetur, & e contra, ut ne mo sola spectetur, quod sit ens uel puniceum, uel flauum, uiride; caruleum, purpureumque sit oportet; ita albo, nigroq; proximius, prout moles caloris magnitudine, seu copia exuperarit, spectetur est necessarium. Et robustus si sit calor, beneque materiam extenuarit, & per se insuper uisibile, lucidumque omnino sit oportet ens, sic & si materia exuperarit, nigrum sit ens.

Caloris albedinem qua dictum est ratione à materia obscurari, ad nigrumque agi. Cap. IIII.

PROPTEREA nimirum albissimus lucidissimusque est sol, & purum per aerem, per summam scilicet puramque conspectus tenuitatem candidissimus conspicitur, quod ab integro, copiosissimoque calore, & e mole constitutus est adeo modica, adeoque extenuata, ut uniuersa in illius copia latere queat. Quæ certè nihil prorsus illum abdat, obscuretue, & dum purum per aerem, per molem scilicet ueluti incorpoream factam, eius ad nos imago aduenit, & albissima spectatur. Et per albissimos, beneque etiam tenues uapores, non alba amplius, sed punicea, Elauaque. & per paulo crassiores uel per eosdem, at in se ipsos coactos, obscura, nigraque. quod aeris moles, ueluti in nõ ens acta, uel exilis in solis albedine penitus latet, at non & uaporum corpus; sed opacitas ijs omnino inest, cuius obscuritas solis albedini eam permeanti immisceri, & quæ multa in unum acta penitus etiam obscurare illam queat; longè enim tenuissima, quia prorsus incorporea quæ e sole emanat albedo, uel ab huiusmodi opacitate fœdari, & penitus etiã obscurari potest. nam propterea puniceum, flauumque spectari solem, quod per uapores eius aduenit imago, inde manifestè intelligere licet, quod puniceus sol uentos, flauus uero imbres pronunciat, in quos nimirum, qui eius speciem obscurant, distendantur, conspissanturue uapores, & quod cuius exortis, occidentisque, diu scilicet per aerem terris, marique proximum per multos omnino, uapores delata ad nos solis species, punicea, flauaque apparet, meridiani eiusdem, per pauciores nimirum, tenuioresque iam factos uapores alba appareret.

ret. Et propterea nostræ flammæ lucidæ quidem sunt omnes, minimè uero & albæ omnes, sed incipientes præsertim puniceæ, flauæque, & nigriores, & quod ab integro omnes calore, & e modica omnino sunt constitutæ mole, at non adeo copioso illo dum facta, neque adeo extenuata hac uniuersa, ut penitus hæc in illius copia, huiusque obscuritas in illius lateat albedine; at pleræque tandem, calore nimirum benè accenso, auctoque, & materia benè tenui facta, albæ fiunt. Et propterea ignitum ferram, accensique carbones uisiles quidem, lucidique, at non & albi, sed punicei, flauique, & nigriores etiam, & quæ ex ijs effunditur lux, languet omnino; non valde scilicet splendet, nihilque à rebus, ad quas accedit relucet. Et quæ ex ijs flammulæ assidue elucet, albissimæ sunt omnes; & uel qui albis e lignis facti sunt, si sint extincti, nigerrimi; quod copiosissimus quidè eis inditus est calor, & quãtus non adeo ab eorum crassitie obtegi coercerique potuerit, quin effundat sese inde, at qui tamen obscuretetur ab illa quidem, debiliteturque. ijsque omnino non præinexistens spectatur; qui nimirum, si non omnis à subeunte adiutus est, in splendidiore certe illius specie penitus latet: & quæ illorum portio amplius extenuata, itaque & in flammulas acta, est alba prorsus, quod nulla in ijs materiæ obscuritas, sed una caloris spectatur species; extincti uero obscurissimi fiunt, atrique, quod calor, quo in existente lucidi erant, puniceique, recessit omnis. Itaque nulla in ijs ipsius species, sed sola spectatur materiæ obscuritas, & propterea, quæ uapores, aquasque, & ferratile vitrum permeat solis albedo, puniceo, & flauo ipsa, & nigrioribus etiam intingitur coloribus: quod ab illorum omnium mole obscuratur. Itaque & eò in omnibus perpetuo magis obscuratur, quò profundiora ipsa, crassioraque, & luce minus directa, minus scilicet copiosa sit, robustaque, quo scilicet minus ipsorum exsuperet obscuritatem, breuissimaque ab aquis resiliens solis lux, non purum modo solis colorem: sed figuram etiam, & ipsum omnino refert solem, à paulo uero profundiore colorem modo, & à magis profunda ne hunc quidem purum, sincerumque, sed aquæ molis obscuritati ueluti immistum, eoq; assidue magis, quo e profundiore, crassioreq; reluceat aqua. Itaq; breuissimo e mari, quod quæ ipsum subit, ab ipsoq; resilit solis imago, breuem ipsius opacitatem penitus exuperat, ueluti albo ab speculo, alba nimirum

rum à mole; & quam quia nihil prorsus subit, nihil prorsus eius immiscetur obscuritati solis species, & ipse ut dictum est, relucet sol, à paulo uero profundiore imago nulla, at color tantum, & purus is quidem, at nequaquam & uigēs; è magis profundo ne purus quidem, sed maris molis obscuritati, nigredinique immixtus. Itaque quod humile est, album apparet; uiride, quod paulo profundius; & cæruleum quod magis; postremo & nigrum, quod profundissimum est. eo scilicet assidue nigro proximius, quo ipsum subit, ab ipsoque relucet lux, profundiori immiscetur ipsius molis: quin & quod cæruleum est, purpureum apparet interdum, ibique omnino, ubi non æquabile, sed pluribus distinctum est tumoribus. quod nimirum, quæ ab ijs relucet lux, non maris modo opacitati, obscuritatisque, sed tenebris, quæ è tumorum partibus nihil à solis luce illustratis emanant, immixta relucet. Et propterea pauonum, columbarumque; pennæ, & serica quàm diuersis colorata coloribus, & non bene æquabilia, sed ueluti filis distincta sunt, ijs interdum colorata apparent coloribus, qui nulli prorsus ipsis insunt, & si ipsorum ad solem situs diuersus fiat, colores itidem diuersi uidentur, quod quæ ab ipsis relucet lux, non ab ipsorum modo coloribus, sed ab obscuritate itidem, quæ ex ipsorum partibus, ad quas nulla aduenit lux, emanat, intingitur, & quod situm ad ipsa diuersum nata lux, non æquè directa accedit, itaque nec æquè in se ipsam collecta, nec æquè perpetuo relucet robusta. Præterea & quod diuersis intincta relucens coloribus, & ijs robustis omnibus, & quorum singuli propria specie reliquos efficere queant, & afficiant omnino omnes, longè pluribus, ijsque omnino, qui rebus non insunt, colorata relucet coloribus: nam non rerum colores ad nos deferri sed propterea ipsos uideri, quod quæ ad ipsos accedit, ab ipsisque resilit lux, ipsorum intingitur speciebus. Itaque ijs coloribus coloratas uideri res, quibus, quæ ab ipsis relucet lux, colorata apparet: & quæ robusta intincta est, eo obuias afficere, satis est, ut existimo, in iisdem expositum commentarijs. Et propterea itidem si aduenienti solis luci paulatim oculos occludas, non alba amplius, sed punicea primum, mox uero flaua, postremo & purpurea, nigraque tandem apparet, quod à tenebris ex oculi partibus, quas illa non attingit emanantibus, ipsius calor obscuratur, eoque ad nigrum agitur magis, quo ampliores illæ sint. Itaque quoniam summa

solis

solis albedo albissimas permeas, subiensque; res ad nigrum agitur, & nigriores, quæ sunt flammæ, copiosiore donatæ calore at in amplius expansæ tales omnino factæ, nihil ut inexistentes calor à circumfusa mole obtegatur, nihilque illius species ab huius nigredine intingatur, albæ fiunt: & patet utrique, quod dictum est, caloris albedinem à materia obiectam propterea obscurari, ad nigrumque agi, quod obscura ea est, nigraque. quod nimirum materiæ immixtus calor, eius itidem nigredini immiscetur. At age tamen quoniam nix, grando, glacies, crystallus, argentum, lapides multi, & alia longè plurima, quæ bene frigida, beneque corpulenta uideri possunt, albæ sunt, & fluores multi, & bene ijs calidi, liquidiq; & multi itidem lapides bene tenues, atque transpicui, non albi sed punicei, flauis, uirides, & nigriores spectantur, diligentius rem intueri ne grauemur.

Albedinem omnino omnem caloris, nihil à materia obiecti speciem esse. Cap. V.

LBEDINEM caloris speciem, & ueluti faciem esse, & albæ, quæ sunt entia, propterea talia esse, quod qui ijs inexistit calor, adeo materiæ molem exuperat, ut nihil ipse ab eius opacitate occultatur, nec obscuratur, sed materiæ tenebrositas in eius candore, copiaque latet, & ipsius tantum caloris spectatur species, ambigere non licet. Nigra contra quæ apparent, propterea talia uisa esse, & uideri omnino, quod inexistens calor, ita à circumfusa obtegatur mole, ut non caloris, sed materiæ spectetur nigredo in ijs omnibus. & quæ coloribus, qui inter album, nigrumque medij sunt, donata apparent, propterea ea ijs donata uideri, quod neque una coloris inexistens albedo, neque, una subiectæ materiæ obscuritas, at utraq; simul sibi ipsis commixtæ spectentur, itaque magis, minusque nigra fieri entia, prout magis, & minus inexistens caloris albedo à materiæ opacitate, tenebrisque exuperetur. quæ omnia, si amplius inquirenda in ijs omnino entibus, quorum constitutio nobis manifesta esse potest, & quæ albæ quidem, at frigida, densaque, & corpulenta, uel calida quidem, languidaque, & transpicua, at non albæ, sed punicea, flauaque, & nigra apparerent, inquirendum est. quod

si

si horum alba quæ sunt, corpulentaq; è mole constituta apparet, quam calor penitus subierit vniuersam, æque vniuersam exuperarit, & cui copiosissimum esse, & tantum sese omnino uniuersæ indiderit, in quanto uniuersa illius obscuritas penitus lateat; & fluida, transpicuaque, at punicea, flauaque, & nigra quæ sunt, tenuioribus quidem, albisq; è rebus, at quibus crassities quæpiam, quæ inexistentis caloris faciem obtegat, obscuretq; immista sit, effecta appareant; reliqua itidem, quorum nobis constitutio conspicua non est, quin huiusmodi è rebus, dictaq; ratione compactis effecta sint, dubitare penitus non licet: si quidem quæ dispositione eadem, eademq; donata sunt specie, iisdem è rebus, modoq; eodem constituta summe est rationi congruum. alba porro, densaq; & corpulenta, quorum constitutio obscura nobis non est, nix, grando, glacies, lapidesque, qui è fontana, & quod è marina aqua sal, quodq; ex harundinum succo conficitur Zuccarum, & vitrum præpterea, & animalium ossa, dætes, vngues, carnesque, & plantarum ligna videri possunt, tum & ouorum albumina, aliaq; longè plurima, quæ nostro ab igne alba, corpulentaq; fiunt, fluida vero, transpicuaq; & non alba, succi, qui in animalium corporibus, & qui à tinctoribus fiunt, & vitia, quæ albis ex cuius expressa, at diutius cum proprijs corticibus concocta, punicea fiunt, & quod coloratur vitrum, gemmæq; quæ arte conficiuntur. at illorum nix (ut in proprio expositum commentario) è vaporibus nimirum fit, magno à calore, & nulla propemodum è mole constitutis, minimeq; ulla propriæ naturæ portione à frigore spoliatis, nec aliud omnino quid immutatis, at in unum modo actis, simulq; concretis: grando uero, & glacies ex aqua, calida nimirum è re, & vt alibi satis est, vt existimo, declaratum, densata quidem à frigore, gelataq; at neq; ipsa à propria dimota natura, ut idem vtrarumq; manifestat sapor. reliqua omnia è fluoribus, non eadem quidem uniuersis, sed bene dissimili donatis dispositione, at quorum tamen vel crassissima portio, & quæ à tenuiore seorsum facta in stabile, corpulentuq; cōtescat ens, è mole effecta sit, quæ calor penitus subierit uniuersam, & æque uniuersam exuperarit, & cui tantum sese uniuersæ indiderit, in quanto eius obscuritas penitus lateat. Neq; enim nisi è qua effecta sunt, moles, penitus & æque exuperata sit uniuersa, eadē uniuersa dispositione, eadēq; donata sit specie, & longè à præinexistente dissidente utraque

minu s

minus etiam, nisi copiosissimus ijs omnibus insit calor, dulci, dulciq; proximo, aut etiam salso, amaroque ijs omnino donata sint saporibus, qui caloris, beneq; actiones uisi sunt, & ex aqua omnino, fluoribusque dū in gradines illa, glaciemque cogitur, hi uero in Zuccarum, utrumque concresecunt, & ex quorum albumine, dum ab igne durantur, non magnam tenuitatis copiam elabi, inde liquido patet, quod eorum nullius moles imminui interea uidetur: è semine itidem, dum in ossa compingitur, & è fluoribus, dum in carnes, lignaq; cōtescunt per exiguam elabi tenuitatem existimare licet: si quidem uiscosis è rebus vel liquidissimæ eæ si sint, longè ægerrius elabi uidetur tenuitas, præterea & quod è quibus euolat, tandem nigriora fiunt omnia. Itaque seniorum mortuorumque ossa, dentesque, minus quam uiuorum iuniorumque, & mediæ extremæque vngues, minus quam enascentes apparent albæ, & plantarum cortex niger omnino ab ambientis nimirum æstu inexistente tenuitate, caloreque è molli dum educto, & ligna ut dictum est, ab exuperante ignis calore tenuitate, eique insidente calore spoliata, atrum assumunt colorem: ij scilicet albi, qui sunt fluores in non alba concresecunt entia, qui è partibus compositi sunt, non dispositione tantum, sed natura itidem summo pere dissidentibus, & quarum omnino altera plurimo calore, & tenuitate donatæ sint, quæ quiduis tenuior facta statim elabatur. alteræ uero per modico donatæ sint calore, & crassiores quidem, at nequaquam uiscosæ, glischræque, sed laxiusculæ sint, & è quibus elabenti tenuitati haud ægerrius exitus pateat, & illæ his penitus infixæ, immerseque sint, itaque ex his illæ ueluti exprimendæ, erruendæque sint. Huiusmodi qui sunt fluores à robusto præsertim calore, & qui nullo temporis momento inexistente tenuitatum omnem summam faciat; eductaque nihil dum mollitie, cui ea immista est tenuiore facta, nec multo donata calore, non album, ut dictum est, concresecunt in ens: nam quæ eorum remanet portio, non benè sui natura alba, & propriæ etiā tenuitatis portione quæpiam cum illa expressa nigrescat omnino oportet; minime uero & qui diuersis quidem & ipsi è partibus constant: at quarum crassiores quæ sunt plurimo & ipsa, tantoque omnino donatæ sunt calore, quantus materiæ, è qua constant, obscuritatem penitus exuperet: & quæ, quia insuper viscosæ sunt, si quæ

Zuccarum.
Vitrum.
Albo ouorum.Ossa.
Carnes.
Ligna.

quæ

quæ elabi queat, inest tenuitas, retinent eam, & ueluti coercent, & tenuiores quæ sunt, & quæ ut illæ stabile, corpulētumque concreſcant in ens, ſecernendæ omnino ſunt, & non penitus illis infixæ, ſed ueluti appoſitæ ſint; itaque negotio nullo ſecerni ab illis, ſepararique poſſunt. quid enim alba ſui natura quæ ſunt, nulli proprii caloris, propriæque tenuitatis, nulla omnino rerum, quarum præſentia alba ſunt, portione ſpoliata, nec aliud omnino immutata; at ab ijs tantum ſeorſum facta, quorum commiſtione fluida quidem, at non alba erant, non alba fiunt? Itaque quod dictum eſt, albedinem omnem caloris faciem eſſe liquido patet. at age id amplius, & num, quod dictum eſt, nigredo materiæ obſcuritas, colores reliqui caloris ſpecies ſint, at non pura, ſed materiæ obſcuritati immiſta, & in earum præcipuè rerum coloribus, quæ noſtro in corpore fiunt, intueamur.

Nigredinem, qua in entibus à calore conſtitutis ſpectatur materiæ nigredinem, colores reliquos, caloris materiæ tenebris immiſti ſpeciem, & ueluti faciem eſſe. Caput. V I.

QVI animalibus aſſumuntur cibi, uel ſi craſſiores, durioresque, & nigrioribus ſint intincti coloribus, in chilum ſimul omnes, in mollem ſcilicet liquidamque, & albam in uentriculo aguntur rē: quod bene quidem diſſimilares ſunt omnes, at non adeò certè, ut quæ à calore uifa ſunt nigra fieri: & à blando uentriculi calore ſimul tenuior ipſorum portio in fluorem & craſſior in eam agitur molliciem, quā factus fluor ſubeat. Itaque copioſiore donati calore, & longè molliores, quin benè liquidi facti omnes, diſſimilare id quidem, at in ens omnino coeūt omnes, quod unum uideri poteſt, & bene id album; at cuius uel tenuiſſima portio in iecur importata, & à robuſtiore eius calore liquata, fuſaque amplius in multos, longèq, diuerſos agitur ſuccos, & magis, minusue albos, prout inexiſtens calor magis minusue à materiæ mole exuperetur, obſcureturque, in fluorem nimirum benè quidem liquidum, & ut exiſtimare licet, dum ſanguini non immiſcetur, nullamq; ab eo aſſumit craſſitiem, & nulla ab eius calore tenuitatis propriæ

priæ portione ſpoliatur, prorsus album, & puniceū in ſanguinem, flauamque, & nigram etiam in bilem: quod nimirum præinexiſtens tenuitas, eique inſidens calor, cuius præſentia moles alba uideri poterat, quæ non in aquam in uapores acta eſt edactaque omnis, & quæ remanſit craſſities, & præinexiſtētis caloris, cuiusque inſuper, qui à iecinore inditus eſt ſpeciem abdere, obſcureque poteſt, quin & quæ in ſanguinem agitur portio, non in iecinore quouis uno, eodemque donatur colore, ſed in eo aſſiduè nigrior fit, cui robuſtior, copioſiorue in eſt calor, in quo, ſcilicet quæ in ſanguinem agitur res maiore inexiſtentis tenuitatis portione ſpoliatur. itaque in modice calido, mollique iecinore, cui ſcilicet nec ualde robuſtus, nec ualde copioſus in eſt calor, puniceus, quin nec benè puniceus, ſed albidior fit ſanguis: at purpureus in calidiore craſſioreue, & niger etiam in calidiſſimo, craſſiſſimoue, cui ſcilicet robuſtiſſimus, copioſiſſimue in eſt calor. albidior autem in corde, quod ad ipſum ſublatus ſanguis, non ut quæ in iecur importatur res è longè diuerſiſſimis compoſitus eſt rebus, & quæ eodem à calore in diuerſos agantur fluores, ſed benè ſimilaris, & qui per exigua ſui portione in ſpiritum acta, & nequaquam uniuerso coeductio, reliquius una u niuerſus, eademque donetur diſpoſitione, & longè omnino tenuior, longèque calidior, itaque & longè fiat albidior, in ſpirati præſertim aeris portione admiſta. Seminarijs porrò in uafiſ, teſtibusque albus, & in mulierum mamillis longè albiſſimus fit ſanguis, quod in his copioſiore omnino calore, eaque uniuerſus donatur tenuitate, in qua purus ipſe ſpectetur, & ſi quæpiam ipſius portio tenuiſſima facta eſt, languidiſſimus, qui ei inſidet calor euelere eam minimè poteſt, in illis uero à robuſtiore maſculino calore non eadem uniuerſus donatur diſpoſitione, ſed tenuiore ſui portione in ſummam acta tenuitatē ita craſſior in ſe ipſam cogitur. ita quod opaca fit, ut & proprium ipſius calorem, & qui facta in eſt tenuitati obſcurare queat quid. itaque robuſtior forte, & copioſior ſemini in eſt calor, at denſiori inditus molli minus, quam qui lacti in eſt apparet albus, ut itidem ea perpetuo albius fit, cui languidior in eſt calor, & qui molliciem, humiditatemq; cui inſidet egrè adeo tenuem, lenemque faciat, ut euehere eā queat. Itaque qui frigidior ſunt corpore, & qui frigidas incolunt regiones, & qui ſub tecto, atque in ocio uitam degunt al-

Pili.

hic certe sunt omnes, quod nimirum qui ipsorum cuti inest calor, uel quia propria est natura languidus est, uel quia ab externo frigore imminuitur ipsius uis, uel quia nihil usquam commotus, nihil, scilicet propriam usquam operans operationem, nihilque ab externo focus, excitusque segnis fit, inersque, humiditatem, cui insidet, haud quamquam ea donat tenuitate, in qua elabi queat. Itaque quod multus ipse in ea remanet, nihilque à mollissima obscuratur cute. Iure horum omnium alba est cutis: eorum contra qui calido sunt corpore, & qui calidas incolunt regiones, & qui sub dio laboriosam degunt uitam, nigra omnium, quod omnium cuti magnus omnino inest calor, & mollicie is, cui insidet, tenuissimam facit, leuissimamque, & secum eam aducit omnem. Itaque modicus remanet calor, & in bene constricta penitus latet. Pili itidem ita albiore sunt, nigrioresque, pro ut fluori, è quo fiunt, robustior, languidiorue inest calor, prout, scilicet maiorem is, minoremue portionem in eam agat tenuitatem, quam euehere queat. Itaque in uniuersum qui calido, siccoque sunt corpore, & qui sub calido degunt caelo, nigros habent pilos, & crispas, quod modica is inest tenuitas, & ea à robusto, uel proprio, uel externo calore in summam acta tenuitatem, cum eo elapsa est omnis: contra qui frigido, humidoque sunt corpore, & qui frigidas incolunt terras, flauos habent, & rectos, quod multa is inest humiditas, & quam, uel propria natura languens calor, uel ab externo frigore retusus, non ea donat tenuitate, in qua elabi queat. Nec uero, quod sub frigido degentibus caelo magnus inest in uisceribus calor, externae itidem cuti magnus inesse uideatur, quin propterea magnus in illis, quod externi frigoris uires reformidans nullus in hac re mansit, sed in illa confugit omnis, & humiditatis omnino copia flauos his, eiusdem uero inopia nigros illis fieri pilos; inde apertissime intelligere licet quod crispas etiam illis, recti his fiunt. Fluens enim sui natura humiditas in rectum omnino fluit, & qui igni admouentur pili propterea crispas fiunt, quod è tenuitate, crassitieque sibi ipsis immixtis compositi sunt, & temere illa undique, nulloque erumpente ordine hæc itidem fugientem illam, & mutuum sectans contactum temere undique, & ordine nullo mutuo in se ipsam fertur. Itaque pili à recto recedunt situ, qui uero medio sunt corpore, & qui medium incolunt tractum, pilos itidem medios habent, mo-

dicè

dicè scilicet nigros, & minus etiam crispas; quod à quibus albi, rectique uel nigri, crispique fiunt pili media is insunt omnia. Flauis itidem, rectique infantium pili, quod multa is humiditas, & calor minimè est uehemens: Florentium ætate nigriores crispioresque, quod humiditas imminuta, calor uero copiosior factus est: senectus cana omnino, quod languidissimus similis calor nullam prorsus fluorum portionem in eam agit tenuitatem, quam euehere ipsa queat. In coloribus itidem, qui arte fiunt manifeste intueri licet, nigredinem quæ spectatur in entibus materiae obscuritatis, reliquas colorum species caloris ab illa obscurati facies esse. siquidem non albis, nigrisque è rebus sibi ipsis commixtis medii qui uideri possunt, sed ex aqua rebusque aliis albis, uel albis proximioribus nigriores qui sunt, & ipse etiam fit ater. id uero uel ipsum declarat atramentum, quod nimis ex aqua, nitroque, quod quia ab eo præcipue ater color atramento inditur, atramentarium dicitur. & gamma, gallaque ex albis omnino, uel subflauis conficitur rebus: propterea enim qui is e rebus efficitur fluor niger fit, quod tenuitas, eique insidens calor, quo inexistente alba, uel albis proximæ uideri poterant è concoctis, contritisque, & ab aqua amplius liquatis, fufisque elapsa est omnis. Itaque quæ reliqua facta est crassities, quæque ei insidet obscuritas aquæ adiectæ, commixtaque atrum ei indit colorem, & uina albis ex uuis expressa, & alba omnino existentia, albaque futura, diutius cum propriis corticibus cõcocta punicea fiunt, & quod nimirum uel crassities quæpiam assumpta est, à qua inexistens caloris facies obtegatur, obscureturque, uel propriæ tenuitatis, calorisque ei insidentis, quo inexistente alba uideri poterant, portio quæpiam elapsa est, uel utrumque. & gemmæ quæ arte fiunt, propterea albis e fluoribus non albæ fiunt, quod quæpiam is crassities inerat, quæ in ampliore illorum tenuitate, albedineque penitus latebat, in minoribus his factis conspicua fit. Itaque quoniam manifeste quæ e nigrioribus albiora fiunt, propterea talia fiunt, quod uel copiosiore calore, uel maiore donantur tenuitate, uel utrumque: quod, scilicet uel copiosior is inditur calor, uel præinexistens à minore obtegatur opacitate, uel utrumque: quæ contra ex albioribus nigriores fiunt, propterea talia fiunt, quod uel minus calida, uel magis opaca fiunt, uel utrumque: quod scilicet uel inexistens imminuitur. calor, uel à maiore is obtegi-

Colores arte facti.

Atramentum.

Vina alba.

Gemmæ.

C 2 tur

tur opacitate, uel utrumque. patet utique quod dictum est, albedinem caloris unius, unius materie obscuritatis nigredinem, que nostris in entibus spectatur, reliquas coloris species utriusque facies esse. At age porro quod reliquum est, qui colores albo proximiores, qui remotiores sint, colorum omnino ordinem intueamur.

Qui colores caloris minus à materia opacitate sedati, & qui magis facies, qui omnino albo proximiores, & qui remotiores sunt, nec tamen omnes eorum differentias inquirendas esse. Cap. VII.

VONIAM calor albus sui natura est, & ubi nihil à materia cui inexistit opacitate, tenebrisque obtegatur, sedaturque, albus apparet; at ab illa obtectus, illiusque tenebris immixtus ad nigrum agitur. itaque ibi minus eum obtegi, ubi albo proximior spectatur; & è contra ibi albo proximior esse, ubi minus obtegatur, existimandum est. utique puniceus albo proximus tum flauus ponendus est; puniceum uero rubrum appello, minimeque ad nigrum vergentem, cuiusmodi sanguini inest iam diu effuso, & qui inexistente tenuitate caloreque ei insidente spoliatus omni in grumum iam, in crassam scilicet nigricantemque actus est rem; sed qui in sanguine effluente minimèque in omni, sed in tenui, tum floridoque, & a calore integro quidem confectus, at nequaquam robore minus est etiam copia exuperante, à quali purpureus, ut dictum est, nigerque fit sanguis: cum denique puniceum appello, qui in cœlo modicis, longèque tenuissimis occupato uaporibus non dum exorto expectatur sole: flauum autè non qui albo per similis, contiguusque apparet, & qui ex albidioribus puniceus confici videtur rebus, quem albidam dixerim, sed qui, quod croco inest, croceus dicitur, & qui modicum quid conspissatus in se ipsum, itaque obscurior quid factus in uiride trāsit, & uiridis omnino fit. & quod dictum est, puniceum albo, quàm flauus est, proximior esse inde intelligere licet, quod, quæ per tenuissimos uapores, & qui in aquas conspissari nequeunt solis albedo ad nos aduenit puniceo, per crassiores uero flauo intingitur colore. Ita que

Puniceus.

Flauus.

Puniceus.

que ut dictum est, puniceus soluentos denuntiat usque; quæque, in quos scilicet uapores diffundi uisi sunt longè tenuissimi, at flauus plunias per sæpe crassiores nimirum permeans uapores, & qui haud ægre in aquas coguntur. flaua itidem secunda iridis Zona, quæ punicea interdum, uiridisque; media fit: & albæ flammæ per tenuiorem conspectæ fumum, puniceæ per minus tenuem flauæ spectantur: multo certè puniceæ, quàm flauæ magis uigent, magisque uisum commouent, & ueluti feriunt. ob id nimirum quod fulgens caloris aspectus minus in illis à materia opacitate obtectus minus est immixtus, minusque debilitatus, & que per ferratile uitrum ad nos aduenit lux, quæ quod breuiori assidue, profundior in immiscetur opacitati, albior assidue, nigriorque fiat oportet, manifestè punicea in flauam, ac subrusam desinere uidetur, & hæc assidue magis flaua fieri, magisque, ad uiridem uergeri, & uiridis tandem fieri. & ut itidem dictum est, si solem intuēs paulatim oculos contrahas aduenienti nimirum solis albedini, paulatim aditum occludas, itaque assidue à tenebris è rebus, quas illa nihil attingit emanantibus magis obscuratur, puniceam primum mox flauam, & postremo purpuream intueare. ab exigua scilicet primum, mox ab assidue ampliore sedatam, impuratamque obscuritate. & puniceum omnino colorè, caloris faciem esse, qui materia opacitatem, & materiam ipsam magis extenuarit, magisque exuperarit, quàm, cuius flauus, & flauum magis, quam cuius uiridis facies est. & exposito ordine, qui dicti sunt, sese consequi colores, inde iridem perspicuum sit, quod qui à moderato, ut dictum est, iccinoris calore conficitur sanguis puniceus, flauus uero, qui a languidio re; & uiridis, qui à languidissimo fit, spectatur: uiridem ceruleus excipit, & ceruleum purpureus, ut in luce, quæ ferratile permeat uitrum, in eoque amplius, quæ à mari reflit intueri licet. si quidem ab humili eo, breuique, parum scilicet opacitati, tenebrisque immixta lux, & parum omnino ab ijs impurata alba, a paulo profundiore uiridis, & cerulea à magis profundo. eò scilicet assidue minus alba, quo ampliori immiscetur obscuritati, & ab eodem, at agente, turbatoque non æquabili omnino, sed ueluti tumoribus distincto, e quibus scilicet ueluti interupta, & tenebris ex illorum partibus nihil à luce conspectis emanantibus obscurata quid relucet lux, purpurea ut dictum est, relucet interdum: & ceruleus omnino paulo

Viridis.

Sanguis in iccure.

lo abscurior factus in purpureum transire apparet; purpureus non in alium bene ab eo distinctum calorem, sed in nigrum omnino transit, obscurumque; ut lux quæ a profundissimo reflit mari, & sanguis tenuitate omni spoliatus declarat. dicti porro colores, & unius, eiusdemque caloris, at diuersæ inditi opacitati, & diuersi caloris, at vni eidemque inditi opacitati facies uideri potest: siquidem flammæ ab uno omnes, & summo eo factæ calore, omnibus donari uidentur coloribus. & ut dictum est, directa, robustaque solis lux aquam permeas nihil immutatur, at obliqua, & propterea languidior facta punicea fit, flauaque: quo scilicet copiosior, robustiorue materiam subit calor, eo eius opacitatem exuperat magis. & in qua multus ipse, robustiorue, nihil, aut per exiguum quid occultatur, impuraturue, minor, languidiorue valdè fœdatur, ualdeque obscuratur, quin & impuratur: non æquè tamen obscuratur, sed splendidior omnino remanet: Itaque colores singuli summopere à se ipsis nitore differunt, fulgoreque: ijque perpetuo splendidiores spectantur, qui copiosiori robustiorisue caloris facies sunt: id uero, & quæ nostro ab igne immutantur, & succi, qui in animalium corporibus fiunt, satis declarant. nam & illa eo splendidiora fiunt, quo diutius immutantur, robustiusue, quo scilicet copiosior ijs, robustiorue indatur calor. & sanguis Galeni testimonio, calidioribus in corporibus splendidior fit, nitidiorque, at uel in iisdem frigidioribus factis obscurus, nihilque uisum commouens: Eunuchis, inquit, quod altero natiui caloris fomite priuati sunt sanguis non amplius floridus, non scilicet in florum more, nec fulgens, nitensque amplius; sed obscurus. & atra, inquit, bilis superassata splendorem assumit: lucidus scilicet calor quibus copiosiore se se robustioreque indit, lucet in ijs, splendetque magis. Non simul porrò fœdari, obscurarique caloris faciem, sed bene interdum impuratam nihil fere minus splendidam, minusque lucidam fieri, & solis, & flammarum declarat lux. illa enim uapores, ut dictum est, permeans & hæc crassioribus facta in rebus, nihil quidem, quod uidere queas, minus splendida, at punicea, flauaque fit. sunt uero & colorum qui eorum, qui dicti sunt, intermedij uideri possunt, & longe ij quidem plurimi, nihilque à se ipsis minus, quàm à proximis differentes. quoniam uero non spacijs quibusdam, & ueluti saltu, uel calor imminuitur, uel crassities in tenuitatem

agitur:

agitur: sed per cōtinuū, & ueluti fluxu caloris robur, faciesque, & materiæ, cui is indiç, dispositio immutat, caloris itidē immutatio ueluti fluxu fiat oportet. Itaque æque proximi quæ sunt colores æque à se ipsis diuersi, & æque similes sint oportet. albedo nimirū haudquaquā indiuisibilis, & ueluti in pūcto posita est, quo emisso in rubedinem agatur, sed bene ampla & quæ bene imminuta, impurataque, alba tamen spectetur, alba omnino quæ sunt, non æque alba sunt omnia: nec vnus omnino color est albus, nec quiduis fœdatus in puniceum, puniceusque in flauum transit. sed singuli longe plurimi sunt, & albus qui puniceo proximus est, ac contiguus, puro integroque ab albo magis: quàm à proximo differt puniceo, quod dictū omnino est. ita summa albedo in nigredinem agitur, ueluti & summus calor in frigus, & crassities summam in tenuitatem, non saltu nimirum nihil colores, qui in medio sunt attingens, sed per continuum, & ueluti fluxu & intermedijs omnino coloribus colorata omnibus, ut colorum differentia innumera propemodum fiant, plures certe quam, quæ caloris, materiæque dispositionum sunt: si quidem calor quiuis cui uis indi potest materiæ, minimeque, ut dictum est, eadem in materiæ dispositione, qui induuntur colores, æque omnes in ea fœdantur. Itaque idem omnino omnium fit color, idque modo à se ipso differens, quod robustior alius, splendidiorque, alius uero languidior, obscuriorque. sed alius omnino robusti, languidioris alius, tot porro modis albedo dum in nigredinem agitur, cum immutetur, eius differentias omnes intueri per obscurum, & quod ut nobis quidem uidetur, homini tentandum non sit. nos certe ueluti gradibus quibusdam eius amplitudinem distinxisse, uel si adeo ampli sint singuli, ut alijs multis distingui queant, contenti erimus: nam & colorum reliquorum quiuis horum quispiam paululum quid obscurior, duriorue factus, uel ex horum quibusdam sibi ipsis immistis compositus uideri potest. satisque in his, ut existimo quid sit color, & quomodo, quæ spectatur colorum diuersitas, immutatioque fiat, quæ omnino ad colorum cognitionem spectant omnia intueri licet. Itaque quod reliquum est, quæ de coloribus, eorumque generatione Aristoteles, siue is eius auditor Theophrastus, qui Aristoteles ipse uideri potest tradidit, explicemus, examinemusque.

Acr,

*Aer, aqua, & terra alba; ignis uero, & sol flauum, niger color
reliquis elementis ab igne combustis: colores reliqui
ex horum commistione fieri Aristoteli
videntur. Cap. VIII.*

Auctor de
colorib. ca.
1.

SIMPLICES, inquit Aristoteles, colores sunt, qui elementa, puta ignem aerem, aquam, & terram consequuntur. Aer enim, & aqua per se sunt natura alba: Ignis autem, & sol flauus: Terra uero natura alba est; sed propter tincturam multicolor apparet. quod in cinere manifestum est. nam exusto colore, qui tincturam, faciebat, albus euadit: non tamen omni ex parte, quod fumo, qui niger est, tingitur. niger autem color consequitur elementa, cum in se inuicem immutantur. tum multis interiectis, nigrum, inquit, colorem fieri contingit, cum aer & aqua ab igne comburantur. quare omnia ambusta nigrescunt, ueluti ligna, & carbones igne extincto. simplices colores tot, talesque sunt. reliqui uero ex horum temperamento, & maioris minorisque ratione gignuntur.

Eod. c. 1.

Nec flauus color simplex, nec sol, atque ignis flauus, nec terra alba Aristoteli uideri debuit.

Cap. IX.

RECTE quidem colores, qui primis insunt corporibus, primi uidentur Aristoteli, & recte ad colorum constitutionem solis, eiusque lucis opera uti uidetur; atque neque sol, neque ignis flauus, nec flauus omnino color simplex uideri debuit, cum uel Aristoteli ipsi, & sol, & ignis albi uisi sint, ubi per purum ille aerem, hic uero in bene exuperata conspicitur re. & flauus manifeste albi, nigrique; medius est. Terrae certe colorem inquirenti Aristoteli non in cinere inspiciendus erat, qui uel est crassissima ligni parte, esto & quae terrae similis, cognataque sit confectus, quam longissime tamen a terra dimouendus est. Ignisque proximus ponendus, cuius nimirum uiribus donatus uideretur: ut aqua per eum percolata declarat, quam non colorem

lorem modo, sed colorem etiam flammeum assumit, & pro dulci longè sit amarissima: sed in terra & profunda omnino, & quae nihil à sole passa, sit immutata uel indaganda. Et nigerrimus in ea dubio procul conspectus foret, quin, uel non talis inesse uisus, talis omnino indèdus ei erat. si quidem & ipse simplex, ueluti & albus simplici omnino & ipse corpori indèdus erat. Terrae itaque necessario, quae nimirum sola, nec alba, nec flaua uisa foret, & quae natura utraque contraria, aeri uisa, contrario itidem coloranda erat colore; itaque nigro. neque enim dubium esse Aristoteli poterat, quin & colores à primis quatuor qualitatibus manarent, à quibus & elementa & entia reliqua omnia, omnesque eorum conditiones ipsi in primis Aristoteli constitui uisae sunt. At uel nusquam illum inspicienti uel nulla indaganti ratione, ex imis omnino terrae latebris erendus Aristoteli erat, qui & esse illum conspiciat, & ex eius albi, flauique commistione reliquos constituat. E simplicibus certe albis corporibus flauus ignis actione nusquam educendus; quae enim in similia praesertim agunt, si non in propria ea naturam propriamque agunt in speciem, in mediam certe agunt. Alba itaque quae sunt elementa ab igne flauo passa, uel flauum, uel colorem assumant, qui albi, flauique medius sit, quam longissime igitur ab nigro dimotum, ac dissidentem. Itaque quae ab igne passa non flauum, nec flauus albiue medium, sed nigrum assumunt colorem, eius eum entis proprium declarant, cui proximiora ab igne facta sunt, terrae nimirum; neque enim uel aer, uel aqua ab igne soleque nigrescere apparent, sed quae ex illis & terra composita Aristoteli uidentur. ibique tantum omnia, ubi aere & aquaeductis sola reliqua facta est terra.

Nigrum colorem humidis copia fieri Aristoteli interdum uisum fuisse. Cap. X.

N eo tum etiam incusandus Aristoteles uideri potest, quod quae comburantur, quae uidelicet humiditate omni spoliantur, uel albiissima si sint, nigra ea fieri omnia intuitus cum foret; proptereaque nigrum colorem humidis defectu fieri cum statuisset, quia quaedam albiiora ueri aspiceret, quae sicciora facta esse uideri poterant,

D terant,

Lib. de colorib. c. 6.

Paulo supra.

terant, priore sententia improbata, nigrum humidi excessu fieri decernit, perpetuo videlicet & color, & effectus alius qui uis eidem omnino agenti assignandus est omnis, contrarijs certè nullis vnquam. Et quod semel rectè perspectum est, atque statutum, in dubium id certè nunquam reuocandum; sed perpetuo firmam, stabileque, & certum manere debet: manifestè igitur quædam ob humidi defectum nigrescere intuitis, uel si in quibusdam is lateat, quæ nigrescunt omnia ob humidi defectum nigrescere statuendam omnino est, & diu is multumque inquisitas dubio procul in omnibus tandem manifestus fiat. Et vel in ijs, quæ humidi excessu nigra fieri Aristoteli uisa sunt, manifestus, ut opinor, fiat. Errant, inquit, qui existimant nigra omnia fieri propterea quod ipsorum alimentum à calido comburatur: non nulla enim animalium statim ab initio fiunt nigra, ut canes, & capræ, & boues, atque omnino quorumcunque pili, & cutes initio alimentum habent: procedente autem ætate, minus: & puerorum omnium capita initio rufa, propter alimenti paucitatem, atque id manifestum est. nam capilli imbecilles sunt, & rari eademque ob causam. Præterea etiam primum breues omnibus pueris proueniunt: ueram progrediente ætate nigrescunt: rursus ijs coloratis, propter affluentis alimentis copiam simili modo & circa pubem & barbam, cum primum cœperint pubescere, & lanuginem emittere, hæc quoque fuit initio rufa propter humiditatis paucitatem, quæ in ipsis desiccetur. ubi uero plusculum alimenti ad locum defertur, rursus nigrescunt. Pili autem in corpore plurimo tempore rufi perdurant propter alimenti inopiam. quoniam quo tempore augetur, & hos similiter nigrescere contingit, quemadmodum, & pubis, & capitis pilos. propterea autem id est, nam quæcunque prolixos habent pilos, ut plurimum qua parte corpori proximi sunt, nigriores sunt; circa summa uero flauiores, ut sunt ouium, equorum, & hominum; propterea quod ijs paucissimum alimentum ad hæc loca deferatur, & exarescat celeriter: sunt & pennæ nigrarum auium, quæ prope corpus sunt, nigriores omnibus: quæ uero in summis partibus sunt, flauiores. eodem modo, & quæ circa collum sunt, & omnino quæ modicum capiunt alimentum. maxime autem perspicitur in animalibus subtingalibus, omnium enim pili albi fiunt. locis enim nequeuntibus similiter nutrimentum attrahere propter calidi imbecillitatem,

litatem humidum celeriter exarescens, fit album. & quæ sunt circa tempora maximè omnium canescunt, & summam circa infirma & laborantia loca.

Colorem nigrum humidi copia fieri, album uero eius defectu perperam Aristoteli uisum fuisse.

Cap. X. I.

NON quidem propterea album colorem humidum inopia, nigrum uero eius copia fieri Aristoteli existimandum fuit; quod animalium non nulla enascentia nigra sunt, procedente uero ætate alba fiunt: uere enim Animalium omnium corpora humidiora in ortu sunt, & uerò assidue sicciora fiunt omnia. At animalium pili in uteris maternis enati, ab uterorum calore exiccari, nigrique fieri potuerunt: eorum ritu qui à sole, igneque nigrescunt, quæ propterea nigriores fiunt, quod ab exuperante illorum calore humiditate omni spoliantur. At inde, ut uidetur, nigrum humidum copia fieri colligenti Aristoteli, quod animalia in ortu humidiora sunt, nequaquam puerorum capilli, & iuniorum pubes initio rufa ob alimenti, humidique inquam, postea uero ob eius copiam nigriores fieri uideri debuere; neque enim hominum corpora in ortu sicciora, & postea humidiora: canum uerò omniumque, & bouum initio humidiora, & postea sicciora fiunt, sed omnium profus initio humidiora, progressu uero sicciora fiunt; & uel Aristoteli ipsi puerorum capita ob nimiam humiditatem grauari, nec coalescere, nec caluarie opinio offensa confirmari posse uidetur. albi itaque rufique, & molles puerorum pili, quod à capite enascuntur longe humidissimo, & quæ assidue ex eis elabitur tenuitas ab assidue in eos influente reficitur; & tandiu albi, rufique, & molles durant, quæ diu & corpora humida permanent; minuti porro, fragilesque, quod corpulentiores, ut fiunt capilli, latis opus habent, & permanentibus poris. qui in mollissima, humidissimaque cute, & statim tenuitate elapsa in se ipsam decedente fieri non possunt. Itaque pueri femineque, & qui omnino humido sunt corpore, pilis, ut plurimum carent; nec barba, aut pubes fit, nisi partibus paulo siccioribus factis. & propterea itidem bre-

nes, fragilesque, quod è fluore facti sunt haud quaquã crasso, viscosoque, qualis promptissimè concresecat, nullaque unquã sui portione in tenuitatem acta, elapsaque in bene compulens tam, beneque longam concresecunt rem. sed è bene liquido tenuique, qualis longè egerrime concresecat, & promptissime uniuersis in summam tenuitatem confletur. Itaque in breuè, fragilemque concresecat rem. Iuniorum contra crassiores, nigriores, robustiores, longiores, spissioresque; quod in aridiorè iam facto corpore frequentes. Latique pori, & fluor à robustiore calore viscosus iam factus est, & qui in illius modico cresecat capillis. Eandem ob causam barba, pubesque initio quidem rufe, & assidue nigriores sunt, si quidem è bene adhac molli, humidaque cute, & que assidue sicior fiat & aridior, exoriantur. Anniù preterea ceruices, subingaliumque partes animalium, que à sella atteruntur, haudquaquam ob alimentum humidique inopia albiiores uideri possunt: neque enim vel mollissimas, humidissimasque; illas esse, nel in has assidue attritu calefactas, ad aperta que plurimum influere humorem dubitare licet. prolixi itidem pili, & nigrarum auium penne, que corpori proximiores sunt, & nigriores, in extremis uero partibus albiiores sunt; non quod alimentum modicum, modicusque humor ad extremas deferatur, quo abundant proximiores corpori; sed quod calor itidem his multo quam extremis inest robustior, & qui inexistentem humiditatem in summam agat tenuitatem, eamque educat omnem: non scilicet ea alba fiant, in que multa influit humiditas, si à robustiore calore in summam agatur tenuitatem, eaque elabatur omnis, sed ea modo, quibus humiditas multa, & non is inest calor, qui in uapores illam agat. & hac ratione uel Aristotelis testimonio animalium uarij coloris pili, sub uentre albi sunt, & ubi attrita sella ulcera iumentis, eueniunt, si solidentur albus oritur pilus, natiuo, scilicet proprioque partis calore debilitato, & plurimum affluentè humorem euaporare impotente: at si quid apponatur, quod calorem adiuuandi, discutientique, & humidum euaporandi vim habeat, pilis reliquis uni colores fiant. & circa tempora, & omnino circa, laborantia, & infirma loca pili omnium primi canescunt; non quod modicus humor, nam temporalis musculus omnium humidissimus: sed quod humiditas ubique adest multa, & quam imminutus & languens calor euaporare minime queat. & que

Aristo-

Aristotelis testimonio frigoribus scuientibus alba fiunt animalia; propterea omnino alba fiunt, quod proprius eorum calor ab externo robustiore reiectus frigore inexistentem humiditatem haud quaquam in eam agit tenuitatem, in qua elabi queat. & si quam in talem agit, nihil eam euehit tamen, haudquaquam libens exiliens, ut uel que nigrum colerem humidi copia fieri Aristoteli persuasere, ea maximè humidi illum inopia fieri manifestent.

F. I. N. I. S.

BIBLIOTECA
SOLOENNA
COMUNITATIVA-MACHIANI

INDEX CAPITVM

LIBRI

De Coloribus.

- C**ALOREM sui natura album, materiam vero nigram, itaque colores, reliquos utriusque, caloris scilicet album, nigrum materiae species, & ueluti facies esse. Cap. I. pag. 3. b
- Frigoris speciem, & terrae omnino colorem prorsus nobis ignotum esse, at solis eum candori penitus contrarium, & aequè agentem, robustumque esse. Cap. II. pag. 4. b
- Quae entia alba, & quae per se insuper uisilia lucidaque, & quae nigra, & quae medijs colorata coloribus, & quae horum itidem uisilia per se, insuper lucidaque. Cap. III. pag. 5. a
- Caloris albedinem qua dictum est ratione à materia obscurari ad nigrumque agi. Cap. IIII. pag. 5. b
- Albedinem omnino omnino caloris, nihil à materia obiecti speciem esse. Cap. V. pag. 7. a
- Nigredinem, quae in entibus à calore constitutis spectatur materiae nigredinem, calores reliquos, caloris materiae tenebris immisti speciem, & ueluti faciem esse. Cap. VI. pag. 8. b
- Qui colores caloris minus à materia opacitate sedati, & qui magis facies, qui omnino albo proximiores, & qui remotiores sunt, nec tamen omnes eorum differentias inquirendas esse. Ca. VII. p. 10. b
- Aer, aqua, & terra alba, ignis uero & sol flauus niger color reliquis elementis ab igne combustis, colores reliqui ex horum commistione fieri Aristoteli uidentur. Cap. VIII. pag. 12. b
- Nec flauus color simplex, nec sol, atque ignis flauus, nec terra alba Aristoteli uideri debuit. Cap. IX. pag. 12. b
- Nigrum colorem humidi copia fieri Aristoteli interdum uisum fuisse. Cap. X. pag. 13. a
- Colorem nigrum humidi copia fieri, album uero eius defectu perperam Aristoteli uisum fuisse. Cap. XI. pag. 14. a

F I N I S.

BERNARDINI

TELESTI

CONSENTINI

DE SAVORIBVS

Opusculum

DE SAVORIBVS

Opusculum

Opusculum

Opusculum

VENETUS M. D. XX.

Apud Fellicom Valignium

BERNARDINI
TELESII
CONSENTINI,

DE SAVORIBVS

Opusculum.

CVM PRIVILEGIO.

VENETIIS M. D. XC:

Apud Felicem Valgrifium.

BERNARDINI

T E L E S I I

CONSULTINI

DE SAPORIBVS

Opusculum.

CVM PRINCEPS REGIO.

VENETIIS M. D. XC.

Apud Felicem Valgrinum.

A N T O N I V S

P E R S I V S

E M I N E N T I S S I M O

P H I L O S O P H O

Federico Pendasio. S. P. D.

I quantum Aristotelis philosophorum filij, tantum tibi, Federice Pendasi philosophorum memoriae nostrae facile princeps, ipsum debere Aristotelem dixerim, nam ego vera praedicatrim. Illustrasti etenim publicus tot annos in celeberrimis Italiae Gymnasijs interpres Aristotelicam usque adeo philosophiam, et non tibi minus, quam Aristotelicorum librorum, qui situ obsiti parum ab interitu aberant, erutori, ac vindicatori illi gratia debeat. Quos si nobis inimicum fatum ad exitum usque inuidisset, poterat tu nouus illucere mortalibus Aristoteles, lacturamque tantam undequaque compensare. Itaque subinuideo Ascanio fratri, quod ipsi te Bononia degente, Bononia degenti frui licet, ac de te non publicos solum, sed, quae tua in omnes, priuatimque in ipsum est benignitas, domesticos haurire sermones. Ferebam ego antea tui desiderium paullo lenius, dum viueret alterum Italiae lumen Iacobus Zabarella philosophiae scientia ut tibi

A 2 bi

bi uni secundus (quem scilicet ille sibi non solum præfe-
rebat, sed auctorem etiam recte philosophandi fuisse o-
lim predicabat) sic ceteris omnibus meo, ac multorum
iudicio anteponendus. Eo nunc quo familiarissime ute-
bar; extincto, nisi tua me aliquando usum consuetudi-
ne sperarem, vitam mihi profecto acerbam putarem. In-
terim autem quia te libenter, & studiose legere ea scri-
pta, in quibus ingenij, & eruditionis lumina haud vul-
garia conspiciantur probe noui, cuiusmodi sunt Telesij
philosophica monumenta, idcirco ut ex ungue Leonem a-
gnosceres: adhuc ut sententiarum nouitate animum tuum
consuetis fessum contemplationibus recreares, hunc eius
de saporibus libellum tanquam ad reliquam ip-
sius philosophiam cognoscendam, & ut sapiat, iudican-
dam ad te mittere, adeoque tuo inscriptum nomini publi-
care decreui. Accipies igitur hilaris fronte hanc mea in
te beneuolentia, atque obseruantia significationem, ut
meum in te studium nunquam in posterum obliuiscaris.
Vale. Patani.

BERNARDINI TELESII CONSENTINI

DE SAPORIBVS OPVSCVLVM.

Quæ in lingua sentiuntur, & quid sit sapor. Cap. I.

T verò quoniam (ut de rerum natura
expositum est commentarijs) cum cor-
pus vniuersum, tum ipse assidue immi-
nuitur spiritus; itaque, ut uterque refi-
ciatur, nutriaturque res assidue assu-
mendæ sunt, quæ in utroque à langui-
do animalium calore inuerti possint.
Huiusmodi porrò ciborum naturam ef-
se cum oporteat, & uno excepto igne, reliquorum nostrorum
entium omnium vires, vel quæ robustissimæ sunt, & quæ mol-
lissimis animalium uisceribus inditæ, penitus ea corrumpât,
perdantque, quòd ab amplioribus ambientis uiribus reiectæ,
retusæque sunt spiritui durioribus in rebus contento, & à cu-
tè omnino contecto innotescere non possunt, nam nec cu-
tem subire: itaque externis in corporis partibus propriarum
rerum uiribus, nulla prorsus at earum modò, quæ ab ambien-
te ijs inditæ sunt, sentitur actio. Vtique ne res assumerentur,
quæ animalium vires exuperent, organo assumendæ fuere be-
ne molli, beneque laxo, quod scilicet non externæ tantum, ro-
bustæque rerum vires, sed propriæ itidem, vel quòd dictum est,
ab illis imminutæ permeent peruadantque, lingua nimirum.
ei igitur inexistens spiritus non vigentes modò, uiuasque re-
rum vires, sed languentes eas penè, & demortuas, & ueluti
stertentes, non scilicet externum modò calorem, externumque;
seigus ab ambiente rebus inditum, sed internam itidem na-
turam, vel, quòd dictum est, ab externa reiectam, exupera-
tamque, & utriusque actiones simul percipit spiritus. Exter-

nus

nus calor, externumque frigus nullum spiritui saporis sensum facit, quod ab utroque; quidem ipsius & natura, & dispositio immutatur, calefit nimirum, vel frigeat, & vel in amplius agit, uel in angustius; At non ex æquo immutationes utraque; percipit spiritus, sed illas longè promptius, longèque clarius. quin ubi paulo uehementius ipsius natura immutatur, dispositionis immutationes nihil sentit, & ibi omnino tantum manifestæ hæc sunt, ubi summopere illæ languent: id uerò tibi portionesque declarant, quæ quibus uis donatæ uiribus, quantum uis scilicet sapidæ sint, si feruentes, gelidæue assumantur, magno quidem calore, frigoreue, at nullo spiritum afficiunt sapore; magnam uidelicet sui ipsius naturæ, at nullam dispositionis immutationis spiritui sensum inferunt: itaque uel si alienæ, quæ perpetuò cibus insunt naturæ, spiritus dispositionem, & ipsæ immutent, proptereaque sapidas, & ipsas esse oporteat; nullam tamen saporis sensum faciunt; quod in robustiore omnino propriæ naturæ immutatione, dispositionis immutatio penitus latet: manifestissima autem fit in proprijs ciborum, potionumque actionibus quibusuis, quod propriæ ipsorum vires à longè amplioribus ambiētis uiribus reiectæ, retasæque adeo languent, ut (quod externæ naturæ nunquā pati uidentur) tactum omnem penitus lateant, nihil linguam, nec inexistentem itidem spiritum propria afficiunt natura; quin illorum multa nihil fortè linguæ ipsius, & inexistentis modò spiritus dispositionem immutant; itaque non adeo uehementer propria natura immutata, ut ipsius modò immutationi intentus sit spiritus, dispositionis immutationem perbellè percipit, & uel cutem ipsam, carnesque quas ea contigit res omnino, quæ multo quàm lingua est, duriores sunt, de siroresque, nihil à rerum, quæ apponuntur uiribus calefactasque frige factasque molliri ab ijs, liquefieri, & in amplius expandi, uel durari, constringi que, & in angustius cogi, medicamenta multa nos docent. Saporum porrò sensum huiusmodi immutationis sensum esse; itaque saporum sensum propriè ciborum naturæ actionum, uel spiritus passionum, & ipsius omnino dilatationum constrictioque sensum esse, manifestè immutationes declarant, quas à proprijs ciborum uiribus in lingua fieri sentimus. manifestè enim si nō à cibus quibusuis, ab ijs certè, qui paulò robustioribus donati sunt uiribus, in qualibus ipsorum actiones, & agendi modus inspiciendus

dus omnino est, linguam, inexistentemque spiritum dilatari, fundique uel compingi, constringi que, & uel ueluti lauari, uel exasperari, mordicari que, atque erodi, linguæ omnino, spiritusque dispositionem immutari, calefieri uerò, frige fieri; à nullis hoc quidem, à per paucis illud, & ab ijs modò, quibus cuiusmodi aromatum multi, & ab alijs, cepisque; in esse apparent, immoderatus inest calor; & uel si nostrorum entium nullam prorsus à frigore, sed eorum, quod uis à calore constitutum, & cuiusuis natura calor est, ciborum tamen nonnulli actiones in nos, quæ frigoris sunt, adunt, linguam scilicet constringunt, constipantque, & nequaquam inexistentem humiditatem euaporantes, sed quod frigus agit, in angustius eam cogentes, & ueluti ligantes, quod diuersis, & minoribus quidem, quàm lingua donati sunt uiribus, & copiosioribus, & quæ strenuè eam subeant, eiusque oppugnet naturam. nam calores robore, & copia amplius differentes mutuò sibi ipsis molestos esse; nihiloque minus secum ipsis, ac cum frigore dicere, maturoque sese deturbare, interimereque satis est, ut existimo suo loco declaratum, & ipse passim manifestat sensus. Proprio porrò linguæ calori, ciborum caloris, actio molesta, grauisque cum sit, utique (quod natura agens, utraque contraria, & à qua obledi se sentiat propriam sedem subeunte, ipsamque oppugnante passim agere uiderur) se ipsam, materiâque; cui infidet colligere, contrahereque, itaque & calidis à cibus quod à frigidis hat, linguam constringi existimare licet. Et propterea omnino quæ minus quàm nos calida sunt, contingentes, subeuntesque modò eodem ab ijs, quod frigidis à rebus, & ipso omnino à frigore affici, frige fieri, nimirum, contrahi, & tremore etiam corripit, quod noster color diuersis à uiribus molestia affectus sese, & ueluti trepidans interdum, propriamque; secum contrahit molem. Nec uerò alia de causa, quo summo in febrium occasionibus externæ partes frigore afficiuntur, & quo summo corripuntur tremore, eas affici, corripique; intelligere licet; nisi quod uenis, arterijsque, & neruis inexistens spiritus, isque insuper quem multum assidue utroque è sanguine elabi, & à quo carnes summo pere foueri, calefieri que existimandum est, humoris ex illis exudantis uires longè à proprijs diuersas perhorrescens, declinansque illius quidem, sanguinisque suppositis uenis inexistens portio quepiam. Hic uerò uniuersus in internas

partes recessit, & qui illis reliquus factus est, illarum morsum vitans, sese contrahit, & huc, illuc trepidans delatus circumpositas partes varijs exagitat motibus: itaque tremore, & frigore ipse corripitur. Quoniam enim manifestè calor, qui carnibus in esse apparet, non ipsarum est proprius, sed à sanguine, spirituque ex eo elapso ipsis inditur, utique illo penitus, aut magna ex parte destitutæ frigidæ fiant, oportet; nostrorum entium more, quorum quoduis, ut dictum est, nullo externo à calore detentum, frigidum nobis contingitur, itaque & spiritus proximis rebus, inexistentis frigore, & ipse afficiatur, oportet. Præterea, & quod (ut dictum est) exundantis humoris morsum auersatus sese contrahit spiritus, itaque si non, & ipsius natura, & dispositio certè ab humore, veluti à frigore immutatur; utique si non penitus idem, at similis certè ab utroque sensus illi fiat, oportet, & molestiam omnino, qua summa in febrium accessionibus à frigore affici spiritus videtur, non frigoris ullius eam omnem actionem esse, non inde modo patet, quod nullis calidis rebus superpositis ea cessat vnquam, sed amplius fortè, quod externis partibus à longe vehementiore correptis frigore, non æque ab eo affligimur; & quoniam quod illas in accessionibus occupat frigus, non adeo vehemens contingentibus atque ægris apparet, & sentitur, frigus itidem, rigorque quo calida aqua resperfi, & è calidioribus in minus calida loca delati corripimur illorum neutrum frigoris ullius, sed vtrumque spiritus opus esse diuersi caloris vires uitantis, & propterea corpus concutientis; At hæc suo amplius, si licuerit loco, modò enim, qui sapor, cuius caloris actio sit, inquirendum, & propositum omninò opus absol- uendum.

Acer-

Acerbum, austerumq; & acidum saporem caloris actionem esse languidioris, quidem quam noster est, at copiosioris, & acerborum calorem, magis quam austerorum, & acidorum est, à nostro diuersum esse. Cap. II.

VONIAM igitur propterea lingua constringi uisa est, quod propius ipsius diuersi caloris sentiens actiones, propriamque secum contrahit sedem, utique quibus à saporibus maximè constringi apparet, caloris ij actiones sint oportet, qui à nostro maximè, & non adeo robore, at copia differat. quoniam enim non ualde vehemens noster cum sit calor, & cibos, si non eodem omnes, at non valde certè diuerso, & breui, nec magno omnino labore exuperet omnes, & minore tenuiores, & quibus robustus, at exilis, quam crassiores, & quibus languidior, at copiosios inest calor; siquidem in ore ijs contritis, & in ventriculo emollitis quid, & quid laxioribus factis ipsorum itidem vires laxantur, exoluunturque, & languidiores fiunt, utique si non iisdem omnibus uiribus, at ijs certè donatos esse existimandum est, quæ benè quidem à se ipsis, & à nostris itidem copia, & robore certè parum differant. & calores omnino non adeo qui robore, at qui copia inter se differunt, secum ipsis decertare, & sese mutuò imminuere, interimereque apparèt. animalium certè spiritui igneus calor, & ab eo affectus aer nihil grauis, nihilque est molestus: at qui crassioribus exhalat è rebus, quin qui ipsis à flammis, & non benè dum tenuibus factis, effunditur copiosius omnino, qui & aer ab eo affectus, molestissimus est, & lethalis interdum, quod igitur dictum est saporem, à quo maximè lingua constringi uidetur, & qui spiritui molestissimus sit, caloris, qui parum robore, at copia summopere à nostro dissideat, qui omnino nostro languidior, at multo copiosior sit, actionem esse existimandum est. tum cum assidue caloris minus languidi, minusque copiosi, à quo minus lingua constringatur, & minore spiritus afficiatur molestia; utique sapor acerbus, acerbus enim, qui ualentissime linguam constringit, maximeque spiritui molestus est; dicitur, caloris actio sit, oportet, qui nostro languidior

B quidem,

quidem, at multò certè copiosior, maxime omnino à nostro
diferfus est, Austeris uerò, qui cotoneis in esse apparet, mi-
nus forte languidi, minus certè copiosi; & acidus minus etiã
quàm uterque, nam ab acidis minusquam ab austeris, & ab
ijs minus quàm ab acerbis lingua constringitur, & quod di-
ctum est caloris quorum acerbis, austerisque, & acidus, sunt
actiones, non adeo obuirium, atque ob copia diuersitatem à
nostro, & seipsis differre, & ordine, qui dictus est, sese conse-
qui inde intelligere licet, quòd acerba, ubi humidiora fiunt,
ubi scilicet, quia ipsorum moles magis explicatur, calor exi-
lior fit, austera fiunt; & Galeni sensusque amplius testimonio,
enascens arborum fructus acerbi, crassique, tum assidue hu-
midiores fiunt, assidueque acerbiter magis deponunt; &
austeri eorum nonnulli tum acidi, postremo & dulces fiunt;
& omnibus certè eò assidue minus lingua constringitur, quòd
calidiores fiunt, mollioresque, quo scilicet ipsorum calor
minus à nostro, & robore, & copia differat. quin Galeni iti-
dem testimonio non lingua modò, sed reliqua corporis par-
tes ab acerbis, austerisque & acidis constringuntur, consti-
panturque, & ab acerbis exasperantur, etiam, quia scilicet,
quod diuersa dispositione donata, & ueluti è mollitie, du-
ritieque composita sunt, ubi (quod ab acerbis fit) vehemen-
tius constringuntur; itaque mollities magis comprimitur,
alia ipsa in superficie, in alia uero durities fiat oportet. Pro-
pterea itidem acerba ægrius conquoquantur, quòd ipsorum
calor magis à nostro dissidet, & non adeo, ut existimare licet
robore, at copia; debiliior enim cum sit utique nisi copia ex-
peret, minus renitatur. Acida porro, quæ neque austera, ne-
que ipsa etiam faciunt acerba, quas contingunt partes ignis
illar mordicant, eroduntque, & urant, quod mordicatio,
erosioque, atque ustio non rei alterius, sed vnus sunt diuul-
sionis, sepatationisque sensus. Ea porro vehementius qui-
dem externo à calore, à quo scilicet inexistentis humiditas
educitur omnis, & ab interno itidem fiunt, oportet, ubi sese
is, molemq; cui insidet contrahit, si præsertim paulò con-
trahat vehementius, & non una, eademque illa dispositione
donata, sed & ipse ueluti è mollitie, duritieque composita
sunt, non uno omnino, eodemque temporis momento uni-
uersa, sed alia ipsorum portio promptius, ægrius alia contra-
hatur, & unus acidorum calor ita contrahit, quod unus ipse
illas

4. de simpl.
medica. fa-
cult.

illas subit; nam acerborum, austerorumque calor langui-
dior omnino est, quam ut cutem subire queat. Itaque interna-
rum partium calor nihil ab aliorum uiribus offensus, nihil se-
se contrahit, at e quibus suis detracta est ab acerbis ea, auste-
risque, vehementius illa omnia patiuntur; & propterea itidè
uinis ab acidis, quibus ea immiscentur fermentari, expandi
nimirum amplificarique apparent, quoniam si horum itidem
calori acerborum, austerorumque calor grauior est; at quod nihil is
illū attingit, nihil sese ille cōtrahit, colligitque, itaque nec ro-
bustior fit; at robustior aridorū calor strenuè illorum molem
subit, strenueque in existentem calorem oppugnat; itaque il-
lius hic uires exosus reformidansque sese, propriamque con-
trahit sedem, & propterea robustior factus, haud ita multò
post iuxta propriam agens ingenium expandit eam, ampli-
catque. Quod igitur dictum est caloris languidioris quidem
quàm noster est, at qui maximè copia exuperet, acerbis, auste-
rus uerò qui & robore, & copia minus, & acidus, qui minus
adhuc utrisque differat actio uideri potest.

*Aqueum saporem caloris nostro persimilis, dulcem, sal-
sum, amarum, acremque, nostro robustioris, copio-
siorisque uel alterummodo, & quo expositi
sunt ordine singulos assidue robustio-
ris, copiosiorisue actiones esse.*

Cap. III.

QUEVS porro, qui insipidus cuiusmodi
est, dicitur manifestè caloris actio, est, nostro
persimilis, cognatique: propterea enim nul-
lum, aut longè languidissimum sui sensum
facit, quod neque ipse linguæ spiritusue im-
mutat dispositionem, nec linguæ calor eius
uitans actionem sese contrahit quicquam: quid enim uires
uiter, quæ nihil ipsum turbant, exagitantuè; & talis omnino
Galeno uisus est: itaque dilatantium, constringentiumque ca-
lidorum scilicet, frigidorumque medium ponit, dulcis uerò,
pinguisue paulò, quàm noster est robustioris, copiosiorisque,
manifestè enim linguam diffundit, laxatque, & persimilis
omnino, cognatique dulcis præsertim. Itaque nihil ipsorum

1. de sim-
plic. medi-
ca. facult.
2. de alimē.
facult.

B 2 auersatus

auerfatus actionem, nihil sese noſter contrahit calor, & ſumma uterq; dulcis præſertim ſpiritum afficit uoluptate, quod blandè uterque, dulcis præſertim linguam, inexiſtentemque ſpiritum diffundens blando ipſum commouet motu; nam pinguis eiufdem fortè, & copioſioris caloris, quoddè actio, ubi plus iuſto excreſcit, moleſtis ſpiritu fit; minimè verò & ſalfus; nam ſi robuſtioris, & (vt extimare licet) copioſioris caloris actio eſt, ha idq; iacquã, quod pinguis facit, linguam, inexiſtentemque ſpiritum immoderatè diffundit, in amplumque agit; quin benè ſpiritu gratuſ moderatè enim linguæ immiſtam humiditatem euaporans, & moderatè linguam, inexiſtentemque ſpiritum conſtringens, moderatè inexiſtentem ſpiritum commouet motu, forte & ipſæ linguæ calor ſalforum percipiens actionem, quod ipſius uires ea exaperat, ſeſe cõtrahit quid. At amarus longè moleſtiſſimus, quod robuſtioris, & multò copioſioris caloris omnino actio eſt, qui maxime à noſtro diſſideat, & qui è lingua immixtam humiditatem edacat omnem, itaq; & illam, & inexiſtẽtem ſpiritum cõtringat, in anguſtiusq; cogat. quin & ipſe linguæ calor, itaq; & lingua ipſa, & ipſe etiã ſpiritus amarorũ morſũ perhorreſcẽs, ſpõtè ſeſe, ſtrenueq; cõtrahit. Acer poſtremo ma niſteſtè caloris ſummi, & ignei omnino eſt actio, ſiquidè ignis ritu acria mordicant, uruntque, at non copioſi; nam ſi craſſis in eſſe apparet rebus, non vniuerſa ipſorum ineſt moli, ſed tenuioribus modò ipſorum partibus. itaq; exiliter is linguam conſtringit, & modicum quid à ſpirituſ natura diſſidens, nihil ei ipſius actio moleſta, quin iucunda eſt, grataque. foueri enim, & veluti excitari ſe ab ea ſentit. At agẽ vel ſi ſaporum, qui ex poſiti ſunt ſingulos caloris, cui attributi ſunt, actiones eſſe; & quo locati ſunt ordine ſeſe conſequi, & à ſe ipſis, & noſtro à calore, non adeo robore, ac copia diuerſos eſſe in ijs, quæ dicta ſunt ſatis conſpectũ uideri queat. in ſingulorum actionibus, paſſionibusq; & mutua aliorum in alios immutatione amplius intueri ne grauemur; digna enim res, quæ ſapius, & magna inſpiciatur diligentia.

Calo-

Caloris quorum qui expoſiti ſunt ſapores, actiones ſunt ut dictum eſt, à ſeipſis, & à noſtro diſſerre, & ſeſe conſequi. Cap. 1111.

INSIPIDORVM calorem nihil, aut in ſenſu quid à noſtro diſſerre, & acidis modicũ quid calidiora eſſe inſipida, & ijs dulcia, pinguiq; & horũ uires nihil fortè à ſe ipſis robore, at copia tãtum diuerſas eſſe, & acria ſummo quidem, & non uniuerſa, ſed tenuiſſimas modò ipſorum partes, & exili has donatas eſſe calore ſingulorum actiones, paſſionesq; & mutua aliorum in alia declarat immutatio. Quoniam enim inſipida ea ſunt, quæ nullũ ſui ſenſum ſpirituſ faciunt; utique ipſorum calor noſtro perſimilis, cognatusq; ſit, oportet; nam ſi diuerſis donatus ſit uiribus, utique linguæ ab ijs, inexiſtentisq; ſpiritus natura, diſpoſitioq; immutetur quid; itaq; ſpiritus non quopiam modo ſenſu, ſed iacundo eo, triſtine afficiatur. Dulcia verò non linguam modò, ſed reliquas itidem corporis partes multa illa duriores emolliunt, funduntque, itaque & læuigant: quoniam enim nulla ſui parte attollitur ſuor ullus, ſed cuiuſuis ſuperficies ſummæ æquabilis, quin vna proſus, eademq; eſt uniuerſa; & propterea omnino, quod quæ non ſumma donata ſunt tenuitate, ſi in quem delabuntur, adſit locus, promptiſſime delabuntur omnia, utique vel quæ benè inæquabilem, & veluti tumoribus diſtinctam ſortita ſunt ſuperficiem, ſi in fluores ſoluantur vniuerſa, itaque & tumores fluidi facti, per ſappositam diffundi queant ſuperficiem, æquabilia, leuiãque omnino ſiant. Pinguia itidem eadem omnia, & quod ut dictum eſt, copioſioribus agunt uiribus, immoderatius agunt omnia, & ubi ampliores illæ ſunt, moleſtiſſimæ ſpirituſ ſunt; Itaque nimis pinguia, quæ ſunt, reſpuit ea, euomitque, & ventericulum adeo relaxant, nihil ut is vltèrius appetat. nam appetentiam nõ paſſionis alterius, ſed conſtrictionis eſſe ſenſum, ſatis alibi declaratum eſt. In flammas præterea, & bene eas diuturnas, permanentesque pinguia cum agantur, quin non quidem robuſtiſſimo, at benè omnino copioſo calore donata ſint ambigi non poteſt: nam ſi robuſtus is ſit, exiliſſimæque. utique non cuiuſmodi ſunt viſcoſa, opacaque ſed benè fluida,

&

& transpicua etiam sint, & inexistente calore statim in igneum actio, bellici pulueris ritu nullo temporis momento uniuersa simul in flammam agatur. Propterea enim quantus uis ille sit, quid uis ab igne contactus statim acceditur uniuersus, quod summus uniuerso inest calor, & qui quid uis auctus statim igneus fiat. Salsa porro, amaraque nihil forte inexistens itidem naturae robore, sed una modo eius copia dulcibus, pinguibusque calidiora esse, inde quidem patet, quod quae haec moliri non poterant, strenue utraque illa, & amara praesertim agunt, crassiora nimirum, quae sunt manifestos in fluores, & fluores summam in tenuitatem, & quae statim elabatur, agunt. Itaque linguam, ventriculumque, non ut illa fundunt, relaxantque & laxant, sed constringunt, exasperantque; & diuellunt, insuper diserpuntque; & tristiore quam acida cum sensu: neque enim horum more tenuitatem ueluti ligant, constipantque, sed uere eam educunt; & uehementer id, confertimque, & sordes ualentissimè abstergunt, & propterea omnino quod colliquant eas, & ueluti in fluorem agunt, & bene eum liquidum, fluxilemque; qui omnino carnibus inhaerere minimè queat, sed uel colliquantibus immixtus rebus ex illis elabatur, exprimiturque omnis. multo porro, quam pingua sunt, calidiora salsa, amaraque cum sint, non adeo tamen, & illa promptè in flammam, & continuas eas, permanentesque aguntur. quod quae accendenda, huiusmodique; in flammam agenda sunt non bene modo calida, sed media quadam donata dispositione, & bene insuper similia, talia omnino, qualia pingua sunt, esse oportet; nam quae paulò crassiora sunt, quodque in ijs accenduntur flammam, quique ijs inexistit calor, prius quam superpositam molem in flammam agat, ea nimirum donet tenuitate, cui penitus sese indere queat, & quae nihil eius abdat speciem, tenuissimas illas facit, sursumque euehit, permanentes in ijs flammam fieri non possunt. propterea enim uel si nullo prope modo temporis momento flammam ulla seruat, sed tantillum morata, & tenuissima interea, atque adeo inuisibilis facta sursum effertur, tam diu tamen seruari apparet, quandiu res, in qua accensa est, durat, quod dum inexistens calor ita illam explicat, suppositam itidem materiam eo calore, eaque donat tenuitate, quibus donata lucida fiat. minus etiam continuas, permanentesque flammam in ijs accendi possunt, quae uel bene tenuia sunt uniuersa, uel in summam agi tenuitatem nihil

Salsa.

Amara.

hil repugnant, cuiusmodi fumus, liquoresque; nonnulli, & bellus, (ut dictum est) paluis existit: huiusmodi enim quae sunt quiduis quidem ab igne contacta; at uniuersa simul, & in flammam aguntur, quae statim tenuissimae, inuisibilesque fiunt, & sursum effertur. certa igitur dispositione ad flammam generationem, conseruationemque opus cum sit, atque quae diuersam illam fortita sunt continuas, permanentesque in flammam accendi, inepta & ipsa sunt. Acrida postremo (ut unde digressi sumus redeamus) non modo quae salsa, amaraque & multo omnia agunt robustius, sed ignis ritu, linguam, carnesque colliquant, exuruntque; & quae ex ijs exprimitur tenuitas a flammis contacta nullo temporis momento flammam fit. Acido porro aqueum, & aqueo dulcem, & dulci pingue contiguum esse, & non quidem acidum, at reliquos nihil forte uel modicum quid uirium robore, sed earum copia tantum a se ipsis differre, uel uno in lacte sentire licet, quod nimirum si non aqueo, at sapore certè donatum est, qui aqueum inter dulcemque medius poni queat, modica inexistens caloris portione elapsa acidum fit, & non concoctum modo, sed coagulatum tantum, nullis nimirum nouis uiribus assumptis, sed praesentibus magis in seipsis collectis dulcius quid fit; & si rursus soluatur, aqueum rursus assumit saporem. liquidissima praeterea eius partes aqueo sub dulci, quae magis in seipsas coactae sunt, dulci omnino, quae uiscae iam factae sunt; & pingui, eadem in caseum, & amplius in butirum spissatae, tenuioribus nimirum sui partibus excretis, & crassioribus magis in se ipsas spissatis: neque enim a modica ea agitatione, contritioneque qua in butirum coguntur, adeo proprium ipsarum calorem augetur, ut è subdulcibus (huiusmodi enim sunt) pingues fiant; minus etiam lac ex iisdem uniuersum rebus, & ab eodem confectum calore naturae robore, sed eiusmodi copia a se ipso differre existimare licet. Ficus certè, & qui è uenis exudat, & in carnes, pinguedinemque concreuit fluor, nihil proprii caloris robore aucto, quin immunito fortè; propterea enim concreuit hic, & arescunt illae, quod ex utrisque in existens tenuitas, ei que insidens calor elapsus est omnis, itaque illorum utrumque magis quidem in se ipsum conspissatum: at nihil prorsus, quod uidere liceat, calidius falsum pro dulci pingue fit, & cibi quorum proprius sapor insipidus, aut insipido proximus est, frumentum, carnes, pisces, oua,

Acrida.

oua, lac, olera nonnulla, & nonnulli plantarum foetus, concocti dulcem, & pinguem etiam assumunt saporem; & non adeo fortè quòd nouus ijs inditus sit calor, quam quòd tenuiores ipforum omnium partes in summam actæ tenuitatem effluerent omnes, & crassiores modo, quibus propria natura copiosior inest, reliquæ factæ sunt, ut insipidum à dulci, & dulcem à pingui excipiet, insipida, dulciaq; nihil propriæ naturæ robore, ut copia modò aucta, magis scilicet in se ipsa conspissata, illa quidem indulcia; hæc uerò in pingua transire ambigere non licet. eodem itidem modo & pingua, nullis scilicet nouis uiribus assumptis, at præinexistentibus in se ipsas magis collectis, magis omnino conspissatis, salsa primum, mox, & amara fieri, uel una iecinoris saporis diuersitas satis declarat. quoniam enim in nuper enatis animalibus, & dum omnino laxum idest, molleque dulce est, aut pingue; progrediente uerò ætate minus laxum assidue, minusque molle, & minus etiam dulce fit, minusque pingue; & ingreuescente de muni ætate, bene densum, durumque & salsum amarumque, & nequaquam proprii ipsius caloris robur auctum esse existimare licet. Vtique quòd dictum est, pingua nihil proprii caloris robore aucto, at tantum magis illo in se ipso collecto in salsa, amaraq; transire, liquidò patet; nam iecur in nuper enatis laxissimum, & exili donatum esse calore, tunc assidue crassius, calidiusque fieri, & in senioribus omnino animalibus calidius, quam in iunioribus esse, sanguinis etiam, qui in utrisque conficitur natura, dispositioque, & calor declarat. in dudum enim enatis modicè calidus, & benè liquidus, nec benè dum puniceus, sed ad album uergens fit sanguis; tum progrediente ætate calidior assidue, minusque liquidus, & magis ad nigrum uergens; in senioribus tandem calidissimus, crassissimusque & niger iam: & uel Galeni testimonio seniorum corpora salis, amarisque excrementis repleta sunt, blando porro a calore, & qui factam tenuitatem nihil educat modicè calidum, & benè liquidum, albidumque fieri sanguinem, & eo assidue magis calidum & minus liquidum, magisque ad nigrum uergentem, quo robustior fiat calor, quò scilicet factæ tenuitatis maiorem portionem educat, & calidissimum, crassumque & nigrum a uolenti, quam facit tenuitatem, summam faciat, educatque omnem, nihil est, quòd amplius declararetur: satis superius, & ipso a Galeno, ipsoque

amplius

amplius manifestatum à sensu; quin & propterea fortè senes minus bellè assumptos concoquunt cibos, quòd iecinoris calor, à quo ijs consequuntur, nimis uehemens est; nam ut rectè concoquatur, moderato eò omnino opus est calore, qui exuperet quidem illos; at quòd languidior facit æque uniuersos non magis scilicet, (quòd uehemens facit) supremas, quam internas illorum partes, & qui insuper tenuiores partes minime educat. quòd si non uni, aut non omnino caloris uolentia concoctionis uitium attribuendum uidetur; potest id pinguedinis, quæ uentriculo superposita est, & quæ ciborum concoctionem mirum adiuuat in modum arefactioni, assumptionique: At propositum ad opus redeamus, suo enim hæc loco, si licuerit amplius declarabuntur. Saliua insuper insipida dulcisque copiosiore donata calore salsa fit, amaraque; uel Galeni enim testimonio in longa inedia salsa, in longiore amara fit; nec uerò quòd ipsius calori nouum robur, & cuius falsus sapor, amarusque actio fit, indatur: neque enim quas lingua uires fortita non est, saliuæ eas indat, sed quòd longa inedia saliuæ nulla fit, & præinexistens tenuioribus sui partibus, uel sponte elapsis, uel a lingua calore eductis, crassior, proptereaque & calidior fit. mel etiam ipsum temporis processu, & nimis concoctum tenuioribus scilicet partibus, uel sponte elapsis uel externo a calore eductis amarescit; & mare palestinum, quòd reliquis omnibus crassius est; itaque animal nullum in eo mergi potest, non ut pleraque alia salsa; sed amarum est; amara porro non quidem, ubi crassiora fiunt, eorumque uires magis in se ipsas coguntur, sed uel ubi tenuiora, & calidiora fiunt, ubi scilicet ipforum calor, uel si exilior fiat, robustior tamen fit, in acria transire, cum res alia, tum uina declarant. quæ uel Galeni, uel sensus ipsius testimonio, ubi calidiora fiunt, acria fiunt, & è contra, ubi ipforum imminuitur calor, ex acribus in amara redeunt, tenuius porro, calidiusque fit uinum, quòd externus calor simul, & immixtam crassitiem in tenuitatem agit, & in existenti calori robur indit; itaque æstiuo præcipue tempore amaritiam uina deponunt, acridinemque assumunt, uel nullo fortè uini calori nouo robore indito ex amaro, tum acrem id fit, quòd calor, cuius actio acer est, sapor præinexistebat quidem, at tenuissimis modò partibus, & benè ijs minutis, beneque paucis modicus omnino inerat; itaque ipsius actio penitus latebat,

C

tebat,

tebat, à longè amplioribus, copiosioribusque caloris, cuius actio amarities est, reiecta, obscurataque uiribus; latet vel ab ipsdem bona uini portione tenuiore facta, proptereaque in ea præinexistente calore exoluto planguidioreque facto, in eam sese ille effundit, & uniuersam occupat: itaque ampliore illo facto & imminato, hoc una illius sentitur actio, & uinum ex amaro acré fit, tam si hic elabatur rursus ex acrí amarum, quod huius unius sentitur actio.

Cur dulcis sapor valde per se oblectat, & amplius, diutiusq; alijs commistus, & cur noui, varijq;

Caput. V.

IURE igitur iucundissimus est dulcis sapor, quia enim caloris actio est, qui copia fortè tantum, non & robore itidem, & illa non magnum quid lingua calorem exuperet, & qui si longè copiosioribus, at lægudioribus certè, quam spiritus donatus est uiribus; & quæ à lingua etiam reiectæ quid, imminutæque nihil prorsus illū offendunt, sed uiuificant, fauentque, & quæ blandè linguam, neruosque, & ijs inexistentem spiritum blandè dilatant, itaque & blando commouent motu, & longè omnino suauior, & in longius oblectans constringentibus, quauis id agant ratione, aut amplius minusue dilatantibus, quasi enim assidue à propria recedentem spiritum natura nimis vel constrictum, vel expansum assidue illi ipsum restituit, leuique commouet motu, summo opere utramque spiritui gratum, iucundumque; nam nulli alij commixtus neutra ratione satis diu oblectari potest, quod enim à dulci propriæ naturæ restitui dilatarique potuit, restitutus, dilatatusque, nihil amplius alienis uiribus ab illo exolui, nulloque commoueri potest motu; nec dulcis modo constringentibus, ampliusque aut minus dilatantibus, sed hi illis, & sibi etiam ipsis committi, si præsertim certa committi sint ratione, si scilicet nimias alterorum actiones cohibeant, moderenturque alteri, agant omnino, & moderate utriusque. At amplius fortè & noui, & varij, quod varijs spiritus moueri aptus motibus varijs moueri gaudet, eoque omnino magis mouetur, à quo à pluribus simul moueatur, tum quod

quod ubi satis diu quouis motus est motu negligentius eo fortè, attentius certè nouo mouetur; itaque & voluptate afficitur maiore. manifestè enim aliud operantem, aliudque attendentem uel longè suauissimus parum oblectat sapor. Age uerò, uel si nihil sibi ipsi discors sensus uniuersæ naturam, communemque sentiendi modum, & sensuum singulorum substantiam, modumque, quo singuli sentiant, posuisse uideatur Aristoteles, itaque illis expositis, reiectisque, quales sensus singuli, modusque, quo hi sentiant, ponatur, nihil amplius exponendus, reiciendusque uideri queat; quoniam quæ singularia sunt, non satis fortè uniuersali rationi inspicere possunt; multò certius, & manifestius singulari propriaque inspectione intellescunt, quæ seorsum de gustus, singulorumque sensuum natura, & de naturali sentiendi ratione tradidit seorsum exponantur, examinenturque, & ipsa, multoque etiam diligentius, que de saporum constitutione, naturaque tradidit.

Quomodo anima saporibus Aristoteli sentiat, & in quibus is illum explicans incusari potest. Cap. VI.

GUSTVS (inquit) potentiam habet gustabilis excipiendi, indicandique per similitudinem ap ipsum gustabile, quæ fit alteratione quadam, & potentia omnino gustabili similis existit, & est gustus; sit autem actu similis passus ab illo, immutatusque sensitiuam animam non magis sensili potentia esse, quam eorum, quod uis entia reliqua omnia minimeque sensum fieri, quod actu id fiat, à quo anima patitur, immutaturque; sed ut sentiat, quauis sensilis actionem, uel modicam sentiētis animæ passionē satis esse ita declaratum existimamus, ut singulis idem in sensibus, si amplius declaremus superflua omnino, & non ueritatis manifestandæ studio, sed uel Aristotelis odio, uel ambitione tracti hominem insectari uideri possimus: nihil etiam amplius incusandus uidetur Aristoteles sensus singulos à proprijs sensilibus perfici statuēs, quod singuli priorū sensiliū formas, quæ potentia sunt suscipiunt, actuque ex fiunt, nihil ab illis corrupti satis (ut uidetur) damnatus, sensum uniuersum, quod dictum est, ratione perficiens, nisi fortè amplius, quod singulorum sensilium perceptio nō uniuersali ratione,

nec verbis omnino, sed propria, & rebus demonstranda est, quæ nimirum gustabilium sunt formæ, & quomodo eas suscipit, & quæ anima fit, singulares siquidem res sensui manifestæ sunt. aperiendæque: id si non potest, vniuersalis illa ratio improbanda omnino, reiciendæque; vel ipsius enim Aristotelis testimonio, & modò vniuersales rationes firmæ sunt, veræque quibus singularia cõgrunt, consentiuntque. id etiam cõmuniter in sensibilibus omnium, ac insensibilibus, gustabiliumque præcipuè præceptione mirari Aristotelis licet; quod à gustu ea excipi, iudicarique per similitudinem ad ipsum gustabile, quæ alteratione quadam fiat decernens gustum, & sentientem animam omnem corpoream omnino ponendam esse non animaduertit: qui enim in corporea si fit formarum, quæ materiæ penitus immerfa sunt omnes, actionem sentiant, easque ipsa suscipiat, & ea omnino ipsa fiet passa, immutataque; ab illis? Age porro saporam constitutionem exponentem audiamus Aristotelem; & quoniam quædam alibi posita suppones, & non continuo omnino sermone, nec ordine, ut uidetur, eam explicat, liceat nobis vniuersam ipsius, ratiocinationem, quo nobis licet ordine exponere.

Saporum materia aque humiditas, efficiens causa terra siccitas Aristoteli uidetur, illorumque extremi dulcis, amarusque, reliqui horum medij sunt, & ex his sibi ipsis commixtis fiunt.

Cap. VII.

De sensu & sensibili. c. 4

VONIAM quæ naturas quaspiam susceptura materia est; illarum omnium penitus expertem ipsam esse oportet, & quæ nec actu, nec potestate humida sunt, quæ scilicet assumpta nihil liquefunt, & humida omnino non fiunt, nullum ea saporis sensum faciunt; itaque saporum materia, & insipida sui natura, & humida omnino esse oportet, & aeris humiditatem illam ponere non licet; nam si insipidus, & ipse, & nimis certe tenuis, & cui longe egerrime crassities affigi, itaque & sapor indi queat; nam sapor omnes crassioribus etiam quam aqua est, in esse uidentur rebus, utique aquæ humiditas saporum materia ponenda est: & quoniam ex insipi-

insipida sapida ut fiat, contraria à natura, & à siccitate omnino immutanda est, & ignis vel si, & ipse siccus sit, quod non siccitas, sed calor proprius ipsius est, & quod insuper nullam is aquæ crassitiam, (quæ sapida ut fiat, adijcienda omnino ei est.) indit unquam, quin in summam agit tenuitatem, uirtutem illi indere, quam saporem uocamus, non potest. utique à terre siccitate illam immutari etiam omnino siccitatem efficientem esse saporum causam existimandum est. quoniam verò in epta per se terræ siccitas aquæ humiditati affigi, & calor ad saporum perfectionem conferre quid uidetur, caloris opera aquæ humiditati terræ siccitas affigi, itaque calor saporum ueluti concaussa Aristoteli uisus est; saporem igitur definiens, sapor (inquit) affectio est aquæ humiditati à terræ siccitate caloris opera indita; id etiam, ut modo, qui ex positus est, sapor constitui, statueret, Aristoteles induxisse uidetur, quod insipida per se, propriaque natura aqua per sal, cineresque, per terræ scilicet species Aristoteli colata salsa sit, amaraque, & quod amara, acidaque è terra emanet aque; nec verò quod saporem ullum terra sortita sit, (nam & ipsa, & reliqua simplicia corpora ueluti, & aqua saporis penitus expertia, & si qua illius portio sapida est, humiditatis ea admixtione huiusmodi facta esse Aristoteli uidetur) sed quod terram pertransiens ipse affecta est siccitate, diuersos porro saporum fieri, quod diuersa siccitatis copia, humiditati immiscetur, & saporum extremos dulcem esse, amarumque, reliquos horum medios, & ex horum omnino commixtione, ueluti & colores, ex albi, nigrique complexu exoriri.

Rerum omnium opificis Dei potentiam emulatus, & rerum natura, sibi que ipsi contrarius, ex aqua, terraque, insipida utraque saporum constituit Aristoteles. Cap. VIII.

RELIVIS rebus naturas indens Aristoteles cum ipsarum opifice Deo mihi quidem de sapientia contendere uidetur, alias illas faciens, atque à Deo ipso facta sunt, & saporum constituens modis multis potentiam etiam illius amulari; manifestè enim ex aqua, & terra insipida utraque, & neutra ipsarum à

C 3 calo-

calore aliud passa, quæque, nisi quod per se simul uniri inepte illius opera iunctæ sint, uniteque, saporis constituens e non ente omnino, e nihiloque ipsos reducit, creatque, quas præterea calori Deus indidit uires, penitus ei demit, & quæ fugoris sunt attribuit: si quidem calor, vel ipsius etiam Aristotelis testimonio, quæ diuersi sunt generis, seiungit, segregatque & humiditatem perpetuò e siccitate educit omnem, non huic il lam aglutinat: tum & calorem cibus inexistentem, à quo nõ entium modo actiones omnes egi, sed entia ipsa omnia constitui, Aristoteli etiam interdum uidentur, stertentem illis, nihilque agentem ponit: & siccitatem, quam secundis præsertim in corporibus nulla prorsus agendi ui donat, sed penitus inertem, & caloris, frigorisque operas esse decernit, actio num multarum, & benè vehementium potentem facit. & languidissimus (ut uidetur) rationibus non scilicet cibi, qui sicci sui natura, densique sunt, dum non conteruntur, nihilque molliores fiunt, nullo lingua iam afficiunt sapore, quod insipidi sunt, & sapidi, ut fiant quepiam ijs humiditas immiscenda est, & contritis, ad apertisque linguam immutandi, afficiendi que uis inditur, quæ sapor dicitur, quod lingue humiditati, quo illos subeat patefactus est aditus, & illos omnino hæc subit (qui enim adeo nullo temporis momento lingue humiditas uim saporeque; ab illis assumat, qui nullus ipsis inexistit, aut ipsa sapore illis indat, quæ longissime à proprio disidentem,) sed propterea oino nullo lingua sapore afficiunt; nihilque eam immutat, quod propria ipsorum natura, & proprius ipsorum calor à longè amplioribus ambiētis uiribus reiectus, retusus que, in ipsorum præsertim superficie ueluti stertit, & proprias uires manifestare, & agere omnino ut queat, ueluti excitandus, & ueluti in aperto ponendus est, moles scilicet, cui inest imminutissima frustula disrumpenda. internus nimirum calor, & qui non adeo ab ambientis uiribus retusus est, excitandus, & lingue admouendus. id porrò ubi factum est, isque omnino agit calor, utique & eius manifestatur actio, sapor nimirum, qui præinexistebat quidem, & à molis densitate reiectus latebat, manifestus fit, & præinexistentem omnino saporem in contritis cibus excitari, uel in mollibus ijs humidisque, & qui nihil contriti magno tamen lingua afficiunt sapore, sentire licet; id horum itidem sapor magis manifestus fit, quò magis graciles, magisque minuti fiant. Quoniã igitur inanis est

est Aristotelis ratio, quæ saporum materiam aquæ humiditatem esse astruit, utique nihil ea, qua illorum efficientem siccitatem declarat, reicienda est. uniuersa enim ab illa pendet, & illam supponit. At Aristoteles tamè amplius incusandus, qui scilicet alibi, ut dictum est, siccitatem inertem prorsus, & secundis præsertim in corporibus actionis omnis expertem, & saporis non iuxta humiditatis, siccitatisque, sed iuxta caloris frigorisque immutationes immutari, & alios, atque alios fieri intuitus cum sit, prædicari que, & benè diuersas, beneque uehementes saporum uires, actionesque, & quæ caloris, frigorisque propriæ, & calori omnino, frigoriue attribuendæ sint, cum persenserit, ueluti sui ipsius, eorumque quæ sensu perceptat oblitus, illorum opificium siccitati attribuerit. Quoniam inquit quatuor determinatæ sunt elementorum causæ, harum autem sciendum coniugationes, & elementa quatuor accidit esse, quarum due quidem actiue caliditas, & frigiditas, due autem passiuæ siccitas, & humiditas; fides autem horum ex inductione: uidentur enim in omnibus caliditas quidem, & frigiditas, terminantes, & copulantes, & transmutantes, & quæ eiusdem generis, & quæ non eiusdem, & humectantes, & exiccantes, & indurantes, & mollificantes: sicca autem, & humida terminata, & aliàs dictas passiones patientia, & ipsa secundum se, & quæcunque communia ex ambobus corpora constant. Tum alibi perspicimus (inquit) decerptorum porum saporis à calore immutari, seu soli, seu ignea exponantur; ut appareat non ab aqua eiusdem factos saporis trahere, sed in ipsis pomis permutari cum austeros ex dulcibus, tum amaros, & omnimodo, factos; quin & excocti ad oia saporum genera (ut ita dicatur) transmutantur, & frigus (inquit) & congelatio saporis obtudit, & odores euanescere facit, quia calore, qui architectatur, & mouet frigus, gelumque interimunt. Quin & id incusandus uideri potest Aristoteles, quod qui humiditate, & qui siccitate exuperate uapores fiât, nusquam declarat. Quoniam enim siccitas humiditatis indita saporis ei indit omnes, itaque horum diuersitas diuersæ siccitatis copię attribuenda omnino est, utique saporum exortum, constitutioneque exponenti, qui ipsorum à maiore, & qui a minore siccitatis copia fit: declarandum omnino erat, tum quod si non reliquorum omnium, at extremorum certè, & e quorum commixtione reliqui fiunt omnes, natura, & ratio, quæ à se ipsis dissi-

4. Meteorol.
Text. 1.

disident, quam fieri potest, distinctissime manifestanda, tum quod & sapes modo, quo ipse fieri decreuit, fieri, ut declaratur: amplius omnino declarandum, & iuxta diuersam humiditatis, siccitatisque copiam differre illos, & ibi singulos perpetuo fieri, augeri que, ubi ea illarum excedit, cuius maiori copiae assignatus is sit, demonstrandum. At age quando Aristoteli explicatum id non est, Aphrodiseum id explicantem audiamus. forte enim recte si id agat, saporum confectionem siccitati omnino tribuendam declaret.

Alexan. de
sensu utili.

Propterea (inquit Aphrodiseus) dulcissime hiemales pluuia, estiuæ minus, & minus etiam autumnales, flante borea dulces, potabilesque, austro amariores, salioresque, dulces præterea in alluionibus, atque inundationibus, in siccitatibus verò squalloribusque salsa, amaraque; quod hyeme quoniam humida est terra exhalationes puræ ascendunt, nihilque ipsius siccitati commista: æstate autem, quoniam terra non adeo humiditate referta est cum ipsius exhalationibus superfuitates itidem ascendunt à quibus aqua inficitur. Flante Borea potabiles fiunt, quoniam à frigidis, humidisque spirat locis. Austro uerò amara, quoniam à squallentibus, accensibusque. Itaque terræ naturæ multum cum exhalationibus ascendit: idem & in siccis accidit constitutionibus; contrarium in pluuiis, atque inundationibus. Itaque in uniuersum humiditas dulcis Aphrodiseo, amara siccitas uidetur, & pura illa, impermixtaque dulcissima esse; amarescere uerò, & salsa fieri siccitati commista; puram porro ascendere humiditatem ubi multa ea terræ inest, at ubi exigua ea adest, siccitatem etiam ei immisceri. Recte quidem Aphrodiseus in rerum saporumque, qui illis insunt differentijs, naturas, à quibus constituuntur, inquit, & recte itidem extremos sapes contrarijs assignat naturis; at non recte, ut uidetur in aquis, ipsarumque illud saporibus, quæ scilicet quales singula à rebus constituuntur, quales omnino sint, non satis perspectum; dum, ac ne inquisitum homini erat, & quarum sapes languidissimi sunt omnes, & exile quid inter se differunt; & vel in ijs parum naturas, à quibus constituuntur, quarum operasunt, intuetur. si in rebus, quibus sapes insunt, & in saporibus ipsis. ipsorumque differentijs agentes ipsorum cause inquirendæ sunt, res quarum naturæ manifesta nobis sunt, & quibus summi, vel summis proximi benè omnino manifesti sapes

pores insunt inspecienda, gustandaque sunt, nec uerè integræ modò, nihilque passa, sed immutata amplius, & à manifestis omnino immutata naturis; & siquidem humidissimæ quæ sunt res, eadem dulcissimæ: amarissimæ uerò siccissimæ, quæ fiunt, quæcunque utraque calore, frigoreue donentur, uel si obscurus, dum dulcedinis opifex sit, quæ nimirum neque aquæ insit humiditati, neque à siccitate, quæ amaritiam inferre uisa est illi indi queat; licet tamen Aristotelis positiones tueri, saporumque opificium, siccitati attribuere, sin sapes singulæ qua dispositione in quauis, & uel dulcissimus in rebus siccis, & in longè liquidissimis, longè amarissimus inesse, at ibi modo singuli, ubi certus adsit calor, itaque singulos immutari, prout ipsorum immutetur calor, deserenda omnino Aristotelis sint positiones saporumque efficientia calori omnino assignanda sit, nec dubitare licet, quin factum id Aristoteli foret, si in quibus oportebat saporum differentiæ inspectæ forent. At uel in aquarum differentijs, si rerum, è quibus illæ constituantur natura paulò diligentius inspecta foret, quod dictum est, intueri poterat. non scilicet siccis, exustisque è terris sicca impuræque exhalationes, & ex humidis humida, nullisque cum fuliginibus, sed contra tenuissimæ, humidissimæque; & purissime ex illis, crassissimæ ex ijs, impurissimæque ascendunt: id uerò & in proprio de pluuijs declaratum est cōmentario & uel ipsis intueri licet oculis; manifestè enim in crassis, ac tibusque terris tenuis, purusque aer, crassus impurusque in humidis, palustibusque, crassa nimirum, quæ est, densaque terra tenuissimis tantum uaporibus egressum præbet, & è mollis, laxaque & aquosa, uel crassissimi, & fuligines etiam elaborantur. ut amaritiam, quæ estiuis, autumnalibusque omnino inest, quæ è uaporibus factæ sunt, è siccis, exustisque terris eductis, nequaquam ab inexistente crassitie, sed à nimia uaporum concoctione facta esse existimandum sit. uapores certè, e quibus salsa, amaraque aquæ fieri Aphrodiseo uidetur, nimium concocti sunt omnes, ut quod dictum est, uel ex aquarum differentijs, e quibus imprimis sapes à siccitate fieri Peripateticis manifestari uidetur, caloris eos, & benè robusti salsum, amarumque actiones esse liquidò pateat.

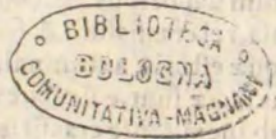
Dul-

Dulcem, amarumque saporum extremos non esse, minimeque ex ijs reliquos componi. Cap. IX.

SAPORVM porrò extremos dulcem, amarumque, reliquos horum medios Aristoteles ponens è dulci, amaroque sibi ipsis committis eos educens, sui similis uideri potest, & idem omnino, qui ex inspidis rebus saporos educit omnes. eiusdem enim è sibi ipsis committis rebus naturam educere, quæ illarum insit nulli, & è calidis, dilatantibusque; quæ frigoris sensum præbent, constringunt certè, Amarus dulci penè contiguus, soloque in medio ipsorum pinguis, falsusque, quorum ille dulci, hic amaro idem Aristoteli videtur, vterque certè crassitiem (ut dictum est) emollit, laxatque; nam quæ constringit, duratque, amarus propterea constringit, quod inexistentem ijs molliem in summam agit tenuitatem, & quæ statim elabatur omnis. Acerbus, austerusque, & acidus constringunt, durantque omnes; ut non nisi Aristoteli, suisque, qui ipsius sententias, quasuis Dei decretorum istar uenerantur, è dulci, amaroque compositi uideri possint.

F I N I S.

INDEX CAPITVM

L I B R I

De Saporibus.

- V*AE in lingua sentiuntur, & quid sit sapor. Cap. I. pag. 3. a
*A*cerbum, austerumque & acidum saporem caloris actionem esse languidioris quidem quam noster est, at copiosioris; & acerborum calorem, magis quam austerorum, & acidorum est, à nostro diuersum esse. Cap. II. pag. 5. a
*A*queum saporem caloris nostro persimilis, dulcem, salsum, amarum, acremque nostro robustioris, copiosiorisque vel alterummodò, & quo expositi sunt ordines singulos assidue robustioris, copiosiorisque actiones esse. Cap. III. pag. 6. a
*C*aloris quorum qui expositi sunt saporos, actiones sunt ut dictum est à seipsis, & à nostro differre, & sese consequi. Cap. IIII. pag. 7. a
*C*ur dulcis sapor valde per se oblectat, & amplius, diutiusque alijs committis, & cur noui, variique. Cap. V. pag. 9. b
*Q*uomodo anima saporos Aristoteli sentiat, & in quibus is illum explicans in cufari potest. Cap. VI. pag. 10. a
*S*aporum materia aquæ humiditas, efficiens causa terræ siccitas Aristoteli uidetur, illorumque extremi dulcis amarusque reliqui horum medij sunt, & ex his sibi ipsis committis fiunt. Cap. VII. pag. 10. b
*R*erum omnium opificis Dei potentiam æmulatus, & rerum naturæ, sibi que ipsi contrarius ex aqua terraque insipida, vtraque saporos constituit Aristoteles. Cap. VIII. pag. 11. a
*D*ulcem amarumque saporum extremos non esse, minimeque ex ijs reliquos componi. Cap. IX. pag. 13. b

F I N I S.

INDEX CAPITVM

F. I. B. R. I.

De Soporibus

Faint, mostly illegible text from the reverse page, including a circular seal or emblem in the upper right quadrant.

BERNARDINI
TELESII
CONSENTINI,
DE SOMNO
Libellus.

CVM PRIVILEGIO.

VENETIIS M. D. XC.

Apud Felicem Valgrisium.

ANTONIVS
PERSIVS
PRAECLARISSIMO
MEDICO
Hieronymo Mercuriali.
S. P. D.

HOMERICVS ille Iuppiter,
Quod te non fugit, Hieronyme
Mercurialis medicorum Cory-
phae, ut Agamemnonem de som-
no excitaret, misisse ipsi somnium à
poeta perhibetur: Ego verò ne tu
mibi dormias, hoc est, ne me tibi è memoria atque ex a-
nimo excidere patiare, tui amantissimum, studiosissi-
mumque tui nunquam oblitum, non vanum, aut men-
dax aliquod somnium, sed eruditum, ac veridicum so-
mnum Telesianum a Telesio tum, cum minimè dormi-
tabat, elucubratum ad te mitto, qui somnum arcere,
quouis somnio validius possit. Hunc ego, & ut se-
dulum monitorem, & ut non obscurum mei inte ani-
mi interpretem ad Te destinaui, dum aliud quero tibi
mnemosynon, quo pateat Illustrius non so'um quantum
ibi ipse ego debeam, deferamq; verùm etiam quantum
ab alijs omnibus esse deferendum existimem. Et si tu uni-
ca de te clarissima Bononiensis Academia existimatio-

ne (ut communem eruditorum omnium sensum prætermittam) contentus esse potes, quæ te tanto studio, ac contentione ad eminentissimam medicinae Cathedram ingentibus, atque ante te nemini propositis præmijs pertraxit. Atque hoc sapienter Bononienses, ut alia omnia, sapienter te quoque ipsum, qui condicionem acceperis, fecisse sapientissimus quisque existimat, cum tibi in ea urbe domicilium statueris, quæ bonorum omnium ornatu, ac copia comparari cum urbibus omnibus merito potest. Quò fit ut non iniuria & te ego Bononia, & tibi Bononiam inuideam, hoc est summorum virorum doctrina, & humanitatis laude celeberrimorum Bononia degentium consuetudinem. Peregrinos nunc taceo, ne te plus a quo legentem morer. De ciuium numero unum tantum honoris causa commemorabo, Camillum Palaottum, tuorum, ut tu te merito gloriaris, principem amicorum, quem virum primum Romæ sum contemplatus, allocutus, admiratus, cum in eo omnia maiora opinione, ac fama depræhenderim. Itaque Alexandrum Burghium summa insignem tum scientia, & eloquentia, tum probitate virum amo plurimum, qui ut Roma Palaottum cognoscerem, atque ab eo cognoscerer & auctor, & interpres mihi fuit. Obsecro igitur te vir præclarissime per humanitatem, & comitatem illam tuam, qua vel sola ægrotis restituere valetudinem soles, ut me illi addictissimum diligentissime commendes, & à me salutem dicere ne graueris. Te vero mei muneris ne peniteat, siquidem id, quod ab optimo in te est animo profectum, optimum putas. Vale, & diu viue, ut diutius alij viuant. Patauio.

3

BERNARDINI
TELESII
CONSENTINI
DE SOMNO LIBELLVS.

A quibus somni causa habenda sunt. Cap. I.

VID sit somnus, & quomodo fiat, cuiusque gratia animatibus tributus sit, in ijs omnino inquirendum est, quæ dormientibus eueniunt, tum & in ijs, quæ illum faciunt; quoniam enim in nullis à se ipso Vigilante dormiens animal differre uidetur, & passum omnino quid in somnum delabitur, illa omnino ante oculos primum ponenda sunt, tum quæ somnum faciunt, à quibus scilicet illa euenire existimandum sit; postremò & modus indagandus, quomodo ab ijs ille fiat; at is minimè notus fiat unquam, nisi spiritus itidem natura, ingeniumque innotescat; qui nimirum (ut in commentarijs de rerum natura expositum est) quæ animal pati, operarique uidetur, ipse ea patitur operaturque omnia, & cuius sensus, qui in animali fit, motusque est omnis. nec uerò dubium sit, quin si quæ dicta sunt, nota fiant omnia, cuius itidem gratia tributus sit animantibus, notum fiat: Agè igitur quæ dormientibus eueniant, & quæ somnum faciunt, & in homine ea quidem, in quo scilicet multò fiunt manifestiora, intueamur. tum & quæ de spiritus natura, ingenioque in dictis exposita sunt commentarijs, quæ ad propositum negotium spectant, repetere ne grauemur.

Quæ

Quae dormientibus eueniunt. Cap. II.

HOMO dum somno detinetur veluti demortuus apparet, sensu omni, omnique externo destitutus motu. at uel dum dormit à paulò vehementiori contactu, sonoque, & paucis omnino dormiens horis per se experge fit, & ueluti reuiuiscit, sensu restitutus, motu-

3. de caus.
puls.

que: & qui dormientibus internis in partibus fiunt motus, pulsus nimirum in somni quidem initio (si Galeno credimus) minores languidioresuè fiunt, tum & tardiores, rariore, resque, postea verò tarditatem pedetentim augent, & raritatem, præsertim à cibo. At maiores fiunt uehementioresque; quòd si diuturnior fiat somnus ad remissionem, & paruitatè redeunt, tarditatem, & raritatem retinent. & ubi somnus cessat, magni, uehementes, celeres, crebri que fiunt, & cum quadam etiam uibratione; at mox mediocritatem assequuntur. Somni itidem initio externæ corporis partes frigent omnes, & facies liuidiores, decoloresque, & pallidiores fiunt; at somno progrediente, & partes incalescunt & facies propriam speciem recipiunt. & concoctiones omnes, digestionisque præstantius in somno, quam in Vigilia fiunt, & profundis quidè in somnis insonia aut non fiunt prorsus, aut valde confusa, interruptaque fiunt. in fine verò somni multa beneque distincta fiunt: & qui dum dormiunt, loquantur quidem, moueanturque, at nullam dictorum, factorumque memoriam retineant.

Quae somnos faciunt, & qui somniculosi, quique in somnes sunt. Cap. III.

ABORES, diurni nimirum, uehementesque motus, & ira, letitiaque, & Venus, tū & inedia, Vigiliaque somnum facere videntur. præterea & nimij, vel vaporosi, flatulentique cibi, & potiones, febrium accessiones, cogitatio, Lectio, tristitiaque, & timor, & quilibet Lenis iucundusque sonus, & Lenes itidem titillationes, contritiones, & frictiones, Lenisque agitatio, & motus denique lenis, blandusque omnis, & circularis itidem, & tenebræ,

tenebræ, silentiumque, & ipsa etiam voluntas. Cerebrum præterea vel contusum, vel tumefactum, vel crassis vaporibus oppletum, & magis etiam humoribus, & pluuia, atque hyems: somniculosi verò qui frigidis laborant morbis, capitis præsertim, cerebrique, & qui palustria incolunt loca, & pueri, feminaeque, infomnes contra calido homines corpore, & qui calidis laborant morbis, & qui calidas, siccasque incolunt terras, & senes.

*Spiritus natura ingeniumque, & passionem, operationesque.**Cap. IIII.*

SPIRITVM, substantiam scilicet benè calidam, benèque tenuem, animantium corpori inexistere; & in cerebri quidem ventriculis, ut in maximè propria, ac principe sede contineri, at rebus tam è semine constitutis, vnis exceptis ossibus, iisque similibus rebus reliquis in esse omnibus. & summa sentiendi, seseque mouendi facultate donatum esse, & summopere motu oblectari, & à sonis reliquisque sensilibus uoluptate affici, propterea ea affici, quòd à sonis quidem uerè ad motum agatur. & ab alijs verò blandè, Leniterque dilatetur, constringaturuè. quo igitur commoueatur pacto, & singulas corporis partes sensu, motuque ab eo donari, sentire nimirum, mouerique omnes, quòd omnibus ipse inexistens, in omnibus sentiat, inque omnibus ipse motus, secum eas commoueat omnes. & in eisdem satis est (ut existimo) declaratum commentarijs, & nihil usque declaratum, per se manifestum omnino est. neque enim nisi huiusmodi substantia animantium corpori inest, vel moueri, vel sustineri queat; sed quòd spiritu elapso, extinctouè, aut etiam imminuto euenire apparet, ad cognatam decidat terram, immobileque ibi iaceat. & manifestè medullæ cauitate, vel nerui cuiusuis præclusa uia, poris tumore oppletis, spiritui nimirum, partes, ad quas is fertur stupida, immobilesque fiunt; quin & ibi itidem id spiritus ingenium esse declaratum est; ut quacunque in corporis parte, quæuis eius portio oblædatur, uniuersus ad eam statim confluat, nec inde recedat vnquam; nisi à quibus ibi infestatur, exuperatis eiectione. id quod animæ deliquia manifestant, quæ scilicet inf-

infignes dolores consequuntur, neque enim ambigi potest, quin propterea eueniant, scilicet sensu, motuque animal destituatur, quod è reliquis eius partibus substantia recesserit, a qua sensu, motuque donantur, ad easque omnis confluerit, in qua eius portio diuexatur, ut quæ ibi eam infestat amoliat, & nec ibi nihil moueri, nihilque externas rerum actiones sentire, quod vniuersa in illis amoliendis intenta sit, occupataque; ea itaque communis deliquiorum omnium curatio est, alijs scilicet in partibus, qui in illis reliquus factus est spiritus, cruciatur torqueturque, quo scilicet in alijs itidem oblædi se sentiens, ad alias redeat omnes, quin eam itidem ad partem confluere spiritus uidetur, in qua operatio operanda est. Valdè laboriosa, vel ualdè necessaria, quæ omnino magna ædenda sit diligentia, vel etiam valdè suaui, valdeque iucunda, & qua summopere spiritus oblæctetur. vbi itaque externus aliquis, vel laboriosus, vel operosus æditur motus, parum sentire, cogitare certè liceat nihil. & vbi intentè quid cogitamus penè stupidi, atque immobiles fieri videmur. & vbi itidem diligenter, vel magna quid sentimus cum voluptate, nihil cogitare, nihil moueri, nihil alia sentire posse videmur, uniuerso nimirum spiritu cum ad operationes illas operandas, tum verò ad voluptatem percipiendam confluxo, ab eaque abstrahi recusante, quo omnino modo externis in rebus, eodem & in internis operatur. nam & cognatos proximosque vel quopiam oppressos malo, quid uè passuros intuiti, statim ad eos conuolamus, opem, quam possumus ut feramus: & uel maximè Necessarijs occupati in rebus, uel grauibus etiam oppressi malis, si ingens interea proponatur uoluptas, rebus reliquis post habitis omnibus, ad eam percipiendam conuolamus. Homini, scilicet unus spiritus nihil (ut alibi expositum est) ab hominum cœtu differre videtur. celsus præterea sui natura existens spiritus, erectusque, & propriæ conseruationis appetentissimus, nec iniuria affici, contemptuique haberi, nec pacto ullo corrumpi uult. quod si horum quid patitur, intro sese abdit; nec quæ eum deturpât, oblædunt uè intueri ipse, nec ea passus ab alijs conspici sustinens. iis contra, à quibus sublimis fiat, à quibus uè seruetur, accedentibus foras exilit, & ea ipse intueri, & se ipsum iis affluentem ostendere appetens: externæ itaque corporis partes calent in lætitia, rubentque omnes: & non oculi modò mul-

tò grandiores, multoque splendidiore etiam, & magis uiui apparent; sed os iam & ipsum uniuersum, spiritus nimirum sanguinisque, quem secum ille perpetuò agit, confluxu. in tristitia contra, metuque frigent illa; albentque; & oculi minimi, ac obscuro, languidique, & os itidem imminutum apparet, & ueluti demortuū. Spiritus scilicet abscessu, cum quo & sanguis introactus est omnis, quod dictum nimirum est, eodem omnino modo quo in externis, in internis itidem perpetuò operans; bonis enim affluens, beatiq; conspici oēs uolumus, & spectare ea ipsi: mala contra auersamur, malisque oppressi ipsos nos abdimus, & spectari omnino nolumus. calidus porro tenuisque, & ad cælum, ut ad propriam tendens uniuersitatem, & modicè calido, mollique inditus corpori, in quo scilicet ab ambientis frigore oblædatur, & e quo ab externo calore ad elabendum inuitetur, alliciaturque, & spontè etiam elabatur, multis omnino imminuatur modis; omnino & deficiat, nisi reficiatur, nutriaturque, & à similibus omnino cognatisque rebus. neque enim nō multus ipse, & longè tenuissimus, itaque per exili, perque languidò præditus calore, quæ ualde ab eius natura disident, exuperet, & in se ipsum agat, itaque aere, uaporibusque reficiendus fuit. Ventricolos eum omnem efferri existimandum omnino sit, Vtique & in illis præcipue, & iis omnino uniuersis corporis partibus reficiatur, uideri potest. in cerebri quidem uentriculis manifestè ijs refici apparet, si quidem patens ad eos per nares facta est uia aeri; isque inspiratus, si spiritus substantiæ similis est, cognatusque mirifica ipsum afficit uoluptate, & ueluti uiuificat. Summam contra molestiam, & exitium etiam affert summum, dissimilis si est, contrariusque, ut ambigere non liceat ad substantiam eum deferri, & substantiæ omnino immisceri, quæ uita sit fons, & uita ipsa, ad ipsam nimirum animam, patens itidem uaporibus qui necessariò in ciborum concoctione, in uentriculo, Ventreque fiunt, ad uentriculos eosdem per œsophagum, perque os, & meatum, qui ex ore ad nares tendit, facta est uia, nō si quidem nisi ex ijs itidem illis inexistentibus spiritus nutriatur, ad ipsam efferantur, qui præsertim à spiritus natura disidentes summopere eum affligant, torqueantque. calidi certè & ipsi, tenuisque utique omnino cum sint, cum ei immisti, & copia ab eo exuperati fuerint, cum ipsi spiritui benè proximi cognatique sint, ambigere non liceat, quin in ipsum agantur

spiritum; ipsis præterea sub ventriculis longissimam, angustissimamque arteriam in rebus formam, unde nomen ei inditum est, complicatam ita omnino (vt alibi dictum est) constructam ibique locatam cum intueamur, vt longè plurimam ex ea euaporationem euehi, & spiritum refici, nutririque existimandum omnino est. at & id præcipuum à spiritu reliquis in partibus contento, eius vniuersitas in ventriculis inhabitans habere videtur, non scilicet eas modò pati passiones, ijsque modò commoueri motibus, quas ipsa patitur, & quibus ipsa commouetur. Sed eas insuper omnes pati, ijsque omnibus insuper commoueri, quas quæuis eius portio patitur, & quibus commouetur, & nihilò penè segnius, quàm portio primùm commota, & à qua motus ei communicatur, veluti videlicet qui aeris, aquæque portioni inditur motus, uniuerso is aeri, & aquæ vniuersæ communicari videtur; & sic, & multò me Hercule promptius, qui spiritus portioni vbi uis existenti datur motus, ad vniuersam is spiritum quacunque in parte existentem defertur, (longèquam est aer) tenuiorem, longèque ad motum promptionem, at non alijs in locis, sed in eius modò manifestatur ventriculis, quòd longè plurimus ijs inexistit, & in bene amplis, quòd alibi per angustis inditus poris, non potest quibusuis perbellè agitari motibus, quòd nisi passiones omnes, omnesque motus ad vnum idemque conferantur principium, vna scilicet eademque spiritus pars illas omnes patiatur, illique commoueatur omnibus eorum differentia nihil magis diiudicari queat, quàm eorum, quæ seorsum, separatimque à diuersis perceptæ sunt: quin non præsentis modò passiones pati, præsentibusque motibus commoueri spiritus vniuersus videtur, & quas ipsa princeps patitur, quibusque ea commouetur; sed præteritas passiones omnes, quocumque eas passa est modo, præteritosque motus recolere omnes; & ex ijs remotarum rerum conditiones, quæ ignote sunt, intelligere, & futura etiam præuidere, & patere ex ijs videtur, & vbi spiritus intro sese, ad cerebri recipit ventriculos, at maximè ad somni causas manifestandas necessaria clarius intueri ea ne grauemur.

Qua

Qua spiritum intro, & ad cerebri agunt ventriculos.

Cap. V.

SPIRITVM ibi externis è partibus, in internas, & in cerebri præcipue ventriculos se se recipere existimare licet, vbi quæpiam ipse vniuersitatem in illis residentem infestant: neque enim ad quamuis sui portionem laborantem accurrere conspectus principem, maximamque sui partem negligat, & vbi valde imminutus est, & refici opus habet, appetitque siquidem non alibi magis reficiatur, quàm vbi è quibus refici potest, adsunt, & ipse vniuersus adesse potest, & ubi laboriosa, operosaue, uel suauissima quæpiam, iucundissimaque ædenda ibi est operatio, & vbi quæpiam intueri exhorret, auersaturque, & vbi itidem nihil intueri, nihil operari vult, aut quod passim euenire apparet, operari amplius non potest, siquidem ubi nec necessaria, nec suavis alibi ædenda est operatio, propria in sede, & sibi ipsi unitus, collectusque libens usque quaque permanet, at multo certè amplius ubi diu externis, vel internis in partibus operatus est, itaque defatigatus est. Impotens uerò ineptusue ad exiliendum fit spiritus, ubi uel meatus obstruuntur, uel ipsius calor, aut tenuitas imminuitur: nã proprius quidem calor motus, at calor qui uis, uel summus, igneusque si crassitie indatur, immobilis fit, torpidusque; nõ quidem quod moueri non appetat, vel moueri non assidue tentet, sed quòd à materiæ pondere detineatur, opprimaturque, id quod flammæ declarant, quæ in crassioribus accensè rebus contra proprium flammæ ingenium deorsum delabuntur, à materiæ nimirum copia detractæ, ac pondere age uerò quòd reliquum est, num quæ somnum facere uisa sunt, eius sint natura omnia, vt spiritum intro, & in cerebri agant ventriculos. num scilicet vel quæ ipsam diuexant, in illos immittant, uel ipsam imminuant, uel spiritum in illis contentum ad operationem agant, vel maximè laboriosam, operosamue, vel maximè suauem, vel operationis omnis, omni in corporis parte vacuum faciant, uel exilire etiam prohibeant, si quidem hæc operari uisa ea sunt, utriusque somni causa omnes patefactæ videri possant: neque dubium esse

B 2 potest,

potest, quin substantiæ sensum, motumque partibus afferentibus ex ijs abscessu ille fiat.

Ab ijs, quæ somnum faciunt, spiritum ad cerebri ventriculos agi omnibus, & somniculosi spiritum talem esse, qualis est, qui ad exiliendum, mouendumque impotens, ineptusque visus est, esse. Cap. VI.

A Vehementibus, diurnisque motibus summopere spiritus defatigatur, imminuiturque; nam si quæ mobilia sui natura sunt, in propria natura seruari, & robur etiam à motu sumere videntur, quoniam non se ipsum modò mouet, & se ipsum modò gestat, sed circum positum etiam corpus secum trahit, vestratque graue sui natura, atque immobile, vtique eius pondere oppressus debilitetur tandem, defatigeturque præterea & vt imminuatur oportet; si quidem ad partes commonendas delatus omnis, minus quæ in cerebri ventriculis, ad sui ipsius refectio-nem illapsa sunt conficit, concoquitque, itaque multò quam reficitur, copiosius elabatur è concalesceto præsertim ad apertoque corpore, fortè & tenuior ipse factus. idem & in iracundia euenire apparet; vt enim corpus vniuersum loco non dimoueat, at per vniuersum ipse, & magno delatus impetu, & ipse tenuior sit, & partes p quas defertur, Venas præsertim arteriasq; & ijs inexistente sanguinè exagitat, acceditq; & in letitia itidè, & in spe. Iaguidius enim in ijs, quâ in iracundia, at & in ijs libes ad externas cõuolat partes, nec ad eas delatus qui escit, sed assidue mouetur, sese, (vt dictum est) ostentans, & ueluti lasciuus, gestiensque, multò etiam in Venere amplius, multoque in ea amplius oblectatus diffususque multoq; pròptius è valde concalesceto pudendo, in quod plurimus confluxit, ut uoluptate, quæ summa ibi percipitur, fruatur elapsus. in Vigilia præterea, atque inedia summopere spiritus imminuitur, in illa quidem quòd corpus uel subleuans modò sustinèsque defatigatur, & copiosius omnino elabatur, quàm reficitur, assidue extremis è partibus commotis elabens præsertim, & non valenter se ipsum reficiens, modicus in ventricolis

colis factus, externisque intentus operationibus, in hac verò quod (ut dictum est) & in commentarijs de rerum natura amplius declaratum est, non ea euaporatione tantù, quæ è ple-xu retiformi in uentriculos effertur, sed è vaporibus itidem reficitur, qui in ciborum concoctione è ventriculo ad uentriculos effertur. qui igitur vbi defunt, minus reficitur spiritus, & è vaporibus omnino, qui è cibis elabuntur refici spiritum inde apertissimè intelligere licet. quod vel dum cibi, potionesque assumuntur, multò omnino priusquam vel in ventriculo inuerti queant, refici ille uidetur. Labores itaque (ut dictum est) & iracundia, & lætitia, & spes, & Venus, & Vigilia, Inediaque, quòd spiritum defatigant, imminuuntque; propterea ipsum in cerebri agunt ventriculos; nimij verò cibi, potionesq; & uel exiguæ, ac flatulentæ, vaporosæque, illæ quidem, quòd vaporum copia; hæ uerò, quòd eorum crassitie spiritum opprimunt, diuexantque, & meatus obstruunt. Idem & febrium agunt accessiones; nam qui in ijs è Venis arterijsque exodat humor, quem adeò spiritus exhorret in maximè acres maximèque molestos soluitur vapores. cogitatio autè, & lectio spiritum ad uentriculos agunt, quòd in vtraque quæ illius in ijs inhabitat uniuersitas, summopere laborat, quoniam enim (ut in iisdem declaratum est commentarijs) Intellectus, Iudiciumque omne, præteritarum passionum, præteritorumque motuum recollectione sit, ibi vtique fieri existimandum est, ubi illæ omnes perceptæ, & hi æditi sunt, ubi eò modè recolli possunt in cerebri nimirum uentriculis; multò præterea illos recolere spiritus labore uidetur; angusto enim omnino in loco, & a super incidentibus tunicis assidue oppressus ægrè perse moueri potest. itaque propterea itidem aer admitti uisus est, ut tunicas subleuaret, & ipsum impelleret spiritum, & ibi omnino motu oblectari uidetur, vbi ab externis ad motum agitur rebus, motus itaque quibus olim commotus est, obscuros præsertim, & quorum per exigua remansit memoria recolens, labore necesse est, & manifestè id operans, contrahere sese, & in se ipsum confundi, & velati sui ipsius latebras indagare, ut quem inquirat motum latentem in ijs inueniat; uidetur tum motuum cessatio, immutatioque, vbi præsertim nouus qui sit, præcedenti similis non est, summopere spiritum molesta est, odiosaque; quòd rerum, quæ sentiuntur omnium, at sonorum præcipuè difformitas, iniquabilitasque

litasque declarat, quæ scilicet summa spiritum afficit molestia: motu nimirum is oblectatur. at uno eo vniformique, & continuo, vel qui unus videri possit, continuusque, cuiusmodi quibus cogitantes mouentur uideri non possunt: vt à cogitatione, lectioneque, non in ventriculos modò spiritum agi, sed diuexari in illis insuper existimare liceat; eadem & nihilo segnius tristitia, timorque operari videtur, nam & tristitia, & timor intellectio quædam est, Iudiciumque, & in illa quidem, quæ eueniunt mala, in hoc verò, quæ euentura sunt intelligit indicatque spiritus, & summopere ea intelligens affligitur, & sese (ut dictum est) veluti abdit; miser, abiectusque, & corruptioni ob noxius videri nolens, in sonis contrâ, & titillationibus, contrectationibus, frictionibusque, in motu denique omni leni, blandoque, & in circulari insuper quòd (ut dictum est) quo quæuis spiritus portio, & quæuis in corporis parte motu mouetur, eò spiritus vniuersitas in cerebri ventriculis inhabitans simul mouetur, & multò plerunque quàm quæ princeps mota est portio, amplius multò ipsa amplior, amplioemque nacta locum: eo itaque spiritus ut commoueatur in illos confluit vniuersus, fortè & circulari motu, ut re insueta turbatur spiritus. quòd vbicumque ei euenit in cerebri ventriculos sese in propriam scilicet principemque sedem, & ad propriam sese recipit uniuersitatem. In tenebris autem, & silentio, quòd neque à luce, nec à motu ullo euocatus, allectusque spiritus, & tenebras fortè exofus, libens sese ad propriam sedem, propriamque recipit uniuersitatem: quæ quoniam à se ipso habere potest, & ubi uult itidem, & sese in uentriculos recipere potest, & ubi dormire appetit spiritus oculos occludere, à motu omni cessare uidetur, cerebro porrò contuso, tumefactoque, & crassioribus uaporibus, & magis etiam humoribus oppleto: & in pluuijs, atque hyeme meatus quibus ad externas partes effunditur spiritus, obstruuntur, itaque in uentriculis detinetur, & ueluti coeretur, & libens ipse ibi commoratur, quæ ibi spiritum infestant appugnans, amolensque, idem & ijs in uniuersum euenit, qui frigidus, humidoque sunt corpore, uel frigidis laborant morbis, capitis præsertim, cerebrique, & qui palustria incolunt loca, & pueris, scæminisque, siquidem (ut in iisdem declaratum est commentarijs) in ijs omnibus angusti meatus, & in omnibus, crassi omnino, & frigidi insuper, in quibusdam uapores cere-

brum

brum sabeant, & qui madore id spargant, & crassus omnibus, vel etiam frigidus, ineptus omnino ad exiliendum, mouendumque inest spiritus, quæcumque igitur somnum facere, in cerebri ea, ventriculos spiritum agere, uel ne inde egrediatur, obstare videntur: & somniculorum spiritus qualis qui ad egrediendum, mouendumque impotens, ineptus uel visus est, certè manifestò existit, vt si quæ hominibus in somno euenire uisa sunt, propterea euenire existimare licet; quod spiritus intrò, & in cerebri sese recipit ventriculos, utique & somni causas manifestas esse existimare liceat. agè igitur num propterea illorum singula eueniant consideremus.

Externas corporis partes propterea in somno stupidas fieri, immobilesque, quòd spiritus ex ijs sese in cerebri ventriculos receperit; & spiritus rescindi gratia somnum animalibus tributum esse. Cap. VII.

VONIAM dum somno homo detinetur, stupidus apparet, immobilisque, & ueluti demortuus, & vel dum dormit à paulò uehementiore contactu, sonoque, & paucis omnino dormiens horis, perse expergefit, & ueluti reuiuiscit, & sensu restituto, motuque. patet utique sabitantia extremis è partibus abscessu, absentiaque somnum fieri, cuius præsentia, accessuque, sensu ille, motuque donantur, & uita spiritus nimirum, neque uniuersi tantum. neque enim uniuersis si recedat contactus ullius, ullius uel plagæ fiat sensus. tantulus itaque reliquis, in partibus fit, quantulus nec corpus subleuare, nec quæuis externarum rerum actiones, sed uehementes modò percipere queat. quoniã uerò ab assumptis præcipuè cibus, uaporosis præsertim, flatulentisque, & à laboribus, uaporibus nimirum, in cerebri uentriculos illapsis crassioribus præsertim, & ualdè imminuto, defatigatoque spiritum in somnum delabi uidetur; nò aliam omnino ob causam, neque aliam in partem sese in somno spiritum recipere existimare licet, nisi ut infestantes, molestosque

que uapores exuperet; uel imminutam, languentemque sese intrò reficiat, foueatque, & in cerebri omnino uentriculos, in quos nimirum uapores sublatis sunt; & in quibus ipsius inhabitat uniuersitas, & spiritus omnino quiescere, & refici uidetur, plurimus porrò in illis factus, nec læuia quæuis sentit, nec (quod ab externis muneribus ociosus libens facit) præteritas passiones, præteritosque motus recolit ullos, quòd totus uaporum concoctioni, sui que ipsius intentus refectio, nihil aliud operari uult, nec potest, id quod in Vigilia etiam usu euenire ei uidetur: ubi enim ualde intenta quid operatur, uel quæ otioso, uacuoque ualde molesta, iucundaue forent, ea ne percipere quidem uidetur, è quibus patere itidem uidetur, propterea somnum animantibus tributum fuisse, ut spatium spiritui adesset, in quo reliquis à muneribus otioso, rebus in uentriculos ad sui ipsius refectioem illapsis exuperatis, inuertendisque uniuerso uacare liceret, itaque copiosius, quàm imminuitur, reficeretur. nam in Vigilia, quòd externis in partibus bonæ spiritus portio immorandum est, eæque assidue commouendæ, & externarum rerum uires sentiendæ, & cum ijs conflictandum, pugnandumque, & reliquo in cerebri uentriculis residenti non præsentis modò partium passiones percipiendæ, sed præteritæ etiam recolendæ, quòd omnino multus assidue è commotis, concalescentisque partibus elabitur; & alijs muneribus intentus, sui ipsius refectio parum uacat, copiosius assidue imminuitur, quàm reficitur; itaque id ab animæ deliquijs differre somnus uidetur, quòd non, ut illa spiritus portio quapiam in corporis parte laborante, at eamque spiritu omni confluenta fit somnus, sed eius uniuersitate uel diuexata, uel diminuta.

Pul-

Pulsuum, externarumque partium, qua in somno fit, immutationem, & concoctiones melius in somno, quàm in vigilia propterea fieri, quòd spiritus intrò, & in cerebri sese recipit Ventriculis.

Cap. VIII.

PROPTEREA etiam in somni initio pulsus minores fiunt, læguidioresque; quòd magna spiritus portio internas in partes, & in cerebri præsertim uentriculos recessit: itaque qui reliquus in arterijs factus est, eorum oneri ueluti cedit, ægrè omnino eas attollit. & tardi insuper rarique: quòd (ut dictum alibi amplius est) non propterea modò arterias attollit, comprimitque spiritus, ut pondus à quo grauari se, cõprimique sentit, reijciat, & quòd sui natura mobilis cum sit, quo licet moueri gaudet motu, sed & amplius fortè, ut nimium sanguinis inexistentis calorem, à quo ueluti morderi se sentit, vitet, amoliaturque: itaque etiam perpetuò celerius, frequentiusque pulsatur, quo sanguis calidior fiat, quo scilicet, maiore ab eo afficiatur molestia, & ita omnino ut pulset usus poscit. robustior enim, & ad exiliendum promptior factus calor, frequentiore omnino retinendus est refrigeratione. itaque magna in somni initio à spiritu intrò acta sanguinis portio, molestia, scilicet usuque imminuto, rari, tardi que satis sunt pulsus. Nam arterias, uenasque ab inexistente spiritu attolli, sanguinemque ijs inditum, quocunque ille fertur, secum ab illo agi, & præcipuè caloris prohibendi, retinendique gratia pulsationem, respirationemque animalibus tributas esse, satis (ut existimo) in de respirationis usu, & de rerum natura, in ijsque amplius declaratum est commentarijs, in quibus animal uniuersum ab vnica animæ substantia gubernari expositum est. somno uerò progrediente pulsus maiores fiunt, uehementioresque; quòd aucto iam in uentriculis spiritu, eius portio quapiam in arterias, uenasque illa bitur: tum & arterijs in ipsis, ipsisque in uenis ex inexistente sanguinis euaporatione, & ex attracto itidem aere, nouus assidue, & somni præcipue tempore spiritus fit copiosus, isque (ut existimare licet) in arterias vadit, omnino somno progrediente in arterijs factus uniuersas eas in amplius, & magna

C disten-

distendit ui, at nec uelociter tamen, nec crebro, quin tardius, rariusque præsertim à cibo: itaque pulsus magni, uehementesque, at tardiores fiunt, rarioresque. quoniam enim nec magna dum sanguinis copia, in arterias uenasque acta est, nec partes benè dum concalescunt, itaque nec uehementius mordetur spiritus, nec maius, ne calor elabatur, imminet periculum, nec molestia scilicet, nec usus auctus dum est, non ueloces in super, crebrique edendi sunt pulsus, à cibo præsertim ad què scilicet concoquendum multus confluxit spiritus, & dum benè illo cōcocto, minimè dum inde recesserit, itaque nec quem secum agit sanguinem, reuexit. Valida omnino existente pulsante substantia, si usus non urgeat, pulsus magni quidem, uehementesque, at tardi, rarique perpetuò fieri uidentur Galeno: at si diu tior fiat somnus ad paruitatem, & remissionè redeunt, quòd noui (ut existimare licet) vapores uentriculos subierint: nam siquidem multæ ciborum reliquæ, è quibus amplius concoctis noui educantur vapores uentriculo insunt, è rebus certè educi possunt in uentrem deiectis: illud certè nisi factum sit, haud quaquam diutius duret somnus: ad nouos itaque vapores exuperandos rursus conuolat spiritus, & ueluti nouus fit somnus, tum diuturniore à somno diutius scilicet, ueluti immobilis factus spūs, ueluti torpidus fit. expgefactis uerò pulsus magni, uehementes, celeres, crebriq; & cū quadam etiam vibratione fiunt: quòd diu in cerebri uentriculis à uaporibus ad illos sublatis oppressus, tum cibus etiam in uentriculo conflictatus spiritus, & utrisque exuperatis tandem, itaque ea sui parte exuperata, quæ externa in uigilia euolat, copiosior omnino factus, & à nulla internis est partibus detentus necessitate, sui que fortè portionem in externis relictam laborantem, & quæ in his obeūda sunt munera, agrè obeuntem sentiens, festinans, & ueluti trepidans ad hos ex illis omnibus euolat, & quem ex his in illas egerat, & has secum retrahit, sanguinem: itaque quòd spiritus benè iam copiosus arterijs inest, & ab illapso iam, & assidue illabente sanguine amplius calefit: pulsantis nimirum substantiæ robur, & sanguinis calor, itaque & molestia, & usus auctus est, arterias bene in amplum, magna que ui, & celeritate magna, nulla que interiecta expandit mora. & quia non uniuersus simul confluxit, sed nouus assidue in arterias inluit spiritus, secumque eas in longum agit, iaculorum more eæ ferri, & subtremerc uidetur.

tur. pulsus nimirum magni, uehementesque, & celeres, crebri que, & cum quadam vibratione expgefactis fiunt, mediocritatem, inquam, mox consequuntur: quòd sollicitudine, metuque omni deposito, non in amplius, uehementiusque, quam opus est, sed ita arterias attollit, uti attollendæ sunt. itaque nihil maiore, quæ ante somnū à sanguinis calore affectus molestia, nihil eā augeri sentiēs, quod ubi fit, maxime spiritū turbat, maximeque ad id quod illam infert repellendum incitat. itaque uel minora quæ sunt mala; & quæ assidue incrementum capiunt, magis ea nos, quam quæ maiora sunt, at quæ nihil augeri apparent. & quæ pati assueti sumus, exhorremus, maioreque conatu reijcienda existimamus, & reijcere tentamus: quòd omnino quæ ad pulsationem pertinet res, ad pristinum statum reductæ sunt omnes, pristinū pulsandi modum assumit spiritus. propterea itidem in somni initio externæ corporis partes frigore afficiuntur, & facies pallidiores, & liuidiores fiunt, quod spiritus, sanguinisque, rerum scilicet, quarum presentia calent illæ, rubentque, & benè fiunt, ex illis in internas recessu fit somnus: somno uerò progrediente, pristinum calorem, coloremque, & vigorem assumunt. quòd vaporibus si non penitus, at magna ex parte iam superatis, ea spiritus, sanguinisque portio ad illas redit, à qua quales erāt, fieri queant, & fiant omnino.

In somnia itidem, & quæ somniculosi, In somnibusque insunt, somnum, quomodo dictum est, fieri declarant. Cap. IX.

X in somnijs itidem, & somniculorum, at que in somnium natura, ingenioque, ex ijs omnino quæ somniculosi, & quæ in somnibus eueniunt, Somnum spiritus externis è partibus abcessu, & in internas recessu, ac contractione fieri; & ibi omnino animal dormire manifestè apparet, ubi spiritus à vaporum copia, malignitate uè oppressus, eorumque concoctioni totus intentus, nō quauis presentes externarum rerum actiones, sed uehementes modo percipit, & quas olim percepit, nihil eas recolit. propterea enim profundis in somnis, in somnia non fiunt; & si quæ

fiunt ualde ea interrupta, confusaq; fiunt, quòd multis, crassifacè immixtus spiritus uaporibus, nihil prateritos recollecte motus, nihilque illis, vel similibus commoueri curat: & si quos recollit, confusos eos inter raptosque recollit, quòd ab internis uaporibus ipsius motus, & ipse itidem confunditur, interruptiturque spiritus; at in fine somni uaporibus nimirum denictis iam, in ptopriamque actis naturam insomnia multa beneque distincta fiunt; quòd à uaporum molestia liber (quòd vigilans facit) motus, quibus olim commotus est, recollit spiritus, ex eorumque similitudine alijs quibuscunq; commotus est, mouetur, & propterea dormiens homo, & loquitur, & surgit, & mouetur, multaque etiam operatur, nulla dictorum, factorumque superstite memoria: quòd nimirum nò adeò à uaporibus oppressus est, neque adeò exiguus in partibus factus, quin eas mouere, illaque operari queat, at occupatus omnino & summopere uaporum concoctioni intētus, nihil illorum meminit: tum ueluti neque uigilans, at uel intentissimè quid cogitans, uel magno quopiam oppressus malo, multoque debilitatus magis, & ueluti ager factus: & propterea qui frigido, humidoque sunt corpore, & qui frigidis laborant morbis, capitis præsertim, cerebrique, & femine diu somno detinentur, quòd in omnibus multi, frigidique & crassifacè vapores ventriculos subeunt: & qui ægre à spiritu quouis, & in quouis conficiantur cerebro, at multò certè egrius frigidò à spiritu, cuiusmodi ijs omnibus inesse existimare licet, & frigidò in cerebro, & qui palustria incolunt loca, & pueri, illi quidem quòd crassum inspirant aerem, & qui ægre à spiritu exuperetur, ij uerò quòd plurima, assiduaque, & bene insuper crassa, in mollissimo eorum corpore euaporatio fit. Insomnes contra, qui calido sunt corpore, eoque; amplius si sicco insuper, & qui calidis laborant morbis, & qui calidas siccasque incolunt terras. Nam (ut in dictis de natura commentarijs expofitum est) crassis è rebus tenues educuntur uapores, & tenuis, qui est spiritus ægre à motu cessat, eoque ægrius qui calidus insuper est, cuiusmodi ijs omnibus inesse uidetur è calidis tenuibusque confectus rebus. & senes etiam propterea insomnes, quòd crassissimus est ipsorum Sanguis, itaque & spiritus longè tenuissimus, & qui immobilis diu esse nolit, ut ex omnibus, quæ somno eueniunt, somnum spiritus reliquis è partibus abscessu, & in ventriculos recessu, ac contractione fieri,

ita

ita apertè declaratum uideri potest, ut alia fieri ratione suspicari non liceat. At claris id ut fiat, modus itidem, quo antiquioribus, & huius temporis philosophis; & quam ob causam fieri placet exponatur, examineturque.

Quomodo Aristoteli, Galenoque, & huius temporis philosophis somnus fiat, & cur. Cap. X.

HALATIO (inquit Aristoteles) quæ ab exculentis, poculentisque fit, rursus ad cerebrum ascendit, tum ab eius frigore contracta, conspissataque ad interna deuoluitur, & ipsum petit cor; & frigida existens eius calorem hebetat, retunditque, vel repellit. Hinc sentire cessat, quòd somnus est, tam diuque durat somnus, dum defluxus consequitur, & sanguis purus ab impuro secernitur, separaturque: & propterea post assumptos cibos præcipue fiunt somni. tributum porrò animatibus fuisse somnum ad operationum motuumque quietem, quòd nimirum nec sentire, nec moueri, nec operari perpetuò queant. Galenus autem, quoniam (inquit) somni tempore, sensus aut otiosi sunt, aut debilitèr agunt, consentaneum utique est, exiguam quamdam à principe parte facultatem in reliquis paulatim partes defluere: quòd enim quis profunde, uel minus profunde dormit, ex eo est, ut quotidie dicere solemus, quòd aut plus, aut minus affluit, quippe tantò minus affluere par est, quanto grauior fuerit somnus. & alibi, fit (inquit) grauior somnus refrigerato primo sensorio, hoc est cerebro ipso, eò autem uehementius, cum refrigeratio humiditati commistita fuerit. Huius uerò temporis philosophi ignauia, imperitiaque antiquioribus rectè (ut uidetur) damnatis, qui nec omnes somni causas explicarunt, nec quas attulere ueras esse somni causas demonstrarunt: multis quidem alijs è rebus, & ab ijs propemodum à quibus nobis dictum est somnum fieri declarant. at quæ omnes calorem natiuum (qui à corde deriuare, & in arterijs contineri, eiusque ad externas partes accessu, & præsertim sensum fieri, uidetur) ad internas repellunt, vel imminuunt, uel ad motum ineptum faciunt, ut somni cuiusuis causa, natiui caloris ab externis partibus abscessus absentiaque, & in internas recessus, contractioque; uideri possit.

cuius

De somno
& uigil. c. 4.

Galeni opinio.

Opinio recentiorum.

eius nimirum substantiæ abscessus, absentiaque, cuius accessu, præsentiaque, sensu partes donantur; iuxta scilicet, singuli principia. quoniam enim id omnino à vigilante dormiens differt animal: quòd vigilantis partes singulæ sentiendi, seseque mouendi facultate præditæ sunt, dormientis verò, si non & internæ, externæ certè omnes stupidæ fiunt, immobilesque. itaque nec sentiendi, nec motus ædèdi facultas partium propria videri potest; sed ab alia omnino substantia, ijsque illam communicari necessario existimandū est. Vtiq; quibus non uniuerso in corpore, sed certa quapiam in parte animam residere, ob eaque sentiendi, seseq; commouendi eius partibus communicari visa est, ea oblaxa, facultatemque emittendi impotente, ineptauè facta, quibus verò natui caloris presentia partes sentientes, mobilesq; fieri visæ sunt, illius in internas recessu, somnum fieri, omnino est existimandum. Nisi fortè inconstantia Aristoteles damnandus sit, qui nimirum non perpetuò vni cordi animam indit, sed uel eius explicans substantiam corporis uniuersi formam esse enuntiat. at agè singulorum sententiæ examinentur.

Nec eo modo, quo Aristoteli placet, nec eius gratia somnum fieri. Cap. XI.

OMNVM propterea fieri, quòd vapores, qui ad caput efferuntur à cerebri frigore, frigidum in fluorem conspissentur, isq; ad cor delatus eius calorem hebetet, retundatque statuens Aristoteles; uel si unis à uaporibus ad caput sublatis, somnus fiat: multis omnino modis inculandus uideri potest. primum enim vel inde mortuis iam animantibus calidum omnino est cerebrū, itaque qui ad ipsum efferuntur vapores frigidum in fluorem, & à quo cordis calor hebetetur, retundaturque, ab illius frigore spissari intelligere non licet. tum uapores qui è ventriculo, ventreque ad caput efferuntur, quia manifestè cerebri ventriculos subeunt, utiq; si in fluores spissentur, in ijs omnino spissentur oportet. Nam ut ulterius efferri, & cerebri corpus inire uelint, nullam prorsus occasionem habent, benè amplum in illis nacti locum, nec si uelint queant; non à tunica modò quæ illos ambit, sed ipso etiam reiecti à cerebro, in illis por-

ro, in fluores coacti, haud quaquã ad cor, ad quod nimirum inde ex illis, qui sunt meatus, longè angustissimi sunt, longèque perplexissimi, & qui uni tantum spiritui iter præbeant: sed ipsum omnino delabuntur in ventriculum, ad quem, scilicet patens, reëtaque, & declinis est uia, haud quaquam propterea uel cor, uel quæ ipsum contegunt res, uel externæ etiã corporis partes ulla toto in somni tempore, sed in principio tantum frigidiores sunt; somno verò progrediente incalescunt omnes. nec si propterea fiat somnus, quod cor a delabentibus fluoribus frigeat, sanguisque impurus puro commisceatur, quouis ædito sono, & externæ corporis parte quauis uel læuiter contacta, statim cesset: neque enim uel sonus ullus, uel huiusmodi contactus cordis calorem excitet, purumque sanguinem ab impuro secernat. sui certè oblitus Aristoteles corde perfrigerato, & sanguine incoëto, impuroque, puro, perfectoque immisto, sensum animanti adimit, qui illum animæ esse contendat prorsus incorporeæ, impartibilisque: & calorem, frigusque attribuere summopere, exhorret: summopereque eos damnet, qui animam sanguini indunt, & sanguinem eam esse enuntiant. perperam etiam ad motum, propriarumque operationum cessationem, quietemque somnum animantibus tributum esse decernit. quàm longissimè enim & animantium anima, & substantia quæuis aliã abest, ut à propria operatione defatigari, uel ab ea cessare uelit, posituè, à qua nimirum maxima (ut dictum est) afficitur uoluptate, & in propria conseruatur natura, & robur etiam sumit. at qui nec corpus diligenter inspexisse, partium certè usum, aut penitus, aut magna ex parte, multo etiam amplius animæ substantiam, sedemque ignorasse uideri potest. nec quæ sit spiritus operatio, nec quomodo, & à quo defatigetur opere intueri potest. neque igitur cur quiete opus habeat: aut quomodo, & à quibus requiescat: itaque in horum causis assignandis fluctuet, & absurda multa, multaque etiam ridicula asserat, necesse est.

r. De omnia tex. 32.

Somnum nec facultatis à cerebro emanantis, nec caloris influentis, ut Galeno, nostrique temporis philosophis placet, sed ipsius omnino anima abscessu fieri. Cap. XII.

VMMOPERE itidem inculandus Galenus videri potest, qui scilicet propterea somnum fieri statuit, quod refrigeratum, humectatumque cerebrum sentiendi facultatem partibus communicandi impotens, ineptumque sit factum. nihil ut uidetur, (quod in primis, summaque inspiciendum erat diligentia) num res à quibus somnum fieri uidetur, ita cerebrum afficiendi facultatem obtineant, intuitus. Nam si quiduis inspectum id foret, ambigere non licet, quin ab illorum nullis id agi, & ab omnibus animam externis è partibus intrò, & ad propriam ipsius sedem, & ad cerebri omnino uentriculos agi, itaque somnum externis è partibus abscessu fieri conspectum Galeno foret: & in somno, qui Vigiliam insequitur, uisum non esse mirari licet. quando (ipse inquit Galenus) quoniam somnus absque absumptione cibi fit, hoc accidit ratione causa finalis, cum sit restauratio uirtutis deperditæ in Vigilia. unde dicimus quod oportet, ut in somno sit quies animalium operationum, ut robustiores fiant operationes naturales. quoniam enim (ut alibi amplius expositum est) quæ facultate emissa agunt, agentes nimirum naturæ, ea nihil unquam quod assidue, incessanterque defatigari, imminuere uidentur, nam sese assidue incessanterque, amplificandi, multiplicandique facultate donatæ, & sese omnino assidue amplificantes, multiplicantesque assidue sese cum emittant, nihil tamen imminuuntur unquam, ut non sol modo, terraque, & ignis, sed entia quæuis, quorum actio manifesta est, declarant. quæ scilicet proprias assidue uires, propriasque cum effundant naturas, easque ijs, quæ attingunt, exuperantque indant omnibus, nihil ipsa propterea defatigari, imminuere uidentur. utique si quæ sentiendi, seseque mouendi uim partibus communicat substantia; diu id agens defatigari, imminuere apparet, & ne penitus deficiat, at deperditas uires recuperet, & sese omnino ut reficiat, actionem intermictat oportet. haud quaquam facultatem

tem partibus largiri, sed sui portionem ad eas mittere existimandum omnino est, & defatigari, imminuereque, quod eas vectans laboret, & non satis in ijs coercita, retentaque assidue ex ijs elabatur; à motu præsertim concalescentis, adaperitque: itaque spatium opus habere, in quo ad propriam uniuersa intrò acta sedem, & aliud nihil in ea operans, rebus ad sui ipsius refectionem in eam illapsis concoquendis, & in se ipsam inuertendis uniuersa intenta foret, occupataque. Nostri porò temporis philosophi rectè quidem somni causa enumerant omnes, eiusque rei recessu somnum fieri decernunt, cuius accessu sentiendi, seseque mouendi facultate partes donantur: prauè omnino partibus eam communicandi natiuo calori uim attribuunt, eumque sanguini in arterijs contento induunt: itaque eius recessu somnum fieri statuunt. siquidem quæ partes exquisitissimo donatæ sunt sensu, ex minime arterijs abundant, & in quas insignes, plurimæque ferantur arteriæ, exilissimus ijs inest sensus: partes certè in quibus olfactus, uisus, auditusque fit, quibus, quod languidissima actiones, languidissimeque percipiendi erant motus, sentiendi uis longe exquisitissima indenda fuit, nullæ inesse uidentur arteriæ. & pèius etiam calori, quem assidue ad partes, quæ eo opus habent; & talem plerumque, tantumque accedere intuètur, quali, quætoque opus habet, stupidum sui natura, nihilque partium necessitates percipientem, & immobilem, ut uidetur, statuunt. itaque non sponte sua, & quibus opus est uiribus ad partes accedere, sed ipsis à partibus illum attrahi, repellique, & augeri, imminuereque, decernunt. nihil usquam (quod maxime oportebat) modum quo ea partes operentur, declarantes, singulæ (inquiunt) partes ubi operari uolunt, calorem commune organum ad se ipsas trahunt, alliciuntque, & contrahunt simul, & extrahunt, & assumunt, & feruorem excitant, tali denique eo intentus, quali opus est, & cor seorsum certas passionnes, certosque habet motus, qui peculiari quadam ratione calorem contrahit, ut in timore, & tristitia, quosdam itidem qui ipsum expandunt, ut in ira, & gaudio. siquidem non id est caloris ingenium, ut vel à partibus quibus inest, ullo ipsarum motu repellatur, uel aliarum motu allectus, inde ad alias migret, & excitari quidem, augeri que, à rerum, quibus inest motu, at imminui, & ueluti in torporem deijci nunquam apparet: & summopere mirari licet, quibus stupidus sui natura,

D immo-

Cōfutatō.
In Recentiō.
tiores.

immobilisque videtur, partes ipsius presentia sentientes, mobilesque fieri videri: itaque facultatibus ab eo, quibus ipse penitus caret, donari, & magis etiam quod obstructis, clausisque cerebri uentriculis, animal sopiri, & oppleri, eos propterea sensu, motuque priuari, quod cerebri uentriculi, cavitatesque occlusæ sint. itaque sentiendi, motusque ad dendi facultatem, à re partibus afferri, quæ uentriculis omnino inexistant, & ab ijs ad illas accedat, & à spiritu nimirum in illis contento. neque enim Res alia vlla illis inesse videri potest; non perpetuò à spiritu sentiendi, seseque commouendi uim partibus indi, itaque & somnum, eius è partibus abscessu statuatur fieri. cum præfertim nulla id ponentibus incommoda sustinenda, nullaque subeundæ sint difficultates, quæ innumere, inexplicabilesque positiones alias quas vis excipiant. Sed positionis tenaces spiritui calidum innatum immiscet, & sanguini indunt in arterijs contento, quod igitur nullum prorsus uentriculis inesse potest. quoniam inquirunt, nerui visorij è cerebri parte, quæ uentriculos constituit, ferè enascuntur, spiritus, & calidum natium, cuius merito somnus fit, magna ex parte in illis continetur, optima ratione fit, ut in corpore magis afficiantur, quam cerebri ipsius substantia; argumento quod cerebro propter vulnera, aut inflammationes affecto, non affectis uentriculis sopores haudquaquam sequuntur; at uentriculis clausis, atque obstructis illæso cerebro animal sopitur, adeò ut uere dicere possimus ob uentriculorum affectionem calidum impediri, & perpetuò somnos fieri. tum alibi aplopletici, inquirunt, omni sensu, motuque priuantur, quia cerebri uentriculi, & cavitates occlusæ sunt, quia nimirum substantiæ quæ in ipsis residet, & quæ partibus motum, sensumque affert, præclusa fit via. non ut ipsi positionis tenaces subdunt, quod per illos facultati, & calido uia non pateat, neque enim vel ipsorum consensu, res alia ulla, qua omnino facultas emittenda esset, sed unus inest spiritus.

F I N I S.

I N D E X
C A P I T V M
L I B E L L I
D E S O M N O.

- Quibus somni causa habende sunt. Cap. I. pag. 3.a*
Quæ dormientibus eueniunt. Cap. II. pag. 3.b
Quæ somnos faciunt, & qui somniculosi, quie in somnes sunt. Cap. III. pag. 3.b
Spiritus natura ingeniumque, & passiones, operationesque. Cap. IIII. pag. 4.a
Quæ spiritum intro, & ad cerebri agunt uentriculos. Cap. V. pa. 6.a
Ab ijs, quæ somnum faciunt, spiritum ad cerebri uentriculos agi omnibus, & somniculosi spiritum talem esse, qualis est, qui ad exiliendum, mouendumque impotens, ineptusque uisus est, esse. Cap. VI. pag. 6.b
Externas corporis partes propterea in somno stupidas fieri, immobilisque, quod spiritus ex ijs sese in cerebri uentriculos receperit; & spiritus rescindi gratia somnum animalibus tributum, esse. Cap. VII. pag. 8.a
Pulsuum, externarumque partium, quæ in somno fit immutationem, & concoctiones melius in somno, quam in uigilia, propterea fieri, quod spiritus intro, & in cerebri sese recipit uentriculis. Cap. VIII. pag. 9.a
In somnia itidem, & quæ somniculosi. In somnibusque insunt, somnum, quomodo dictum est fieri declarant. Cap. IX. pag. 10.a
Quomodo Aristoteli, Galenoque, & huius temporis philosophis somnus fiat, & cur. Cap. X. pag. 11.a
Nec eo modo, quo Aristoteli placet, nec eius gratia somnum fieri. Cap. XI. pag. 11.b
Somnum nec facultatis à cerebro emanantis, nec caloris influentis, ut Galeno, nostrique temporis philosophis placet, sed ipsius omnino animæ abscessu fieri. Cap. XII. pag. 12.b

F I N I S.

INDEX
CAPITULORUM
LIBELLI
DE COMETA

Capitulum I. De cometis in generali. Cap. I. pag. 1.
 Capitulum II. De cometis in speciali. Cap. II. pag. 1.
 Capitulum III. De cometis in generali. Cap. III. pag. 1.
 Capitulum IV. De cometis in speciali. Cap. IV. pag. 1.
 Capitulum V. De cometis in generali. Cap. V. pag. 1.
 Capitulum VI. De cometis in speciali. Cap. VI. pag. 1.
 Capitulum VII. De cometis in generali. Cap. VII. pag. 1.
 Capitulum VIII. De cometis in speciali. Cap. VIII. pag. 1.
 Capitulum IX. De cometis in generali. Cap. IX. pag. 1.
 Capitulum X. De cometis in speciali. Cap. X. pag. 1.
 Capitulum XI. De cometis in generali. Cap. XI. pag. 1.
 Capitulum XII. De cometis in speciali. Cap. XII. pag. 1.
 Capitulum XIII. De cometis in generali. Cap. XIII. pag. 1.
 Capitulum XIV. De cometis in speciali. Cap. XIV. pag. 1.
 Capitulum XV. De cometis in generali. Cap. XV. pag. 1.
 Capitulum XVI. De cometis in speciali. Cap. XVI. pag. 1.
 Capitulum XVII. De cometis in generali. Cap. XVII. pag. 1.
 Capitulum XVIII. De cometis in speciali. Cap. XVIII. pag. 1.
 Capitulum XIX. De cometis in generali. Cap. XIX. pag. 1.
 Capitulum XX. De cometis in speciali. Cap. XX. pag. 1.
 Capitulum XXI. De cometis in generali. Cap. XXI. pag. 1.
 Capitulum XXII. De cometis in speciali. Cap. XXII. pag. 1.
 Capitulum XXIII. De cometis in generali. Cap. XXIII. pag. 1.
 Capitulum XXIV. De cometis in speciali. Cap. XXIV. pag. 1.
 Capitulum XXV. De cometis in generali. Cap. XXV. pag. 1.
 Capitulum XXVI. De cometis in speciali. Cap. XXVI. pag. 1.
 Capitulum XXVII. De cometis in generali. Cap. XXVII. pag. 1.
 Capitulum XXVIII. De cometis in speciali. Cap. XXVIII. pag. 1.
 Capitulum XXIX. De cometis in generali. Cap. XXIX. pag. 1.
 Capitulum XXX. De cometis in speciali. Cap. XXX. pag. 1.

Errata sic corrigantur; Numerorum autem prior, paginam, a primam, b, secundam columnam significat, posterior lineam, indicat: In lineis autem numerandis non eas tantum, quæ scriptæ sunt, sed etiam illas, quæ sunt uacua, numerato.

Errores in libro de Cometis, & La- cad. 37. seipso. seipso.
theo Circulo. 6. pluvia. pluvia.
27. constringuntur. constringuntur.

Pa.	Co.	Lin.	Corrigito.
2.	b.	38.	spetiem. specie. 16. a. 18.
3.	a.	5.	speties species. ead. b. 7.
4.	b.	15.	colorem. caloré. 17. b. 9.
7.	b.	1.	at. ut. 18. a. 20.
ead.	7.	æe.	ex. ead. 36.
ead.	26.	compressionem.	cópres- ead. b. 25.
		sionem.	sionem.
8.	a.	15.	compressionem. cópres- 19. a. 30.
		sionem.	sionem.
ead. b.	25.	uel ue.	uel ne. ead. b. 4.
ead.	29.	qui.	qui. 20. b. 28.
9.	a.	32.	illis. illi. 23. a. 8.
ead. b.	5.	diuisam.	diu iã. b. 2.
ead.	7.	actum.	aptum. 24. a. 2.
ead.	29.	apparere.	apparet ead. 4.
ead.	34.	hec.	hec.
10. a.	19.	respondeo.	respõsio ead. b. 1.
ead.	22.	coniunctas.	coniun- ead. b. 18.
		ctus.	ctus.
ead. a.	24.	Orizontis.	Horizó ead. b. 1.
		tis.	tis.
ead. b.	1.	Hec annotatio debet esse lin. 7.	
ead.	2.	uera.	uero. 2. a. 19.
ead.	14.	Hexamor.	Hexa- ead. 23.
		meron.	meron.
11. b.	17.	qui.	qui. ead. b. 7.
ead.	18.	queant.	queant? ead. b. 8.
12. b.	9.	lacteum circulu.	lacteus 3. b. 8.
		circulus.	circulus.
ead.	19.	stelas.	stellas. 4. b. 5.
ead.	24.	sumendum.	sumedu 5. b. 16.
ead.	32.	in circulo alio.	in circu- ead. 23.
		lo aliquo.	lo aliquo.
ead.	32.	hacq;	hacq; ead. 23.
13. a.	5.	iusta.	iuxta. 6. a. 20.

Errores in libro de Iride.

Pa.	C.	Li.	Corrigito.
2.	a.	19.	illustrissime. Illustrif- ead. 23.
			sime. sime.
ead.	23.	beneficijsq;	benefi- ead. b. 7.
		cijsq;	cijsq;
ead. b.	7.	hornare.	ornare. ead. b. 8.
3.	b.	8.	leuem. leuibus ead. b. 20.
		leuibus.	leuibus.
4.	b.	5.	Iride. in Iride ead. b. 5.
5.	b.	16.	Aristotiles. Aristo- ead. b. 16.
		teles.	teles.
ead.	23.	fit.	fit. ead. 23.
6.	a.	20.	Iridem. itidem ead. b. 22.
ead. b.	22.	croceusq; est.	croceuf ead. b. 22.
		que, qui est,	que, qui est,
ead.	24.	medijs.	medius. ead. 24.
14. a.	32.	niuens.	niues. 7. a. 14.

Errores de his, que in Aere fiut.

14. a.	32.	niuens.	niues. 7. a. 14.
--------	-----	---------	------------------

3. a. 10.	apposita.	opposita.	3. b. 8.	tenuissimum.	tenuissimum.
ead. a. 10.	Nec ualde lucidos, nec ualde.	quos nec ead.	32.	sepiternum.	sepiternum.
9. a. 19.	radijs.	radij.	4. a.	in tit. de Marijs.	de Marijs.
ead. 31.	centum.	centrum.	ead. a. 30.	vasa.	vasa.
ead. b. 8.	in marg. 3. Respondeo Recesiorum.	3 Resposio Rescioru.	b. 15.	teneat.	tentat.
ead. 30.	proximus.	proximu.	5. a. 8.	in marg. cyl.	caelo.
12. a. 19.	praeterca.	propterea.	b. 21.	pluujs.	pluujs.
ead. b. 7.	portioem.	portio.	31.	callidissimosq.	calidissimosq.
ead. 10.	puriori.	puriori.	7. a. 20.	fluuisque.	fluuisq.
ead. 18.	itam.	item.	8. a. pen.	locum.	locum.
14. a. 3.	crassitie.	crassitie.	20.	in marg. ca. 4.	com. 4.
ead. 9.	qaz.	quaz.	27.	concauitatem.	concauitatem.
15. a. 2.	ceruleum.	ceruleu.	9. b. 29.	uegentem.	uegentem.
ead. 14.	reducentes.	reducentia.	33.	fieri immobilitate.	fieri, & immobilitate.
ead. b. 14.	relucens.	relucens.	36.	conrinere.	conrinere.
ead. 31.	sphericus.	sphericus.	10. a. tit.	Mare.	Mare.
16. a. 17.	calore.	calore.	16.	sperica.	sperica.
ead. 20.	quantum luis.	quantum luis.	b. 23.	speties.	speties.
ead. 21.	calores.	calores.	35.	e calor.	e calor.
ead. b. 14.	solis.	solis.	12. a. 7.	sole.	sole.
ead. 15.	nube.	nubes.	13. a. 22.	Legusti cum.	Legusti cum.
ead. 29.	oblique.	oblique.	b. 4.	mensium.	mensium.
17. b. 17.	superficie.	superficie.	19.	Helleponte.	Helleponte.
ead. 29.	specie.	specie.	14. a. 2.	uendicaret.	uendicaret.

In Indice capitum de Iride.

Pa. Co. Li.			11.	estum.	estum.
19. a. 26.	calores.	calores.	b. 17.	in mar. sentetijs.	sentetijs.
ead. 32.	colore.	colores.	15. a. tit.	Mare.	Mare.
39.	incusandum.	incusandum.	b. 13.	alibi.	alibi.
ead. b. 2.	nec uidelicet.	necessa.	16. a. 16.	oppressi.	oppressi.
ead. 22.	calorum.	coloru.	17. a. 26.	Pontus.	Pontus.
ead. 25.	cum.	cur.			

In Libro de Mari.

Pa. C. Li.		Corrigito.	ead.		Corrigito.
2. a. 15.	Patrici.	Patrici.	2. a. 27.	ista.	istae.
ead. b. 2.	transmissi.	transmissi.	ead. b. 4.	cetera.	cetera.
			18.	cum.	cum.
			21.	iudicium.	iudicium.
			22.	in se.	in se.
			3. b. 15.	praedicta.	praedicta.

20.	distribucionem.	distribucionem.	14. a. 8.	posuit.	posuit.
4. a. 4.	appellar.	appellat.	17.	uidentpr.	uidetur.
24.	fememq;	fememq;	30.	in marg. lenno.	lenno.
37.	impallidum.	impallidum.	15. b. 7.	oninio.	omnino.
b. 16.	eligenti.	eligente.	31.	digenerem.	degenerem.
17.	electionem.	electionem.	16. a. 1.	euenefit.	eueniunt.
22.	attribuete.	attribuete.	3.	superficie.	superficie.
5. b. 2.	inferioris.	inferioris.	8.	in inuitis.	inuitis.
31.	disciuncti.	disciuncti.	19.	exhylaretur.	exhylaretur.
32.	aliquantis per-	aliquantis per-	17. a. 15.	concottos.	concottos.
	moueri.	moueri.	b. 3.	sonnus.	sonnus.
38.	in insensibilis.	in insensibilis.	5.	possit.	possit.
6. a. 1.	ut ea sistratus.	Erasistratus.	6.	spiritus.	spiritus.
9.	Goleno.	Galenus.	18. a. 2.	attractionem.	attractionem.
13.	inheret.	inheret.	27.	scuros.	scuros.
32.	corpori.	corpore.	36.	oesophagi.	oesophagi.
b. 26.	corebri.	cerebri.	24.	torpideq;	torpideq;
7. a. 9.	quia quae enim.	quia quae enim.	que.		
11.	temperie.	temperie.	19. a. 20.	urinarum.	urinarum.
35.	diuiso, & sensu, &c.	diuiso, & sensu, &c.	25.	ueticz.	ueticz.
	aiial destituit, & sensu, &c.	aiial destituit, & sensu, &c.	26.	ueticam.	ueticam.
	motu, at uetriculis, &c.	motu, at uetriculis, &c.	19. b. 25.	praexillentis.	praexillentis.
b. 5.	seforia.	seforia.	stentis.		
13.	afferunt.	afferunt.	20. a. 36.	assidue.	assidue.
35.	immaginari.	immaginari.	21. a. 31.	simplicet.	simplicet.
8. a. 10.	aetherensq;	aetherensq;	34.	externunt.	externunt.
36.	in oporteat.	in oporteat.	nunt.		
b. 4.	fugeant.	fugiant.	ead. b. 12.	appetita; stringit.	appetita; stringit.
25.	inquam.	inquam.	16.	coherent.	coherent.
9. b. 17.	spiritus.	spiritus.	35.	conficiendam.	conficiendam.
10. a. 12.	afferre.	afferre.	ultima.	incolligendi.	incolligendi.
b. 6.	portione.	portione.	gendi.		
8.	aeri.	aeri.	22. a. 12.	a quo.	a quo.
38.	commentaris.	commentaris.	16.	medulle.	medulle.
11. a. 2.	cuius.	cuius.	ead. b. 9.	inuisiles.	inuisiles.
17.	propterea.	propterea.	10.	efferat.	efferat.
b. 1.	naturam.	natura.	20.	uidetur.	uidetur.
5.	illis, ue.	illis, ue.	37.	perterre fit.	perterre fit.
10.	ius.	ius.	re fit.		
19.	abounda.	abounda.	23. a. 2.	peritus.	peritus.
ultima.	percepit.	percepit.	14.	quid.	quid.
18. b. 35.	qui.	qui.	29.	prouide.	prouide.

24. a. 22.	assidue.	assidue.	17. qui	qui.
ead. b. 15.	inflammatas.	inflam-	32. qui	qui.
	matas.	32. a. 5.	calidioraque	calidio-
	16. moritur.	oritur.	resque.	
	18. inflammatus.	inflam-	34. deprehendarur.	deprehē-
	matas.		datur.	datur.
25. a. 4.	inflammatas.	inflam-	ead. b. 17.	qui.
	matas	ead. 33.	qui.	qui.
	8. precipue.	pcipue.	33. a. 2.	albe
ead. 11.	inflammatorum.	inflam-	ead. 12.	ipfa
	matorum.	ead. 15.	hylares	hilaris.
	28. obliuiores.	obliuio-	16. immaginante	imaginā-
	fiore.	te.	qui	qui.
ead. b. 25.	substantiam.	substantia	24. qui	qui.
26. a. 4.	quam licet.	quamli	ead. b. 4.	summo, scilicet
	bet.		39.	scilicet,
	5. exiguas.	exiguus	11. contraria	contra,
b. 7.	mittete.	mittere	15. ius	uis.
24. puidet.	puidet.	ementi-	17. qui	qui.
27. a. 1.	ementitaq;	ementi-	18. exhylaratum	exhilara
	tamque.		tum.	
	17. euenatur.	diuexat	38. omnis	omnes.
	& magni.	magni.	34. a. 4.	propria
	celores.	celeres.	6. iungatur.	se iunga
	29. prouide.	proinde	tur.	
ead. b. 19.	nulla.	nullam.	b. 6. intercutem	intercuti.
27. b. 27.	longum.	in logū.	35. a. 1.	medele.
	34. grauemini-	graue--	12. amoliri	medele.
	mur.		b. 10. authoracem	aut tho-
28. a. 1.	uitatis.	uitans	racem.	racem.
11. uimirum.	uimirum.	nimitū.	30. uel quibusuis	rebus qui
21. qui.	qui.	qui.	busuis.	busuis.
22. e contra;	e cōtra?	e cōtra?	36. a. 4. conflexu	cōfluxu.
ead. b. 1.	quid.	quod.	9. sed scilicet	quā scili
34. utranque.	utrunq;	utrunq;	37. a. 2. diffundi tuæ,	diffundit
37. Paraclicorum.	Parali-	Parali-	que,	que,
ticorum.	ticorum.	ticorum.	19. perire	perire.
29. a. 17.	corripiatur.	corripiū	b. 5. vt spiritus,	deleas, vt
	tur.	tur.	spiritus.	spiritus.
23. propterea.	ppropterea	37. a. 2. Nam	16. sepe	sepe.
ead. b. 28.	plexa.	plexu.	5. ipsam	non.
30. a. 3.	offensionem.	offensio	6. diffundi tuæ,	ipsum.
	nem.	nem.	que,	diffundit
	6. interijt.	interit.	19. perire	perire.
37. exhylarato.	exhilara	exhilara	b. 5. vt spiritus,	deleas, vt
to.	to.	to.	spiritus.	spiritus.
31. a. 15.	ut.	at.	38. b. 13. diuerse	diuerse.
24. supplicium.	suppli-	suppli-	23. sequuto	secuto.
	cium.	cium.	39. a. 2. uinam	uinam.
	34. uulscisci.	uulscisci.	29. auxiliaturque	auxilie-
ead. b. 10.	at ipso non solū,	at nō ip	turque.	turque.
	sum solum.	sum solum.	30. spetiem	spetiem.
			30. spetiem	spetiem.

b. 29.	similibus	similib.	40. modestie.	modestie
35.	temperies	teperiei.	3. a. 4. comeantib;	comeantib.
40. b. 21.	iracundia	iracundie	10. Χαλσιρ	Χαλσιρ
41. a. 27.	suplex	supplex.	16. inutatis.	inmuta-
	iudiciū	iudiciū.	tis.	tis.
	b. 24. appatendeque	appesen-	4. b. 25. Atqu in solis.	At quin
	dæque.	dæque.	solis.	solis.
42. a. 12.	egrius	ægrius.	5. a. 20. nigredoue	nigredo
	æmulgatur	emulgat.	uerō.	uerō.
	b. 22. subitanria	substantia	24. si qui.	si quis
	indenda	indenda.	34. in seipsum.	in seips
43. b. 10.	ferē	ferre.	36. nigrumq;	nigrum
	14. qui	qui.	b. 2. nemo.	ne moles
44. a. 9.	plnibus	pluribus.	6. a. 3. & quod.	quod.
	12. dimostrem	demōstrē.	7. a. 5. utiq;	utiq;
	20. appctens	appetens.	18. spetiem.	spetiem.
			24. occultatur ob-	occulatur ob-
			feruatur,	feruatur,

In libello de Vsu respirationis.

In tit. de usu respirationis Liber.		de usu respirationis Libellus.		b. 17. præpterea.	præpterea.
Pa. C. Li.				21. uicia.	uicia.
3. a. 35.	forte,	forte.		21. ex cuius.	ex cuius.
b. 6.	neque in arcto	neque.n.		24. expositum.	expositū
	arcto.			est.	est.
	18. illa contactu.	illæ.	8. a. 7. in marg. Albo.	Album	
	37. offerat.	offerat	b. 10. fiunt?	fiant?	
4. b. 1.	uigentemq; ignē	in ignem	9. a. 7. obscuroq;	obscura-	
	24. elabatur.	elabatur.	que.	que.	
5. a. 5.	Μάραρον	Μάραρον	22. reliquius.	reliquus	
	5. in marg. se nūt.	senectute	28. ipsius.	ipsius.	
	17. inuuens.	inuuens.	29. euclere.	euclere.	
	b. 20. vires.	uires.	b. 13. aducit	educit.	
	27. feruus.	feruus.	22. coutra	contra.	
	28. exienti.	exeunti.	10. a. 17. atramentarium	atramen	
6. a. 36.	& alibi.	adde in	tarius.	tarius.	
	marg. de tremore cap. 6.		b. 38. ten istimos	tenuissi-	
	b. 1. spontaneum.	spōtaneā	11. a. 25. in marg. sangui.	sanguis i	
	2. nihilominus.	nihilomi	in iccore,	iccore.	
	nus.	nus.	27. perspicuum sit	sit.	
	21. refrigerandine.	refrigerā	38. cx	cx	
7. a. 2.	in mar. rest. it n	respira-	b. 1. abscurior	abscuri-	
	tionis.	tionis.	rior.	rior.	
	8. frigis	frigus.	2. calorem.	calorem.	
	39. sulfuri	sulfuri.	18. copiosiori	copiosio-	
	b. 5. portio.	portione	ris,	ris,	

In libro de coloribus.

P. C. L.			13. a. 33. duriorne	clariore
2. a. 38.	ipse ciuem,	ipse.	13. a. 1. calorem	saporem
			2. longe sit	fit,
			b. 22. alimentis.	alimentis
			14. a. 23. inquam	inopiam.
			29. opinio	omnino.
				In

In libro de Saporibus.

P2.	C.	Lin.		
3.	b.	30.	calesfactasque	calesfactas
		30.	frigesfactasque	frigesfactas
			ue.	
		34.	ipſus	ipſus.
4.	a.	18.	dicertare	decerta--
			re.	
		22.	obledi	oblædi.
		23.	videarur	videtur.
		29.	color	calor.
	b.	13.	natura	natura.
7.	a.	18.	copioſos	copioſior.
6.	b.	8.	pinguis	pinguis.
		13.	ipſe	ipſe
7.	a.	1.	caloris	calores.
		20.	multa	multo.
		29.	leuia	leuia.
8.	a.	32.	concreſſit	côcreſcit.
9.	a.	36.	acrem	acre.
		40.	in erat	inerat.
		40.	penitus	penitus.
	b.	30.	duici	dulci.
10.	a.	11.	rationi	ratione.
		23.	ap.	ad.
		31.	ita	ita
	b.	8.	inactiliū	inactiliū
		13.	qui	qui.

11.	b.	4.	fugoris	frigoris.
		15.	languidiſſimus	lâguidif-
			ſumis,	
		22.	qui	qui & in
			ſi. cum interrog.	
12.	b.	10.	hiemales	hyemales
			in marg. de ſenſu	de ſenſu,
			utili,	& ſenſili.
13.	a.	14.	acentibus	arctibus.

In libello de ſomno.

Pag.	C.	Lin.		
2.	a.	38.	ibi	tibi.
4.	b.	11.	ſcitiens	ſe ſentiens.
5.	a.	21.	ventriculoſ.	in uentri-
			culos.	
	b.	2.	reis	retis.
		19.	promptionem	promptio
			rem.	
6.	a.	33.	natura	naturæ.
6.	b.	9.	laſciuus	laſciuiens.
7.	b.	8.	iudicium	iudicium.
		32.	appugnans	oppugnans
8.	b.	5.	leuia	leuia.
		29.	at	ad.
12.	a.	11.	leuiter.	leuiter.
		18.	in marg. omnia.	Anima.
13.	a.	9.	cauſa.	cauſas.

Alia errata, quæ ad interpunctionem pertinent, licet innumera ea ſint, quia facilius animaduerti poſſunt, conſulto negleximus, ea omnia tibi Lector humaniſſime emendanda relinquentes. Ego certè ſi tot operarum lapſus providere potuiſſem, nullam tibi hæc opuscula in hoc genere moleſtiam nunc exhiberent. excudendo enim operi meam operam præſens addixiſſem. Vale.

In Epistola ad Lectorem.

Pa.	Col.	Lin.	Corr.
2.	b.	7.	espiscatus. expiscatus.
		11.	exacati. exarati.

De Cometis, & Lacteo circulo. 13

eo circulo inherere apparent cogi omnem, & ab ipsarum motu accendi: rationi enim congruum est si vnus stellæ motus accendit tot, tantarum tale quidem efficere, ignemque excitare, perpetuumque esse hunc circulum; quod eiusmodi concretio iusta singulos stellarum circuitus ex ignis elemento secernatur, eundemque attrahatur ad locum: Quoniam cometas ex exhalationibus accensis, eosque, qui stellarum cuippiam appositi apparent in sublunari ente fieri non posse, satis est (vt existimo) declaratum, nihil vtiq; examinanda reijciendaque videri posset Aristotelis sententia, circulum lacteum iisdem è rebus, eodemque modo, quo cometas cõstituentis, & loco in eodẽ collocantis: idq; modo hunc à cometis differentem statuentis, quod non vt, illę stellę vnus, & quę breui omnino luceat, sed circuli maximi, amplissimique & longè plurimarum stellarum coma sit, & quę nullo vnquam pereat tẽpore: quę enim ibi hominem excepere incommoda, eadem omnia, & multo me hercule ampliora, manifestioraque excipiunt. itaque uel qui in ipsius verba iurarunt, ipsius positiones quasuis, vel quę manifestè rebus ipsis, ipsique repugnant sensui, quin, & quę si bi ipsis penitus contrarię, oppositęq; sunt, omnes simul tueri nihil verentur, hęc ipsius de lacteo circulo sententiã damnãt, reijciuntque. at vt amplius positionis absurditas innotescat, illorum quędam amplius, & si quid præterea circuli lactei constitutionem explicans inculandus videtur Aristoteles intueri nihil grauari oportet. primum quidem mirari licet, exhalationem, quę qualis ea est, quę cometes sit, facta est, benè scilicet, densata est aere à motu disiecto, à reliqua secerni, & lacteũ ad circulum vniuersam efferri, ibique à stellarum motu accendi Aristoteli videtur, potuisse, nam ut, vt ei detur sublunare eum à cœli motu disijci, eo disiecto haud quaquam crassiores, densioresque ipsius partes à tenuioribus, laxioribusque seiungi, separarique, sed in vnum cogi, magisque in se ipsas vniri omnes, & siquidem à se ipsis separentur, nequaquam densiores, grauiioresque, sed tenuiores ad lacteum circulum efferri existimandum omnino est, tum & multo certè amplius tantam exhalationis copiam, & vna, eademque perpetuo mensura è terra educi posse, ut (quod dictum est) statim ea cùm accendatur, & simul, ac accensa est, absumatur, & quę à sole præcipuè cùm attrahatur, diuersissimè assiduè vitibus, & in terrã agen

D te,

Bernardini Telefij

te, cuius dispositio a se duè immutatur, longè diuersissima mensura, & benè etiam à se ipsa differens, educatur necesse est, in adeo tamen vastas, perpetuasque, & vnde quaque sibi ipsis vniformes sufficere flammæ, nihil vnquam terræ, neque ignis mole immutata, nihil scilicet terra imminuta, nec igne aucto nunquam intelligere licet.

F I N I S.

[Faint, mostly illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.]

Ventur. ^{ti} No. 2239